

STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY

NO. 08497

MORIS ROZENFELDS BRIV

Morris Rosenfeld

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified.

If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

מארים ראזענפעלדס בריוו

מיט אן אריינפיר און דערקלערונגען פון

י. ל. פ. ש. י. ז.

אַרְגֵּנוֹנְטִינַעַר

יִוּאָבִיבִלִיאַטֶעק

נוֹמֶער זַעכצן

מארים ראזענפעלדס בריוו

מיט אן אריינפיר און דערקלערונגען פון
י. ל. פ. ש. י. ז.

יידישער וויסנשאפטלעכער אינסטיטוט – ייווא

בוענאס-איירעס 1955

דאָס אחריות פאַר די וויסנשאַפֿטלעכע שטאַנדפּונקטן,
וואָס ווערן אַרויסגעזאָגט אין די אויסגאַבעס פון ייִואָ,
טראָגן די מחברים גופא.

טעכנישער רעדאַקטאָר: מ. בערנשטיין

דאָס בוך איז אַרויסגעגעבן געוואָרן מיט דער הילף
פֿון די פֿאַנדן, וואָס פֿי עוזר בומאַזשני האָט געשטעלט
צו דער דיספּאָזיציע פֿון ייוואַ אין אַרגענטינע

עוזר בומאַזשני געבוירן ביי אַרעמע עלטערן דעם 15טן יאַנואַר 1885 אינעם
שטעטל יוזעפֿאל, פֿאָדאָליער גובערניע. געלערנט ביז 8 יאָר אין
חדר. פֿון 9 יאָר אָן אָנגעהויבן פֿאַרדינען זיין ברויט ווי אַן אָנגעשטעלטער אין אַ גע-
שעפט אין זעלביקן שטעטל. אין עלטער פֿון 16 יאָר פֿאַרלאָזט ער די שטעלעס ביי פרעמדע
און אַליין זיך גענומען צו מיסחר. געפֿאַרן אויף ירידים מיט גאַלאַטעריע־סחורות. אין
דער זעלבער צייט זיך אָפּגעגעבן מיט אַליין־בילדונג. איינגעשאַפֿן אַ סך יידישע און רו-
סישע ביכער און אַרגאַניזירט ביי זיך אַן אומזיסטע ביבליאָטעק פֿאַרן שטעטל. שפעטער,
צוזאַמען מיט דער שטעטלשער אינטעליגענץ, אויך אַרגאַניזירט אַונט־קורסן פֿאַר זײַער-
וואַקסענע אַרבעטער.

אין 1903—1904 איז ער אין קאָנטאַקט מיט פֿאַרשידענע רעוואָלוציאָנערע טוער און
אַרגאַניזאַציעס פֿון די אַרומיקע שטעט און האָט אָנגעפֿירט אַן אונטערערדישע און אויפֿ-
קלערערישע אַרבעט צווישן דער יוגנט און אַרבעטער אין שטעטל און צווישן די פֿויעריג
פֿון אַרומיקע דערפֿער.

אין 1905, ווען עס איז אין רוסלאַנד אויסגעבראַכן אַ כּוואַליע פֿון פֿאַגראַמען אויף
יידן, אַרגאַניזירט ער אין שטעטל אַ געמישטע זעלבסטשויך פֿון יידן און פֿויעריג, וואָס
האָט אויסגעהיט דאָס שטעטל פֿון אַ פֿאַגראַם.

אין סעפטעמבער 1912 קומט ער קיין אַרגענטינע פֿון יעקאַטערינאָסלאַוו. דאָ פֿאַר-
וואַרפט ער דעם מיסחר פֿון דער אַלטער היים און זיך אויסגעלערנט זעצערני. ווי אַ יידי-
שער זעצער הייבט ער אָן מיטצואַרבעטן אין דעם דאַמאַלסטיקן „אַרגענטינער אידישן
וואַכנבלאַט" און שפעטער אין דער ערשטער יידישער טאַגצייטונג אין אַרגענטינע „דער
טאַג". שפעטער, פֿון צייט צו צייט, אין דער „די אידישע צייטונג" אײַ.

סוף 1917 אַרגאַניזירט ער דעם קאַאָפּעראַטיוו פֿון אַרבעטער און זשורנאַליסטן מיט
אַן אייגענער דרוקעריי אַרויסצוגעבן „די פרעסע", וואָס האָט אָנגעהויבן צו דערשיינען
דעם 1טן יאַנואַר 1918. פֿון דאָן אָן איז ער דער פֿאַרוואַלטער פֿון דער צייטונג.

בומאַזשני האָט אויך אין פֿאַרשידענע צייטן אַקטיוו זיך באַטייליקט אין דער אָנפֿי-
רונג פֿון קולטור־ און דערציאָונג־אינסטיטוציעס. אין יאָר 1952 האָט ער געגרינדעט
דעם „עוזר בומאַזשני־פֿאַנד" פֿאַר ליטעראַטור און זשורנאַליסטיק.

אַרײַנפיר

מיט אן ערך צוואנציג יאָר אוריך האָט דר' שאַצקי זיך געקליבן אַרויסצו-
געבן מאַרים ראָזענפעלדס בריוו מיט די נייטיקע הערות און מיט אַן אַרײַנפיר.
מחמת דעם וואָס ער איז געווען כּסדר פאַרנומען מיט אַנדערע ליטעראַרישע
אַרבעטן, האָט ער דאָס אַלץ אָפּגעלייגט. אַזוי ווי דר' שאַצקי איז לעצטנס
שטאַרק אַרײַנגעטאָן אין זײַן גרויס ווערק „געשיכטע פון די יידן אין וואַר-
שע“, האָב איך איבערגענומען צוצוגרײסן די בריוו צום דרוק. אַ גרויסע
צאָל בריוו איז צוגעקומען די לעצטע יאָרן.

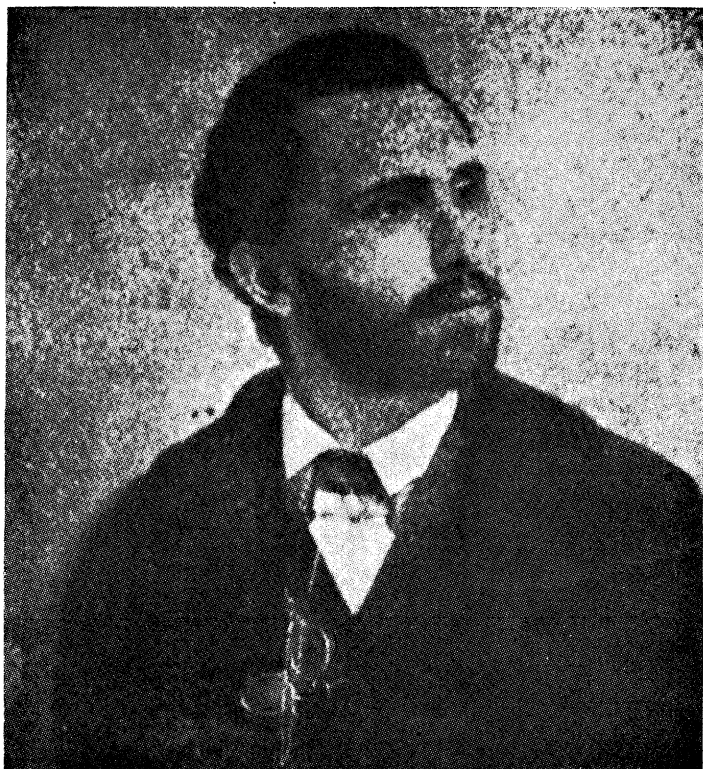
די גרעסטע זאַמלונג פון ראָזענפעלדס בריוו, די בריוו צו לעאָ ווינערה,
האָט דר' שאַצקי נאָך אין 1929 געקראָגן פון ווינערן אַליין. די בריוו צו ש.
גינזבורג, דר' י. לעווין, קלמן מרמון און יעקב דינענזאָנען זײַנען פון יוואָ-
אַרביוו. דער בריוו צו ש. ג. ליבאַוויטשן איז פון דער יידישער אָפּטיילונג פון
דער ניריאַרקער פּאָלקס־ביבליאָטעק און די בריוו צו ראובן בריינינען האָט
פאַר מיר אָפּגעשריבן די מאַנטרעאַלער פּאָלקס־ביבליאָטעק, וואו עס געפינען
זיך די אַרײַנצאָלן. די בריוו צו פּרידריך טיבערגערן, דר' אַרנאָלד קישן און צו
די פּוילישע איבערזעצער זײַנען שוין פריער געווען געדרוקט אויף נישט-
יידישע לשונות און דערשיינען דאָ אין אַ יידישער איבערזעצונג און נישט
אין ראָזענפעלדס יידיש. די בריוו 8, 13, 14, 26, 31, 32, 38 און 50 צו לעאָ
ווינערן, דער בריוו 1 צו דר' יחזקאל לעווין און די בריוו צו מאיר אָפּעל-
בויםען, מאָזעס פּריהמאַנען, קישן, ליבאַוויטשן און פּראָפּעסאָר יאַראַסלאָוו
ווערכליצקין (דער אַרײַנצאָל געפינט זיך אין ווערכליצקי אינסטיטוט אין
פּראָג) זײַנען געדרוקט געוואָרן אין די „יוואָ בלעטער“ ב. XXXVIII (ניר-
יאַרק 1954).

אַלע בריוו וואָס ווערן אין דעם באַנד פאַרעפּנטלעכט, אַ חוץ די צו ג.
ש. ליבאַוויטשן, פּראָפּעסאָר ווערכליצקין און ראובן בריינינען, זײַנען איצ-
טער דאָס אייגנטום פון יידישן וויסנשאַפּטלעכן אינסטיטוט און געפינען זיך
אינעם אַרביוו פון יוואָ.

איך וויל דאָ אויסדריקן אַ דאַנק דעם יידישן וויסנשאַפּטלעכן אינסטי-
טוט, דער יידישער אָפּטיילונג פון דער ניריאַרקער עפּנטלעכער ביבליאָטעק,
דער מאַנטרעאַלער פּאָלקס־ביבליאָטעק, דעם פּראָגער ווערכליצקי אינסטי-
טוט, קלמן מרמון, פּרוי טירקעל און די משפּחות פון אַלע די צו וועמען די

בריוו זיינען געשריבן געווארן פארן דערלויבן זיי צו פארעפנטלעכן. א דאנק
אויך דער ארכיוויסטן פון יווא, פרוי רבקה טשעריקאווער, פאר איר פריינד-
לעבער הילף.

מחמת טעכנישע סיבות ווערן אלע בריוו געדרוקט מיט דער מאדערנער
אַרטאָגראַפֿיע. אַחוץ דעם אויסלייג ווערט אין זיי, אין די יידישע ווי אין
די ענגלישע בריוו, גאַנצט געענדערט, אפילו נישט די אויגנשיינלעכע
גראַמאַטיקאַלישע גרייזן.

ביום הזה, ימים ספורים לפני-כן, ליד יוק
א"ף אל' אייזען וויניקאן, פריינד'ס נ"ח
אשר ה' ארומטאלן באקן

של יודן נאזענעלדס.

Morris Rosenfeld.

מאָריס ראָזענפעלדס פּאָטאָגראַפֿיע מיט אַ דעדיקאַציע צו זיינע עלטערן.

מאָריס ראָזענפעלדס בריוו

טויזנט אַכט הונדערט זיבן און ניינציק, ווען מאָריס ראָזענפעלד האָט אַליין אַרויסגעגעבן זיין „ליעדער בוך“, איז ער אַלט געווען זעקס און דרייסיק יאָר. ער האָט שוין ערף יאָר געדרוקט לידער און געהאַט שוין פאַרעפנטלעכט עטלעכע קליינע בענדלעך ווי „די גלאַקע“ (1888), „די בלומענקעטטע“ (1890), „פּאַעזיע און לי-דער“ (1893) און בלעטלעך לידער, וואָס ער פלעגט פאַרלייענען און פאַרקויפן אין די קאַפּעצן, וואו עס זיינען זיך צונויפגעקומען יידישע אַרבעטער(1).

מאָריס ראָזענפעלד איז זיך מתנצל אין דער הקדמה צום „ליעדער בוך“, אַז ער האָט זיך געקליבן אַרויסצוגעבן אַ גרויסן באַנד, „אַ פּולשטענדיקע זאַמלונג פון מיי-נע ווערקע“, וואָס וואַלט געדאַרפט „ענטהאַלטן 500 זייטן“. דאָס געלט וואָס ער האָט צונויפגעקליבן איז אָבער נישט געווען גענוג דערויף און ער האָט זיך געמוזט „ענטשולדיקן“ פאַר די „ווערטע אַבאַנענטן“, וואָס ער האָט געמוזט אַרויסגעבן אַ „פּיל דינער בוך“ (2) — אַ בראַשור פון קוים 88 זייטן. ווי עס זעט אויס האָט דער ענערגישער אָבער אַנטוישטער פּאַעט נישט דערוואַרט קיין פּיל בעסערע מערכה פון „ליעדער בוך“ ווי פון זיינע פּריערדיקע זאַמלונגען.

דאָס בוך האָט אָבער געבראַכט אַן ענדערונג אין ראָזענפעלדס לעבן. אַ פּאַך וואָכן נאָכן דערשיינען פונעם „ליעדער בוך“, דעם 9טן סעפטעמבער, באַווייזט זיך אין דעם אַנגעזעענעם ניו-יאָרקער ליבעראַלן זשורנאַל די „ניישאָן“ אַ וואַרעמע נאָ-טיץ וועגן „אַ טשיקאַווע ביכל דייטש-יידישע לידער פון מאָריס ראָזענפעלדס פּע-דער, וואָס באַצייכנט אַן עראַ אין דער יידישער פּאַעזיע“(3).

אַזאַ נאָטיץ אין אַן ערנסטן ענגלישן זשורנאַל וועגן אַ יידיש בוך איז נאָך היינט, איבער אַ האַלבן יאָרהונדערט שפּעטער, אַ זעלטענע געשעעניש. דאָמאַלס איז דאָס לגמרי געווען אַן אוממעגלעכקייט. כאַטש די נאָטיץ האָט נישט געהאַט קיין אונטערשריפט, איז מען אָבער באַלד געוואָרן געוואָרן אויף דער איסט-סייד, אַז דאָס האָט געשריבן לעאַ ווינער, אַן אינסטרוקטאָר פון סלאַווישע שפּראַכן אין האַרוואַרד אוניווערזיטעט.

מאָריס ראָזענפעלד האָט געקאַנט לעאַ ווינערן נאָך איידער ער האָט אַרויסגע-געבן דאָס „ליעדער בוך“, ווייל דאָס בוך איז שוין „געווידמעט מיט ערע און האַכ-אַכטונג צו מיינ ווערטן פּריינד לעאַ ווינער, פּראַפּעסאָר אויף סלאַווישע שפּראַכן אין האַרוואַרד קאָלעדזש“. ווי אזוי האָט זיך ראָזענפעלד באַקענט מיט ווינערן, אַז ווינער האָט זינט זיין קומען קיין אַמעריקע געלערנט מחוץ ניו-יאָרק? ווי ס'זעט

אויס האָט זיי צונויפגעפירט ווינערס פּאָטער, וועמען ראָזענפעלד דערמאָנט אין אַ בריוו. ווינערס פּאָטער איז געווען אַ ייד אַ משכיל מיט אַ באַדייטנדיקער וועלטלעכער בילדונג און מיט אַן אינטערעס כאַרן יידישן פּאָלקשאַפן. ער האָט נאָך אין 1818 אָפּגעדרוקט אין דער „סט. פעטערסבורגער דויטשער צייטונג“ אַ סעריע יידיש־פּאָלקלאַריסטישע בילדער אונטערן טיטל: „פון וויגל ביז צום קבר“ (4). דער זון לעאַ, וואָס האָט זיך שנעל איינגעברוגערט אינעם אַמעריקאַנער גייסטיקן לעבן, איז אויך געווען שטאַרק פּאַראַינטערעסירט אין יידישן פּאָלקלאַר און אין יידישער פּילאָ־לאַגיע. ער האָט זיך קונה שם געווען מיט עטלעכע אַרבעטן אויף דעם געביט און האָט אפילו געגרייט אַ יידיש ווערטערבוך. לעאַ ווינער האָט געהאַט אַ גרויסע זאַמלונג פון יידישע ווערק — עלטערע און מיטצייטלערישע — און מאַריס ראָזענפעלד דער פּאָעט איז אים אוודאי נישט געווען פרעמד.

נאָך דער נאַטיץ אין דער „ניישאַן“ האָט ווינער געשריבן וועגן ראָזענפעלדן אין באַסטאַנער „טראַנסקריפט“ און ס'האַבן זיך באַוווּזן גרעסערע נאַטיצן און אַר־טיקלען אין דער פּאַרשפּרייטער טעגלעכער פרעסע אין ניו־יאָרק. דער אינטערעס צום דיכטער, פאַר וועמענס אַ ליד דאָס „טאַגעבלאַט“ האָט מיט אַ קורצער צייט נישט געוואָלט געבן אפילו קיין פינף און צוואַנציק סענט, איז געשטיגן פון טאָג צו טאָג. דער דאָזיקער אינטערעס איז געווען אַ דרייפּאַכער: קודם־כל האָט מען זיך אין דער יידיש־אימיגראַנטישער סביבה אָנגעהויבן אַרומקוקן אויף אים: ער איז דערהויבן געוואָרן, ער האָט געקראָגן אָנזען. מע האָט דאָרט שטאַרק געהאַלטן פון גויאישע הסכמות. וואָס אמת איז האָט מען ראָזענפעלדן גוט געקאַנט אין דער יידישער אַר־בעטער סביבה. מע האָט אָפט געלייענט זיינע לידער אין די בלעטער; מע האָט אים געהערט פּאַרלייענען און געזען פּאַרקויפן זיינע „פּאָלקסלידער עקסטרא צום זינגען פיר מיינע יידישע ברידער אין אַמעריקאַ“, וועלכע האָבן געדאַרפט דעם עולם „פער־געניגן פערשאַפן“. דער רוב אַבער פון די, וואָס האָבן געהערט אָדער אַליין געלייענט אָדער געזונגען מאַריס ראָזענפעלדס לידער — און וועמענס געגראַמטע פּראַקלאַ־מאַציעס האָט מען דעמאָלט נישט געזונגען? — איז מסתמא נישט איינגעפאַלן. אַז ער שטייט העכער פון די אַלע אַנדערע, וועמענס לידער מע האָט אויך געדרוקט און וועמענס לידער מע האָט אויך געזונגען.

פּאַרשטייט זיך, אַז ס'איז געווען אַ קנאת סופרים. דאָס איז דאָך אַזוי נאַטיר־לעך־מענטשלעך. ראָזענפעלד האָט שטאַרק איבערגעטריבן, ווי דאָס איז געווען זיין שטייגער אין אַזעלכע פּאַלן, ווען ער האָט געמיינט, אַז „די יידעלעך מיינען, אַז איך בין שוין גליקלעך און (זיי) זיינען מיר דם שונאים“ (5). פּאַרקערט, ווען מען באַקענט זיך מיטן שרייבן פון זיינע מיטצייטלעך זעט מען, אַז ראָזענפעלד איז באַהאַנדלט געוואָרן מיט דרך־אַרץ, נישט געקוקט אויף דער רויקייט מיט וועלכער ער האָט באַהאַנדלט זיינע צייט־חברים. די יידישע איסט־סייד האָט זיך געפרייט מיט מאַריס ראָזענפעלדס גדולה.

די צווייטע גרופע פאראינטערעסירטע זיינען געווען די איינפלוסרייכע דייטשע יידן, וואָס האָבן גענומען אויף זיך די אפיטרופסות פון די „אַסט יודען“, כאַטש קיינער האָט זיי נישט געקרוינט דערצו. די דייטשע רייכע יידן האָבן זיך שטאַרק געווערט קעגן דער רוסישער יידישער מאַסן־אימיגראַציע. זיי האָבן געצייטערט איבער זייער אייגענער מנוחה און שלווה אין דעם נייעם לאַנד. זיי האָבן נישט געוואָלט אויפרייסן די גויאישע אויגן מיט קיין שטראָם פון „אומציוויליזירטע פּאָליאַקס“. זיי האָט זיך דאָס נישט איינגעגעבן צו פאַרמיידן. די אַמעריקאַנער טויערן זיינען סוף נייצנטן און אָנהייב צוואַנציקסטן יאָרהונדערט געשטאַנען ברייט אָפן פאַר אַלעמען. האָבן אונדזערע דייטשידישע עסקנים און גבירים כאַטש געוואָלט לענקען די אימיגראַציע דורך דעם באַקאַנטן גאלוועסטאָן פּלאַן, וואָס דושיי־קאַב שיף איז געווען גרייט צו שטיצן מיט הונדערטער טויזנטער. אויב מען האָט די פּוילישע און רוסישע יידן נישט געקאַנט אָפהאַלטן פון קומען קיין אַמעריקע, האָט מען דורכן „רעמואוול אָפיס“ זיי געוואָלט אָפהאַלטן פון באַזעצן זיך אין די גרויסע שטעט(6). אונדזערע רייכע יידן האָבן זיך שטאַרק געשעמט מיטן אַרעמען יידישן אימיגראַנט און מיט זיין יידיש, וואָס האָט א סך „דייטשע“ יידן, וואָס האָבן געשטאַמט פון פּוילן, צופיל דערמאַנט אין דעם אייגענעם נעכטיקן לשון.

זיי האָבן געמיינט, אַז אַלע נישטיידן קוקן מיט די זעלביקע אויגן אויף דער יידישרייַדנדיקער אימיגראַנטן מאַסע ווי זיי, די דייטשע יידן. אַן אמתער פּאַעט פון דער יידישרייַדנדיקער אימיגראַנטן מאַסע, וואָס אפילו די נישטידישע וועלט באַוואונדערט, האָט געגעבן אַ געלעגנהייט צו פרעדיקן טאַלעראַנץ און אַרויסרופן האַפענונג, אַז מיט דער צייט וועלן אפילו די איסט־סיידער יידן ווערן ענלעך אויף זייערע איינגעזעסענע דייטשע ברידער. דאָס האָט אויך מסתמא באַוואויגן אַזאַ פאַרביסענעם, ממש פּאַטאַלאָגישן קעגנער פון „זשאַרגאָן“ ווי דעם זייער פאַרדינסט־פולן עסקן בצרכי ציבור, דושייקאַב שיפן צו קויפן דאָס יידישע „ליעדער־בוך“, געבן אַ באַדייטנדיקע סומע צו העלפן אַרויסגעבן ראָזענפעלדס לידער אויף ענגליש און שטיצן דעם דיכטער פּערזענלעך, העלפן שאַפן פאַר אים אַ פּאַנד. שיף צוזאַמען מיט די זולצבערגערס, מיט דער סופראזשיסטקע און שרייבערין מרס. מאוד נייטן, דעם ריכטער ראַודזייל, דעם שאַפער פון דער עטישער געזעלשאַפט דר' פעליקס אַדלער, דעם באַקאַנטן עקאָנאָמיסט און פּראַפּעסאָר עדווין זעליגמאַן און א סך אַנדרע פון דער יידישער פּני האָבן געהאַלפן ראָזענפעלדן, געקומען אויף זיינע רעציי־טאַציע־אַונטן אין דעם „נייבארהוד“ סעטלמענט און אין אַנדערע סעטלמענט־היי־זער און איינגעאַרדנט פאַר אים צונויפקונפטן אין רייכע יידישע הייזער און קלובן און אפילו אין דעם ניו־יאָרקער טעמפל „עמנואל“ און אין ענלעכע טעמפלען אין אַנדערע גרעסערע שטעט.

ווי עס זעט אויס איז די ניו־יאָרקער פרעסע שטאַרק אינספּירירט געוואָרן פון

ערגעצוואו צו מאַכן אַ סענסאַציע פון דעם „שניידער פּאַעט פון דער איסט סייד“, וואָס איז „אַנטדעקט“ געוואָרן פון אַ האַרוואַרד פּראָפּעסאָר. גאַנצע זייטן מיט אינ-טערוויען, פּאָטאָגראַפֿיעס, אָפּט מיט אַריגינעלע צייכענונגען פונעם פּאַעט. זיין משפּחה און אפילו זיין וואוינונג, זיינען פּאַרעפּנטלעכט געוואָרן אין דער ניריאַר-קער טעגלעכער פרעסע. די אינטערוויען און באַשרייבונגען זיינען טיילמאָל געווען באַגלייט מיט ראָזענפעלדס לידער אין ייִדישן אַריגינאַל אחוץ דער ענגלישער אי-בערזעצונג.

די דורכשניטלעכע אַמעריקאַנער צייטונג האָט זיך דעמאָלט קנאַפֿ-וואָס אָפּ-געגעבן מיט ליטעראַטור און האָט בדרך כלל פּאַרזען וואַגיקע אַמעריקאַנער שריי-בער און זייערע ווערק. ליטעראַרישע אונטערנעמונגען אָדער אַוונטן פון פּאַעזיע אין קלובן אָדער סעטלמענט-הייזער האָבן געוויינלעך נישט געקראָגן דעם אָנזען, וואָס מאַריס ראָזענפעלדס אַרויסטריטן האָבן געקראָגן. נישט נאָר די סענסאַציאָנעלע פרע-סע האָט זיך שטאַרק פּאַראַאינטערעסירט מיט ראָזענפעלדן, נאָר אפילו די ערנסטע און קאַנסערוואַטיווע בלעטער האָבן אים אָפּגעגעבן אַ סך אַרט. ווי אַ ביישפּיל קאָן דינען דאָס, וואָס פּאַר די נאָטן צו מאַריס ראָזענפעלדס ערשטן ענגלישן ליד I KNOW NOT WHY (”איך ווייס נישט פּאַרוואָס“?), האָט די ”טריבון“ אָפּגעגעבן אַ
ה א ל ב ע זייט.

אַן ערנסטע און אויפּריכטיקע פּאַראַאינטערעסירטקייט אין ראָזענפעלדן דעם דיכטער האָבן אַרויסגעוויזן אַ צאָל אַמעריקאַנער, וואָס זיינען זינט די אַכציקער יאָרן געשטאַנען אונטער דעם איינפלוס פון דזשין אַדאַמס, דער סאַציאַלער רעפּאָרמאַ-טאָרין פון שיקאַגאָ, די שאַפּעריין פון „האַל האַוו“ און די מוטער פון די סעטלמענט-הייזער. אַזעלכע סאַציאַלע רעפּאָרמאַטאָרן ווי ליליען וואַלד, מערי קינגסבורי - סימכאוויטש און אַנדערע זיינען „געגאַנגען אין פּאַלק“ דורך די סעטלמענט-הייזער, וואָס זיי האָבן געשאַפּן אין די אַרעמסטע געגנטן פון די גרויסע שטעט. זיי האָבן זיך באַקענט, דערנענטערט און געהאַלפּן די אַרעמסטע, און דאָס האָט געמיינט די אי-מיגראַנטן. זיי, די סאַציאַלע רעפּאָרמאַטאָרן און זייערע אַרויסהעלפּער, וואָס זיינען אָפּט געווען קינדער פון די רייכסטע און אַנגעזעענסטע היימען, האָבן געזוכט ביי דער אימיגראַנט זיין גייסטיקן ניצן. זיי זיינען געגאַנגען קעגן דעם שטראָם פון דעם אַזוי באַקאַנטן הונדערט-פּראָצענטיקן אַמעריקאַניזם, וואָס האָט געזוכט צו דער-שטיקן די פרעמדע קולטורן וואָס די אימיגראַנטן האָבן מיט זיך געבראַכט. די רע-פּאָרמאַטאָרן האָבן געוואוסט, אַז די ייִדישע איסט-סייד האָט נישט קיין שיכורים, אַז אויף דער איסט-סייד קומען נישט פּאַר קיין בלוטיקע געשלעגן און אַז יידן זיי-נען אַרבעטזאַם, שפּאַרוואָם, פירן בדרך כלל אַ מוסטערהאַפּט פּאַמיליען לעבן און האָבן אייגנאַרטיקע קולטור-אינטערעסן(7).

די קליינע, ערנסטע זשורנאַלן אין וועלכע עס האָבן געשריבן די יינגערע און

פראַגרעסיווערע שרייבער האָבן ראָזענפעלדן אויפגענומען נישט ווי אַ סענסאַציע, נאָר ווי אַ נייעם באַדייטנדיקן טאַלאַנט. דאָרט האָבן געשריבן וועגן דעם יידישן דיכטער אַזעלכע ליבעראַלן ווי דער באַרימטער נאָוועליסט וויליאַם האַוועלס און דער באַקאַנטער פּובליציסט האַטשינס האַפּגוד, דער פאַרפאַסער פון „ספּיריט אָוו דהי געטאַ“ („דער גייסט פון געטאַ“) — אַ בוך וועגן דער יידישער איסטאַסייד(8).

ווי מיר קאָנען זיך אַנשטויסן פון די ערשטע בריוו צו לעאַ ווינערן, האָט ווינער געהאַט בדעה אַפּצודרוקן אַן ענגלישע איבערזעצונג פון ראָזענפעלדס לידער נאָך איידער דאָס „ליעדער בוך“ איז דערשינען. אין דער צייט וואָס ווינער האָט זיך פאַר-נומען מיטן צוגרייטן די איבערזעצונג פון ראָזענפעלדס לידער אויף ענגליש, האָט ער אויך פאַרטראַכט אַרויסצוגעבן „די געשיכטע פון דער יידישער ליטעראַטור אין ניינצנטן יאָרהונדערט“, וואָס איז דערשינען אין 1899.

אַלע בריוו צו ווינערן, מיט איין אויסנאַם — די פאַרבעטונג אָו ער זאָל מיט-אַרבעטן אין „פּנסק“, וואָס ראָזענפעלד און שאַרקאַנסקי האָבן אַרויסגעגעבן 1900 — נעמען אַרום אַן ערך צוויי יאָר צייט און זיינען פאַרבונדן מיטן אַרויסגעבן ראָ-זענפעלדס לידער אויף ענגליש(9).

מאָריס ראָזענפעלד האָט אין זיין אומדערפאַרנקייט געבויט לופט-שלעסער אויף דעם דערוואַרטן דערפאַלג מיט זיין ביכל אין ענגליש. מע קאָן נישט זאָגן אַז ווינער האָט אים דערמוטיקט דערצו, זיכער פאַרקערט. עס איז באַלד געדרוקט געוואָרן אַ באַשיידענע צאָל עקזעמפּלאַרן, ווייל ווינער און אויך די פאַרלעגער האָבן אוודאי געוואוסט אַז דער מאַרק פאַר אַזעלכע ביכער איז אַ באַגרעניצטער. אַ גרויסע צאָל פון די אַפּגעדרוקטע לידער זיינען שוין פריער געווען פאַרעפנטלעכט און איבער-געדרוקט אין פאַרשיידענע צייטונגען און פאַפּולאַריזירט געוואָרן דורך דער גרויסער צאָל עפנטלעכע רעציטאַציע-אָונטן, וואו דער דיכטער אליין האָט געלייענט זיינע לידער אין אוניווערזיטעטן ווי קאָלאַמביע, האַרוואַרד, ראַדקליף, סעטלמענט-הייזער, טעמפלען און קלובן אין ניו-יאָרק, באַלטימאָר, פּילאַדעלפּיע, באַסטאָן און אין אַנ-דערע שטעט. דער באַשרענקטער עולם, וואָס האָט געקאַנט זיין פאַראינטערעסירט אין קויפן אַזאַ עקזאַטיש ביכל לידער, נישט געקוקט אויפן גאַנצן טאַראַראַם אַרום דעם דיכטער, האָט שוין דורך דעם פּאַעטס אַפּטע אויפטרעטן און דורך דער פרעסע געהאַט אין אַ גרויסער מאָס געשטילט די נייגעריקייט. ווען דאָס ביכל לידער איז דערשינען און זיך נישט פאַרקויפט אַזוי שנעל ווי ער האָט דערוואַרט האָט זיך ראָ-זענפעלד געפילט ווי אַפּגענאַרט פונעם אייגענעם גורל.

די זאַמלונג בריוו איז אין אַ געוויסער מאָס איינגאַרטליך; נישטאַ קיין אינטימע בריוו צו נאָענטע און אייגענע, ווי למשל די באַרעדעוודיקע, האַרציקע שלום עליכם בריוו; נישטאַ לגמרי קיין ליבע-בריוו, וואָס זיינען בכלל אַ יקר המציאות אין דער יידישער עפיסטאַלאַרער ליטעראַטור. כמעט אַלע בריוו, אחוץ אַזאַ אויסנאַם ווי דער

האַרציק־ווייטיקדיקער בריוו צום העברעאישן שרייבער ליב־אויטש, וואָס איז געווען ראָזענפעלדס אָן אַח לצרה — אויך ביי אים איז ווי ביי ראָזענפעלדן געשטאַרבן אַ יונגער זון — האָבן אַלע אַ מין געשעפטלעכע פאַרבינדונג. איר האָט דאָ נישט קיין סימן פון יענע צוגעלאָזענע בריוו, וואָס זיינען אייגנטלעך חברישע שמועסן. די שיחות חולין פון באַרימטהייטן. אָפט די ערשטע אָנזאַגן פון פאַרטראַכטע ווערק.

באַרימטע שרייבער זיינען נישט אַלעמאַל גוטע בריוו־שרייבער, ווי למשל פּרץ. אַנדערע ווידער, וואָס זייער באַרימטקייט ליגט אויף זיי ווי אַ משא, באַשווערט דאָס אָפט אויך די אוממיטל־באַרקייט פון זייערע בריוו. זיי פילן און זיינען זיך פליכט־באַוואוסט, אַז זייערס אַ וואָרט טאָר נישט פאַרלוירן גיין און אַז פריער אָדער שפּע־טער וועלן טויזנטער פאַר אויגן קוקן אויף דעם, וואָס זעט איצטער אויס צו זיין טריוויאַל. דאָס ווירקט אַז זיי זאָלן קאָקעטירן מיט זיך אַליין. אַ גוטער ביישפּיל פון אַזאַ שרייבער איז בערנאַרד שאו.

מאָריס ראָזענפעלד איז פּריי דערפון אין זיינע בריוו. ראשית האָט ער דאָס רוב בריוו געשריבן, ווען ער האָט מיט זיין גאַנצער איינבילדונג נישט געקאַנט וועגן זיך חלומען פון אַזאַ הויך. שנית איז ראָזענפעלד געווען אַזוי אימפּולסיוו, דירעקט און אומאויסגערעכנט אין זיינע בריוו, ווי ער איז דאָס געווען אין זיין רעדן. דאָס האָט אָפט אים און אַנדערע פאַרשאַפט צער. כאָטש ער האָט דאָס געוואוסט, האָט ער דאָס אָבער נישט געקאַנט פאַרמיידן. „איך בין אַביסל אַ האַסטיקער — שרייבט ראָזענפעלד צו ווינערן — אָבער (נישט) קיין פאַלשער און (נישט) קיין ליגנער“ (10).

דער באקאַנטער ראָזענפעלדישער טעמפּעראַמענט רייסט זיך אָפט דורך אין די בריוו אין דער גאַנצער שאַקירנדיקער רויקייט. ראָזענפעלדן איז פרעמד דאָס לאַגי־שע רעזאָנירן. זאָכן זיינען אָדער ווייס אָדער שוואַרץ. יאָהאַן פּאליי, דער געוועזענער רעדאַקטאָר פון „טאגעבלאַט“ איז 1890 „מיין פּריינד יאָהאַן פּאליי“, וועמען ראַ־זענפעלד ווידמעט דאָס ביכל די „בלומענקעטע“ (11) און אין פיר יאָר שפּעטער, 1894, איז ער שוין „יאַנעק דער משומד“, וועגן וועמען ער שרייבט שוין לידער, וואָס דאַרפן ווי אַ „שווערד צערייסן די האַרץ“ (12). 1910 בעת ראָזענפעלד איז נאָך גע־ווען אַ מיטאַרבעטער פון „פאַרווערטס“, האָט ער אָנגעשריבן אַ ספּעציעל ליד לכבוד אב. קאָהאַנס פּופּציק יעריקן יוביליי און אים, קאָהאַנען, אָנגערופן „דער ערשטער מאָרגנשטראַל, וואָס האָט געגלאַנצט אין יונגן פּירמאַמענט“ (13). 1914 איז שוין אב. קאָהאַן אַ „געלער זשורנאַליסט“ און די „פאַרווערטס“ רעדאַקציע אַ „זנות רע־דאַקציע“ (14). אַלעקסאַנדער האַרקאַווי איז אַ „קרענק“, זיין שרייבן איז „געפּל־טעוועט“ און ער גיט אַרויס „שמאַטע לוחות“ (15), ווען ראָזענפעלדן געפּעלט נישט עפּעס, וואָס האַרקאַווי שרייבט. האַרקאַווי ווערט אָבער אַ „געלערנטער“, ווען ער שרייבט אַן ראָזענפעלדס ביאַגראַפּיע (16). פּרץ ווערניק איז נישט נאָר אַ „קרענק“, ווען ער שרייבט אַ פאַר קריטישע באַמערקונגען וועגן ווינערס „געשיכטע פון דער

יידישער ליטעראַטור, נאָר „אַ לומפּ און אַ פאַרקויפטע נשמה צו שרהזאָהן“ (17), דעם אַרויסגעבער פון „טאַגעבלאַט“. דעם איידעלן מאָריס ווינטשעווסקי, וועמען ראָזענ־פעלד האָט מיט רעכט געהאַלטן פאַר אַ קלענערן פּאָעט פון זיך, איז ביי אים גע־ווען „מאָריסקע דעו“ באַמער“ (18) און דער יידיש־ליטעראַטן קרייז אין ניו־יאָרק — דער „חזיר מאָרק“ (19).

אפילו ווען ראָזענפעלד שרייבט אין 1918 צו זיין אונגאַרישן איבערוזעצער, דעם אויבערראַבינער פון בודאַ, דר' אַרנאָלד קישן, צו אַ מענטשן וואָס דאָס לעבן אין אַמעריקע איז אים געווען פּרעמד און אוודאי זיינען אים געווען פּרעמד די יידיש־שרייבערישע צאַנקערייען, קאָן זיך אָבער ראָזענפעלד נישט אָפהאַלטן פון באַקלאַגן זיך פאַר אים, אַז „צו אַלע זאַכן האָב איך נאָך מאַסן שונאים צווישן יידישע שרייבער אין אַמעריקע, וועלכע פאַרגינען מיר נישט מיין פּאַפּולאַריטעט און וואַלטן מיך דערטרונקען פאַר האָס און נייד. עס איז זיי קיין מיטל נישט צו שווער, קיין נידער־טרעכטיקייט צו נידערטרעכטיק. זיי ווענדן אָן אַלעס מעגלעכע מיר אויף שריט און טריט צו שאַדן“ (20). ווער עס איז נאָר אפילו אויבנאויפיק באַקאַנט מיט דער דע־מאַלטיקער יידישער ליטעראַרישער סביבה ווייס אַז מען דאַרף איר, דער ליטע־ראַרישער סביבה, זאָגן לשבח דאָס, וואָס זי האָט מאָריס ראָזענפעלדן נישט אָפּגע־דינט מידה כנגד מידה. זיין באַשולדיקונג איז אַן אַנדייט אויף אַ פאַרפּאָלגונגס־מאַניע. דאָס דערקלערט אויך פאַרוואָס ראָזענפעלד האָט זיך נישט דורכגעשריבן אינ־טיים־הבריש מיט זיינע בני דור און פאַרוואָס ער קאָן שרייבן צו ווינערן, אַז „זעלטן וואו (וועט) איר געפינען אונטער יידן אין אַמעריקע אַ מענטש, וואָס זאָל האָבן אַזויפיל באַקאַנטע און נישט האָבן מיט וועמען אַ וואָרט אויסצורעדן“ (21). באַקאַנט טע יאָ, אָבער פריינד — נישט.

דאָס דאַמאַלסטיקע לעבן אין אַמעריקע איז געווען שווער פאַר יעדן יידישן אי־מיגראַנט און דערדריקנדיק שווער פאַר דעם פיינפילנדיקערן, הימישע לומדים, משכילים און העברעאישע שרייבער זיינען דאָ געוואָרן שמאַטע־קלייבער, פעדלער, רבנים זיינען דאָ געווען ווי שטויב אונטער די פיס פון אַ „קופּה של שרצים“ (22). אַן אונגאַרישער רב, וואָס איז געקומען קיין אַמעריקע אַרום דער זעלבער צייט וואָס ראָזענפעלד, שרייבט, אַז „דער גראַבער יונג און קופּץ בראש האָט דאָ אויפּגעהויבן דעם קאַפּ... לומדים און וואוילקענערס זיינען, ברוך השם, דאָ גענוג, אָבער זיי גייען אויס פון הונגער“ (23). דער ערשטער „רוסישער“ רב אין ניו־יאָרק, ר' אברהם יוסף אַש האָט זיך געמוזט מפרנס זיין פון גלעזעריי (24). דער באַקאַנטער העברעא־שער פעדאַגאָג הלל מלאַכובסקי, וואָס איז אַהערגעקומען אין די אַכציקער יאָרן, האָט געפעדלט, געליטן בזיונות פון די לאַבוזעס אין די גאַסן און אויפן סמך פון זיינע אייגענע איבערלעבונגען געוואָרנט די לייענער פון „המליץ“, למען השם קומט נישט אַהער!... אַמעריקע איז גוט פאַר עס־הארצים“ (25).

עס איז בלי שום ספק אז ראָזענפעלדס דאָליע אין אַמעריקע איז געווען אַ ביי-טערע און אַז די צען יאָר, וואָס ער האָט געאַרבעט דאָ אין שעפּער, האָט ער געלעבט אין גרויס דחקות. אב קאהאן שרייבט, אַז ווען ער האָט ראָזענפעלדן געזען צום ערשטן מאל „איז ער געווען בוכשטעבלעך אַפּגעריסן און אַפּגעשליסן. קיין אויבער-העמד און קיין קאלאר (קאַלנער) האָט ער נישט געטראָגן. ער האָט נישט אויסגעזען ווי קיין שניידער, נאָר עפעס ווי איינער פון די יונגען, וואָס אַרבעטן אויפן ברעג פון טייך וויליא אין ווילנע, ביי די פליטן“ (26).

דאָס זעלביקע האָט דער אַמעריקאַנער שרייבער האטשינס האפּגוד געשריבן וועגן ז. ליבינען: ער איז אַרומגעגאַנגען „קרועה בלועה... ווי אַ באַסיאַק“ און אַז ער איז געווען „אויסערגעוויינלעך אַרעם“ (27).

מאָריס ראָזענפעלד האָט געאַרבעט צען יאָר אין שאַפּ. אַנדערע יידישע שריי-בער האָבן צענדליקער יאָרן געאַרבעט אין שאַפּ און אַריבערגעטראָגן זייער פיין און אַרעמקייט אין שטילשווייגן. זיי האָבן זייער שווער לעבן נישט געוואָלט מאַכן פאַר קיין רשות הרבים. אין יענער צייט האָט צו שרייבן פאַר שרהזאהנס „גאַזעטן“ אָדער „טאַגעבלאַט“ נישט געמיינט פיל בעסער ווי צו אַרבעטן אין אַ סוועט-שאַפּ און אונ-טער אַ סוועט-שאַפּ סיסטעם. די בעלי-הבתים פון די דערמאַנטע בלעטער האָבן נאָך 1921 געהאַט די חוצפה אַפּצוזאָגן אַזאָ וועלט-באַרימטן פּאַעט ווי ראָזענפעלדן אויף אַן אופן, וואָס קיין דורכשניטלעכער בעלי-הבית וואָלט אויף אַזאָ אופן נישט אַפּ-געזאָגט קיין שיקיינגל (28). עס זיינען דעמאָלט נישט געווען אין אַמעריקע קיין יידישע שרייבער, וואָס זאָלן האָבן אַ גרינגער לעבן. באַוושאַווערן, עדעלשטאַטן און שאַרקאַנסקין, וואָס זיינען ביז מאָריס ראָזענפעלדס גרויסער אַנערקענונג געווען פּאַפּולערער פון ראָזענפעלדן, האָט דאָס מזל אויך נישט צוגעשמייכלט.

מאָריס ראָזענפעלדן איז דאָס לעבן געווען שווערער נישט דערפאַר אַליין דאַכט זיך, ווי מרמר מיינט, ווייל ער האָט אין דער „שווערסטער נויט ווי אַ שאַפּ-אַרבע-טער זיך באַטראַכט ווי אַ פּרינץ אין גלות... זיך געהאַלטן הימל הויך איבער זיין סביבה“ און „יעדע גרינגשעצונג האָט איבערגעלאָזן אַ טיפע וואונד אויף זיין נשמה“ (29). ער איז נישט געווען ראפּינירטער אָדער אפילו געבילדעטער ווי דאָס רוב שרייבערישע מיטצייטלער זיינע. ניין, זיי, ראָזענפעלדס מיטצייטלער, האָבן בדרך כלל געהאַט אַ חלום, אַן אידעאַל און מאָריס ראָזענפעלד האָט דאָס נישט גע-האַט, כאַטש ער האָט זיך דעמאָלט אין זיינע לידער באַנוצט מיט דעם רעוואָלוציאַ-נערן זשאַרגאָן. ער, אַ פּלעבעיער דורך און דורך האָט געליטן פון אַ מין אומנאַטיר-לעכן פּאַטריציזשן שטאַלץ, וואָס האָט אים נאָך ענגער געמאַכט אין דער פּלעבעאישער סביבה. ער האָט דעם אייגענעם איך געהאַלטן וויכטיקער פון אַלע פּאַרטייען און באַוועגונגען. ער איז געווען צופיל אינדיווידואַליסטיש צו באַמערקן אַנדערע. אַלעקסאַנדער האַרקאָווי האָט שוין מיט פּופּציק יאָר צוריק געפילט, אַז מען

קאָן נישט אויפֿוואַרפֿן ראָזענפעלדן, ווי זיינע קאָלעגן האָבן דאָס געטאָן, אָז ער איז אַ פֿרינציפּנלאָזער דיכטער, ווייל ער „האַט נישט קיין באַשטימטע ריכטונג... ער דיכטעט אונטער דעם באַזונדערן איינדרוק אָדער באַזונדערע פּאָדערונג פֿון דעם מאַ-מענט“ (30). דעריבער האָט ראָזענפעלד זיך געקאָנט איינבעטן ביים „טאַגעבלאַט“, אַז מען זאָל דרוקן זיינע לידער און ער, דער באַרימטער אַרבעטער־פּאָעט האָט אַפֿילו געקאָנט באַזינגען דאָס דאָזיקע אַרבעטער־פֿינדלעכע בלאַט ווי „דער שטאַלצער אייכנבוים, וואָס לאַכט פֿון שטורעם און פֿון ווילדסטן וועטער“ (31). האַטשינס האַפּגוד וואָס האָט זיך באַקאָנט מיט ראָזענפעלדן סוף ניינצנטן יאָרהונדערט, ווען ער, ראָזענפעלד, איז שוין געווען וועלט־באַרימט. האָט באַמערקט, אַז ראָזענפעלדס „שוואַכע אַקסלען“ און זיין „טעמפּעראַמענט“ זיינען „נישט געווען צוגעפּאַסט אַנט־קעגנצוקומען דער וועלט“ (32) און אַריבערצוטראַגן אַ שווער לעבן. ער איז נישט געווען ווי ווינטשעווסקי אָדער באַוושאווער פּאַרכאַפּט פּונעם סאַציאַליסטישן באַהרית הימים, וואָס אַנטקעגן דעם איז דער היינט געווען אומוויכטיק און פּאַרגענגלעך. ראָזענפעלד איז לויט דער טרעפּלעכער אַפּשאַצונג פֿון ש. ניגער „געווען אַריינגעטאָן אין דער וועלט פֿון זיין אייגענעם אַיך“. ער האָט געהערט צו יענע, „וואָס ווילן דווקא זיין כוהנים“, כאַטש זיי דערגרייכן אַפּט דאָס פּאַרקערטע: זיי ווערן „קרבנות און זעלטן כוהנים“ (33).

מאָריס ראָזענפעלדס טיפּסטער גייסטיקער ווידעראַנאַנד איז געווען דאָס, וואָס ער האָט אַ גאַנץ לעבן געקעמפט קעגן זיין א מ ת ן איך און איז באַזיגט געוואָרן. ער האָט געוואַלט זיין אַן אַנדערער מענטש ווי ער האָט געקאָנט זיין. ער האָט גע-וואַלט זיין שטאַלץ און נישט געקאָנט. ער האָט געוואַלט זיין מאַטעריעל און גייס-טיק אומאַפּהענגיק און נישט געקאָנט. ער האָט געוואַלט אַרויסרופֿן צו זיך דרך־אָרץ און דערגאַנגען צו בעטלען אַנערקענונג ביי די וואָס זיינען נישט געווען דערוואַקסן צו זיינע קנעכלעך. אַפֿילו דעמאָלט האָט ער גערעדט מיט גאַל וועגן זיינע קאָלעגן ווי „שרייבאַרעס“ מיט וועמען ער מישט זיך נישט און „געלויבט איז גאַט איך האַלט זיך פֿון זיי ווייט, ווייט אַוועק“ (34).

ער איז אונטערטעניק גרייט געווען צו ווידמענען דזשייקאַב שיפּן די ענגלישע איבערזעצונג פֿון זיינע לידער און אויך אַ ספּעציעל ליד וואָס טראַגט דעם סימבאָל־לישן נאָמען „אונדזער שיף“, ווייל „צו האָבן פּאַר אַ פֿריינד אַזאַ מאַן ווי שיפּן קאָן נישט שאַטן“ (35). ער ווערט שטאַרק נתפעל פֿון די „רייכע און פּאַרנעמע לייט“, ווי פֿון דעם רייכן פּראַפּעסאָר זעליגמאַן, וואָס באַרגט אים געלט, שאַפט אים אַ שטעלע, אָבער באַנעמט זיך ווי אַ גביר אַ תקיף נישט נאָר קעגן אים, ראָזענפעלדן, נאָר אַפֿילו קעגן ווינערן, וועמען זעליגמאַן האָט געמעגט באַטראַכטן ווי זיינס־גלייכן. ראָזענפעלדן טוט דאָס וויי און ער שרייבט ווינערן, אַז ער „האַט די חברה פֿיינט“ און אַז ער וועט זיין „ווירדע נישט ערנידעריקן“ ווייל אין אים „ליגט צו

ווייניק בעטלער" און אז ער „איז צו שטאלץ צו בעטן (בעטלען)“ און אז אין „צייט פון נויט קען“ ער „זיך ערהייבן איבער די פארהעלטעניסע“ (36). דאך איז ער שפעטער געווען גרייט צו גיין צו „פראפעסאר זעליגמאן און באקומען געלט גע- באַרגט“ (37).

די מורא פאַרן מאַרגן וואָס איז כאַראַקטעריסטיש פאַרן אויסגעוואַרצלטן אי- מיגראַנט, איז ביי ראַזענפעלדן דערגאַנגען ביז צו אַ מאַניע. ער האָט תמיד געזוכט זיך און זיין משפּחה צו באַוואַרענען. ער האָט זיך אַפילו דעמאָלט געזען אין נויט, ווען ער האָט אין פאַרגלייך מיט אַנדערע יידישע שרייבער געלעבט ממש אין רחבות: געהאַט אַן אייגן הויז און געווען מער-ווייניק באַוואַרנט מיט אַ שטעלע, מיט פרנסה און מיט אַ וועלט-נאָמען, וואָס האָט אים געדאַרפט צוגעבן זיכערקייט פאַרן מאַרגן. כאַטש ער האָט ווי יעדער קינסטלער געוואָלט כבוד, האָט ער אונ- טערגעשטראַכן, אַז ער וויל בעסער „פשוטע שטערבלעכע דאָלאַרס“ (38). אין 1898 ווען דער דורכשניטלעכער שניידער האָט נישט פאַרדינט קיין צען דאָלאַר אַ וואָך, האָט דער נעכטיקער שניידער און אביון מאַריס ראַזענפעלד געהאַלטן, אַז מען קאָן „נישט געהאַלפן ווערן“ פון „20 דאָלאַר פאַר אַ פאַרלעזונג... נאָר עט, בעסער ווי גאַרנישט“ (39).

זיין מאַטעריעלע אָפהענגיקייט האָט אים פאַרשקלאַפט צו יעדן איינעם, וואָס עס האָט זיך אים אויסגעדאַכט, אַז ער קאָן אים, ראַזענפעלדן, זיין ביייהילפיק. ער האָט זיינס אַ נעכטיקן באַשלוס היינט געענדערט אַן דעם מינדסטן ווידערשטאַנד, ווען דאָס איז נישט געפעלן די, וואָס האָבן געקאָנט פאַרבעסערן זיין מאַטעריעלע מערכה.

מאַריס ראַזענפעלד האָט נישט אַרויסגערופן צו זיך קיין דרד-אַרץ, האָט ער געקלאַפט אין טיש אַריין און געפאַדערט דרד-אַרץ:

וואָס רוקט איר אַלץ דאָס פלייש צו זיך
און שמייסט צו מיר די ביינער?
וואָס מיינט איר וואָס? אַ הונט בין איך,
אַ הונט מיט קהלשע ציינער?

און פאַרענדיקט האָט דער אנערקענטסטער יידישער פּאָעט, דער פּאָעט מיט אַ וועלט-נאָמען, מיט ליענען לידער פאַר יעדן איינעם וואָס ער האָט צופעליק אַנגע- טראָפן אין קאַפּע צי אין גאַס און מיט בעטלען הסכמות (40) — הסכמות, וואָס האָבן קיין שום ווערט נישט געהאַט און וואָס ער, מאַריס ראַזענפעלד, האָט זיי לגמרי נישט געדאַרפט.

דאָס יידישע לשון האָט מיט אַ האַלבן יאָרהונדערט צוריק נישט געהאַט קיין געהויבן מזל ביי דעם דאַמאָלסטיקן דור יידישע שרייבער, ביי דעם „ממזר דור“ (41)

לויט לייוויקס אויסדרוק. איינער פון די פאַרשפרייטסטע טראַגישע ספּאַרטן איז געווען די „נביאות“ וועגן דעם אונטערגאַנג פון דער יידישער שפּראַך. און ווער איז אַלץ נישט געווען קיין „נביא“? אב. קאַהאַן און פּרץ וויערניק, געצל זעליקאָוו וויץ און לואי מילער, לעאַ ווינער און מאָריס ראָזענפעלד. ווער נישט? אַלע יידישע צייטונגען, סיי די סאַציאַליסטיש-קאָסמאָפּאָליטישע און סיי די בורזשואַז-טראַדיציאָנעלע זיינען געווען נאַאיוואַסימילאַטאָריש. קיינער פון די, וואָס יידיש האָט זיי געגעבן כבוד, פּרעסטיזש, אַנזען און אָפּט מאַכט — קיינער פון זיי האָט דעם יידישן לשון נישט געגעבן מער ווי פינף און צוואַנציק יאָר לעבן. מען האָט אָפּגעזאָגט דעם יידישן לשון דאָס לעבן דאַמאַלס, ווען דער אַרום האָט געברויזט מיט יידיש. מען האָט זיך אַליין אויף אַ מאַזאָכיסטישן אופּן אָפּגעזאָגט דאָס לעבן און זיך פאַרמי-אויסט די אייגענע עקזיסטענץ.

מאָריס ראָזענפעלד האָט נישט געהערט צו דער קליינער גרופּע גלייביקע, ווי יהוּאש, אַלעקסאַנדער האַרקאַווי, דר' חיים ספּיוואַק, א. לייעסין און אַ פּאַר אַנדערע. ער איז נישט געווען קיין יוצא מן הכלל. ראָזענפעלד איז געווען אַן אימפּולס-סיוואַומקאַנסעקווענטער מענטש און דאָס האָט זיך אויך געמערקט אין זיין באַציאונג צום יידישן לשון. זיין געמיט-צושטאַנד איז געווען אַ גוטער באַראַמעטער: האָט זיך זיין שרייבערישע מערכה געהויבן, איז די מערכה פון יידיש געפאַלן אין זיינע אויגן. טאַמער איז זיין שרייבערישע מערכה געפאַלן אָדער עס האָט זיך אים גע-דאַכט, אַז זי איז געפאַלן, איז יידיש דערהויבן געוואָרן אין זיינע אויגן.

באַלד ווי ראָזענפעלד איז געוואָרן געוואָרן, אַז ווינער קלייבט זיך איבערצוזעצן זיינע לידער, האָט ער אים, ווינערן, תיכף מודיע געווען, אַז „דער זשאַרגאַן האָט דאָ אין דעם לאַנד סיי-ווייסיי קיין צוקונפּט, נאָך אין 25 יאָר אַרום וועלן זאָגאַר די בעסטע ווערקע, געשריבן אין דיווער שפּראַכע אָדער דיאַלעקט נאָר בלייבן ליטע-ראַרישע קוריאַזיטעטן“. ראָזענפעלד באַדויערט זיך אַליין: „וויי איז דעם וואָס איז נישט אימשטאַנד אַרויסצוגעבן זיינע געפילן און געדאַנקען אין איינער לעבענדיגען שפּראַכע“ (42). כאַטש ער קאָן נאָך נישט אַנשרייבן קיין ענגלישן זאַץ אָן גרייזן, פּאַרזיכערט ער אָבער ווינערן, אַז „אין אַ יאָר אַרום“ וועט ער „שרייבן ענגלישע געדיכטע“ (43). צו אב. קאַהאַנען שרייבט ער מיט בראַוואַדא, אַז „זשאַרגאַנישע צייטונגען קאָנען מיך נישט מאַכן אָדער אַנמאַכן“ (44).

דער דערשאַלגענער אָדער דערווייטערטער ראָזענפעלד טוליעט זיך צו דעם באַ-ליידיקטן יידישן לשון, ווי צו אַ מאַמען. 1916 שרייבט ער צו דעם יונגען און אומ-באַקאַנטן טראַמערן: „ביי מיר איז יידיש אַ שפּראַך ווי אַלע שפּראַכן“ (45). ווען זיין ביכל לידער אין ענגליש האָט זיך נישט פאַרקויפּט אַזוי שנעל ווי ער, ראָזענ-פעלד, האָט דערוואַרט, האָט ער פאַרלוירן זיין האַפּערדיקייט און מיט רעזיגנאַציע געשריבן צו ווינערן: „איך האָב אויפּגעגעבן דעם געדאַנק צו שרייבן אין ענגליש. אין יידיש האָף איך נאָך אָבער פיל אויפּצוטאָן“ (46).

אין דעם ליטערעארישן עזבון וואָס קלמן מרמר האָט איבערגענומען פון ראָזענ-פעלדס אלמנה און שפעטער איבערגעגעבן דעם יידיש וויסנשאַפֿטלעכן אינסטיטוט. געפינט זיך אַ זאַמלונג ענגלישע לידער, וואָס ראָזענפעלד זאָל האָבן אליין געשריבן אויף ענגליש. דאָס ערשטע ענגלישע ליד I KNOW NOT WHY האָט ראָזענ-פעלד נאָך אָנגעשריבן 1899 און עס איז עטלעכע מאָל איבערגעדרוקט געוואָרן אין צייטשריפטן און אין אַנטאָלאָגיעס. פאַרן טויט האָט שוין ראָזענפעלד כמעט געהאַט גרייט צום דרוק אַ זאַמלונג פון זיינע ענגלישע לידער, אַ גאַנץ בוך. ווי עס ווייזט אויס האָט זיך אונדזער דיכטער שוין געהאַט פאַרשטענדיקט מיט אַ פאַרלעגער און דער „לייענער“ (רידער) פונעם פאַרלאַג האָט זיך גינציק אָפּגערופן וועגן די לידער(47).

כאַטש ראָזענפעלד האָט געהאַפֿט, אַז מיט זיינע ענגלישע לידער וועט ער נאָך ווייזן דער יידישער שרייבעריוועלט וואָס ער קאָן און אַז זיינע נאָענטע וועלן ווידער שטאַלצירן מיט אים(48). ביי זיך האָט ער אָבער געפילט, אַז דאָס וואָס יידיש וועט אים נישט פאַרשאַפֿן, וועט אים ענגליש אַוודאי און אַוודאי נישט פאַרשאַפֿן. אין דער פריער דערמאָנטער ענגלישער זאַמלונג איז דאָ אַ ליד, וואָס הייסט I SING AND SING איז מסתמא געשריבן געוואָרן נישט לאַנג פאַרן דיכטערס טויט. דאָרט שרייבט ראָזענפעלד וועגן זיינע יידישע לייענער אַזוי צאָרט:

Am well paid by the millions,
By brave men and women fair;
Have their blessings and good wishes
Am a multi-millionaire.

מאָריס ראָזענפעלד איז אָבער וואָס שייך דעם יידישן לשון דאָך געבליבן גע-טריי זיין דור. אַפילו ווען ער האָט זיך געקלאַמערט אָן יידיש ווי אַן אַ רעטונגס-גאַרטל, האָט ער אָבער נישט געקאָנט באַנעמען פאַרוואָס טאַלאַנטירטע יונגע מענטשן, וואָס קאָנען גוט ענגליש, גיבן זיך אָפּ מיט יידיש(49).

דאָס רובֿ בריוו ראָזענפעלדס ווערן דאָ געדרוקט צום ערשטן מאָל. זיי ברענגען נישט קיין נייע שטריכן צו ראָזענפעלדס כאַראַקטער. זיי אַקצענטירן בלויז דאָס, וואָס איז שוין געווען באַקאַנט די, וואָס האָבן זיך אינטערעסירט מיט זיין לעבן און שאַפֿן. ראָזענפעלד איז נישט געווען קיין קאַמפּליצירטער מענטש און די בריוו זיינען נישט קיין שליסלען צו קיין געהיימע צעלן. דער געפיל ביים לייענען די בריוו איז, דאָכט זיך, אַן ענלעכער צו דעם וואָס הלל ראָגאַף האָט אויסגעדריקט אין זיין ענגלישן עסיי וועגן ראָזענפעלדן: „מען מוז זאָגן דעם אמת — שרייבט דאָרט ראָגאַף — אַז ראָזענפעלד האָט אַנהענגער, באַוואַנדערער אָבער נישט קיין פריינד.

קײן אויפריכטיקע, האַרציקע פּריינד האָט ער נישט (50). דער דיכטער וואָס האָט אַזויפיל געשריבן וועגן ליבע און אַרויסגעגעבן אַ גאַנץ בוך, וואָס טראַגט דעם נאָמען „דאָס בוך דער ליבע“ איז זיך אַליין געווען דער ערגסטער שונא.

(1) משה שטאַרקמאַן, מאָריס ראָזענפעלדס אַנהייב, פּנקס, ניו־יאָרק 1928, ב' 1, ז' 53 און דר' י. מעריכאנס צו „ראָזענפעלדס אַנהייב“ דארט, ז' 269. אויך קלמן מרמר, דער אַנהויב פון דער יידישער ליטעראַטור אין אמעריקע, ניו־יאָרק 1944, ז' 68 און פון זעלבן מחבר, דוד ערעלי שטאַט, ניו־יאָרק 1950. מאָריס ראָזענפעלד האָט אין 1890 זיך אַליין איינגעארדנט אַ גרויסן קאַניצערט, אויף וועלכן ער האָט פאַרגעלייענט זיינע און ווינטשעווסקיס לידער און געלויבט געוואָרן בון דער יידישער פרעסע ווי „אַ טאַלאַנטפולער פּאָעט“ (דוד ערעלישטאַט, ז' 110). אין דער אוי־טאַביאָגראַפיע, וואָס איז אַפּגעדרוקט ווי אַן אַרײַנפיר צו בערטאלד פּיוועלס דיטשער איבער־זעצונג פון ראָזענפעלדס לידער, זאָגט דארט ראָזענפעלד וועגן זיין ביכל „די גלאַקע“, אַן „דאָס בוך איז געווען אַ ליטעראַרישער מופֿל. איד האָב דאָמאַלס געאַרבעט אין סוועטי־שאַפּ און איד האָב נישט געהאַט קײן צײַט איבערצוקוקן די לידער, וואָס זײַנען אַפּגעדרוקט געוואָרן מיט אַ סך גרײַז. איד האָב נאָר דעם אַפּגעקויפט אַ סך עקזעמפּלאַרן און זײ פאַרברענט“.

(2) זע הערה צום בריוו צו ווינערן פון 7טן יולי 1897.

(3) The Nation, September 9, 1897.

(4) דר' יעקב שאַצקי, לעא ווינער, ירוּא בלעטער, כאַנד 15, נומער 3, מאָרץ־אַפּריל, 1940, ז' 247.

(5) צו ווינערן, דעם 30סטן מאָרץ, 1898.

(6) זע: י. ליפשיץ, די ערשטע רוסיש־יידישע מאַסן־אימיגראַציע און די אמעריקאַנער יידן, ייווא־בלעטער, דעצעמבער, 1932. אויך געשיכטע פון דער יידישער אַרבעטער באַוועגונג אין די פאַראייניקטע שטאַטן, ב' 1, ניו־יאָרק, 1948, ז' 200. אַן ענלעכע מורא האָבן אויך אַרויסגעוויזן די איינגעזעסענע קאַטאָליקן, ווען אין די דרייסיקער יאָרן פון נײַנצנטן יאָרהונדערט האָט זיך אַנגעהויבן די אירלענדישע „אינוואַזיע“. טײַל איינגעזעסענע קאַטאָלישע פירער האָבן אַפּילו אַרויסגעוויזן סימפּאָטיע צו דער אַנטיקאַטאָלישער נאַטיוויסטישער באַוועגונג 'Theodore Maynard, The Story of American Catholicism. New York 1948, p. 285.

(7) דער באַקאַנטער נאוועליסט וויליאַם דין האַוועלס שרײַבט אין זײַנע נאַטיבן וועגן דער איסט־סייד פון די סוף אַכציקער יאָרן AN EAST SIDE RAMBLE (געדרוקט אין Impresions and Reflections, New York 1896. אַז ער „קען זיך נישט דערמאַנען צו האָבן געזען אַ

יידן שײַכור... קײן געשעעניש ווי אין אירלענדישן אַרעד אין אַרעמען אמעריקאַנער קוואַרטאַל, אין צווישן זײ (די יידן) נישט פאַרגעקומען; מען האָט דאָ נישט געזען קײן פּאַליציאַנט און די רואי־קע באַנעמונג האָט מיר אויסגעזען צו זײַן אַ נאַטירלעכע“.

(8) די ווייטערדיקע ליטעראַרישע זשורנאַלן האָבן זיך אַפּגערופּן וועגן ראָזענפעלד: The Bookman, March 1899; The Book Buyer, February 1889, The Critic, March 1900; The Dial, June 16, 1899; Literature, February 10, 199 און פאַרשטייט זיך די Nation.

(9) זע דעם בריוו צו ווינערן פון 12טן יולי 1897. דער בריוו איז געשריבן געוואָרן איידער דאָס „ליעדער בוך“ איז דערשינען, ווייל ראָזענפעלד פּרעגט זיך אַז בײַ ווינערן, צי ער וויל, אַז ער, ראָזענפעלד, זאָל אים ווידמען דאָס בוך. מיט דעם בריוו שיקט ער שוין ווינערן לידער און

י. ל י פ ש י ץ

עד שרייבט אים, אז „אין צוויי וואכן אַרום וועט מיין בוך פאַרטיק ווערן, וועט איר האבן מערערע געדיכטע אויף אויסצוקלײַבן“.

(10) צו ווינערן, מערץ 20, 1898.

(11) זע: משה שטאַרקמאַן, אויבן, די ווידמונג לײַענט זיך אזוי:

אַלע ראַזען, אַלע לײַען

אויפּכינדן ווען איר וואַלט געקענט,

וואַלט איר אין זיך געוויקלט

אונד געמאַכט דיר אַ פּרעזענט.

(12) בריוו צו פּריהמאהנען פון 18טן יאַנואַר, 1894.

(13) דאָס לײַד „אב קאהאַן צו זיין פּופּציקיעריקן יובילעאַום“ אין געדרוקט אין אבֿיקאהאַן

יובילעאַום שריפּט, נײַיאַרק, 1910. די ערשטע סטראַפּע לײַענט זיך אזוי:

דאָס איז שוין לאַנג צוריק געווען,

ווען איר דיר צום ערשטן מאל דרעזען,

מען האָט נאָר דאָ געלײַגט דעם פּונדאַמענט

פון נײַיאַרקס גײַסטיקיידישן קוואַרטאַל,

געווען ביסטו דער ערשטער מאַרגנשטראַץ.

וואָס האָט געגלאַנצט אין יונגן פּירמאַמענט.

(14) אין דעם בריוו צו יחזקאל לעוויט פון 9טן אויגוסט, 1914.

(15) אין בריוו צו ווינערן פון 27סטן סעפטעמבער 1897 און פון 14טן מײַ, 1869.

(16) אין אַ בריוו צו טראַמערן, פון 6טן יוני, 1916.

אַלעקסאַנדער האַרקאַווי האָט געשריבן אַ בײַגראַפּישקרימישן אַרײַנפיר צו ראַזענפעלדס

„געזאַמלטע לידער“, וואָס עוואַלענקאַ האָט אַרויסגעגעבן אין 1904.

(17) אין אַ בריוו צו ווינערן פון 11טן אַפּריל, 1899.

(18) מ. דאַנצײַס, אַ פּערטל יאַרהונדערט באַגעגענישן מיט מאַריס ראַזענפעלדן, „דער טאַג“,

דעם 15טן יולי, 1933.

(19) אין אַ בריוו צו ווינערן פון 30סטן מאַרץ, 1899.

(20) אין בריוו צו אַרנאָלד קישן פון 20סטן אויגוסט, 1908.

(21) אין אַ בריוו צו ווינערן פון ערשטן אַקטאָבער, 1897.

(22) צ. ה. מאַסליאַנסקי אין זײַנע זכּרונות, ציטירט לײַט געשיכטע פון דער ייִדישער אַר-

בעטער באַוועגונג, נײַיאַרק 1943, ב' 1, ז' 326.

(23) משה וויינבערגער, ספר היהודים והיהדות בניו־יאָרק, נײַיאַרק תרמ"ו, ז' 87. הני

בני בריווני ועזו פנים — שרייבט דער אונגאַרישער רב — הרימו פה את ראשם (ז' 7) וועגן שריי-

בער און משכילים זאגט ער: מרביחם סתם עניים (ז' 31).

(24) געשיכטע פון דער ייִדישער אַרבעטער באַוועגונג ב' 1, ז' 327.

(25) כתבי הַלל בן זאב מלאַכובסקי, ברוקלין ת"ש, ספר שני ז' 50.

(26) אב. קאהאַן, בלעטער פון מיין לעבן, ב' 2, ז' 376.

(27) Hutchins Hapgood, *The Spirit of the Ghetto*, New York 1909.

צווייטע אויפלאַגע ז' 202.

(28) די בעלי הכתים פון „טאָנעבלאַט“ האבן ראַזענפעלדן אַפּגעזאָגט מיט דעם לאַקאַנישן

בריוול:

„געערטער הער:

מיד געפינען פאַר נויטיק אייך צו לאַזן וויסן, אז פון היינט אָן דאַרפּט איר מער פאַר אונדן

מאָריס ראָזענפעלדס בריוו

נישט שרייבן די אורזאך אין זױל אייער שרייבן אין נישט גענוג אין קוואַליטעט און קוואַנטי-
טעט.

אָכטונגספּאַל Sarasohn E. Son

קלמן מרמר, פון מאָריס ראָזענפעלדס ליטעראַרישער ירושה, פּנקס, ניו־יאָרק, ז' 210.
(29) קלמן מרמר, דער פּאטער פון דער יידישער פּאָעזיע אין אַמעריקע, יידישע קולטור,
יולי, 1948, ז' 5.

(30) אַלעקסאַנדער האַרקאָווי, דער נייער גייחם, נומער 2, נאוועמבער, 1897, ז' 107. אין
נומער 5 (ז' 207) פון דער זעלבער צייטשריפט שרייבט יעקב מילך אַז „מען מאַכט באַמערקונג
נען, אַז ראָזענפעלד האָט נישט קיין באַשטימטע ריכטונג: היינט קען ער שרייבן פאַר די סאַציאַל-
לע רעוואָלוציאָן און מאַרגן פיר חיבת ציון. דיזע באַמערקונג אַבוואַל זי האָט אַ שטיקל גרונד
אין אַבער נאָך מיין מיינונג ניט ריכטיק“.

ווי ס'ווייזט אויס האָבן האַרקאָוויס באַמערקונג וועגן זיין, ראָזענפעלדס, פּרינציפּאַלזאָוקייט
אויס מער פאַררעכטן ווי בודיאַנאוויס קריטיק (זע בריוו צו ווינערן פון 8טן נאוועמבער): „פיל
מער ווי בודיאַנאוויס דומהייט וואַלט מיר געערגערט האַרקאָוויס „בערענפּריינטשאַפּט“, ווען איר
וואַלט עס נישט פאַרשטאַנען ווי צו פּערלאַכן“.

דוד עדעלשטאַט האָט אין אַ ליד „דיכטער און מוזע“ (גערדוקט אין דער „פּרייע אַרבעטער
שטימע“ דעם 22סטן אויגוסט 1890) זיך געווענדט מיט שפּאַט צום „אַלזייטיקן דיכטער, וואָס
זינגט ווי אַ נאַכטיגאַל“ און ווערט געלויבט פון „אַרטאָדאָקס און ליבעראַל“ און אים, ראָזענ-
פעלדן, געוואַרנט: „פאַרקויף נישט דיין פּעדער און אויך נישט דיין זעלע. דיין קערפּער וועט
שטאַרבן, דיין פּעדער וועט לעבן“, קלמן מרמר, דוד עדעלשטאַט, ז' 111.

ש. יאַנאוויסקי, דער געוועזענער רעדאַקטאָר פון דער „פּרייער אַרבעטער שטימע“ האָט גע-
שריבן „צום צענטן יאַרצייט פון מאָריס ראָזענפעלד“ (פּא"ש, דעם 28סטן יולי 1933), אַז איר
האַב איבערגענומען די רעדאַגירונג פון דער פ. א. ש. אין סוף פון 1890 בין איר ווידער גע-
קומען אין באַרירונג מיט ראָזענפעלדן און איר מוז זאָגן דעם אמת, דאַס מיר אין שטאַרק נישט
געפעלן געוואָרן פילעס אין ראָזענפעלדס אויפּפירונג... שפּעטער צו אַז ער איז געקומען צוריק
פון יוראָפּ פון זיין טריאומפּרייע און מען האָט זיך דערציילט וועגן די מיטלען, וועלכע ער
דאַט געברויכט אום צו ערוועקן רחמנות צו זיך, האָב איר געהאַלטן פאַר נויטיק צו שרייבן
וועגן דעם אַ פאַר ווערטער אין דער פ. א. ש. איר האָב איצט שטאַרק חרטה אויף מיין שטרענג-
קייט צו אים. איר האָב פאַרגעסן, אַז ער איז געווען אַ ייד מיט אַ פּרוי און קינדער, וועמען ער
האַט געמוזט מפרנס זיין און צוליב וואָס ער האָט געמוזט אַפּט פאַרבינגן זיין כבוד און דעם
כבוד פון זיין פּען“.

(31) קלמן מרמר, פון מאָריס ראָזענפעלדס ליטעראַרישער ירושה, פּנקס, ניו־יאָרק, 1928,
ז' 209.

(32) זע באַמערקונג 27.

(33) ש. ניגער, דיכטער און מענטש, „דער טאַג“, ניו־יאָרק, יולי, 1933.

(34) צו קאַמיקאַן, דעם 20סטן סעפטעמבער, 1916.

(35) צו ווינערן, דעם 5טן מיי, 1898.

(36) צו ווינערן, דעם 8טן מאַרץ, 1898.

(37) צו ווינערן, אין אַ בריוו אַז אַ דאַטע, אורדאי אַנהייב מאַרץ, 1899.

(38) אין אַ בריוו צו יחזקאָל לעוויט, דעם 27סטן סעפטעמבער, 1914.

(39) אין אַ בריוו צו ווינערן פון 16טן פעברואַר, 1898.

(40) מ. דאַנצויס באַשרייבט (די טרויעריקע לעצטע יארן פון מאָריס ראָזענפעלד, „דער
טאַג“, ניו־יאָרק, דעם 16טן יולי 1933) ווי אַזוי מאָריס ראָזענפעלד פּלעגט אין די לעצטע יארן

זוכן אומניטיטיקע הסכמות: „יעדו באקאנטן שרייבער שטעלט ער אפ, בויגט זיך בעטלעריש, סוקט אריין חניפהדיק אין די אויגן — ער, הער שטאלצער, וואס האט פאר יעדן געהאט פארזאכטונג. מ'האט אים גענומען אויסמיידן, אָוועקגיין אויף אַ צווייטער זייט, ווען מ'האט אים דערזען, וואָרעם שרייבער האבן שוין געוואוסט, אַז ווען מ'וועט אים באַגעגענען וועט ער באַלד אַנכאַפן ביים פֿאַץ, אַרויסשלאַפּן אַ פּאַק בלעטלעך פאַרשריבן מיט גרויסע באַראַקטעריסטישע אותיות און נעמען ליינענע זיינע לידער. עס האָט נישט אויסגעמאַכט וואו און ווען ער האָט יענעם באַגעגענט: אין גאַס, אין טראַמװיי, ביים קאַפּעטיש'ל — ער האָט פאַרנעלייענט זיינע לידער. פאַרטיק געוואָרן מיט איין ליד, האָט ער געמאַכט אַ קורצע פּויע, אַנגעשטעלט די האַלביאָמיגעלאַשענע אויגן און אַ פּרעג געטאַן: — האַ, וואָס זאַנט איר? אַ פּערל! אַזוי קרענקען זאַלן זיי צו זיך קאַנען שרייבן אַזעלכע לידער“

(41) „ליטעראַרישע בלעטער“, וואַרשע 1925, נומער 10.

(42) צו ווינערן, דעם 6טן סעפטעמבער, 1897.

(43) צו ווינערן, דעם 4טן מאַרץ, 1898.

(44) אין דעם בריוו פון 25סטן יוני, 1911.

(45) אין בריוו פון 6טן יוני, 1916.

(46) צו ווינערן, דעם 7טן מאַרץ, 1899.

(47) דעם רידער, (לייענער) מיינונג וועגן די לידער זיינען געווען, אַז „די לידער רעפּרעזענטירן עפעס ניס אין דער אַמעריקאַנער פּאַעזיע; זיי זיינען וואַנדערבאַר עכט און איינפאַך און זיי מיינען עפעס אַזוינס, וואָס קאָן באַוועגן און געווינען דעם עוֹלם“, קלמן מרמער, פון מאַריס ראַזענפעלדס ליטעראַרישער ירושה, פּנקס, ז' 202.

ווי מרמער האָט מיר איבערגעגעבן האָט די אַלמנה געוואַלט, אַז ראַזענפעלדס ענגלישע לידער זאַלן פאַרענטלעכט ווערן, נאָר אַיזראַעל זאַנגווייל וואָס האָט געהאַלטן פון ראַזענפעלדס טאַלאַנט, אים אַפט דערמאַנט צום גוטן, געלייענט עפנטלעך ראַזענפעלדס לידער און אויפגעטראַטן אויף אַן אַוונט לכּבּוֹד ראַזענפעלד, בעת ראַזענפעלדס נסיעה איבער אַיראָפּע, זאַל זי האבן אַפּגערעדט דערפון. זאַנגווייל האָט געהאַלטן אַז ראַזענפעלדס ענגלישע לידער וועלן גאַרנישט צוגעבן צו זיין אַנזען.

(48) דאַנצין שרייבט („דער טאַג“, דעם 16טן יולי, 1933), אַז דורף פאַרן טויט האָט אים ראַזענפעלד געוויזן „אַ דיקוּ העפט מיט לידער, נישט געשריבן אויף אַ שרייבמאַשין ער האָט זיך פאַר מיר אויך באַרימט: — איר זעט? איר האב שוין אַן אַרויסגעבער פאַר די לידער... איר וועל זיי נאָך ווייזן די שמאַראַוואַן... מאַריס ראַזענפעלד איז נאָך נישט געשטאַרבן.“

שמרס טאַכטער, ראַזע שאַמערבאַטשעליס, וואָס איז געווען אַ פּריינד פון דער ראַזענפעלד משפּחה. דערצײלעט אַז אין אַ קאַלטן פאַרנאַכט פון יאָר 1923 — דאַס יאָר ווען ראַזענפעלד איז געשטאַרבן — האָט זי ראַזענפעלד באַגעגענט ביי אַן אונטערגרונטבאַן אַרײַנגאַנג און ער האָט פאַרנעלייענט זיינע עטלעכע ענגלישע לידער און צום סוף צוגעגעבן: „ראַזע, איז ניכט וועט איר זען אַ געדרוקט בוך פון מיינע ענגלישע לידער. איר אַלס מיינס אַ גוטער פּריינד וועט שטאַלץ זיין מיט מיר.“ (יירישע קולטור“, ניויאָרק 1948, ז' 12).

(49) ז. וויינפער גיט איבער („אידישע שריפטשטעלער“, ניויאָרק, 1933 ב' 1, ז' 11), אַז ראַזענפעלד האָט שטאַרק געהאַלטן פונעם דיכטער א. ניסענזאָן. „ער וואַקסט אַ גרויסער ריכט כּער“ — פּלעגט ראַזענפעלד זאָגן — „און דערביי שטענדיק צולייגן מיט אַ בייזער אין זיינע שוואַרצע, גליענדיקע אויגן: — שרייבט אויף יידיש, נעכער.“

...ווען איר וואַלט געווען זיין פאַטער, וואַלט איר אים צוגעבונדן צו אַ פּוס פון טיש און אים געזאָגט: „צו שרייבן ענגליש“.

Harry Rosoff, *Nine Yiddish Writers*, New York 1931, p. 6 (50)

מארים ראזענפעלדס אויטאביאגראפיע*

מיין לעבנט געשיכטע אין קורצן

איך בין געבאָרן אין דעם יאָר 1861 אין באַקשע, אַ דאָרף דריי מייל פון דער שטאָט סוואַלק, פּוילן דאָרט איז אויך געבאָרן מיין מוטער רחל; מיין מוטערס עלטערן און אורעלטערן. מיין פאָטער אפרים ראָזענפעלד, איז געבאָרן אין אַ קליין-נע שטעטלע מיטן נאָמען שלאָוואַנט, אויך סוואַלקער גובערניע. אין באַקשע ווי איך האָב אייך שוין פריער געזאָגט, בין איך געבאָרן געוואָרן, און האָב זיך דאָרט ערצויגן ביז מיין צענטן יאָר. מיין עלטערן און עלטער עלטערן אי פון טאַטנס, אי פון דער מאָמעס צד זיינען געווען פישערס. מיין פאָטער איז זאָגאַר געווען אַ פאָך מאַן, שניידער ביי פּרעפּעסיאָן, האָט אָבער די שניידעריי ניט בעטריבן און איז אויך געווען אַ פישער. באַקשע, דער דאָרף וואו איך בין געבאָרן געוואָרן, איז בע-רימט מיט זיין גרויסע טייך (נעבן וועלכן אונזער הויז איז געשטאַנען), מיט די וועלדער, הויכע בערג און לאַנדשאַפטן וועלכע האָבן אים אַרום גערינגלט. איך גע-דיינק נאָך ווי היינט ווען מיין טאַטע און מיין מוטערס פאָטער, מיין זיידע (זלמן ווילטשינסקי) פלעגן מיט מיר אַרום פאָרן איבערן גרויסן און קלאַרן טייך און פלעגן מיר דאָרט דערצעלן אַלערהאַנד געשיכטן. דאָס האָט אויף מיר גוואַלדיג געווירקט. ניט איין מאל פלעגט עס צושפּילן מיין קינדישע פאַנטאַזיע און אויף וועקן אין מיין יונגעס הערץ געפילן צו זאָכן, וואָס איך האָב נאָך דאָן אליין ניט פערשטאַנען. ווען איך בין אַלט געוואָרן צען יאָר, האָבן מיין עלטערן אויסגע-וואַנדערט נאָך וואַרשע. דאָרט האָט מיין פאָטער פיר מיר געהאַלטן לערער, וועל-כע פלעגן מיט מיר לערנען לשון קודש, גמרא, אַ ביסל פּויליש און אַ ביסל דייטש. מיין פאָטער האָט עס אָבער אין וואַרשאַ אויך ניט געגליקט, און נאָכדעם ווי מיר האָבן דאָרט געוואוינט 4 יאָר, האָבן מיין עלטערן אַריינגעצויגן אין סוואַלק.

(* די אויטאביאגראפיע האט מארים ראזענפעלד אוודאי אנגעשריבן אין 1897 פאר לעא הינערן. ראזענפעלד שרייבט, אז ער האט ארויסגעגעבן א בוך „עמיגרציעאנס נעדיכטע“, אזא בוך לידער מיט דעם נאמען איז נישט באקאנט. דער ישרוין וואס ראזענפעלד דערמאנט האט געשריבן אז ארטיקל אין „וואסכאד“, נאוועמבער 1896, אונטערן נאמען: „די זשארגאנישע ליטער-ראטור אין די פאראייניקטע שטאטן“. די אויטאביאגראפיע איז צום ערשטן מאל נעדריקט געווארן אין זאמלביכער 1, ניריאק 1936. אין דעם זעלביקן באַנד איז פאָרענטלעכט דר' שאַצקיס אַרבעט „מארים ראזענפעלד אין ליכט פון זיינע בריוו“.

דָּאָרט בין איך געווען אַ בעל הביתשער ליידיג געהער, פלעג אַ ביסל לערנען אין בית המדרש און אַ ביסל זיך לערנען נייען אויפן מאַשין אין מיין טאַטנס „וואָרק־שאַפּ“. אַזוי האָב איך פּערבראַכט ביז מיין 18טן יאָר, דאָן האָט מען מיר חתונה געמאַכט מיט מיין מוטערס אַ קוזינע, אַ זער רייכע אַבער זער מיאוסע מיידל מיט וועלכע איך האָב געלעבט 6 מאָנאַט צוזאַמען און האָב זיך געגט. איך האָב דאָן געוואָרט צוויי יאָר און האָב געהייראַט מיט מיין יעצטיגער פּרוי רעבעקאַ יעוואָר־קאַווסקי, פון סוואַלק, אַ פּאַרנעמען בעל הבית'ס אַ טאַכטער, אַ יונגע און אַ שענע מיידל. אין אַ יאָר נאָך מיין חתונה האָב איך אַבגערייזט נאָך אַמעריקאַ, דאָך ניט קענענדיג ריכטיג קיין פּאָך האָב איך דאָ ניט געפונען וואָס צו טאָן און בין גע־קומען צוריק נאָך סוואַלק נאָכדעם ווי איך האָב דאָ פּערבראַכט 6 מאָנאַט. דאָך ניט זייענדיק זיכער פון מיליטער האָב איך געמוזט סוואַלק פּערלאָזן אויף יעדן פּאַל. איך בין דאָן געפּאַרן נאָך האַלאַנד; האָב זיך דאָרט געלערנט דיאמאַנטן שלייפּן; איך בין אַבער דערביי קראַנק געוואָרן און האָב אָפּגערייזט נאָך לאַנדאָן, דאָרטן האָב איך פּאַרשירענעס געטאָן אום אַ לעבן צו מאַכן. איך בין דאָרט ענדליך געוואָרן איין אפּרייטער. האָב אַראַבעבראַכט מיין פּרוי נאָך לאַנדאָן.

(און מייענע) עלטערן אויך. מיין פּאַטער איז געווען אַ למדן אַ (איד) (ער האָט) געקענט גאַנץ שען דאוונען פּאַרן עמוד ער איז (אויך) (געווען) אין לאַנדאָן אַ חזן אין אַ שול, שפּעטער אַ הע(ברעאישער) לערער, וואָס ער איז דאָרט יעצט אויך. (האַט) אַבער אין לאַנדאָן ניט פּאַליובעט דער וועטער און איך האָב (אָפּגע) רייזט נאָך ניו יאָרק, וואו איך בין פּערבליבן ביז אויף היינטיגן (ט) אָג. דאָ האָב איך אַ קורצע צייט געאַרבעט, נאָכהער האָב איך אָנגעהייבן צו שרייבן אין ציי־טונגען, וועלכע האָבן גלייך גענומען דרוקן מיין פּאַעזיען, סקיצן און פּערשידענע אַרטיקלען. איך האָב דאָ גלייך אַראַבעבראַכט 'מיין פּרוי און האָב זיך אָנגעהייבן צו ערנערן פון מיין פעדער, און פון דעקלאַמירן מייענע געדיכטע אין טעאַטערע און עפּנטליכע פּערזאַמלונגען און אַזוי בעטרייב איך עס ביז אויף היינטיגן טאָג.

**

שרייבן געדיכטע האָב איך אָנגעהויבן, לויט ווי איך געדענק, צו מיין 14טן יאָר. מייענע עלטערן אַבער און אַלע מייענע פּריינדע וואָס קענען מיך פון מייענע קינד־דער יאָרן דערצעלן, אַז 'איך פלעג ליב האָבן צו זינגען לידלאַך נאָך צו מיין 7טן יאָר. דאָס מענטשן פלעגן זיך אַרום קלייבן אַרום מיר און בעטן מיך, איך זאָל זיי זינגען לידלאַך, נאָטירלעך פּערשידענע פּאַלקס־לידלאַך וועלכע איך האָב צו יענער צייט געקענט. איך האָב אויך פּערגעסן צו באַמערקן, דאָס אין סוואַלק זאָגאַר, און נאָכהער אין לאַנדאָן האָט מען שוין געזונגען מייענע לידער, צו וועלכע איך פלעג אַליין צופּאַסן מעלאָדיען. מייענע ערשטע געדיכטע זיינען געווען נאַציאָנאַלע,

שפעטער, אַריינפאלנדיג אין די סוועטינג שפּעער פון לאַנדאָן און ניו יאָרק, האָב איך גענומען זינגען אַרבייטער לידער, וועלכע זיינען געוואָרן זער פּאָפּולער צוליב זייער שטאַרק פּאַסאָס און טיפּן ערנסט. די טעטיקסטע פּעריאָדע פון מיין דיכטן איז געווען אין דער צייט פון די לעצטע פּאַגראַמען אויף אידן אין רוסלאַנד אונד גריכעלאַנד (אין קאַרפּו) דאָן האָב איך זיך פּאַרגעסן אַן דער גאַנצער וועלט, פאַר מיר האָט נאָר געלעבט איין זאַך און דאָס איז געווען — דער איד. איך האָב געשריבן אַ סך לידער אין וועלכע איך האָב אויסגעגאַסן מיין האַרץ פיר מיין פּאַלק און אויף מיין פּאַלק. איך האָב נאָכהער דיזע געדיכטע אַרויסגעגעבן אין אַ בעזונדערן בוך אונטער דעם טיטל עמיגראַציאָנס געדיכטע אַ היבשע טייל פון דיזע לידער האָב איך אייך שוין צוגעשיקט) דיזע לידער זיינען זעהר גערימט געוואָרן אין אַלע העברעאישע זשורנאַלן, און אויך אין דעם „וואַסחאָד“ פון פּערגאַנגענעם ווינטער, אין וועלכער אַ געוויסער „ישורון“ רופט מיך: „דער גע-קרוינטער פּאַעט דער עמיגראַציאָן“ ער בריינגט דאָרט מאַכע ציטאַטן און בע-וואונדערט מיין פּאַעטישע קראַפּט.

**

דאָס ערשטע ווערק וואָס האָט אויפגעוועקט אין מיין הערץ דעם געפיל צום דיכטן, איז געווען די ביבל. שפעטער האָב איך געלעזן די מאַדערנע העברייאישע ווערק, ווי אדם הכהן לעווענסאָנס און גאַרדאַנס געדיכטע; אָבער די האָבן מיך ניט צושטאַרק בעגייסטערט. ערשט צו מיין 20סטן יאָר האָב איך גענומען אַליין שטודירן די דייטשע קלאַסיקער, איך האָב כמעט געלעזן אַלע גרויסע דיכטער און שריפטשטעלער דייטשלאַנדס. וואו איך פלעג ניט גענוי פּערשטען, האָב איך זיך אימער געלאָזט בעלערן פון די וואָס קענען. צו מיין 25סטן יאָר, האָב איך געלעזן שעקספיער, אין שלעגעלס איבערזעצונג. און ביז מיין 30סטן יאָר האָב איך גע-לעזן דאַנטע, ווירגיל און (ה)אַמער אין דייטשער און ענגלישער איבערזעצונג. איך (האָב) געלעזן הוגאָ און אַנדערע גרויסע דיכטער אין דייטשער ענגלישער און העב-רייאישער איבערזעצונג. איך בין אין קיין איינע פון די דריי דערמאָנטע שפּראַכן פּערפּעקט; דאָך פּערשטיי איך העברייאיש, דייטש און ענגליש צימליך גוט. איך שרייב דיזע אַלע שפּראַכן, אָבער מיט פּעלער. דאָך אין לעזן פּעלט מיר ניט. וואו איך ווייס ניט אַ וואָרט בענוץ איך זיך מיט אַ גוטן ווערטער-בוך.

ווי איר זעט האָב איך קיין סיסטעמאַטישע שול בילדונג ניט גענאָסן און בין ווי דער ענגליש מאַן זאָגט: „אַ סעלף מעיד מענן“. אַלס מוסטער האָט מיר אַם מערסטן געדינט געטהע. געטהע איז מיין ליבלינגס דיכטער. דאָך זיינען מיינע לידער גאַנץ אייגנטימליך; זיי זיינען די קינדער פון מיין אייגענער מוזע. איך דענק אימער אין אידיש דייטש און בין כמעט גאַנץ אַריגינעל. איך האָב פיינד

צו עקספלאַאטירן פרעמדעס טאַלענט אונד עמפּינדע מיינע לידער גאַנץ אַליין. מיין ליד „צו לויפּיגען וואַסער“ אויף וועלכן איר מאַכט מיך אויפּמערקזאַם, איז מיין אייגענע עמפּינדונג; ביי געטהע האָב איך עס ניט אַנגעטראַפּן. פּילייכט האָב איך זיך מיט אימעצן צונויף געטראַפּן; דאַן איז עס גאַנץ אונשולדיגער ווייזע. דאָס איז אין קורצן אַלעס וואָס איך האָב אייך געקענט שרייבן. איך ווייס אַז איר וועט דאָ געפּינען אַ מיט מאַש און וועט דאַרפן אַ ביסל צואַרבייטן, אום אַלעס גענוי אַרומצונעמען: שרייבט עס אָבער צו צו דעם וואָס איך בין יעצט אין טראַך בעל: מיינע קינדער זיינען זער קראַנק, און מיין קאַפּ איז מיר זער צודרייט.

נ"ב. אין אַלגעמיין איז מיין לעבן ניט געווען קיין וועג פון רויוזן, איך האָב קיין האַניק קיין מאַל נישט געלעקט און צו גוט איז מיר יעצט אויך נישט. איך האָב אַ ווייב מיט 4 קינדער און דאַרף זיך גענוג קוועלן ביז איך ברענג אַרויס אַ לעבן פון מיין פעדער. אַ נאַמען אַליין איז נאָך נישט אַלעס. און מיט פּאַפּולאַרי טעט לעבט מען נישט. דער כלל דורכלעזנדיק מיין מגילה וועט איר פאַרשטיין אַלעס און אַלעס. אין שילדערן נאַטור סצענעס, גלויב איך, דאַרף איך נישט נאָכ מאַכן קיינעם, ווייל איך בין אַ נאַטור קינד, בין אויפן שויס דער נאַטור געבוירן געוואָרן. אין מיין שילדערן דעם ים דאַרף איך קיינעם נישט נאָכטאָן ווייל איך בין געפאַרן אויפן ים עטלעכע מאַל, קען דעם אַלטן „חברה מאַן“, און ווייס זיינע אַלע קאַפּריזן. ענטשולדיקט וואָס איך האָב דאָ אַזוי פּיל געמעקט. איך גלויב אַז מעקן איז אַמאָל שווערער ווי שרייבן, אַ סך מענטשן ווייסן נישט וואו אויסצור מעקן און דאָס הרגעט זיי צייטנווייז אַוועק. דאָס איז פאַרלויפּיק אַלעס

אייער ערגעבענסטער

MORRIS ROSENFELD

פ. ס. איר געפּינט מיט דיין שרייבן אויך צוגעשיקט 4 פון מיינע לידער (אַרבעטער לידער) וואָס איך האָב געשריבן ווען איך פּלעג אַרבעטן אין די שעפּער.

צו מאיר אפעלבויםען (1)

Brooklyn, Sept. 18, 1892.

איידעלער פריינד מיסטער אפעלבוים,

אנטשולדיקט וואָס איך האָב די גאַנצע צייט געשוויגן. איך האָב אייער אַד-
רעסע נישט געוואוסט. יעצט האָב איך עס ערפאַרן אין ניו־יאָרק. איך בין, ליידער,
צו מיין גרויס באַדייערן געצוואונגען אייך דעם טיקעט אַפצושיקן, ווערנד איך האָב
געדענקט אַליין דעם ראַק אַרויסצונעמען. איך קען עס אָבער יעצט נישט באַהיפטן,
איין גאַט ווייס מיין לאַגע. איר וואונדערט זיך געוויס וואָס מיין בריוו קומט צו
אייך פון ברוקלין, וואונדערט זיך נישט, פריינד, איך בין דאָ אַ פרעסער(2), אַ
„באַרדער“. מיין פאַמיליע וואוינט אין יאָנקערס. מיך האָט די גרעסטע נויט אַרויס-
געיאָגט פון מיין הויז אום אַרבעט צו זוכן. איך פאַרדין יעצט צו פיל אויף צום
שטאַרבן און צו ווייניק אום צו לעבן. פרעגט נישט, פרעגט נישט, איך בעט אייך,
מיר איז „גאַנץ גוט“... איר ווילט אפשר וויסן דעם רעזולטאַט פון „זעליקאָווי-
טשעס“ אויפֿרוף וועגן מיר: „רעטעט אַ האַרפע“ (3), שרייב איך אייך, אַז דאָס
האַט מיר געבראַכט גאַנצע 24 דאָלאַר. אַ „שיינע“ סומע! ניט וואָר? נאָר גענוג.
איך וואָלט אייך דאָ באַזוכט האָב איך ליידער קיין צייט נישט. איך אַרבעט
אַפֿ דעם טאַג פאַל איך ווי אַ שטיין און ווער אַנטשלאַפֿן... איך אַרבעט אין
186 Montrose Ave., אַפילו ביי גאַנץ איידעלע מענטשן, צווישן שניידער איז
זעלטן זאָלכעס צו געפינען, נאָך אויך אַ גליק. — אויף ראַש־השנה פאַר איך נאָך
יאָנקערס. קומענדיק צוריק וועל איך אייך מיטברענגען די הויזן, דערווייל אַנט-
שולדיקט. איך שרייב אייך דיין בריוו אין דער היים נאָך אַ שווערן טאַג אַרבעט
זועלכעס קאַסטעט מיר געוויס מער ווי אַ חודש פון מיין שוואַכן פינצטערן לעבן,
נאָר איך בין צופרידן... פאַרלייפיק מער קיין ניס, איך פאַרבלייב אויף עוויג און
אימער אייער וואָר ע ר פריינט און מיט אַכטונג צייכנע איך

Morris Rosenfeld

P. S. זייט אַזוי גוט ווי גיך איר קריגט דיין בריוו ענטפערט מיר. כווייל
וויסן אויב איר האָט עם ערהאַלטן.

מיין אַדרעס אין יאָנקערס:

M. Rosenfeld, 44 Main St. Yonkers, N. Y.

(1) דעם בריוו האט 1933 געקראגן ד"ר שאַצקי פון מאיר אַפּעלבוים, מאַריס ראָזנעץ פּעלדס אַ בן־עיר, וואָס איז געוואָרן אַ קליוולאַנדער תּושב און אַ רעווערענד, אַ מסדר־קידושין, איז אַ בייגעלייגטן בריוו געפינען מיר ה' אַפּעלבוים אינטערעסאַנטע באַמערקונגען. זיי מאַכן דעם בריוו קלאַרער:

„מאַריס ראָזנפעלד איז געווען מינער אַ לאַנדסמאַן פון סוואַלק, אַבער איד גערענק נישט צי איד האב אים געקענט פון סוואַלק אָדער איד האב זיך מיט אים באַקאַנט אין ניו־יאַרק, אַבער ער האט געקאַנט מיין פאָטער און מייע ברודער, אין יולי 1892 בין איד געווען כעקערטאַר פון ניו־יאַרקער הכנתיאורחים צוזאַמען מיט כּתריאל צבי שרהואַן ע"ה פרעזידענט (אַרויסגעבער פון די גאַזעטעס און פון טאַג־בּלאַט). נייענדיק מיט ראָזנפעלדן אויף אַיסט בראַדוויי און קאַנאַליסטריט און רעדנדיק וועגן הכנתיאורחים און אַנדערע געגנטשענדיק, זיינען מיר אַרויפגעקומען וועגן אונזערע פּערזענלעכע אומשטענדן. זאָגט מיר ראָזנפעלד פון זיין געדריקטן צושטאַנד, אַז ער איז אויף צרות, און איד אַליין, כאַטש דאָן סינגל, (נאָך אַ בחור) האב נישט געהאַט אַ דאָלאַר אפּילו, נעגט פאַר זיך. זאָג איד צו אים: „מאַר, ריב, איד וואָלט דיר געליען עטלעכע דאָלאַר נאָר איד האב אַליין ניט.“ ער האט נישט געבעטן ביי מיר נאָר איד האב זיך אַליין אויסגערופּן... „אַלעס וואָס איד קאַן טאָן פאַר דיר איז געבן מיין טאַפּקויט (מאַנטל), דען יעצט איז דאָר דזשוליי (יולי) און איד קען זיך באַניין אַז אים, און דו פאַרזען עס אין פּאָנטאַפּ (לאַמבאַרד) און אין אַ פאַר מאַנאַטן שפּעטער וועסטו עס אַרויסנעמען און מיר אַפּברענגען.“ אויך האָט ער געדראַפּט דאָן פאַרן נאָר באַלטימאַר צו געבן אַ קאַנצערט, האב איד אים געליען אַ נייע פאַר הויז. איז ווי איר זעט פון זיין לעטער, האָט ער מיר אַפּגעשיקט דעם פּאָוטיקעט (לאַמבאַרד צעטל) און איד האב דעם קויט אַליין אַרויס־גענומען און די הויז האָט ער מיר ניט אַפּגעגעבן, דען ער האָט געזאָגט, אַז זיי זיינען נע־וואָרן געספּאַליט (באַשעדיקט) און ער וועט מיר אַליין אַפּמאַכן אַז אַנדער פאַר הויז (דען ער איז דאָר געווען אַ שניידער), אַבער איד האב די הויזן קיין מאַל ניט באַקומען.“

(2) אַ געוויסער דוש. נעיעלמאַן, וואָס האָט אין די ניינציקער יאָרן געאַרבעט צוזאַמען מיט ראָזנפעלדן, האָט אין אַ בריוו צום „פאַרווערטס“ (פון 1919 יוני 1920) איבערגעגעבן די וויי־טערדיקע אינטערעסאַנטע זכרונות:

„דאָס האָט געמוזט זיין מיט אַ יאָר 34 אָדער 35 צוריק. עס איז דעמאָלט געווען אַ שאַפּ אין 205 ווערט־סטריט, אין ברוקלין. דער באַס האָט געהייסן יוסף גאַלדשטיין און איז געווען אַ לאַמוזשער. דער שאַפּ איז געווען נישט קיין גרויסער, אַבער עס זיינען דאַרטן געווען סאַמע אינטעליגענטן. מאַריס ראָזנפעלד איז געווען דער בייסטער (פאַרסטריגעווער). אַזון פון דעם באַס, מיטן נאָמען היימאַן גאַלדשטיין, איז געווען דער אַפּערייטאַר. דער היימאַן איז אַליין געווען אַ געלערנטער סיי אין יידיש און סיי אין ענגליש. ער האָט געהאַט אַ שיינע לייברערי (ביבליאָטעק) מיט אַן אויכוואָל פון פאַרשידענע ביכער אין דער וואוינונג, וועלכע איז געווען אין דעם זעלבן הויז וואו דער שאַפּ. אַנשטאַט צו האָבן אין זיינען די אַרבעט פּלענט ראָזנפעלד אַפּוויזן שטונדן לאַנג איבער די ביכער. דער באַס מ"ר גאַלדשטיין, פּלענט אים אַ מאַל זאָגן: „מ"ר ראָזנפעלד, וואָס וועט זיין דער סוף? מען מוז דאָר האָבן די אַרבעט.“ ראָזנפעלדס ענט־פּער פּלעגט זיין: „מ"ר גאַלדשטיין, עסט זיך נישט אַפּ די האַרץ, מאַרגן איז אויך אַ טאָג. אַבער איין זאך וויל איד אייד זאָגן: וואָס מען כאַפּט נישט אַריין אין דער יוגנט איז אויף דער עלטער שוין צו שפּעט.“ און אַווי איז דאָס אַנגעגאַנגען טאַגטעגלעך. עס פאַרשטייט זיך, אַז ווען דער בייסטער האָט נישט צוגעגרייט קיין רעק, האָט דער אַפּערייטאַר אויך נישט געהאַט וואָס צו טאָן. אַבער דער אַפּערייטאַר, דער יונגער גאַלדשטיין, האָט אויך נישט פּאָלוענדט זיין צייט

מאָריס ראָזענפעלדס ברייו

אויף נאָרישקייטן. ער האָט אימער געהאַט לעבן זיך אַ בוך און ער איז געווען און געלייגענט פאַרשיידענע ווערק. איד בין דארט געווען דער פרעסער און איד בין נאָר געווען אויף גרויסע צרות. איד אַליין פלעג אַ מאָל רעדן צום פאַרשטאַרבענעם דיכטער, אָן ער דאַרף מאַכן אַ ביסל אַרבעט. אבער ס'האָט ווייניק געהאַלפן. דער באַס, מ"ר גאַלדשטיין, איז נישט געווען אַזוי ווי די היינטיקע באַסעס. ער איז געווען זייער אַ שטילער מענטש. ער האָט נישט געהאַט קיין האַרץ אַנצופאַלן אויף אַן אַרבעטער און ער האָט געזען, אַז דער מ"ר ראָזענפעלד איז נישט ווי אַלע אַנדערע. מען האָט שוין דעמאָלט געזען, אַז דער מאָן וועט אויסוואַקסן אַ גרויסער מענטש. מען האָט נאָר נישט געוואָכט און נישט פאַרשטאַנען צו וואָס דער מאָן צילט... איד קאָן נאָר צוגעבן, און מיר, דער גאַנצער שאַפ, האָבן ראָזענפעלדן אַפגעגעבן דעם גרעסטן כבוד. און דער פאַרשטאַר-בענער דיכטער האָט געהאַט די שענסטע באַנעמונג צו אַלעמען אין שאַפ און האָט זיך צו זיי באַצויגן ווי צו ברידער".

(3) ווי ס'ווייזט אויס האָט געזען זעליקאוויץ געשריבן אין די „גאַזעטען" און געבעטן זיינע ליינערס צו העלפן דעם פּאָעט אין זיין נויט. צום באַדויערן זיינען אַבער די „גאַזעטען" פון דעם יאָר, וואָס געפינען זיך אין דער ניויאָרקער שטאַט־ביבליאָטעק, אין אַזאַ צושטאַנד, אַז די ביבליאָטעק קאָן זיי נישט אַרויסגעבן ביז זיי וועלן מיקראַפילמירט ווערן.

צו מאָזעס פרימאָנען (1)

New York, January 13, 1894.

ווערטער הער פרימאָן.

ווי איר זעט איז שוין דער 3טער נומער „אשמדאי“ אויך ערשינען. איך גלייב, אַז היינטיקער נומער איז שוין נישט „שוואַך“... דען ער רייסט און שניידט לינקס און רעכטס און פון אלע זייטן. דער ליד „צו יאַנעק דעם משומד“ (2) גלייב איך, איז אַזא שווערד וואָס מוז דעם (משומד) צערייסן די האַרץ. די „שטאַדט-ציי-טונג“ (3) האָט זיך אויך אויף אַזא קלאַפּ נישט געריכט וואָס דער גראַבער בלאַפּער „בערקע האַר-רייס“ (4) איז די וואַך אויסן געבליבן איז אייער אייגענער שולד. מיר האָבן געוואַרט אויף אַ בריוו און ביז דאָנערשטיק האָבן מיר פון אייך קיין וואַרט געהערט.

אַלזאָ, מיטן דריטן נומער גלייב איך איז דער „אשמדאי“ געשטאַרבן. ווען מיר וואַלטן ערהאַלטן שטיצע פון פילאַדעלפיע, וואַלטן מיר נאָך געהאַט צוויי וויכטיקע זאַכן אויפצוטאָן: (1) אַפצודרוקן יאהאַן פאַלייס „טויפשיין“ (5). דאָס דאַרף אונדז קאָסטן אַ צענער: 10 דאָלער. מיר מוזן דערצו האָבן איין נאָטאַרי פובליק, היינט דאָס סטעראַטיפירן מיט די גאַנצע זיבן זאַכן. דאָס וואַלט דעם „פאַלקס-געלעכטער“ בוכשטעבלעך געוואַרפן. (2) וועגן דעם „דזשיש אַליאַנס“ וואַלטן מיר נאָך אויך אַ גאַנצע סך געשריבן, אַבער ליידער מוזן מיר עס סטאַפן. (אויפהערן) דען זיך אַפּ-געבנדיק דערמיט קענען מיר קיין אַנדער זאָך נישט טאָן. טרייט (פרובירט) כאַטש דעם לעצטן נומער „אשמדאי“ (6) אין פילאַדעלפיע פערברייטן ווי ווייט מעגלעך.

מיט האַכאַכטונג

מאַרריס ראָזענפעלד

P. S. אויב איר האָט וויכטיקע בריוו אָדער געלט, דאָן שיקט עס איבער אויף מיין אַדרעס אָדער אויף מיינע מיט שאַרקאַנסקיס, וואַרעם אונדזער דרוקער ערלויבט זיך צו עפענען בריוו נישט אויף זיין נאָמען געשריבן.

„אַ פלוי אין אַ קרינאַלינע“

„דיר נישט“

„אַ דגוש חוק אויף אַ בייסיקל“

„יוסף שידא“

„אַ ליץ“.

„אַ פופעקל פון אַ פלוי“

מאָריס ראָזענפעלדס בריוו

P. S. איר קאַנט אַ סך אויפטאָן ווען אַ 4טער נומער זאָל ערשיינען.
פאַרגעסט נישט וואָס דאָ איז!!!

- (1) מאָזעס פרימאָן (1850 — 1937) איז געווען אַן אַלטער פּילאָדעלפיער תושב (זינט 1881), אַ כּלל־טוער אַן אַרויסגעבער און מיטרעדאַקטאָר פון עטלעכע ייִדישע אויסגאַבעס און מחבר פון די זכּרונות, 50, יאָר געשיכטע פון ייִדישן לעבן אין פּילאָדעלפיע, 2 בענד, פּילאָדעלפיע, 1929 — 1934.
- (2) געמיינט יאהאַן פּאַליי (1860(?) — 1907) דעם שפּעטערדיקן רעדאַקטאָר פון דעם אַרטאָ־דאַקסישן ניו־יאָרקער „טאַגעבלאַט“, קאַנסערוואַטיווער זשורנאַליסט און פּאַרביסענער קעגנער פון אַלץ וואָס האָט געהאַט דעם מינדסטן שייכות צו דער ייִדיש־אַזאַליסטישער באַוועגונג. עס איז אַנגענומען אַז פּאַליי זאָל אין די פּריע אַכציקער יאָרן (1888) איז ער אַנגעקומען קיין ניו־יאָרק) זיך האָבן געשמוצט אין סאַסקווע, וואו ער איז געווען אַן אַנגעשטעלטער אַדער אַ פּאַר־נאַלטער פון אַ געשעפט. פרימאָן שרייבט וועגן דעם אין דעם פּריער־ציטירטן בוך, אַז „איר האָב נישט געוואוסט און אויך זיכער ווייס איר עדיהיום נישט וועגן „שמד“ פון יאהאַן פּאַליי. איר בין געווען אַ פּילאָדעלפיער תושב און דער „קנאת סופרים“ וואָס איז געווען אין אַלסט בראַדוווי באַגלייט מיט רשעות און פּשוהרע צווישן די שרייבער און ליטעראַטן פון יענער צייט, איז מיר נישט געווען אינטערעסאַנט“.
- (3) „די שטאַדטיצייטונג“, אַ וואַכנבלאַט, אַרויס אין פּילאָדעלפיע אין די יאָרן 1893 — 1894. היים מאַליץ איז געווען דער רעדאַקטאָר און אַ געוויכער היימאָן בראַדסקי דער אַרויסגעבער. לעאַז קאַברין איז דאָרט געווען אַ נאָענטער מיטאַרבעטער.
- (4) בערנאַרד העריס, זען הערה 5.
- (5) אין אַ בריוו וואָס מאָזעס פרימאָן האָט אין 1933 צוגעשיקט צוזאַמען מיט מאָריס ראָזענפעלדס בריוו שרייבט ער: „1892 האָב איר געבראַכט פון ניו־יאָרק דעם פאַרשטאַרבענעם יאהאַן פּאַליי אַלס רעדאַקטאָר פון „אירדישע פרעססע“ וואָס איר האָב אַרויסגעגעבן אין סילאַ־דעלפיע. פּאַליי איז געווען מיט מיר פאַרבונדן אַ יאָר צייט. נאָך דעם יאָר איז געקומען דער פּאַר־שטאַרבענער לאַיער (אַרוואַקאַט) בערנאַרד העריס און האָט אים פון מיר אַרויסגענומען און צוזאַמען האָבן זיי געדרוקט אַ צייטונג „דער וועכטער“ אַלס אַן אַפּאַזיציע צו „אירדישע פרעססע“. איר האָב זיך געקענט מיט דעם דיכטער מ. ראָזענפעלד זייט 1889 און מיר זיינען געווען זייער באַפריינדט. איר האָב אים געבראַכט אין פּילאָדעלפיע אין יענעם יאָר אויף אַ קאַנצערט און פּאַרלעזונג פון די ערשטע געלונגענע לידער, וועלכע האָבן זיך אַנגעפּאַנגען דרוקן אין „פּאַלסק אַרוואַקאַט“. וואָס עס האָט פאַראַרזאָכט מ. ראָזענפעלד זאָל זיין אַזוי אַנגעשטויבן אויף פּאַליי קען איר אין דיזן מאָמענט זיך נישט דערמאַנען. עס איז אַ געשיכטלעכער פּאַקט, אַז דער דיכטער האָט דעם רעדאַקטאָר פ. געריסן ביי די זייטן ווי מ״ר ר. האָט געקענט... פאַר דיזן צוואַנג האָט ער צוזאַמען מיט דעם פאַרשטאַרבענעם דיכטער שאַראַקאַנסקי געדרוקט אַ סאַטיריש פּלונבלאַט „דער אַשמראַי“ וועלכער האָט אַן רחמנות אַפּגעלאַכט און אויסגעלאַכט מיט טיילוואָשן הומאַר און שאַרפּער סאַטירע פּאַליי מיט זיין פּאַרטנער ב. העריס“. ס׳איז כּדאי צו צוגעבן, אַז נאָך 1890 איז פּאַליי געווען ראָזענפעלדס אַזאַ נאָענטער פּריינד, אַז ר. האָט די לידער־זאַמלונג די „בלוממענקעטע“ געווידמעט „מיין פּריינד יאהאַן פּאַליי“.
- (6) דער „אַשמראַי“, דאָס הומאַריסטישע וואַכנבלעטל, וואָס א. מ. שאַראַקאַנסקי און מאָריס ראָזענפעלד האָבן אַרויסגעגעבן אין 1894 האָט נישט אויסגעהאַלטן מער ווי 9 נומערן.

צו לעא ווינערן

לעא ווינער (1862 — 1939) איז געבוירן געווארן אין ביאליסטאק, געשטורבירט אין ווארשעווער אוניווערזיטעט און אין בערלינער פאליטעכניקום און פארענדיקט זיין שטודיום אין אמעריקע, וואהין ער איז אָנגעקומען צוזאמען מיט זיינע עלטערן אין 1882. זיינע גרויסע פעאיקייטן אין שפראכן האבן אים געהאלפן שנעל צו באהערשן די ענגלישע שפראך. ער איז פריער געווארן אַ לערער פון לאטיין, גריכיש און מאטעמאטיק אין אַ מיטלשול און שפעטער געהילפס פראפעסאר פון ראמאנישע שפראכן אין אַ קלענערן אוניווערסיטעט. פון דארטן איז ער פארבעטן געווארן ווי אַן אינסטרוקטאר פון סלאווישע שפראכן אין דעם באַרימטן הארווארד אוניווערסיטעט, וואו ער איז שנעל געשטיגן ביז צום אַמט פון פולן פראפעסאר. אין הארווארד איז ווינער געווען אַקטיוו פון 1895 ביז זיין טויט. פראפעסאר ווינער האט אַ סך געשריבן אויף דייטש און ענגליש וועגן דער יידישער שפראך און האט אין 1899 אַרויסגעגעבן אויף ענגליש „די געשיכטע פון דער יידישער ליטעראטור אינעם 19טן יארהונדערט“. פון 1897 ביז 1899 האט פראפעסאר ווינער אַחוץ דעם איבערזעצן מאַריס ראָזענפעלדס לידער אויף ענגליש (די זאַמלונג איז דערשינען אין צוויי אויפלאגעס) אויך אַ סך געשריבן אין דער אַלגעמיינער אַמעריקאַנער פרעסע וועגן ראָזענפעלדן און אים באַרימט געמאַכט. פון דעם אָנהייב צוואַנציקסטן יארהונדערט האט ווינער פאַרלוירן דעם גאַנצן אינטערעס אין יידישע ענינים, איינגעשלאָסן יידישע שפראך און יידישע ליטעראטור און זיך אינגאַנצן אָפגעגעבן מיט זיינע נישטיידישע אַרבעטן. ווינער איז אַזוי אָפגעפרעמדט געוואָרן פון יידן, אַז לויט ווי זיין זון, דער באַרימטער מאַטעמאטיקער נאַרבערט ווינער דערציילט אין זיינע מעמואַרן, האט זיך די משפחה אפילו אָנגעשלאָסן אין אַ יוניטאַריער קירך.

1

New York, July 7, 1897.

52 Forsyth

צו מיין פריינד דעם ווערטן פראפעסאר לעא ווינער.

זייט אַזוי גוט און געפינט מיט דיין בריף, אייניגע פון מיינע לידער וועלן כע זיינען טאקע געדרוקט אין דעם ביכל וואָס איר האט געבעטן אייך צו צור-

שיקן. איך שיק אייך זיי יעצט ריכטיג דורכגעזען און פערבעסערט. איר וועט דיזע וואָך ערהאַלטן פון מיר, דעם „אידישן סאַלדאַט“ און מאַנכע אַנדערע געלונגענע געדיכטע דורכגעזען און פערבעסערט. איך בין זיכער אַז דער „אידישער מיא“, „ספירה“ און די „היסטאָרישע פעקלאך“ וועלן אייך זער געפעלן ווערן. די ענדע פון די „היסטאָרישע פעקלאך“ (1) וועל איך אייך צושיקן מיט מיין געכסטן בריוו. מער קיין גייעס פאַרלויפּיג. איך צייכנע מיט אַכטונג אונד ערגעבנהייט אייער

Morris Rosenfeld

(1) אַלע לידער וואָס ווערן דערמאָנט אין דעם בריוו, זיינען אַריין אין „ליעדערבוך“.

2

52 Forsyth st.
N. Y.

(צווישן 7טן און 12טן יולי 1897)

ווערטער פראָפעסאָר! (1)

איך שיק אייך דאָ יעצט אייניגע לידער, אין פערלויף פון די לעצטע צוויי וואָכן וועל איך אייך צושיקן די לעצטע און בעסטע געדיכטע וואָס איך האָב געשריבן. איך האָף אַז איר וועט אַזוי גוט זיין און ענטפערן אויב איר האָט מיין פאַקעט ערהאַלטן. מיט גרוס און ערגעבנהייט אייער דאַנקבאַרער

Morris Rosenfeld

P. S. אייער מיינונג וועגן מיינע לידער אין דעם ערשטן בריוו האָט מיר געגעבן מוט ווידער פאַרצוזעצן מיין אַרבייט מיט מער (פעלט אַ וואָרט).
ד'ז

(1) געשריבן מיט אַ בלייפּדער.

3

New York, July 12, 97
52 Forsyth

ווערטער פראָפעסאָר ל. ווינער.

עס טוט מיר זער לייד וואָס איך האָב ניט געקענט האַלטן וואָרט, אייך די לעצטע געדיכטע צוצושיקן. ביי מיר זיינען צוויי קינדער קראַנק און דאָס נעמט

מיין גאנצע צייט אין אנשפרוד. איך שיק אינען יעצט 3 געדיכטע: די לעצטע פערזן פון דאָס געדיכט די „היסטאָרישע פעקלאַך“ „אויפן בוים פון ים“ און דעם „אידישען סאַלדאַט“, אבוואַל נאָך ניט אין גאַנצן אָבער דיזע וואַכע וועל איך שיקן די לעצטע פערזן פון „אידישען סאַלדאַט“. אין צוויי וואַכן אַרום וועט זיין מיין בוך פערטיק וועט איר האָבן מערערע געדיכטע אויף אויסצוקלייבן פאַרלויפיק מער קיין נייעס איך דאַנק אייך אויס מיין טיפסטן הערצן פיר אייער גרויסע מיהע אונד אנערקענונג איך וואַלט אייך וועלן מיט עפעס דינען, איך ווייס אָבער ניט מיט וואָס אויב אייך וועט זיין אנגענעם וועל איך מיין בוך (1) ווידמען צו אייך (2) ענטפערט מיר זאָל איך עס טאָן אָדער ניט?

ערגעבענסט אייער

Morris Rosenfeld

(1) געמיינט דאָס „ליעדער-בוך“.

(2) דאָס „ליעדער-בוך“ איז „געווידמעט מיט עהרע און האַכאַכטונג צו מיין ווערטן פריינד לעא ווינער, פראַפעסאר אויף סלאַווישע שפראַכן אין האַרוואַרד קאָלעדזש“.

מאָרים ראַזענפעלד האָט זיך אנגעפרעגט ווינערן צי ער האָט נישט קעגן דעם, אָז ער זאָל אים ווידמענען דאָס „ליעדער-בוך“. דערויף האָט אים לעא ווינער גענטפערט אין אַ בריוו פון 20סטן יולי 1897 (ראַזענפעלד קאלעקציע, ייווא): „ליבער הער ראַזענפעלד! איר בין איינע זייער דאַנקבאַר פיר אירן ווילן מיר אירע געדיכטע צו ווידמען; זי זינד אַלע זאָ גוט דאָס איר האָב אַלס איינע ערע בעטראַכטען ווערען. טוען זי אַלזאָ ווי זי ווינשען. איר וואַרטע אויף די פאַרטעצונג פון אירן געדיכטען.“

איר ערגעבענסטער „Leo Wiener“

4

(דעם 9טן אָדער 20סטן יולי 1897)

Yankers New York
22 Mulberry st.

פראַפעסאר לעאָ ווינער

מיין טייערער הער: —

איר פרעגט מיך וואָס מיר פעלט, מיר פעלט געזונד. איך האָב שרעקליכע הערץ קלאַפּפען. איך בין קורץ אַטעם און זער, זער שוואַך. היינט פיל איך גראַדע אַביסל בעסער, נעכטן בין איך אָבער געלעגן דעם גאַנצן טאָג. אין אַלגעמיין איז די לופט אין יאַנקערס (1) פיל בעסער פיר מיר ווי אין ניו יאָרק. איך האָב מיט

מאָריס ראָזענפעלדס בריוו

אַ וואָך צוריק געשיקט 3 לידער. איך ווייס ניט אויב איר האָט זיי ערהאַלטן אָדער
ניט. זאָנסט גייט עס מיר ניט שלעכט מען האַקט ווי עס איז דורך אַ לעבן און מען
ליידט קיין נויט. איך האָף אַז ווען איר וועט זיין פערטיק מיט אייער איבערזעצן
וועט איר זיך ניט ענטזאָגען מיר אָפצושיקן די מאַנוסקריפטן דען איך זאַמלע זיי.
פאַרלויפּיג מער קיין נייַעס, אייער גאַנץ ערגעבענסטער

Morris Rosenfeld

(1) אַ פאַרשטאַט אין צפון פון ניו־יאָרק. אין מאַרץ 1903 האָט ראָזענפעלד נעקויפּט אַרום
יאַנקערס אַ פערמע פאַר 2600 דאָלאַר, אַ באַדייטנדיקע סומע צו יענער צייט און באַצאַלט דאָס
נאַנצע געלט אין מזומן. (פון אַ קבֿלה פון דוּשאַן ד. ראַכסעל, דעם פּריערדיקן אייגנטימער. די
קבֿלה געפינט זיך אין דער ראָזענפעלד קאָלעקציע).

5

New York August 1/97
52 Forsyth st.

ווערטער פּראָפּעסאָר לעאַ ווינער.

אייער בריוו האָב איך ערהאַלטען און אייערע בעמערקונגען האָב איך געפּוּ-
נען פאַר ריכטיג. דאָס געדיכט „אַלעקסאַנדערס חלום“ (1) האָב איך געשריבן אויף
די פּעראַנלאַסונג פון אַ טעלעגראַמע, וועלכע איז געווען געדרוקט אין אַלע ענגלישע
צייטונגען אַז „אַלעקסאַנדער דער דריטער איז פּערריקט געוואָרן“. דאָס איז גראַדע
געווען אין צייט פון די פּאָגראַמען (2), איך האָב זיך דערפּרייט מיט דער שטיקל
נייעס און האָב געשריבן דיזעס געדיכט. איר מעגט עס אויסן לאָזן ווען איר ווילט.
מיט דיזער זענדונג, וועל איך מאַכן אַ סוף צו די זענדונגען איך גלויב אַז איר
וועט דאָ געפינען זאַכן וואָס וועלן אייך געפּעלן ווערן און איר וועט זיי נאָך אויפּ-
נעמען אין דער זאַמלונג. איך גלויב אַז די „שטאַדטס צייטונג“ (3) וועט ניט
דרוקן אייער אַרטיקל, זי איז אַ בעוואָוסטע אַנטיסעמיטיקע וואָס האָט פּיינט צו
זאָגן אַ גוט וואָרט וועגן אַ יידן, מער קיין נייַעס פאַרלויפּיג. איך פּערבלייב אייער
גאַנץ ערגעבענסטער

Morris Rosenfeld

(1) פאַרעכנטלעכט אין „ליעדער־בוך“.

(2) מַסַחמָא 1891, בעתן מאַסקווער גירוש.

(3) די ניו־יאָרקער דייטשע „שטאַדטס־צייטונג“, וואָס איז אַנב, געווען זייער פאַרשפּרייט

נווישן די דייטשע יידן אין אַמעריקע.

New York August 24/97

52 Fersyth st.

ווערטער פראַפעסאָר לעאַ ווינער.

אייער לעבטן בריוו האָב איך ריכטיג ערהאַלטן. „סטאַבון“ איז ניט קיין פאַ-
געל נאָר אַן איבערגעוואַקסענער שטענגל פון אַ ציבעלע. ווען די ציבעלעס וואַקסן
טרעפט עס דאָס מאַנכע וואַקסן אַרויס פון זייער נאַרמאַלן צושטאַנד און זייער
שטענגעל ווערט זער הויך און דיק דאָס הייסט אין פּוילן „סטאַבון“, דאָס איז אַ
פּוילישעס וואָרט: „סטיבון“. באַ מיר איז דיזעס וואָרט געברויכט אויפן ריכטיגן
אַרט. איך רייך דאָרט אַרום די פעלקער וועלכע זיינען זער שטאַלץ באַ זיך, זער
גרויס און זוכן צו פּערביטערן דעם יידנס לעבן. איך וועל אייך צושיקן אַ קריטיק
איבער מיינע לידער וועלכעס איז ערשינען אין „אַבענד בלאַטט“ און אין אַנדע-
רע צייטונגען. פּאַרלויפיג מער קיין נייעס איר וועט מיר טאָן דעם גרעסטן געפאַלן
ווען איר וועט מיר צושיקן דעם מאַנוסקריפּט, ווען אַלעס וועט זיין אָפּגעשריבן,
אום איך זאָל קענען זען וואָס דאָרט טוט זיך. איך פּערשטיי ניט, ווערטער פּריינד,
וואָרום איר זאָלט דאַרפן אייער טייערע צייט בערויבן שרייבנדיק אַן דער „שטאַטס-
צייטונג“, מיך אַרט ניט אַז עס וועט דאָרט ניט זיין וועגן מיר געשריבן. און אייך
דאַרף עס אויך ניט אַרן, באדערט זיך ניט און שרייבט ניט צו זיי דאָרט. דיזע
לייטע האָבן פּאַראַורטיילע קעגן דעם זשאַראָן. איך פּערבלייבע מיט האַכאַכטונג
אייער ערגעבענסטער

Morris Rosenfeld

131 Madison st.

New York sep. 6/97

New York N. Y.

ווערטער פּריינד און פּראַפעסאָר לעאַ ווינער.

אייער לעצטע פּ"ק האָב איך ערהאַלטן. איך שעץ מיך גליקליך מיט דעם חן
און לייטזעליקייט וואָס איך האָב געקריגן אין אייערע אויגן, דאָס איר זאָלט פון
מיינטוועגן מקריב זיין אייער טייערע צייט. אמת טאַקע, איר טוט עס אים נאַמען
דער קונסט, לויט אַ געלערטער דאַרף טאָן, איר גיבט אַבער גלייכצייטיק אַריין אין
מיר דעם מוט ווייטער צו שרייבן. דען איך זע אַז מיין אַרבעט איז אַנגעלייגט און
מיין מי איז אנערקענט ביי געלערנטע איך וועל מיר נעמען די פּרייהייט נאָך

אַמאָל אייך צו בעלעסטיגען מיטן לעזן אַ פּאָר רעצענזיאָנען איבער מיין לייעדער בוך(1) איך בין זאָגאַר מיט ביידע ניט גאַנץ איינפאַרשטאַנדליך דאָך עס שאַדעט ניט איר זאָלט זיי לעזן איך טראַכט פיל מאָל וועגן אייער ערשטע פּ"ק צו מיר עס וואָלט כלעבן געווען אַ יושר אַזוי צו שרייבן, דען זיך צוהערנדיק נענטער צו די אויסשפראַכע פון אונזערע רוסיש פּוילישע יידן קען מען גאַר אַנדערש ניט אויסלייגן («ספעלען») ווי איר לייגט עס אויס אין אייער ערשטע פּ"ק דאָך, עס איז זייער שווער צו גיין קעגן שטראָם, די גאַנצע יידיש דייטשע וועלט שרייבט אַנדערש און אַזוי ווי מאַיאָריטעט «רולט» — מוז עס בלייבן ווי דאָס איז. דער זשאַרגאָן האָט דאָ אין דיזעס לאַנד סיי ווי סיי קיין צוקונפט, נאָך אין אַ 25 יאָר אַרום וועלן זאָגאַר די בעסטע ווערקע געשריבן אין דיזער שפראַכע אָדער דיאַלעקט נאָר בלייבן ליטעראַרישע קוריאָזיטעטן. וויי איז דעם וואָס איז ניט אומשטאַנדע אַרויסצוגעבן זיינע געפילן און געדאַנקען אין אייער לעבענדיגען שפראַכע. מער קיין נייעס פאַרלויפיק

אייער גאַנץ ערגעבענסטער

Morris Rosenfeld

(1) דאָס „לייעדער בוך“ האָט ראָזענפעלד אַרויסגעגעבן מיט דער הילף פון אַבאָנענטן, וואָס האָבן אין פאַרויס איינגעצאָלט אַ דאָלאַר. ווי ס'זעט אויס האָט דער מחבר צוגעזאָגט אַ גרעסער בוך און ניט קיין בראַשור פון 88 זייטן און ער פאַרענטפערט זיך דעריבער אין דער הקדמה וואָס איז ספּעציעל געווענדט „צו מיינע ווערטע אַבאָנענטן“: „איר געפין — שרייבט ראָזענפעלד — פאַר נייטיק צו בעטן ענטשולדיקונג ביי מיינע ווערטע אַבאָנענטן. איר האַב, ליידער, מיין פּערשפּרעכן ניט געקענט האַלטן. מיין בוך איז אַלדאָ פיל דינער ווי ער האָט געזאָלט זיין. מיינע נאָענטע פריינד וועלן עדות זאָגן, אַז איר האַב גענוג געקעמפט איידער איר האַב גע- דעקט די קאָסטן פון מייין בוך, אַזוי דין ווי ער איז. איר קאָז זאָגן, אַז איר האַב מיט מסירת נפש מיינע אַרעמע גייסטעס-קינדער אויסגעלייזט פון דרוק. די שולד איז, נאָטירלעך, מיין איי- גענע. איר האַב זיך ניט גוט אויסגערעכנט. איין פּולשטענדיקע זאַמלונג פון מיינע ווערקע דאַרף ענטהאַלטן 500 זייטן. צו דרוקן אַזאָ בוך... דאַרף קאָסטן אַ ים מיט געלט. אַזאָ בוך וואָלט איר געוויס פיר איין דאָלאַר ניט געקענט פאַרקויפן. איר דאַנק פון מייין טיפּסטן הערצן אַלע די יעניקע וואָס האָבן מיר איינגעצאָלט פאַרויס אויף מייין ווערק. איר בין זיכער, אַז זיי וועלן מיין ענטשולדיקונג אָננעמען פיר וואָר.“

New York, Sept. 15, 1897.

ווערטער פריינד פּראָפּעסאָר לעאַ ווינער,

איר וועט מיר אַנטשולדיקן וואָס איך דערלויב זיך אַזוי פיל אייך צו „באָ- דערן“. איך וויל אייך בענאָכריכטן דאָס אַ געוויסער מיסטער דאָוידזאָן(1), אַ יונ-

גערמאן וועלכן אייער פאטער האט פארגעשטעלט פאר אייך ווערנד אייער זיין אין ניו־יאָרק, שרייבט יעצט איינע אויספירלעכע קריטיק איבער מיינע אלע יידישע לידער. און ער האפט עס אין אַ וואָך אָדער צוויי אַרום צו פאַרעפנטלעכן אין איינע פון די ניו־יאָרקער ענגלישע צייטונגען.

ווערטער הער, פילייכט איז מעגלעך איך זאל קענען באקומען אייערע אַרטיקל־ לען איבער די יידיש־דייטשע שפראַכע, וועלכע זיינען ערשינען אין דעם „פילאָ־ לאַגישן זשורנאַל“ (2), איך וואָלט קיין מאָל פאַרגעסן דיזע געפעליקייט. אפשר איז מעגלעך איך זאל עס באַקומען ביי אייך? דאָן וואָלט איך עס אייך מיט דאָנק אַפֿ־ געשיקט צוריק. פילייכט קען איך זיי באַקומען אין אַ בוכהאַנדלונג אָדער אין די רעדאַקציאָן.

האַפנדיק אַז איר וועט זיך נעמען די מי צו בעאַנטוואָרטן דיין שרייבן פאַר־ בלייב איך מיט אַכטונג אייער

Morris Rosenfeld
131 Madison St., New York.

(1) ישראל דאווידזאן (1870 — 1939) איז דער שפּעטערדיקער באַרימטער ליטעראַטור־ היסטאָריקער, פאַרשער פון העברעאישער פּאָעזיע, כּחבר פון „אוצר השירה והפיוט“ און אַנד־ דערע וויכטיקע ווערק און אַנאָנימאָרע פּראָפּעסאָר פון ייִדישע־אַלאָגישן סעמינאַר אין ניו־ יאָרק. י. דאווידזאן איז נעקומען קיין אַמעריקע 1888.

(2) דאָ ווערן נעמיינט לעאַ ווינערס אַרבעטן:

“The Judeo-German elements in the German language”, *American Journal Of Philology*, Baltimore 1894, Vol. 15, N° 3; “On the Hebrew element in Slavo-Judeo-German”, *American Journal of Semitic Languages and Literatures*, 1893-94, Vol. 10, 3-4.

9

New York Sep. 19/97
131 Madison st.
New York

ווערטער פּראָפּעסאָר לעאַ ווינער.

אייער בריוו האָב איך ערהאַלטן און איך דאַנק אייך פיר דעם צוזאַג: מיר צו שיקן אייערע שריפטן.

איך שיק אייך נאָך אַ צוויי פון מיינע לידער וועלכע, לויט ווי איך דיינק, מעגן געלעזן ווערן. אייער מיינונג איבער דאווידזאן איז, גלויב איך, ריכטיג. דאָך, ער האָט נאָך סיי ווי סיי ניט קיין צייטונג וואו זיין אַרטיקל צו דרוקן. מעגליך

אַז ער וועט אים נאָך איבערבלייבן אין חמץ... פאַרלויפּיג מער קיין נייַעס. איך בלייב אייער ערגעבנסטער פריינד מאָריס ראָזענפעלד.
נ"ב: דאָס געדיכט „די נאַכטיגאַל צום אַרבייטער“ איז ערשינען צום ערשטן מאָל פּערגאַנגענעם יאָר, אין „אַרבייטער צייטונג“.
נ"ב: ווען מיין בריף איז שוין פאַרטיג געווען האָב איך ערהאַלטן אייער ווערטפאלע זענדונג. איך דאַנק אייך זער, איך האָף אַז אייערע שריפטן וועלן מיר זער פיל נוצן ברינגען.

ד"ז

10

New York sep. 27/97.
131 Madison st.

ווערטער פּראָפּעסאָר לעאַ ווינער.

דאָס איך האָב אייערע ווערטפולע שריפטן ערהאַלטן, האָב איך אייך שוין געשריבן אין מיין לעצטן בריוו. יעצט בלייבט מיר נאָר איבער צו דאַנקען אייך. פיר דעם גייסטיגן פּערגעניגן וואָס אייערע ביכער האָבן מיר פּערשאַפט. איך האָב דערזען פאַר זיך אַ וועלט וואָס איז מיר ביז יעצט גאַנץ פּרעמד געווען. איך האָב אפילו געלעזן מאַנכעס איבער דעם זשאַרגאַן פון אַלעקסאַנדער האַרקאווי, ליידער קען מען פון זיין שרייבן קיין גרינדליכע פּערשטענדניס ניט אַרויסטראַגן, עס איז, ווי געזאַגט: געפּלוטעוועט איך מעג זאַגן אַז איך האָב דעם ערשטן מאָל אין מיין לעבן געלעזן איינע פּילאָלאָגישע אָפּהאַנדלונג וועגן דער זשאַרגאַנישע שפּראַכע. איך האָב געשריבן איין ענגלישן בריף צום רעדאַקטאָר פון פּילאָלאָגישן זשורנאַל אין באַלטימאָר, ער זאָל מיר צושיקן דעם נומער, אין וועלכן עס געפינט זיך אייער ערשטע טייל פון דער גראַמאַטיק, ליידער האָב איך נאָך קיין ענטפּער בעקומען. איך וואָלט בעצאָלט 3 דאָלאַר נאָר דיזעס צו בעזיצן דאָך ווער ווייס אויב אין דער רעדאַקציע געפינט זיך נאָך איין נומער צום פּערקויפּן? ווען איך וואָלט וויסן אַז עס וועט ניט נעמען צופּיל אייער צייט אין אַנשפּרוך, וואָלט איך געבעטן איר זאָלט עס פון מיינטוועגן בעקומען; איך וועל בעצאָלן פיל עס וועט נאָר קאַסטן. אויב עס וואָלט אייך ניט צופּיל „געבאדערט“ וואָלט איך אייך צוגעשיקט אַ קאַפּיע פון דאָוידזאַנס אַרטיקל, ער האָט עס „טייפּ רייטעד“, און געפינט פאַר-לויפּיג קיין צייטונג וואו עס צו פאַרעפּנטליכן, דאָס הייסט, ער קען שוין געפינען פּילע צייטונגען וואָס זאָלן עס אָננעמען; ער וויל אָבער קריגן בעצאָלט פיר זיין שרייבן, און דאָס איז אַ שווערע זאַך.

אויב איר דארפט עס ניט אויף דער מינוט, וואָלט איך נאָך געוואָלט בע- האַלטן ביי זיך אַ פּאָר וואָכן די ערשטע טייל פון אייער נומער.

פּאַרלויפּיג מער קיין נייעס איך צייכן מיט אַכטונג אייער

Morris Rosenfeld

11

131 Madison st.
New York, october 1th/97.

ווערטער פּראָפּעסאָר לעאָ ווינער.

איך דאַנק אייך זער וואָס איר האָט מיר ערלויבט צו ניצן אייער בוך ביו איך וועל בעקומען איין צווייטן. פון באַלטימאָר האָט מען מיר ניט געענטפּערט איך האָב שוין אָבער בעשטעלט דיזן באַנד ביי מיסטער פּריידוס (1) מיינער אַ גוטער פּריינד, אָנגעשטעלט אין „אסטאר׳ס לייברערי“. כּסדר: איך בין געווען אין אַ גע- שעפט פון סאַמאַוואָרן און האָב דאָרט פּערשידענס געזען. זי קענען קריגן איין סאַמאַוואָר פיר 3 דאָלאַר, אָבער ניט קיין נייעס. פיר 5, 6, דאָלאַר בעקומען זי איין סאַמאַוואָר, וועלכער קען ענטהאַלטן אַן ערך פון 20 גלאָז. שרייבט מיר פיל גלאָז טיי דער סאַמאַוואָר זאָל ענטהאַלטן? עס זיינען דאָ סאַמאַוואָרן פיר צוויי און אַ האַלב דאָלאַר אויך, זיי זיינען אָבער זער קליין, און ברענען מיט געז און ניט מיט קוילן. מיט איין וואָרט איר קענט בעקומען אַ סאַמאַוואָר — זאָגאָר הונדערט: עס ווענדט זיך נאָר וועלכן פּרייז איר ווילט צאָלן. דאָרט געפינען זיך מאַכע סאַ- מאָוואָרן זיינען זיי קליין און זער „פּענסי“ אין ווערט פון 5, ביז 6 דאָלאַר. מיך פּרייט זער וואָס איר האָט גערעדט וועגן מיר אין העכערע קרייזן און איך וועל מיך געוויס געפינען געערט צו געניסן די פּריינדשאַפט פון אַזעלכע פּאָר- נעמע דאַמען און הערן, דען דאָ אין ניו יאָרק, אַבוואָל צווישן אַזוי פיל יידן און „פּריינד“, בין איך, ליידער, עלנד און אַליין. זעלטן וואָס איר וועט געפינען, אונ- טער אידן אין אמעריקא, אַ מענש וואָס זאָל האָבן אַזוי פיל בעקאַנטע, און ניט האָבן צו וועמען אַ וואָרט אויסצוריידן. איך בין פילייכט דער איינציקער. איך ערוואָרט מיט אומגעוולד אייער אַפּהאַנדלונג, איבער די „אידישע פּאָלקס פּאַעזיע אין רוסלאַנד“ (2). אויב איר דיינקט אַז איך קען אייך עפעס ניצלעך זיין אין דיזער אַרבעט וואָלט איך עס גערן געטאָן, ווייל די יידישע פּאָלקס-פּאַעזיע אין רוסלאַנד איז מיר זער בעקאַנט. איך האָב גאָר ניט געוואוסט אַז מיינ פרוי קען אַזעלכע שענע אַלטע פּאָלקס לידלאַך. אויב איר ווילט קען איך אייך צושיקן אַ פּאָר, איך גלויב אַז איר האָט זיי נישט אין אייער זאַמלונג. אין די צייטונגען שרייבט איך

איצט זער ווייניק, איך האָב זיך גענומען איבערזעצן דעם תהלים אין ריימען, וואָס דיינקט איר? איז דאָס ניט פילייכט אַ אונזיין? מאַנכע פון מיינע בעקאָנטע לאַכן פון מיר, וואָס איך האָב זיך גענומען צו אַזאָ אונדאַנקבאַרע אַרבעט.

מער קיין נייעס דערוויילע.

Morris Rosenfeld

(1) אברהם זלמן פריידוס (1867 — 1928) באקאנטער ביבליאגראף און לאַנגיאַרקער הויפט ביבליאטעקאַר פון דער יידישער אַפטיילונג אין דער ניויאַרקער עפנטלעכער ביבליאטעק.
(2) פאַרעפנטלעכט געוואָרן אַ יאַר שפּעטער ווי Popular Pactry of the Russian Jews Americana Germanica 1898, Vol. II, N° 2.

12

96 Henry st.
New York
October 5/97.

ווערטער פראָפּעסאָר לעאַ ווינער,

איך שיק אייך דעם ענגלישן בריוו צוריק מיט אַ צוזאַג, צו ערשיינען צו דער בעשטימטער צייט. איך וואָלט אָבער זער געוואָלט וויסן בעשטימט די דאַטום, כדי איך זאָל קענען איינאַרדענען. אין דער זעלביקער צייט, אַ קאַנצערט פיר די באַס-טאַנער יהודים. דאָס דאַרף אָבער ניט זיין אויף דער מינוט. דאָן, ווען איר וועט וויסן בעשטימט די צייט וועט איר מיר אַזוי גוט זיין שרייבן. איר מוזט מיר ענ-טשולדיקן וואָס איך שליס שוין מיין בריוו, איך בין זער פאַרנומען מיטן „מופּען“. נאָך דער אויבן אָנגעגעבענער אַדרעסע. אייער גאַנץ ערגעבענסטער

Morris Rosenfeld

13

96 Henry St., New York, Oct. 7/97.

ווערטער פראָפּעסאָר לעאַ ווינער,

איך האָף איר וועט מיר אַנטשולדיקן וואָס איך טראָבל אייך אַזוי פיל מיט מיין צו אָפּטן שרייבן. איך טו עס מיט דעם באַוואוסטזיין דאָס איר אינטערע-סירט זיך מיינער. איך נעם מיר די פרייהייט אייך צוצושיקן מיסטער דאוויד-

זאָנס (1) אַרטיקל וועגן מיר. איך בין איבערצייגט, אַז ביי מיסטער דאָוידזאָן וועט זיין אַ גרויסע ערע צו הערן אייער מיינונג גוט אָדער שלעכט. מיסטער דאָוידזאָן מאַכט קיין גוואַלדיקע אַנשפּריכע אַלס ליטעראַט: ער איז אָבער אַ מאַן וואָס האָט אַ גוטן געשמאַק, אַ קריטישע אויג און וואָס האָט צימלעך גוטע פעאיקייטן אַלס שרייבער. לויט דער מיינונג פון מענטשן וואָס פאַרשטייען ליטעראַטור, און לויט מיינע אַרעמע מבינות אין ענגליש איז מיסטער דאָוידזאָנס אַרטיקל געשריבן אין אַ צימלעך גלאַטן סטיל. איר, אַלס געלערנטער און ליטעראַט, וועט עס נאַטירלעך בעסער וויסן. אויב אייך וועט אויסקומען צייט צו ענטפערן, דאָס הייסט: צו זאָגן אייער מיינונג איבער דעם דאָזיקן אַרטיקל, שיק איך מיסטער דאָוידזאָנס אַדרעס, ווייל פּיליכט שרייבט איר אים אַזעלכעס וואָס איך דאַרף ניט וויסן.

J. Davidson
110 East Broadway
New York

האַפּנדיק, אַז איר וועט אַנטשולדיקן מיינע ציטיקן שרייבן, פּערבלייב איך מיט האַכאַכטונג און רעספעקט אייער גאַנץ ערגעבנסטער פּאַרערע

Morris Rosenfeld

(1) ישראל דאָוידזאָנס אַרטיקל אונטערן נאָמען "A Plebeian Poet" איז אַפּגערודקט אין דעם *American Hebrew* אין דריי המשכים, פון 11טן ביזן 25סטן מאַרץ 1897. דער מחבר פונעם אַרטיקל, וואָס איז געווען אַ נאָענטער פריינד פון עטלעכע יידישע דיכטערס, צווישן זיי יהואַש, האָט אויך אין די שפּעטערדיקע יאָרן אַפט געשריבן מיט וואַרעמקייט וועגן יידיש און יידישן שאַפּן. אין זיין ערשטער אַרבעט אויף ענגליש רעדט ער וועגן דער סנאַבישער באַצויאָנג צו יידיש. "ניט נאָר — שרייבט ער — האָבן קריסטן אַ פאַראַרטליי קעגן דעם (יידישן לשון) אין באַטראַכטן דאָס אומבאַרעכטיקט ווי אַ זשאַרגאָן; נישט נאר קוקן דערויף אַזוי אַמעריקאַנער יידן, וואָס פאַרראַמען דאָס (לשון) ווי עס וואָלט געווען שערלעך, נאָר אַפילו דער אַימיגראַנט, וואָס האָט באַוווּזן כּמשך פון אַ צענדלינג יאָר צו מאַכן פונעם ענגלישן לשון דעם ערנסטן זשאַרגאָן, אַפילו ער, און ספּעציעל אויב דאָס מוז האָט אים נאָר צוגעשפּילט, וועט זיך באַרימען אין אַ קרייז פון נייגעקומענע, אַז ער קאָן שוין נישט דאָס כאַמעלישן אַזוי ווי ער האָט דאָס אַמאָל געקענט".

וועגן דאָזענפּלעך און ספּעציעל וועגן דעם "ליעדער-בוך" שרייבט דאָוידזאָן, אַז "דאָס בוך וואָס ליגט פאַר מיר איז אַ זאַמלונג פון לירישער פּאַעזיע, וואָס דער פּאַעט רופּט דאָס מיטן נאָמען "ליעדער-בוך". דאָס בוך קאָן מען נאָנץ גינציק פאַרגלײַכן מיט היינעם, "בוך דער ליעד דער", און לויט מיינ איינזען, האָט דער פּאַעט בלוזן איין קאַנקורענט, דעם באַרימטן פּרוג... מע דאַרף ניט מיינען, אַז דאָס אַדער אַז אַנדער בוך אויף יידיש וועט האָבן אַ דויערנדיקן איינפלוס אויף יידן אין אַמעריקע. דאָס איז אויסגעשלאָסן, אַפילו ווען אַזאָ בוך וואָלט געשריבן געוואָרן אין אַ שפּראַך וואָס עס איז איר באַשערט צו עקספּירטירן... צו קענען באַקעמפן די קאַרומ-פּירטע און געשמאַקלאַזע שאַפּונגען, וואָס עס פּראָדוצירט אין אַזאָ גרויסער מאָס די יידישע

מאָריס ראָזענפעלדס בריוו

פֿרעכע אין אַמעריקע. קעגן דעם זיינען די פּראַוואַזן פֿון אַן איינציקער פּערדער זינלאַז און מאַכטלאַז". וועגן מאָריס ראָזענפעלדס קוק אויפֿן לעבן שרייבט דאָווידזאָו, אַז „ער איז אַ פֿלעבעיער פֿון געבורט/ און אויך אין בילדונג. ער קוסט אויף אומגלייכהייט ווי אויף דעם גרעסטן אומגליק פֿון דער געזעלשאַפֿט. ער איז גרייט צו טראַגן זיין חלק פֿון דעם יאָד וואָס דער גורל האָט אַרויפגעלייגט אויף די פֿלייצעס פֿון דער מענטשהייט, אָבער זיין נשמה רעוואַלטירט קעגן דעם געראַנק, אַז אַ מענטש קאָן רעגירן מיט זיינע מיטמענטשן".

14

96 Henry St., New York, October 13/97.

ווערטער פּראָפּעסאָר לעאַ ווינער,

אויב אייך וועט ניט זיין קיין אונטערשייד, וועל איך אויסוועלן דעם 22סטן דעצעמבער, דען לויט ווי עס זעט אויס, וועל איך נאָך פֿילייכט דיין ווינטער אָפֿ-רייזן נאָך לאַנדאָן צו מיינע עלטערן (1) מעגלעך איך זאָל די רייזע האָבן אין דעם מאָנאַט יאַנואַר און דאָן וועט עס מיר אוממעגלעך זיין ביי אייך צו דעקלאַמירן. איך דאַנק אייך זייער פֿיר אייער מיינונג איבער דאָווידזאָנס אַרטיקל. איך וועל זיך ניט מער לאָזן פֿון אים אַ קאַפּ פּאַרדרייען. ער איז אַ גאַנץ אַרנטלעכער און אינטעליגענטער יונגער מענטש דאָך, אויף מיינ באַרד וויל איך ניט ער זאָל זיך לערנען שערן...

אייער נאַטיץ אין די „ניישאָן“ „Nation“⁽²⁾ האָט מיר פּאַרלויפיק געהאַלפֿן פּאַרקויפֿן¹ אַ 5 ביכער (3) מיט 5 דאַלער אַ שטיק. דזשייקאַב שיף (4) און אַנדערע מיליאָנערן, וועלכע לעזן די Nation, האָבן ביי מיר אָפּגעקויפט 5 ביכער (5). אייך קומט מיינ בעסטן דאַנק דערפֿיר. איך זע זיך זייער אָפט מיט אייער ווערטן פּאַטער און מיר פּאַרברענגען מאַנכע שטונדן. פּאַרלויפיק מער קיין נייס (קירצלעך גייט אַריין אין דרוק דער צווייטער טייל פֿון מיינע געדיכטע).

מיט אַכטונג, אייער ערגעבענסטער

Morris Rosenfeld

(1) מאָריס ראָזענפעלדס פּאַטער ר' אפרים ליב ראָזענפעלד, איז געשטארבן אין אַ ניו־יאָרקער מושב זקנים דעם 14טן יאַנואַר 1916. לויט דער ידיעה אין דעם שיקאַגער „אידישער רעקאָרד“ (פֿון 21סטן יאַנואַר 1916) האָט מאָריס ראָזענפעלדס פּאַטער דערלעבט צו דעם אויסערגעוויינלעך טיפֿן עלטער פֿון 106 יאָר. ער איז געקומען קיין אַמעריקע אַרום 1901. זיין זון, דער דיכטער, פֿלעכט באַזוכן זיין אַלטן טאַטן צוויי מאל אַ וואַך און פּאַרברענגען מיט אים אין לערנען און אין שמועסן. לויט דעם נעקראָלאָג איז דער אַלטער ר' אפרים ליב געווען אַ לַמֵּד.

(2) אין Nation פֿון 1טן סעפטעמבער 1897 איז אָפּגערודקט ווינערס ווייטערדיקע נאַטיין וועגן מאָריס ראָזענפעלדס „ליעדער־ביד“ וואָס איז נאָר וואָס געהאַט דערשינען:

„עם איז נאר וואס דערשינען אין ניו־יארק אַ משיקאָוע ביכל ייִדיש־דייטשע לידער פֿון מאַריס ראַזענפֿעלדס בע־ער, וואָס באַצייכנט אַן עראַ אין דער ייִדישער ליטעראַטור. ביו איצט אין די ייִדישע ליטעראַטור פֿון די רוסישע יידן באַשטאַנען לרויב פֿון פֿאַלקס־לידער, וואָס זיינען לויט זייער לשון און לויט זייער סענטימענט געווען באַשטימט בלויז פֿאַר זייער שמאַס און אין לאַנד (רוסלאַנד). מיט דער מייכטערהאַפּטער שאַפּונג פֿון מ. ראַזענפֿעלד, ביו לעצטנס אַ שניידער פֿון פֿאַר, האָט זיך געעפּנט אַ נייער וועג פֿאַר דער ליטעראַטור, אַ וועג וואָס פירט צו אַוניווערסאַלער אַנערקענונג. די ייִדישע מוזע זינגט אין דעם מינאַרנעם טאָן פֿון אַונטערדרוי קונג און לייִדן. אַונדזער מחברס לידער האָבן אַפּט פֿאַר זייער טעמע טרערן און די שוועריקייט ליגט אין דער אומפֿאַרעמפֿערטער שאלה. דער לייטמאַטיוו ווערט אַנגעשלאָגן אין דעם „בית עולם סאַלאַוויי“ וואָס זוכט זיך אַויס פֿון אַלע פעלדער דווקא דאַס נומע אַרט וואו אַויסצוטריי לערן די זיסע לידער. זיינע באַלאַדן און לעגענדעס פֿאַרמאַגן אַלע אַ ווייטיקעכע חזן און אַפילו אַזעלכע סענטימענטן וואָס רופן אַרויס געוויינלעך אומאַנגענעמע רעגונגען מאַכן אים שמייכלען דורך טרערן. דעם פּאַעטס טעכניק איז אַ פּערפּעקטע, די מעלאָדיע פֿון דעם ריטם און ווערטער־פֿאַרונג איז אַויסערגעוויינלעך אין אַ דיאַלעקט, וואָס די סלאַווישע און העברעאישע עלעמענטן האָבן, ווי עס זעט אַויס, קאַרוּמפּירט די דייטשע באַזע. מ״ר ראַזענפֿעלד איז דער ערשטער אין זיין שפּאַר צו זינגען וועגן יוגנט, פּרילינג און ליבע“.

(3) אויך ראַבוי סטיפו וויין, דער באַרימטער ניו־יאַרקער ראַבינער און ציוניסטישער עסקן, האָט געהאַלפֿן ראַזענפֿעלדן פֿאַרקויפֿן ביכער פֿון דער ענגלישער אַויסגאַבע, „דהי סאַננס און דהי נעטא“. אין אַ בריוו פֿון 16טן פעברואַר 1890 (וואָס געפינט זיך אין מאַריס ראַזענפֿעלד אַרכיוו) שרייבט ראַבוי וויין, אַז ער שיקט אים אַ טשעק אויף 3.75 פֿאַר דריי ביכער און ער איז זיך מתנצל, אַז ער האָט „געפּרובירט פֿאַרקויפֿן די אַנדערע (ביכער) נאַר ער האָט נישט גע־האַט קיין דערבאַלג“. ער שלאַגט פֿאַר ראַזענפֿעלדן, אַז די פֿאַרלענער „זאַלן אַרווישיקן אַ ציר־קולאַרמעלדונג וועגן אייער בוד צו די מהפּללים פֿון מיין טעמפל“ און ער איז גרייט צו שיקן די נעמען און די אַדרעסן.

(4) דזשייִקאַב שיף (1847 — 1920), דער באַקאַנטער פּילאַנטראָפּ און עסקן, האָט אַרויסגע־וויזן אַ גרויסע פֿאַראינטערעסירונג אין ראַזענפֿעלדן און אים געהאַלפֿן אַרויסגעבן זיינע לידער אויף ענגליש, ווי מ׳קאן דאַס זען פֿון ראַזענפֿעלדס אַנדערע בריוו צו ווינערן, שיף, וואָס איז געווען אַזאַ פֿאַרביסענער קעגנער פֿון ייִדיש, האָט דאָר ראַזענפֿעלדן פֿראַטעזשירט. צום באַדויערן איז געווען אוממעגלעך זיך צו באַנוצן מיט דער שיף־קאַרעספּאַנדענץ, די שיף־משפּחה לאַזט צו צו איר בלויז יהודייסנטה. ס׳איז גאַנץ מעגלעך, אַז דאַרטן זאָלן זיך געפינען בריוו פֿון ראַזענ־פעלדן.

(5) פֿון „ליעדער־בוד“.

96 Henry st.
New York
November 8/97.

ווערטער פּראָפּעסאָר לעאָ ווינער,

איך שיק אייך אייניקע פֿון מיינע לידער און איך וועל אייך צושיקן נאָך. וועגן בודיאַנאָון איז נישטאַ וואָס צו ריידין, ער ליגט מיר אַפילו אין דער לינקער פּאַה.

אויך ניט (1). ער איז אַ נאָר מיט דעם וואָס ער האָט זיך געכאַפּט שרייבן איבער אַ קעגנשטאַנד וואָס ער פאַרשטייט ניט. איך גלויב אָבער אַז יעדער מענטש האָט דאָס רעכט דום צו זיין אָדער האָבן אַ טעות און טאָן וואָס ער פערשטייט ניט. טוט עס אַ סוחר פערלירט ער זיין געלט און טוט עס אַ שרייבער פערלירט ער זיין רע- פּוטאַציע אַ זאָך וואָס בודיאַנאַוו קען ניט פערלירן.

פיל מער ווי בודיאַנאַווס דומהייט וואָלט מיך געערגערט האַרקאוויס „בע- רענפריינשאַפּט“, ווען איך וואָלט עס נישט פערשטאַנען צו פערלאַכן. דיווער קרענק האָט געזוכט אין זיין בעמערקונג צו זאָגן אַז איך האָב גאָר קיין פרינציפּ (2). אויפן פערלאַנג, פון פילע ליטעראַטור בין איך געבעטן בודיאַנאַוו ניט צו אַנטוואַרטן און איך וועל עס, גלויב איך, אויך טאָן.

פאַרלויפיק מער קיין נייעס אייער גאַנץ ערגעבענסטער.

Morris Rosenfeld

נ"ב. אויב עס איז מעגליך איר זאָלט מיר אָדער אָפּשיקן אָדער בעהאַלטן ביז זיך ביז דעם 22סטן דעצעמבער די לידער „שפּאַניען“, „צו דער טויב“, דער „פּאַנ- טאַפל העלד“ און „די מעשה מיטן עגל“ ווייל איך האָב קיין קאַפּיע ביי מיר.

ד"ז

(1) אין נר' 2, דער נייער נייסט" (נאוועמבער 1891) האט 5. בודיאַנאַוו אַפּגעדרוקט אַ רעצענזיע אויפן „ליעדער-בוך" אונטערן טיטל „אַ בלאַנדזשענדער פּאַעט". דער רעצענזענט האָט געזוכט צו באַווייזן אַז „קיין נאַציאָנאַליסטעס חוץ אַלס פּאַליטישע באַצייכענונג זענען שוין יעצט כמעט ניטא". יידן זענען דעריבער ניט קיין פּאַלק און מאָריס ראָזענפֿעלד איז ניט קיין פּאַלקס-פּאַעט. „ראָזענפֿעלד — זאָנט בודיאַנאַוו — דריקט ניט אויס די קלאַנג פון יידישן פּאַלק, זאָנדרן פון די יידישע קבצנים. און איר שטעלט זיך דאָן די פּראַנע: מיט וואָס זיינען דאָס די יידישע קבצנים צרות אַנדערש פון אַלע אַנדערע קבצנים צרות? האָבן דען ניט די קריסטלעכע אַרבעטער פונקט אַזעלכע צרות ווי די יידישע, און באַוויינען דען ניט זייערע פּאַעטן זייערע צרות פונקט ווי ראָזענפֿעלד באַוויינט דעם יידישן אַרבעטערס צרות?"

די רעדאַקציע — אַלכסנדר האַרקאווי איז געווען רעדאַקטאר — האט אין אַ באַמערקונג אַפּגעפּרעגט דעם קאַסמאָפּאָליטיזם פונעם רעצענזענט. „לויט דעם — זאָנט זיך אין דער באַ- מערקונג — קומט אויס, אַז דייטשן, פּראַנצויזן, ענגלענדער, רוסן און אַמעריקאַנער אונטער- שוידן זיך היינט נאָר נישט ביז אַ וויכטיקן גראַד אין זייער כאַראַקטער, אין זייער אַרט לעבן, זיטן, פּירונגען, שטרעבונגען אַזו"ו. איז דאָס ווירקלעך אַזווי? איז שוין היינט ווירקלעך אומ- טעגלעך פאַר איינעם צו זיין אַ נאַציאָנאַל פּאַעט? וואָס פיר אַ פּאַעט איז, צום ביישפּיל, סאַלאַמאַן פּרוּג?" (ו' 106).

אין נר' 3 קומט לעצן קאַברין אַרויס מיט אַ הייסער פּאַרטיידיקונג פון סאַריס ראָזענפֿעלדן און פּשטלס אויף אַ מאַדנעם אופן אויס, אַז ר. איז אַ פּאַלקס-פּאַעט כאַטש יידן זיינען נישט קיין פּאַלק. „ראָזענפֿעלד איז יא אַ פּאַלקס-פּאַעט — שרייבט קאַברין — אַבער אַ פּאַעט פון יידישן

פאלק אין רוסלאנד. ער איז אבער ניט קיין יידישער נאציאנאלער פאעט, ווייל יידן זיינען ניט קיין נאציאן(?) (דער פרענצייכן איז פון דער רעדאקציע פון „נייער גייסט“). דעריבער אונטער-שיידט זיך זיין פאעזיע פון אנדערע פאלקס-פאעטן. ווען אין דער פאעזיע פון אנדערע פאלקס-דיכטער שפיגלט זיך אפ א טייל פון דער גאנצער נאציאן, שפיגלט זיך אפ אין ראזענפעלדס פאעזיע בלויז די טרויעריקייט, די דערשלאגנהייט, די פארצווייפלונג און די ארעמקייט פון דעם פארפאסער יידן אין רוסלאנד. אין זיין פאעזיע שפיגלען זיך אפ ניט די פראנצויזישע יידן און ניט די דייטשע, ווייל זיי זיינען מער רייטשן און פראנצויזן אלס רוסישע יידן. גראד ווי די רוסישע יידן זענען מער רוסן אלס די דייטשע אדער פראנצויזישע יידן“ (ז' 171).

די רעדאקציע לאזט אויך קאבריען ניט דורך אן קיין באמערקונג: „אונדו שיינט דאס ה' קאברין איז צו אויבערפלעכלעך אין דער פראגע אויב יידן זיינען א נאציאן אדער ניט... האבן זיי דען ניט גענוג אייגענע כאראקטעריסטישע ציגן, וואס זאלן זיי טאכן פיר א באזונ-דערע סארט מענטשן“.

אין די נומערן 54 פארנעמט זיך יעקב מילך באריכותדיק אויפצוקלערן דעם גאנצן ענין פון פעלקער און קלאסן און קומט צום אויספיר, אז „ראזענפעלדס שטארקייט באשטייט אין דעם, וואס ער איז אן ארבעטער פאעט, וואס אין אים שפיגלען זיך אפ, דורך א יידישעם שפיגעלע און א יידישער פארבונג די ליידי, די קעמפע, דאס שטרעבן, די האפענונג פון דער ארבעטער קלאסע“ (ז' 297).

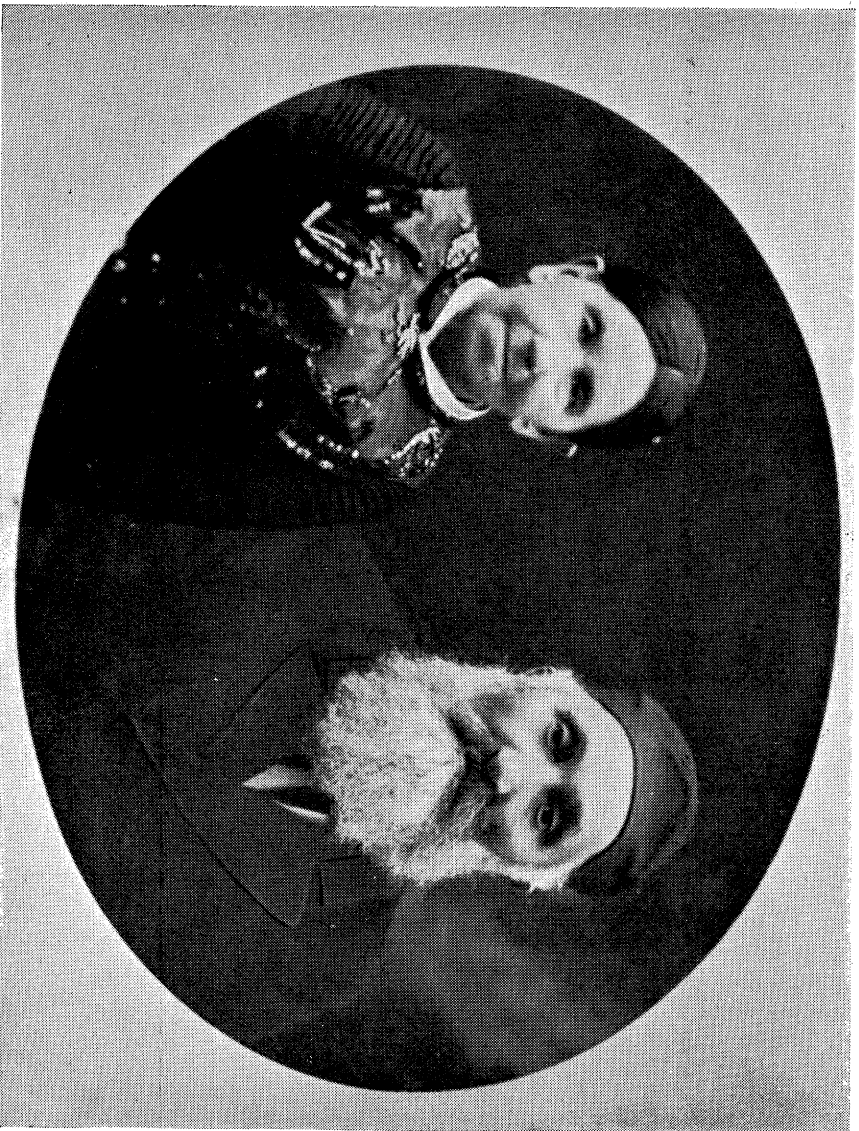
אין דער באמערקונג צו בודיאנאווס ארטיקל האט די רעדאקציע (הארקאווי) געשריבן. אז „אונדער מיינונג איז, אז הער ראזענפעלד איז א דיכטער, וואס האט נישט קיין באשטימטע ריכטונג — א פאעט, וואס דיכטעט איבער בעזונדערע זאכן אונטער דעם באזונדערן איינדרוק אדער באזונדערע פארערונג פון דעם מאמענט: ער איז מאנכמאל א נאציאנאלער פאעט, מאנכמאל א נאטורפאעט, מאנכמאל אן ארבעטער פאעט אאז“ (דארט ז' 107).

יעקב מילך האט געוואלט אביכל מילדערן דעם איינדרוק פון דער באמערקונג, כאטש ער האט זי ניט אפגעלייקנט: „מען מאכט באמערקונגען, אז ראזענפעלד האט ניט קיין בעשטימטע ריכ-טונג, היינט קען ער שרייבן פיר די סאציאלע רעוואלוציאן און מארגן פיר חובת ציון. דיזע באמערקונג אבוואל זי האט א שטיקל גרונד, איז אבער נאר מיין מיינונג ניט ריכטיק“ (דארט ז' 297).

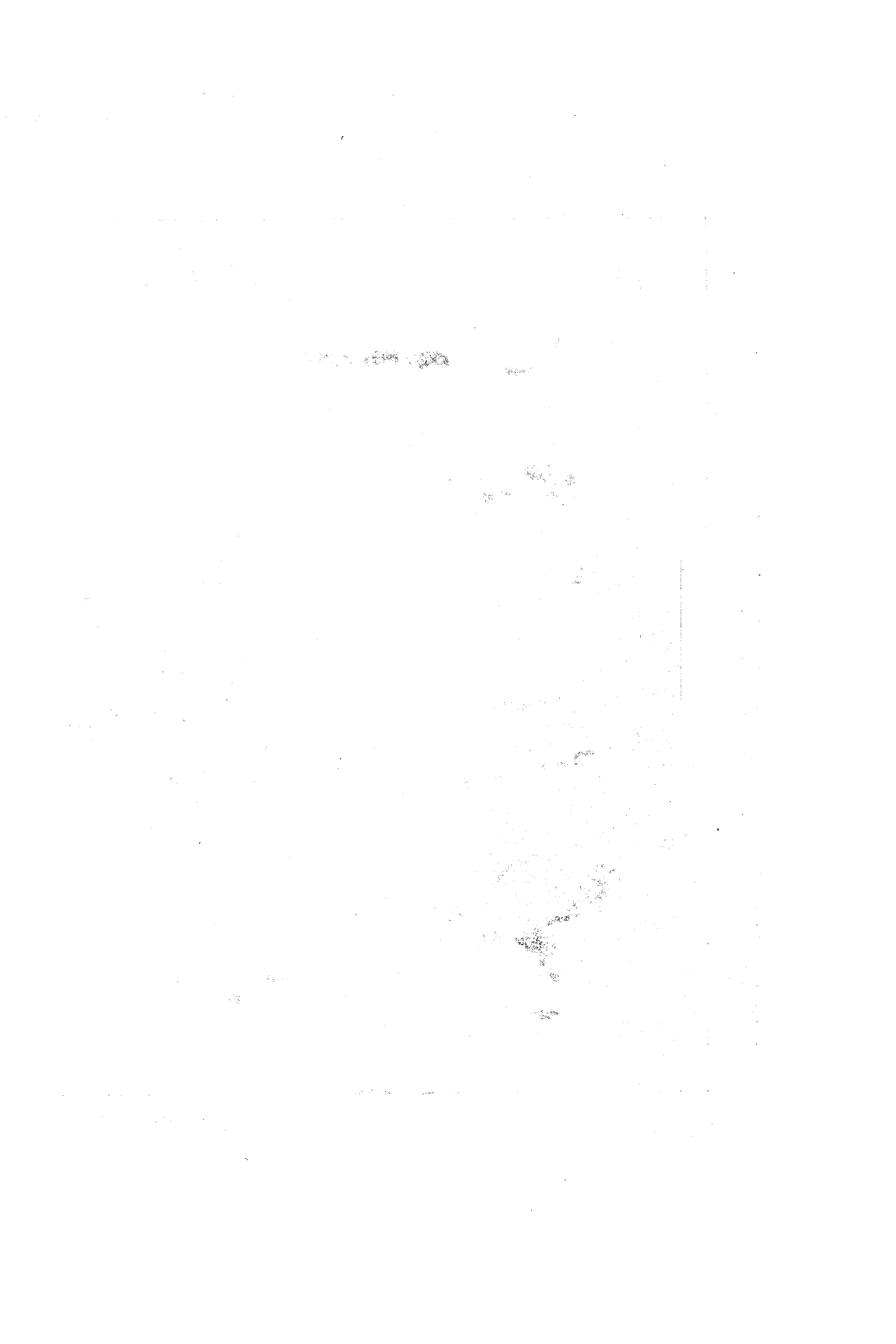
96 Henry st.
New York
Novem. 24/97.

ווערטער פראפעסאר לעא ווינער,

איר וועט מיר ענטשולדיקן וואס איך האב אייך נאך ביזן יעצט מייגע לעצטע געדיכטע ניט געשיקט. איך בין זער ניט אין קיין גוטן צושטאנד, איך בין קראנק און קען קוים ארום גיין. מיין רעכטער פוס איז זער געשוואלן, די דאקטוירים זאגן דאס איז „גוראלגיע“, מיין גאנצער נערוון-סיסטעם איז צוריעט, איך בין כמעט מער טויט ווי לעבעדיג איך שרייב יעצט איבערהויפט גאר ניט, און איך טרוים

אפרים ליב און רחל ראזענפעלד, מאַריס ראזענפעלדס עלטערן. — זע בריוו נומ. 14 צו לעאָ ווינערן.

גאָר ניט וועגן שרייבן, מאַנכע דאָקטוירים מאַכן מיר זער שווער דאָס הערץ —
גאָט ווייס!

איך האָב אייך אָפגעשיקט דעם צווייטן טייל פון אייער גראַמעך (גראַמאַטיק
קע). ליידער האָב איך יענעם העפט, וואָס איר האָט מיר צוגעשיקט, אויף אַ מערק-
ווירדיג אַ ר ט פערלאָרן. און בין געצוואונגען געווען צו נעמען פון מיסטער
הארקאווע זיין העפט און עס אייך צושיקן. איך פערשטיי ניט די אורזאַכע וואָס
איך בעקום גאָר קיין ענטפער פון באַלטימאָרע, איך האָב איינגעצאָלט אויף דיין
העפט צו מיסטער פריידוס שוין מער אַלס צוויי מאַנאַטע און ער האָט קיין ענטפער
בעקומען. דאָך עס שאַדט ניט, איך וועל שוין בעקומען פיר מיך און פיר מיסטער
הארקאווע אַנדערע צוויי העפטן. מיר איז אַ הידוש וואָס איך האָב די לעצטע צייט
גאָר ניט געהערט פון אייך, גאָר איר זייט געוויס בעשעפטיקט. אין דעם נומער 3
„נייעם גייסט“ וועלן זיין מיינע אַ פאָר געדיכטע און איין אַנטוואָרט אויף בודיאַ-
נאָו. שוואַך, וועלכער האָט געמוזט בעאַנטוואָרטעט ווערן, אום מאַנכע אונוויסנדע
זאָלן ניט בעאיינפלוסט ווערן פון זיין אונזין. איך שיק אייך פון דעסטוועגן אַ פאָר
לידער, איך וואָלט זיך זער בערערט מיט אייער מיינונג.

אייער אייך זער שעצנדער

Morris Rosenfeld

(1) 5. קאבריןס „דער בלאַנדזשענדיקער קריטיקער“, וואס איז שוין דערמאנט געווארן אין
דער כאַמערקונג צום פריערדיקן בריוו.

Fall River mass Dec. 8/97.

ווערטער פראָפּעסאָר לעאַ ווינער.

איך הייב ניט אָן צו פערשטיין די אורזאַכע פון אייער ניט אַנטוואָרטען מיר?
איך וויל נאָטירלעך ניט פערלירן מער צייט אין שרייבן צו אייך מיט דעם גע-
דאַנק, אַז מײן אַרבייט איז אַרויסגעוואָרפן. איך שרייב אייך בלויז דאָס אויב איך
וועל ניט ערהאַלטן אומווייניקסטנס אַ פאָר שורות פון אייך, דאָס איר האָט ער-
האַלטן מיינע געדיכטע און אייער פאַמפלעט וועל איך עס בעטראַכטן אַלס צייכן
פון פיינדליכקייט און איך וועל דעם 22סטן דעצעמבער ניט ערשיינען אין קעמ-
ברידזש(1). צו אייער פאַרלעזונג. איך בין יעצט אין פאַל ריווער געשעפּטס האַל-

בער און אויב איר וועט מיר וועלן אַנטוואַרטן איז מיין אַדרעסע

M. Rosenfeld, 96 Henry st.
New York.

(1) דאָס שטעטל, וואו עס געפינט זיך דער הארווארד אוניווערסיטעט. פראפעסאר ווינער האט געהאלטן אַ פארלעזונג וועגן מאַרים ראזענפעלדן און ראזענפעלד האט געלייענט זיינע אייגענע לידער.

18

Lawrence mass. Dec. 16/97.

ווערטער פראפעסאר לעאָ ווינער.

ענטשולדיקט מיין האַסטיקייט. איך וועל זיין נאָך שבת אין באַסטאָן וועלן מיר זיך אויסטענהן. אַ געוויסער געדאַנק האָט מיר געגעבן אורזאַכן צום גלויבן אַז איר זייט בייז. מער קיין נייעס פאַרלויפיק. איך וועל פאַזיטוו ערשיינען צו אייער לעקטשור און דאַנק אייך פון הערצן פיר אַלעס וואָס איר טוט פיר מיך מיט אַכטונג און איבערגעבנהייט אייער גאַנץ געטרייער

Morris Rosenfeld

19

Lawrenc mass Dec. 18/97.

טייערער פריינד פראפעסאר לעאָ ווינער.

עבן יעצט האָב איך ערהאַלטן פון ניו יאָרק אייער צווייטן בריוו. אייך וועט געוויס יעצט ניט וואונדערן מער וואָרום איך האָב אייך באַלד ניט געאַנטוואַרטעט עס איז ניט מיין שולד אייערע בריוו האָבן פריער געמוזט גיין נאָך ניו יאָרק און דאָן פון דאָרט צוגעשיקט ווערן צו מיר. כסדר: איר האָט געוויס בעקומען מיין פֿאָק און איר ווייסט שוין דאָס איך וועל צור בעשטימטער צייט זיין אין באַסטאָן זיך זען מיט אייך און זיך גלייכצייטיק דורכריידן וועגן אונזערע מיספערשטעג־דניסע וועגן ל. קאַנס רייד צו בעראַזאָוסקי ווייס איך גאָר ניט, איך האָב קיין מאָל צו קיינעם, צו קאַנען געוויס ניט, דערמאַנט קיין האַלבע זילבע וועגן מיין ווידמען דאָס „ליעדער־בוך“ צו אייך. איך האָב דאָס געטאַן, דאָס הייסט איר האָב אייך געווידמעט מיין בוך ניט האַבנדיק דערביי קיין געלטלעכע אַדער אירגענד

וועלכע אינטערעסע, איך האָב אייך געווידמעט מיינע לידער נאָר דערפאַר וואָס איך האָב אויסגעפונען דאָס איר זייט אַ פריינד און זאָגאַר גוואַלדיקער פערטיידיקער פון דער אַרעמער פּערהאַסטער שפּראַכע אין וועלכע איך האָב אויסגעגאַסן אַזוי פיל געפילן און פיר וועלכער, איך קאָן זאָגן, איך האָב געאַפּפּערט די בעסטע צייט פון מיינ לעבן, מיינ יוגנט! איך שרייב אייך נאָך איין מאָל און איך מיינ פּאַזיטיוו וואָס איך שרייב, דאָס איך פּערבלייב אייער וואַרער פריינד אָן שום פּערלאַנגען פון אייך מיט עטוואָס בעלוינט צו ווערן. איך דאַנק אייך פיר אייער וועלן טאָן פיר מיר פונקט אַזוי ווי איר וואַלט פיר מיך זער פיל געטאָן זעענדיק אַז איר אַנט-וואַרטעט מיר ניט מיינע בריוו האָב איך געדיינקט דאָס דער ליטעראַרישער טוי-געניכטס „פּראָפּעסאָר“ זעליקאָוויטש, האָט זייענדיק אין באַסטאָן עפעס אַנגערעדט אויף מיר פאַר אייך. דער מאַן ווייס דאָס איך האָס אים און אַזוי ווי איך האָב ער-פאַרן דאָס ער האָט גערעדט מיט אייך, האָב איך געדיינקט דאָס ער האָט בענוצט זיין געוויינלעך אַלטן כאַראַקטער צו מאַכן אינטריגעס. אייער פאַטער האָט מיר אפּשר טויזנט מאָל געבעטן אויב איך וועל שרייבן צו אייך זאָל איך אייך וואַרענען פאַר דיזן שורקע וועלכער קען אַ מענשן בריינגען אויף דער תּליה ווי ער האָט עס אויך פּערזוכט צו טאָן אין די לענדער פון וואו מען האָט אים אַרויסגעטריבן. פּערצייט מיינ טעות. איך בלייב אויף אימער אייער זער דאַנקבאַרער פריינד

Morris Rosenfeld

20

New York, Janu 6-98.

ווערטער פּראָפּעסאָר לעאָ ווינער,

אייער פּ"ק ערהאַלטן. איך שיק אייך 4.33 ציילן און ווערדע מיך בעשטרעבן ווי אמשנעלסטן אויך די לעצטע צוצושיקן. איך וואַלט אָבער וועלן וויסן וועלכע פון די לידער איר נעמט אַריין אין דיזער זאַמלונג און וועלכע איר לאָזט אויסן. האָט איר דאָס געדיכט די „פּעלער האַנט“? האָט איר די „מעשה בראשית“ פון דעם ערשטן נומער „די צייט“ פון דאָליצקעס זשורנאַל? און וואָס מיינט איר מיט דעם „אַרבייטערס מאַי“? מיינט איר ניט פּיליכט „די נאַכטיגאַל צום אַרביי-טער“ (1) וואו עס הייבט זיך אָן מיט דיזע ציילן:

„שוין זומער איז היינט שוין זומער איז היינט

דו הערסט ווי איך פייף דיר אַ ניגון“?

אָדער איר מיינט איין אַנדער געדיכט זייט אַזוי גוט און שרייבט מיר פאַר-

איינס ווי איר רעכנט צו מאַכן די אָרדנונג. איך גלויב עס זאָלן גיין אַ ר ב ייִט אַ ר ל י ד ע ר סעפּאַראַט, נאַציאָנאַלע סעפּאַראַט. און געמישטע געדיכטע, ווי די אויך סעפּאַראַט(2). ווען איך וועל וויסן דעם צעטל פון אייערע איבערשרייִבונגען וועל איך אייך קענען ראַטן ווי די אָרדענונג צו מאַכן. ווערטער פּראָפּעסאָר זאַנטאָג דעם 30סטן יאַנואַר וועל איך זיין אין באַסטאָן און וועל דאָרט אַבגעבן אייך קאָנצערט צו מיין אייגענעם בענעפיט. דער קאָנצערט וועט שטאַטפּינדן אין „יוניאָן האַל“ 164 קאַנאַל סטריט באַסטאָן (נעבן יוניאָן דיפּאָ) וואָלט ניט מעגליך זיין דאָס איר זאָלט אין איינער פון די באַסטאָנער געלעזענע צייטונגען וועגן מיר עפעס שרייבן און פּילייכט זיך בענוצן מיט דער „וואָרלד“ דאָס וואָלט מיר אַ גרויִסע טובה געטאָן.

מער קיין נייעס פאַרלויפיק. האַפּנדיק אַז איר וועט בעאַנטוואָרטען מיין שרייבן פערבלייב איך מיט אַכטונג אייער גאַנץ ערגעבנסטער

-
- (1) די „פעלער האַנד“ איז נישט אַריין אין The Songs from the Ghetto די אַנדערע אויסגעווערענע לידער — יא.
 (2) די אָרדענונג אין דעם בוך איז געווען ווי ראַזענפֿעלד האַט פּאַרנעשלאָגן:
 Songs of Labor; National Songs; Miscellaneons

New York Janu 10th/98.

ווערטער פּראָפּעסאָר לעאַ ווינער.

מיר טוט זער לייד וואָס איך האָב אייער בריוו ניט ערהאַלטן. דען לויט איר שרייבט האָט איר מיר געשיקט אַ בריוו. כּסדר: איך שיק אייך דאָ 5 לידער וועלכע האָבן לויט מיינער מיינונג אַ גרויסן ווערט יעדער פּאַעזיע אין אַן אַנדער אַרט, נאַטירלעך. „דעם דיכטערס טויט“ איז גלויב איך אַ טייערע שטיק ליריק. „די צוויי גייסטער“ זיינען זער אַריגינעל און ענטהאַלטן אַ רייכן זין. און „נאַטור און לעבן“ איז אַ וואַרהייט אויסגעשפּראַכן אין איין שענער פּאַרם. די „נאַכטיגאַל צום אַרבייטער“, ווייסט איר דאָך. און „צו די בלומען אין הערבסט“ איז נאָך מיינער אַנזיכט אַ גוטעס געדיכט עס דערצעלט עטוואָס עס דריקט אויס אַ שמערץ. אַ געבערטע אונצופרידנהייט. וואָס איך וואָלט אייך געוואָלט בעטן איז איר זאָלט אַזוי פּריינדליך זיין און ניט פּאַרוואַרפן די קאַפּיעס פון די אַלע לידער וואָס איך שיק אייך צו. איך וועל זיי אַלע געברויכן די וואָס איר האָט שוין פּערניכטעט איז פּאַרפאַלן די איבעריגע זייט אַזוי גוט און

בעהאַלט. איך האָב גלייך פּערשטאַנען אַז איר וועט זיך ניט קענען „באדערן“ מיט די דאָרטטיגע טעגליכע צייטונגען איך גלויב אַז זיי קענען מיר גאָר ניט ניצליך זיין, סיי ווי סיי.

כאַרלויפּיק מער קיין נייַעס אייער גאַנץ ערגעבענסטער

Morris Rosenfeld
96 Henry st., New York

22

96 Henry st.
New York, Janu 12/98.

ווערטער פּראָפּעסאָר לעאָ ווינער.

איך האָב אַ סך לידער וואָס פיר יידן וואַלטן זיי זער גוט זיין אָבער איבער-טראָגן זיי אין ענגליש וועלן זיי זיך פיל פּערלירן. איך שיק אייך דערוויילע איי-ניקע געדיכטע. איך גלויב אַז דאָס געדיכט „צו אַ טייכעלע“ איז דאָס בעסטע פון די „לאַט“ (פּעקל). „מעשה בראשית“ איז אָבער אַ ריין יידיש-ביבלישע לעגענדע און איך פּערשטע ניט פיר וואָס דאָס זאָל ניט אַריינקומען צווישן די באַלאַדן. איך ווייס אַז „מעשה בראשית“ איז אַ געלונגענע באַלאַדע. דאָס געדיכט „אַ טרער“ וואָס איך שיק אייך דאָ געפינט זיך זאָגאַר אין לידער-בוך דאָ איז עס אָבער פיל בעסער און קען פּאַלשטענדיג געדרוקט ווערן אין אירגענד איין פּאַעטישן בוך. די איבעריגע לאָז איך איבער צו אייער אורטייל. איך שיק אייך דריי ביכער אָבוואַל איך האָב ניט גענוי פּערשטאַנען פון אייער בריוו וואָס איר גייט טאָן מיט זיי. פּאַר-לויפּיק מער קיין נייַעס איך גריס אייך זער פריינדליך אייער גאַנץ ערגעבנסטער

Morris Rosenfeld

מיינע לידער פון די „וואָרלד“ זיינען איבערגעדרוקט געוואָרן אין פילע ענגליש-שע און יידיש-ענגלישע צייטונגען.

23

96 Henry st.
New York.

ווערטער פּראָפּעסאָר לעאָ ווינער.

אייער פּאָק ערהאַלטן. איך קען זיך פּאַרשטעלן ווי שווער איר האָט געמוזט

ארבייטן אום אין אזא קורצער צייט אזוי פיל ארבייט צושטאנדע צו בריינגען. איך בין גאנץ ערפרייט איבער די נאכריכט דאס אין דעם קומענדן נומער „מנורה“ וועט זיך געפינען אייער ארטיקל וועגן מיר. די אייראפייאישע יידישע פרעסע ווי „דאק-טאָר בלאַכס וואַכנשריפט“ (1) פון ווין און די „אללגעמיינע אידישע צייטונג דאס יודענטהומס“ האָבן געדרוקט אויסצוגע פון די “Nation” (2) וועגן מיר, זיי האָבן אָבער אַלע געמאַכט אַ גרויסן פעלער: זיי רופן מיך דאָרט „מאַריטץ ראָזענטהאַל“ אַנשטאַט מאָרריס ראָזענפעלד.

עס וועט מיר זער פרייען פאַרצוטראַגן מיינע געדיכטע אין דעם „טווענטי סענטשורי קלוב“ (3) איך וועל דאָרט געוויס זיין צו דער בעשטימטער צייט. ווער דזשאַרזש רעזאַנדייל (4) איז ווייס איך ניט. מיט גרוס אייער

Morris Rosenfeld
Janu 24-98.

-
- (1) Bloch's Oestreichische Wochenschrift פון 17טן דעצעמבער 1897 האָט נע-בראַכט אַ קורצע נאָטיץ, אַז „די לידער פון דעם נעוועזענעם שניידער, דעם זשאַרגאָו-דיכטער מאָריץ ראָזענפעלד ווערן נעלויבט אין דער אַנגעזעענער ניו-יאָרקער צייטשריפט „דהי נעישאָו“, ווי קלאַסישע פּאָעזיע.“
- (2) זע הערה 1, צום בריוו פון 13טן אָקטאָבער, 1897.
- (3) אַ באַקאַנטער ניו-יאָרקער קלוב פון שרייבער און קינסטלער.
- (4) דער דיכטער סיימאָן ראָזדייל (1842 — 1937) איז געווען אַ באַקאַנטער כּ55 טוער. ער איי אַ צייט געווען וויצע-פּאַרזיצער פון דער ייִדישער-היסטאָרישער נעזעלשאַפּט.

24

96 Henry st.
New York

ווערטער פּראָפּעסאָר לעאָ ווינער,

איך האָב געלעזן אייער אַרטיקל אין דער „מנורה“ (1) און עס האָט מיר וויי געטאָן דאָס הערץ קוקנדיק אויף די הונדערטע דרוק פעלער וועלכע דאָרט געפֿי-נען זיך אין די צייטאָטן פון מיינע לידער, עס איז שרעקליך, פירכטערליך צומער-דערט! גאַנצע ווערטער זעצע און געדאַנקען זיינען אזוי צעשעדיקט אַז מען קען גאָר נישט וויסן וואָס דאָרט טוט זיך. אַנשטאַט „עס טרעשטשעט דער מאַסט בויב, דער זעגל ער ציטערט.“ שטייט אין דער פינסטערער „מנורה“: „עס טרעשטשעט דער זעגל ער ציטערט“ בערעכנט אַ מין סקאַנדאַל! די שמוציקייט פון אַ רעדאַקטאָר אַדורכצולאָזן אַזעלכע פעלער! — דאָס איז נאָך אָבער נישט אַלעס, עס זיינען דאָ

גענוג און איבערגענוג גרייזן אנשטאט: „שטימט ער אָן זיין ה א ר ר אָן און שפּילט“ שטייט: „שטימט ער אָן זיין ה ע ר ר אָן און שפּילט“ אין איין אָרט האָט איר אַליין אויך געמאַכט אַ גרויסן פעלער; דאָס וואָרט חשבון וואָס מיינט אייגנטלעך ר ע כ ע נ ו ג, איבערזעצט איר End „אַרבעט אָן ח ש ב ו ן“, איבערזעצט איר „Wnthough End“ דאָס איז אַ שרעקליכער פעלער, וואָס פּערלעצט דעם גאַנצן זין. דאָס איז נאָך אַבער נישט אַלעס, אנשטאט: „שפּילעכל איז א י צ ט ע ר די שוף ביי די וועלן“, שטייט גאָר „אַ שפּילעכל איז א י צ ט די שוף ביי די וועלן“. מיט איין וואָרט עס זיינען דאָ אַזוי פּיל דרוק פעלער אָן עס נעמט אָן אַ נישט גוטקייט קוקנדיק אויף זיי. שאדע וואָס אַזאַ גאָלדענער אַרטיקל איז אַזוי מיאוס „צובאַטשט“ געוואָרן אין דיזער צייטונג.

וואָס איך וואָלט יעצט וועלן איז, דאָס אויב דער פּובלישער וועט אָננעמען מיין בוך צום דרוקן זאָל איך קענען דורכזען אַלע פּראָבעס פּון דעם אַריגינאַל, זאָנסט בין איך איבערצייגט וועט מוזן אַרויסקומען דער בוך מיט טויזנטער גרייזן. די זעצער זיינען דאָך גוים און דער זשאַרגאָן איז אַ שפּראַך וואָס זיי פּערשטייען נישט. זיי מוזן מאַכן פעלער. איר האָט מיר געבעטן איך זאָל אייך צושיקן מאַנכע סקיצן. איך האָב אַלזאָ אויסגעזוכט שאַראַקאנסקיס סקיצן אויב זיי געפּעלן אייך קענט איר זיי געברויכן. איך גלויב, אַז מאַנכע זיינען רעכט שיין איר וועט מיר שפּע־טער הין אַזוי פּריינדליך זיין צו שרייבן אויב איר געברויכט זיי. זאָנסט וועל איך אים מוזן אָפּגעבן די בלעטער.

איך האָב געהאַט אַ געפּערליכע „יאָזדע“, אונזער שוף איז שיער אונטער־געגאַנגען, מיר זיינען געווען אין די גרעסטע געפאַר, 4 שטונדן איז די שוף גע־ווען פאַראַנקערט אויפן מיטן שטורמישן וואָסער. אוי וויי מיט וואָס־ר אַ ים צרות דער ים וואָלט זיך צוזאַמענגעמישט, ווען איך וואָלט דערטרונקען געוואָרן! מער קיין נייעס פאַרלויפיק, אייער ערגעבנסטער

Feb. 3rd-98, Morris Rosenfeld

(1) The Menorah, February, 1898. דאָס אַרטיקל טראַגט דעם נאָמען „אַ פּאַעט זון ניו־יאָרקער געטאָ“. ווינער שרייבט דארטן, אַז די ייִדישע שרייבער „זיינען פאַרכאַפט געוואָרן פּון אַ שטאַרקן אַמעריקאַנער גייסט און איז אַ דור אַרום וועט זייער שפּראַך זיין אַן אַנאַכראַניזם. דערווייל זיינען זיי פּיבעריש אַקטיוו. איצטער אַז זיי קאַנען שרייבן וואָס זיי ווילן, האָבן זיי זיך צונעכאַפט אַרויסצוגעבן פּאַליטישע צייטונגען, וואָס זייער צאַל איז גרעסער אין ניו־יאָרק אַליין ווי אין נאַנץ רוסלאַנד צווישן ייִדן; אַדער זיי פאַרעפּנטלעכן סאַציאַליסטישע לידער וווּ די סאַציאַליסטישע דאַקטרין האָט די אויבערהאַנט איבער פּאַעזיע, בעת דאָס טעאַטער איז געפאַלן צו די טיפּסטע טיפּענישן פּון נאַרישקייט און געשמאַקלאַזיקייט. עס זיינען דאָ אַ פאַר אויסנאַמען צו דעם שנעלן פּאַנאַנדערפאַל, וואָס צו אים זיינען אויסגעזעצט אַלע פּרעמדע עלעמענטן אין אַמע־ריקע. דער שטאַרקסטער צווישן זיי איז דער שניידער־פּאַעט מאָריס ראָזנפֿעלד“ (1) (92) ווינער

שמעלעט ראזענפעלדס טאלאנט אזוי הויד, אז ער שרייבט, אז „אין באלאדן ווייזט דער פאעט ארויס זיין גרעסטע מייסטערשאפט, וואס ווערט קוים איבערגעשטיגן פון די גרעסטע פאעטן אין דער וועלט“ (ו' 97).

25

New York Feb. 9th 98.

ווערטער פראפעסאר לעא ווינער,

איך פארשטיי נישט ווארום איך האב נישט ערהאלטן די פערשפראכענע קאפ-יעס פון דעם "Transcript"⁽¹⁾ איך האב זיי געדארפט אזוי נויטיק ווי דאס לעבן, איך האב בלויז איין קאפיע ערהאלטן. דא איז געווען נעכטן ביי מיר א ראפארטער פון דעם ניו-יארקער "טריביון" און האט ביי מיר געבעטן דעם "טראנסקריפט" פון וואס נען ער ווייס פון דעם ארטיקל וועגן מיר אין "טראנסקריפט" און פון וואס נען ער ווייס מיין אדרעסע ווייס איך נישט. נאך דאס איז קיין פראגע. — איר וועט מיר ענטשולדיקן פיר מיין בעלעסטיקן אייך, איך וואלט עס אייך נישט געבעטן ווען איך וואלט עס קענען בעטן אן אנדערן. האפענדיק אז איך וועל נאך שבת ערהאלטן פון אייך איין בריוו, פערבלייב איך אייער גאנץ ערגעבנסטער און עוויג דאנקבארער

Morris Rosenfeld

(1) דער Transcript איז א באסטאנער צייטונג און דאס ארטיקל וועגן וועלכן ראזענ-פעלד רעדט דא איז דערשינען דעם 18טן פעברואר, 1898.

26

96 Henry St., New York.

(צווישן דעם 9טן און 13טן פעברואר 1898).

ווערטער פראפעסאר לעא ווינער,

אייער בריוו מיט דעם אויסשניט פון "טראנסקריפט" האב איך ערהאלטן. איך דאנק אייך זייער פיר אייער ווארעמער טיילנאמע אין מיינע שריפטן. מערקווירדיק איז עס, דאס זייט איר האט זיך אנגעהויבן צו אינטערעסירן וועגן מיינע געדיכטע, איז געווארן א גאנצע איבערקערעניש אין ניו-יארקער "חזיר-מארק". אלע שרייבער האבן אנגעהויבן צו זוכן בעקענשאפט און איבערזעצער. איר זייט געווען, ווי די

ווייבער זאָגן: „א גוטער אויף אן אָנהויב“. מיסטער האָלס(1) האָבן איך נאָך נישט געזען און גאָט ווייס, אויב איך וועל גאָר האָבן די געלעגנהייט אים צו זען! איך האָב פאַרגאַנגענעם שבת, דעם 5טן פעברואַר, פאַרגעטראָגן מיינע געדיכטע טע אין 95 ריווינגטאָן־סטריט אין די הויז פון דעם „קאַלעדזש־סעטלמענט“, וואו עס וואָרן צו געגן פראָפ' זעליגמאַן(2) פון קאַלאַמביע קאַלעדזש און פראָפעסאָר האַשלי (Ashly) פון האַרוואָרד אוניווערסיטי. פראָפ' זעליגמאַן זאָגט, אַז ער האָט מיך פאַרשטאַנען. נאָך דער פאַרלעזונג האָט מיס קינגסבערי(3), די „העד־ליידי“ פון דיון סעטלמענט, אָנאַנסירט אַז מיינע געדיכטע וועלן ערשיינען אין ענגלישער איר בערזעצונג. און פראָפ' האַשלי האָט מיר געדאַנקט פאַרויכערנדיק מיר, אַז ער וועט מיך מאַכן באַוואוסט (ווי אַזוי ווייס איך ניט). פאַרלויפיק קען איך אייך קיין געדיכטע נישט שיקן. איך מוז זיי ברענגען אין אַ בעסערע אַרדענונג. איך האָף ענדע וואָך אייך מאַכע געדיכטע צו צושיקן.

איך וואָלט אייך געוואָלט אויפמערקזאַם מאַכן אויף אַ קליינעם פעלער אין אייער איבערזעצן מיין ליד „דער בית־עולם־סאַלאַוויי“. איך האָב געשריבן: „שטימט ער אָן זיין האַרף און שפילט“ און איר האָט געמאַכט פון דעם וואָרט האַרף — ה ע ר פ , איך מיין harp, harpe, נישט herz:

„אויף דעם גרויסן וועלט־בית־עלמין
קרעכצט ער טרויעריקע פסאלמען
שטימט ער אָן זיין harpe און שפילט“.

איך האָב בלויז אָפגעקירצט דאָס וואָרט ה א ר פ ע אויף האַרף, צוליב דעם מעטרום.

איך שיק אייך דאָ מיט דיין בריוו איין אויסשניט פון „אַבענד־בלאַט“ וועגן די „טווענטי סענטשורי קלוב“, וואָס דענקט איר וועגן מיין ראַפּאָרט? נישקשה, דאַכט זיך מען מעג עס לעזן.

הלוואי וואָלט עס געזען מיסטער מיד!(4)

פאַרלויפיק מער קיין ניס. איך דאַנק אייך טויזנט מאל פיר אַלעם וואָס איר האָט שוין געטאָן פיר מיר און דאַנק אייך באַצייטנס פיר דעם וואָס איר דענקט וועגן מיר צו טאָן. אייער גאַנץ ערגעבנסטער

Morris Rosenfeld

נ"ב. וואָס עס הערט זיך מיטן פובלישער ווייסט איר נאָך נישט מן הסתם. איך וואָלט אייך זייער דאַנקבאַר געווען, ווען איר זאָלט מיר צושיקן די איבערזעצונג פון מיין ליד „צו די בלומען אין הערבסט“.

ד"ז.

נ"ב. אויב איר וועט נישט האָבן דאָגעגן, וועל איך מיט דיין בריוו איינשליסן מיינע אַ "מעשה", וואָס איז ערשינען אין אַ היגער צייטונג. איך ווייס נישט ווי די זאך איז איבערגעגעבן, אַ קריטיק איז דאָ אָבער פאַראַן אַ פּיערדיקע. דאָס איז אַרומגענומען דאָס גאַנצע יידישע לעבן, איר וועט שוין זען וואָס דאָס איז. איך שיק אייך אויך מיינעם איין אַרטיקל: "ירמיה און ישעיה". שרייבט מיר דעם ריי- נעם אמת, ווי געפעלט אייך מיין פּראָזע?

(1) וויליאַם דיין האַוועלט (1837 — 1920) איינער פון די אַנגעזעענסטע אַמעריקאַנער נאַווע ליסטן פון סוף 19טן יאָרהונדערט, אַ באַקאַנטער ליבעראַל און הומאַניטאַריער. סחמת זיין גרויסן רעספעקט פאַר דער רוסישער ליטעראַטור, האָט ער אויך אַרויסגעוויזן אַן אומגעוויינטלעכע פאַר- אינטערעסירטקייט אין דעם רוסיש-יידישן אימיגראַנט. זען זיין סימפּאָטישע באַשרייבונג פון דער ניו-יאָרקער געמאַ א"נ: "An East Side Ramble", אין *Impressions and Reflections*, ניו-יאָרק, 1896, ז' 140; אויך אַב. קאַהאַן, "בלעטער פון מיין לעבן", ב' 2.

(2) עדווין ר. זעלינגאָן (1861 — 1939), פּראָפּעסאר פון קאָלאַמביע אוניווערסיטעט, רעדאַקטאָר פון דער *Encyclopedia of Social Sciences* און באַרימטער אַמעריקאַנער עקאָנאָמיסט. אין די אַנציקער יאָרן פונעם לעצטן יאָרהונדערט, בעת דער רוסיש-יידישער מאַסן-אימיגראַציע, האָט ער זיך שטאַרק אינטערעסירט מיטן מצב פונעם רוסיש-יידישן אימיגראַנט. פּראָפּעסאר זעלינג- מאַן האָט ספּעציעל מיטגעאַרבעט אין יענע אינסטיטוציעס, וואָס האָבן געוואַלט העלפן דעם אי- מיגראַנט זיך פאַרנעמען מיט מלאכה אדער ערד-אַרבעט. די לעצטע יאָרן פאַר זיין טויט האָט ער זיך אַזוי אַפּגעפּרעמדט פון יידן, אַז ער האָט אפילו גיט געוואַלט, אַז מ'זאל אים פאַררעכענען פאַר אַ ייד. זען:

Simon Joseph, *History of the Baron de Hirsh Fund*, New York, 1935, pp. 27-35

(3) דאָס איז די באַקאַנטע סאַציאַלע טוערין, די שפּעטעריקע מר"ם סימכאוויטש (געשטאַרבן 1951). מר"ם קינגסבורי-סימכאוויטש איז דעמאָלט נאָר וואָס געהאַט אַנגעקומען אין דעם "יוני- וואַרוויטי סעטלמענט", וואָס האָט אַ נאַמען אין די אינטעלעקטועלע קרייזן. זי האָט געהאַט שטור- דירט אין דייטשלאַנד און אין איר בוך *Neighborhood* (1938) שרייבט זי אַז אירער זי האָט איבערגענומען איר נייעם אַמט האָט זי "געליענט עמיל פּראָנאַז און די דערציילונגען פון אַב. קאַהאַן, כדי זי צו באַקענען מיטן הינטערגרונט פון די ניי-צוגעקומענע אין דער געגנט... פאַר- שטייט זיך, אַז איר האָב זיך געלערנט יידיש. מיין לערער איז געווען אַ קלוביינגל פון דעם "יוניוורסיטי סעטלמענט" און איצטער אַ באַקאַנטער דערציער. נאָר בקרוב האָב איר פּאַמעלעך געקאַנט איבערליענען אַלע יידישע שילדן, לייענען יידישע צייטונגען און הנאה האָבן פונעם יידישן סעאַטער" (זו' 61-62). וועגן "יוניוורסיטי סעטלמענט" זען אויך אַב. קאַהאַן, דצ"וו, ב' 3, ז' 276.

(4) מיר איז געווען דער פאַרלעגער פון "דהי סאַננס אוו דהי געהעטאַ".

96 Henry st.
New York
Feb. 13th 1898.

טייערסטער פריינד פראַפעסאָר לעאַ ווינער,

ערהאַלטנדיק דיזע געדיכטע, וועלכע איר געפינט מיט דיון בריוו, וועט זיך אייך אויפקלערן וואָרום איר האָט די זעלבע פריער נישט בעקומען: איך האָב זיי געדאַרפט צוזאַמען זוכן פון פערשידענע צייטונגען און זשורנאַלן, דאָס האָט גענומען פיל צייט. איך בין זיכער, אַז אַזוי ווי איר ווייסט דאָס דיזע געדיכטע זיינען ביי מיר זער ציטעריג, וועט איר געוויס אויפפאַסן זיי זאַלן נישט פערלאָרן גיין. איך האָב צו הויזע קיינ קאַפּי ע געלאָזן פון קיין איינציגעס געדיכט וואָס איר בעקומט דאָ יעצט.

אייער פֿ"ק אין וועלכע איר שרייבט מיר וועגן האוואַרדס (הארוואַרד אוני-ווערסיטעט) דייטשען פּעראַיין, האָב איך ערהאַלטן און געלעזן מיט די גרעסטע זעעלען-צופרידנהייט. איר זייט מיינ רעטער און וואַלטעטער, איך האָב אייך פֿיל לעס צו פּערדאַנקען, אויב נישט אַלעס. דאָס געדיכט "צו די בלומען", וועל-כעס איך האָב פּערלאָנגט פון אייך, האָט ביי מיר מיסטער ⁽¹⁾Filener געבעטן, פּער-זיכערנדיג מיר, אַז זיינער אַ גוטער פריינד, איין מאלער וועט דאָפון מאַלן איין בילד. מיך אַרט אָבער אַ האָר נישט, וואָס איר האָט עס מיר נישט געשיקט, וואָר-שיינלעך ווייסט איר בעסער. די געבילדעטע וועלט איז גאַנץ איבעראַשט פון אייער איבערזעצונג אין באַסטאַן "טראַנסקריפט". און איך בין איבער גליקלעך צו האָבן מיינע געדיכטע אַזוי ערהאַבן און רייך איבערזעצט.

אַ ראַפּאָרטער פון דער ניו יאָרקער "טריביון" (2) האָט גענומען מיינ בילד און די בילדער פון מיינע קינדער, אייער אַרטיקל אין "טראַנסקריפט" האָט עס דעם גענאַנטן ראַפּאָרטער אַהער געבראַכט. מיר איז אַ חידוש וואָרום עס איז וועגן מיר נישט ערשינען אין היינטיקן "טריביון", וואָרשיינלעך קומט עס שפּעטער. (עס האָט דאַכט מיר היינט געדאַרפט ערשיינען) איך האָב בעקומען איין בריוו פון פראַפעסאָר זעליגמאַן אין וועלכן ער פּערזיכערט מיר צו אַראָנזשירן פון מיינעטוועגן עטליכע פּאַרלעזונגען, די ערשטע פּאַרלעזונג. שרייבט ער מיר, וועט מסתמא שטאַטפּינדן ביי זיין פריינד, דר' פעליקס אדלער(3).

אַ ווען איך וואַלט אייך געקענט האָבן דערביי! אַן אייך בין איך אַ טויטער מענטש, איך ציטער איבער מיינ האַלטונג, אין דיזער פיר מיך גאַנץ נייער און עלע-גאַנטער וועלט. פּאַרלויפּיג מער קיין נייעס, אייער עוויג דאַנקבאַרער פריינד

Morris Rosenfeld

נ"ב. שרייבט מיר אַ מיינונג איבער די געדיכטע וואָס איך האָב אייך געשיקט.

(1) דאָס איז אדער וויליאַם פיליפּ, דער אייגנטימער פון דעם גרויסן באַסטאַנער דעזאַרט-
מענט געשעפט אָדער איינער פון זיינע צוויי זין ערוואָרד אדער לינקאָלן, וואָס זיינען שטאַרק
באַרימט ווי אויטאָריטעטן אין געשעפטספירונג.
(2) איך האָב דורכגעקוקט אַלע נומערן פון 10טן פעברואַר ביזן סוף חודש און ניט געפונען
אַזאָ ביילד.

(3) דר' פעליקס אַדלער (1851 — 1933), דער גרינדער פון דער געזעלשאַפט פאַר עטישער-
קולטור, לאַנגיאַריקער פראָפעסאר פון קאַלאַמביע אוניווערסיטעט און אנגעזעענער לעקטאָר און
שרייבער וועגן פילאָזאָפישע און קולטור־פראַבלעמען. דר' פעליקס אַדלער איז געווען אַ זון פון
דאַבינער דר' סעמועל אַדלער פון טעמפל „עמנואל". נאָר זיין צוריקקומען פון דייטשלאַנד וואו
ער איז געפאָרן זיך צוגרייטן איבערצונעמען זיין פאָטערס אַמט האָט ער זיך צוריקגעצויגן ניט
נאָר פון יידישער טעאָלאָגיע, נאָר פון יעדן נאָענטן קאַנטאַקט מיטן לעבעדיקן יידישן לעבן.
די עטישע געזעלשאַפט איז באַשטאַנען און באַשטייט אַרוב פון יידן, וואָס אפילו דער רעפארמירטער
טעמפל איז פאַר זיי צו יידישרעליגיעז.

New York Feb. 15-98.

ווערטער פראָפעסאר לעאָ ווינער,

אייער בריוו ערהאַלטן. איך ווייס נישט ווי אַזוי איך קען צוקומען צו פראָפּ-
זעליגמאַן האָבנדיק מיט אים אַזאָ קליינע בעקאַנטשאַפט. נאָר איך וועל „טרייען
מיין בעסט", איך האָב זיך בעקאַנט געמאַכט מיט אַ גרויסאַרטיגע ליידי Mrs. Maud
Nathan די פּרעזידענטין פון די „קאַנסיווערס ליג", זי איז איינע מיליאָנעריין און
אַ מיטאַרבייטערין אין "The North American Review"⁽¹⁾ זי וועט מיר געוויס
געבן איין שרייבן. איך וועל אייך אויך צושיקן דר' גאַטהיילס (2) אַ בריוו צו מיר.
מיט אַכטונג אייער גאַנץ ערגעכנסטער

מאַרריס ראָזענפעלד.

נ"ב. ווי איך פאַרשטיי, האָט איר נאָך אַלע געדיכטע נישט געלעזן. צווישן די
געדיכטע וואָס איך האָב אייך געשיקט געפינען זיך בעסערע ווי דער „טהרערען מיל-
יאָנער".

ד"ז.

(1) מרס. מאוד נייטן (1862 — 1946) האָט געשטאַמט פון דער באַקאַנטער ניויאַרקער ספרדי
שער משפּחה וואָס האָט אַרויסגעגעבן אַ צאָל בלעטטער, ליטעראַטור און אנגעזעענע געשעפטסכלייט.
מרס. נייטן איז געווען אַ פירנדיקע סופראַזשיסטקע, פאַרויצערין פון „קאַנסומערס ליג" און אויך

אַקטיוו אין יידישע וואוילטעטיקע און געוועזשאַפּטלעכע אינסטיטוציעס. זי האָט מיטגעאַרבעט אין וויכטיקע זשורנאַלן און פאַרעפנטלעכט עטלעכע ווערק. דאָס לעצטע (1939) *Once Upon a Time and Today* צוויי בענדער זכרונות, וואָס האָבן אַ כּר טאַטירעאַל וועגן אַמאָליקן לעבן בון די רייכע יידן אין ניו־יאָרק.

(2) ריטשאַרד, דזשיימס, האַררישאַ נאַטהייל (1862 — 1936), אַמעריקאַנער אַריענטאַליסט, פּראַפּעסאָר פון סעמיטישע שפּראַכן אין קאָלאַמביע אוניווערזיטעט, איינער פון די ערשטע אַמעריקאַנער ציוניסטן און געוועזענער לייטער פון דער אַריענטאַלישער אַפּטיילונג אין דער ניו־יאָרקער עפנטלעכער ביבליאָטעק.

96 Henry st.
New York

ווערטער פּראַפּעסאָר לעאַ ווינער,

איך בין היינט געווען ביי פּראַפּ' זעליגמאַן און ער האָט מיר פּערשפּראַכען צו שרייבן וועגן מיינע געדיכטע היינט אַדער מאָרגן, איך גלויב אַז איר וועט עס ער־האַלטן פּרייטאַג אַדער שפּעטסטנס, שבת. מיינע פּאַרלעזונגען, האָט זעליגמאַן גע־זאָגט, וועט ער נאָר קענען אַראַנזשירן דאָן, ווען ער וועט האָבן אייביגע פון אייערע פּראָזע איבערזעצונגען. פּראַפּ' Ashly האָט אים צוגעשיקט אייערע אַרטיקל פון 'Transcript' און עס געפאלט אים ז ע ר . פּראַפּ' זעליגמאַן האָט מיר געזאָגט איך זאָל צו אייך שרייבן, איר זאָלט מיר צושיקן אַ 4 אַדער 5 פון אייערע איבער־זעצונגען, אום ער זאָל זיי אַליין קענען לעזן איידער איך וועל זיי דעקלאַמירן אין יידיש. ער האָט מיר געזאָגט דאָס איך וועל בעקומען 20 דאָלאַר פיר אַ פּאַרלעזונג — מען קען נאָך דערפון נישט געהאַלפן ווערן נאָר עט, בעסער ווי גאָר נישט. די פּאַרלעזונג וואָלט אַלזאָ שוין געקענט שטאַטפּינדן ווען איך זאָל האָבן עטליכע איר־בערזעצונגען. דריי איבערזעצונגען וועל איך אַלזאָ האָבן פון „טראַנסקריפּט“ איינע פון די „וואָרדל“ איז 4. וואָס איך וואָלט פּערלאַנגט פון אייך איז דאָס, אויב איר ווילט איך זאָל האָבן וואָס צו „קאיען“ און בעצאָלן דעם קומענדן חודש דירה געלט — זאָלט איר אַזוי פּריינדליך זיין און מיר צושיקן די פּאַלגענדע געדיכטע: „דער אידישער מייא“, „די ליכט פּערקויפּעריין“, „די אַרעמע געזינט“ און „דיא כלה פון דיא בערג“. פּערגעסט נישט אַז דאָס וועט זיין אַ גוטער אַדווערטייזמענט פיר אונ־זער בוך, איך האָף אַז איר וועט עס מיר טאָן.

זעליגמאַן האָט מיר געזאָגט אַז פּראַפּ' Ashly האָט אים געשריבן, דאָס ער וועט עפּעס זען צו טאָן פיר מיר אין באַסטאָן. פּראַפּ' Ashly וועט אייך געוויסן געבן עטליכע ווערטער וועגן מיינע געדיכטע. מער קיין נייעס פּאַרלויפּיג, האַפּענ־

דיג אָן, נאָכדעם ווי איר האָט פיר מיר אַזוי פיל געטאַן וועט איר אויך מיין לעצטע
ביטע נישט אַפּווייזן, פּערבלייב איך מיט האַכאַכטונג און רעספעקט אייער זער
דאַנקבאַרער און גאַנץ ערגעבנסטער

Morris Rosenfeld
February 16th 1898

30

96 Henry st.
New York

ווערטער פּראָפּעסאָר לעאַ ווינער,

אייערע מאָנוסקריפטן האָב איך ערהאַלטן און זיי זיינען שוין אַלע „געטייפּ
רייטער“ ביי פּראָפּ' זעליגמאַנס טייפּ רייטער. פּראָפּ' זעליגמאַן האָט מיר געבעטן
אונבעדינגט צו שאַפן פיר אים אייער איבערזעצונג פון דאָס געדיכטליין „דער
טרערען מיליאָנער“. איך האָב אים פּערשפּראַכן צו שרייבן צו אייך און פּערלאַנגען
איר זאָלט עס מיר צושיקן.

די פּאַרלעזונג וועט שטאַטפּינדען דעם 8טן מאַרץ. פּראָפּ' זעליגמאַן האָט מיר
געזאָגט דאָס ער וועט שרייבן צו אייך עס איז גראַדע אויסגעקומען צו רייד און איך
האָב אים געגעבן אַנצוהערן דאָס אייערע עקספּענסעס וואָלטן געדאַרפט אומגעקערט
ווערן ווען איר זאָלט קומען צו דער פּאַרלעזונג. ער האָט געזאָגט דאָס ער איז בע-
רייט צו בעצאָלן צען דאָלאַר פיר אייער טיקעט אויב איר וועט קומען. ער וועט
שוין מסתמא אַליין שרייבן צו אייך. איך שיק אייך דאָ נאָך איינעם פון מיינע
שפּעטסטע לידער. איך גלויב אַז ער איז גוט. איך וואָלט געוואָלט וועלן וויסן די
ענדע פון דעם בוך, וועלן אים די פּובלישערס דרוקן אָדער זיי פּערריידן נאָר די
ציינער?

מער קיין נייעס פּאַרלויפיק איך ערוואַרטע איין בריוו פון אייך. אייער גאַנץ
ערגעבענסטער פּריינד

Morris Rosenfeld
February 28th 1898

נ"ב ווען איר וואָלט געהאַט צייט און געדולד דיזעס געדיכט וואָס איך שיק
אייך יעצט אַזוי רירנד ריין און לעבעדיק איבערצוגעבן אין ענגליש ווי דאָס איז
אין יידיש און דאָס מיטבריינגען מיט זיך צו דער פּאַרלעזונג אָדער אויב איר וועט
נישט קענען אָדער וועלן קומען, צושיקן דאָס מיר בין איך זיכער אַז דיזעס געדיכט
וואָלט גענומען די „ק"ק"(1).

זייט אַזוי גוט און ענטווערט מיר. אויב „קאפלאנד און דהיי“ וועלן דרוקן
מיינע לידער וואָלט דער דאָזיקער געדיכט ג ע מ ו ז ט אַריין קומען אין דער
זאַמלונג.

(1) מיינט אין אַמעריקאַנער To take the cake פּאַקס אויסדרוק: שטאַרק אויסצונעמען.

31

(סוף פעברואַר 1898)

ליבער און טייערער פריינד פראָפ' לעאָ וויענער.

זייט אַזוי גוט צוגעפינען מיט דיזן שרייבן פראָפ' זעליגמאַנס בריוו. ביטע
שיקט עס מיר אָפּ צוריק נאַכדעם ווי איר וועט עס האָבן געניצט. שיקט איר מיר
יענע לידער וואָס איך האָב ביי אייך געבעטן בין איך אַ געמאַכטער מענטש. זאַנסט
בין איך אויף צרות. אייער גאַנץ ערגעבנסטער

Morris Rosenfeld

32

New York, March 4th, 98.

Prof. Leo Wiener,¹

My Dear Sir;

I received your letter also the translation for which I am very grateful to you. I beg to give my most heartily thanks to lady Mrs. Lee for her most beautiful translation of my poem. I was delighted by reading it. I call it: a first class translation. Would you be good enough to ask Mrs. Lee if she would permit me to publish this poem in the *Century* with her name on it? I'll send you my likenes in some of this days.

Yours Respectfully

Morris Rosenfeld.

איבערזעצונג: איך האָב דערהאַלטן אייער בריוו און אויך די איבערזעצונג און
איך בין אייך דערפאַר זייער דאַנקבאַר. איך בעט אייך איבערגעבן מיין האַרציקן
דאַנק דער לייד. פרוי לי. פאַר איר זייער שיינער איבערזעצונג פון מיין ליד. איך

בין געווען אנטציקט ווען איך האָב דאָס געלייענט. איך האַלט אַז עס איז אַן ערשט-קלאַסיקע איבערזעצונג. זייט אַזוי גוט און פרעגט פרוי לי, צי זי וואַלט מיר דער-לויבט דאָס ליד צו פאַרעפנטלעכן אין Century אונטער איר נאָמען? איך וועל אייך די טעג שיקן מיין פאַטאָגראַפיע.

מיט דרך ארץ

אייער מאָרריס ראָזענפעלד

נ"ב. ווען מיסעס לי וואַלט דורכגעזען נאָך אַ מאָל און פאַרבעסערט דאָס גע-דיכט לויט אייער געשמאַק, וואַלט איך עס פאַרעפנטלעכט אין דער "סענטשוריי" (2). לאַכט ניט פון מיין ענגליש. אין אַ יאָר אַרום וועל איך שרייבן ענגלישע גע-דיכטע... ווען לידי לי וואַלט נאָך דערצו איבערזעצט דאָס געדיכט "צו מיין עלנט", אַט וואַלט עס געווען אַ פיינע זאָך!

ד"ז

פון די צוויי געדיכטע, וואָס איך שיק אייך, האָב איך קיין קאַפיע נישט.

(1) כאַטש דער בריוו איז געשריבן אין מאָרריס ראָזענפעלדס האַנטשריפט און האַט סטי-ליסטישע און אויסלייג גרייזן, איז ער סכחמא ניט געשריבן געוואָרן פון ראָזענפעלד, נאר אוראי איבערגעשריבן געוואָרן, ווייל ראָזענפעלד האַט נאָר דאַמאלס געמאַכט די עלעמענטאַרסטע גרייזן ביים שרייבן די גרינגסטע ענגלישע ווערטער. ער האַט אַבער דעמאָלט אַ סך צייט אַפגעגעבן אויף לערנען זיך ענגליש.

(2) The Century Magazine איז געווען דאַמאלס דער אנגעזענסטער און פאַרשפרייטסטער ליטעראַרישער זשורנאַל אין אמעריקע.

33

New York, March 8/98.

פראַפעסאָר לעאַ ווענער.

ווערטעסטער פריינד: —

איך דאַנק אייך טויזנט מאָל פיר די בריליאַנטענע איבערזעצונג פון "קאַנאַ-ריק". אויב איך האָב קיין טעות, איז דיזעס געדיכטליין בעסער איבערזעצט אַלס דאָס ערשטע, דער "טרעהרען מיליאַנער". זייט אַזוי פריינדלעך און שרייבט מיר ווער האַט דאָס צווייטעס געדיכטליין איבערזעצט?

ווען זאָגט איר, וועט זיין וועגן מיר אין דעם "Bookman"? אין דעם "Bookman" פון מאַנאַט מערץ קען דאָך עס ניט זיין (1). זייט אַזוי גוט און לאַזט מיר וויסן

אויב איך בין בעשטימט איינגעלאָדן אויף דעם 29סטן אין דעם דייטשן פאַראיין פון האַרוואַרד?

כסדר: די קאַרטע וועלכע פּראָפּ' זעליגמאַן האָט אייך געשיקט געפּעלט מיר אויך ניט. האָט קיין טעות, איך קען די לייט צו גוט, אָבוואָל איך האָב נאָך מיט זיי צופיל ניט פּערקערט. ווער ווייס נאָך מער פון אייך, ווי ווייט איך האָב פיינט די חברה: מיינע לידער רעדן, דאַכט זיך פאַר מיר. איר מעגט זיכער זיין דאָס איך וועל מיין ווירדע ניט ערנידעריקן. איך האָב נאָך ביי זיי קיין זאָך נישט געבעטן און וועל אויך ווייטער פון זיי קיין זאָך ניט פּערלאַנגען. אין מיר ליגט איבערהויפט צו ווייניק בעטלער, איך בין צו שטאַלץ צו בעטן און אין אַ צייט פון גויט קען איך זיך ערהייבן איבער די פּעהעלטיניסע. מיר טוט פון הערצען לייד אָן אייך פאַרצור-טראָגן מיינע געדיכטע. ליידער קען איך עס ניט אַנדערש מאַכן איך האָף אַז עס וועט נאָך קומען אַ צייט ווען איך וועל די לייט אויך נישט קענען. אָפּקויפּן מיך זיינען זיי געוויס נישט אימשטאַנד מיט גאָר זייערע מיליאָנען איך בין פרייגייסט און וועל עס אייביק בלייבן וואָס זיי זאָלן פיר מיר נישט טאָן, בלייבט איר נאָר איינציק און אַליין דער מאַן וועמען איך בין שולדיק אייביקע דאַנקבאַרקייט. איך שיק אייך צוריק די קאַרטע און שיק אייך אויך מיין בילד. מער קיין נייעס פאַרלויפיק.

אייער אייביק דאַנקבאַרער

Morris Rosenfeld
96 Henry St.

(1) פאַרעפּנטלעכט אין אַפּריל נומער "Bookman" פון 1898, ז. 97—98. די ווייטערריקע נאָטיץ איז אָדער געשריבן פון ווינערן אַליין אָדער געשטימט אויף ווינערס באַמערקונגען, וואָס דער פאַרלאַג האָט צוגעשיקט דער רעדאַקציע פון „בוקמען“:

„נאָך פאַרום סוף חודש ווילן די הערן קאַפּלאַנד און דעי פאַרעפּנטלעכן „סאַננס פּראַם דהי געטא“ אין יידישן אַריגינאַל (אין דייטשער טראַנסקריפציע) פון דעם שניידער-פּאַעט מאָריס ראָזענפֿעלד, מיט אַן ענגלישער פּראַזע איבערזעצונג פון פּראַפּעסאָר לעאַ ווינער פון האַרוואַרד אוי-ניווערוויטעט. אין אַ האַלבן יאָרהונדערט האָט זיך די יידישע פּאַעזיע אין רוסיאַנד אַנטוויקלט פון פּשוטע, פּאַפּולערע לידער פון מיכאַל גאַרדאַן ביז די שווערע לידער פון דעם רוקישן פּאַעט פּרוג, וואָס פאַראינטערעסירן אַ גרעסערן עולם און פאַרדינען מער פאַרשפּרייט צו ווערן. ס'איז אָבער געבליבן פאַר דער ניויאַרקער געטא אַנצוטאָן די קרוין אויף דער פּשוטער ליטעראַטור. אין ניויאַרק האָבן דעם פּאַעטס טרויעריקע דערפאַרונגען פאַרגרעסערט זיין רעפּערטואַר, וואָס זאָל אויך אַרייננעמען אַרבעטס-לידער. ער איז בייגעקומען די שוועריקייט צו באַשאַפּן זיין איי-גענע ליטעראַרישע נאָרם פאַר דעם אונגעהוּבלעוועטן דיאַלעקט, אין וועלכן דייטשע, העבעלאַישע און רוסישע עלעמענטן שטויסן אַיינס דאָס אַנדערע, און ער זינגט מיט אַ מערקווירדיקער זיסקייט און מיט אַ פּערפּעקטער טעכניק. ער קלאַפט אויס מעכטיקע טענער אויף די קלאַוישן פון מענטש-

לעכע סימפאטיעס: אט רעדט ער מיט שטורעם און אט מישט ער אויס זיינע טרערן מיט די טרערן פון די דערנידעריקטע פאר וועמען ער זינגט".
צום סוף קומט א טראנסליטעראציע און אן ענגלישע פראזע-איבערזעצונג פונעם ליד „וואהין“.

New York, March 21st 1898.

ווערטער פראָפעסאָר לעאָ ווינער.

מיט דיזן בריוו וועט איר אויך בעקומען צוגעשיקט אייערע מאָנסקריפטן און אויך די פרוף'ס. איבעראַל וואו איך האָב געצייכנט אין דעם אַריגינאַל מוז עס גע-ענדערט ווערן דען עס פערלירט דעם גאַנצן זין. איך ווייס נישט ווי אַזוי איר האָט געמאַכט אַזאַ גרויסן טעות און געשריבן „דער קנעכט וועלכער ש ו ו אַ כ ט אין מיר“ אנשטאט דער קנעכט וועלכער ו ו אַ כ ט אין מיר. זייט אַזוי גוט און זעט עס זאַל געפיקסט (פאַריכט) ווערן לויט ווי איך שרייב עס אייך דאָ אין דיזן בריוו:

„דער קנעכט וועלכער וואַכט אין מיר שלאָפט דאַכט זיך איין“.

איך דאַנק אייך טויזנט מאל פיר דעם וואָס איר האָט מיר צוגעשיקט די פרוף'ס זייט אַזוי גוט און שיקט מיר צו די איבעריגע אויך ווי גיך איר וועט זיי פערטיג האָבן. וועגן פרפ' זעליגמאַנס „סטיפענדיום“ איז אַ נעכטיקער טאַג. איך ווייס ניט פון וואָס צו זאָגן און נאָך מער איז אַ נעכטיגער טאַג וועגן די טויזנט דאָלאַר. דער-וויילע רעדט מען נאָר פון \$ 500. ער רופט מן הסתם „סטיפענדיום“ די פאַר פאַר-לעזונגען וואָס איך האָב געהאַט. איך בין זיי אַלנפאַלס דאַנקבאַר. אָבער איך האַלט זיך גאַנץ פון ווייטן. די לייט וועלן קיין מאל נישט קענען זאָגן אַז איך האָב ביי זיי געבעטלט.

איר געפינט דאָ מיט דיזן בריוו אַ קליינע פראָווינצענס (פראווידענס) צייטונגיל „The organ“ דאָרט זיינען דאָ די נעמען פון די רייכע פראָווינדענסער אידן. דער רעדאַקטער ד"ר גאמבערג וועלכער איז מיינער אַ פערזענליכער פריינד האָט עס מיר צוגעשיקט איך זאל עס צושיקן צו די פובלישערס און זיי זאלן דאָרט אַרייבן שיקן זייער אַדווערטייזמענט פון מיינ בוך. ד"ר גאמבערג וועט שרייבן וועגן מיר און פילע ביכער וועלן פערקויפט ווערן. פאַרלויפּיג מער קיין נייעס. איך בין זער פערדרייט מיט גאָר נישט.

איך בעט אייך פיקסט די אַלע שטעלן וועלכע איך האָב געצייכנט און שיקט מיר די איבעריגע פרוף'ס.

אייער גאַנץ ערגעבענסטער מאַרריס ראָזענפעלד.
לעזט די אַנדערע זייט.

נ"ב. לויט ווי איך זע איז נאך די פרוף נישט געמאכט, איך האב נאָר גע-
צייכנט די פעלערן וועלכע איר וואָלט נישט געכאַפט אין ענגליש, זאָגט פראָפ'
זעליגמאַן, וואָלט איר אין דעם ליד מיין אינגעלע "My boy" געדאַרפט בעסער
שרייבן Papa אנשטאט "Pa" איר ווייסט דאָך וואָס איך מיין!

35

New York, march 26th 1898.

ווערטער פראָפעסאָר לעאַ ווינער,

די טיטל-בלאָט געפעלט מיר גאָר נישט, און זי דאַרף און טאָר
אונטער קיינע אומשטאַנדן אַזוי פערבלייבן, איך וויל עס זאָל שטיין

Songs From the Ghetto⁽¹⁾
Morris Rosenfeld

ווען נישט קען שטיין אויב איר ווילט נישט עס זאָל שטיין צוויי מאל by, אַזוי:

Morris Rosenfeld's
Songs From The Ghetto

דיעזעס מוז אומבעדינגט געפיקסט ווערן!
בעפאָר איך וועל זיין אין באַסטאָן האָף איך פון אייך צו בעקומען אַ טיטל
פיידזש וואו דיזע פעלער וועלן זיין פערריכט.
מיט די בעסטע גריסע און וואונשע אייער גאַנץ ערגעבנסטער

Morris Rosenfeld
96 Henry st.

נ"ב. מיין נאָמען דרייט זיך אַרום אויף דיון טיטל-פיידזש וואָס איר האָט מיר
צוגעשיקט ווי אַ נאָר אויפן יריד. און דאָס זאָל נישט געשען. וואָרום שיקן מיר די
פובלישער קיין קאַנטראַקט?
נ"ב. אויב די טיטל-בלאָט איז שוין אבגעדרוקט געוואָרן וועט עס פאָזיטיוו מוזן
איבערגעדרוקט ווערן ווען איך וועל זיין אין באַסטאָן. איך ערוואַרט אייער אַנטוואַרט.

(1) דאָס שער-בלאָט איז אַזוי אויסגעשטעלט ווי מאָריס ראָזענפעלד האָט געוואָלט:
Songs from the Ghetto
Morris Rosenfeld

With Prose Translation, Glossary and Introduction

By Leo Wiener, Instructor in the Languages of Harvard University
Boston
Copeland and Day
1898.

א פארנערסטע אויפלאגע אין ארויס 1900 פונעם באסטאנער פארלאג.
Small, Maynard E. Co.

36

New York, march 29th 98.

ווערטער פראפעסאר לעא ווינער.

איך האָב גענויער ערפארן ווי אזוי דער ראפארטער (1) האָט בעקומען די געדיכט־טע, דעם 17טן מאַרץ האָב איך פאַרגעטראָגן אין טעמפל עמאנועל מיינע לידער. דאָרט האָט מיסעס סירוס ל. זולצבערגער (2) די פּרעזידענטין „אף די קאונסיל אָף דזשיאיש וואומען“ געזאָגט, ווען זי האָט מיך פאַרגעשטעלט. אַז איר האָט מיינע לידער איבערזעצט און דאָס קאַפּלאַנד און דהיי וועלן עס דרוקן. אזוי ווי דיזע פּער־זאַמלונג איז געווען פּריער אַדווערטייזט אין די ענגליש אידישע צייטונגען איז דער בלאַפּערישער ראפארטער געווען ביי דער פּערזאָמלונג און האָט געוויס סטע־נאַגראַפּיש אַראַבענומען די לידער וואָס איך האָב פאַרגעטראָגן. ווי איך האָב אייך שוין געמעלדעט איז דער לויפּערישער ראפארטער אַ אידל, אַ געוויסער ליוואי. איך וואָלט דעם מאָן נישט געגעבן דיזע לידער (3) פּיר טויזנט דאָלאַר דען איר ווייסט גאַנץ גוט אַז עס ליגט אין מיין אינטערעסע דיזע געדיכטע נישט צו לאָזן פּובליקירן ביז זיי וועלן פּערעפּנטליכט ווערן אין אַ בוך פאַרם. ווען דער ראפארטער איז צו מיר גע־קומען האָט ער שוין געהאַט מיט זיך מיין „לידער־בוך“ וואָס ער האָט געקויפט ביי קאַטצענעלבויען פון וואָגען ער האָט גענומען דעם „קאַנאַריק“.

איך קען מיין הערץ פאַר אייך נישט אויפשניידן און ווייזן מיין אונשולד, עס ווענדעט זיך אַן אייער גוטן ווילן, איר קענט מיר גלויבן אַדער ניט. איך בין אַביסל אַ האַסטיגער אַבער קיין פאַלשער און קיין ליגנער. איך האָף אַז איר וועט איינזען אַז מיינע רייד זיינען אמת דאָס איך זוך זיך נישט צו פּערענטווערן פאַר אייך נאָר צו זאָגן אייך די ריינע גאַטעס ווארהייט. ווען Coplands Day וועלן נישט דרוקן מיין בוך וועט עס מיך נאָטירלעך זער פּערדריסן אַבער דאָס לעבן וועל איך מיר דאָדורך נישט געמען. עס טוט מיר מער אַלס לייד וואָס איר פּערזענליך דאַרפט דורך מיר ליידן אזוי פּיל אונאַנגענעמלעכקייט איך בין אַבער איבערצייגט אַז איר זייט פּילאַזאָף גענוג איינצוזען דאָס עס קען אין לעבן פּערשידענעס פאַרקומען.

וואָס מיך פּערזענליך אַנבאַטרעפט, ליג איך יעצט צו בעט און בין אזוי קראַנק דאָס מיט אַ שטונדע בעפאַר איז דאָ געווען דר' אַלפּערין און האָט מיר פּערשריבן אַ

מעדיציין. איך קען זאָגן אז איך בין קראַנק געוואָרן קוקנדיק אויף דעם פּערדאָמטן „דזשורנאַל“. אין דיין פּאַל בין איך פּונקט אזוי פיל שולדיג ווי איר אָדער איין אַנ-דערער. סך הכול זיינען דאָך נאָר צו וויי לידער איבערגעדרוקט די „וואַרקשאַפּ“ איז דאָך שוין געווען פּערעפּנטליכט פון אייך אַליין. איך קען אייך מער נישט שרייבן ווייל איך פיל גוואַלדיגע שמערצן אין קאָפּ און אין האַלז.

אייער גאַנץ אונשולדיגער.

Morris Rosenfeld

- (1) דער *New York Journal*. האָט זונטיק דעם 27סטן מאַרץ 1898 אָפּגעדרוקט אַן אַר-טיקל וועגן מאָריס ראָזענפעלד, וואָס האָט צוזאַמען מיט אַ קינסטלערישער צייכענונג און אַ פּאַטאַנאַפּיע פּונעם דיכטער פּאַרנאָמען אַ גאַנצע זייט. דער שרייענדיקער טיטל פּונעם אַרטיקל איז געווען: *Real Poet found in an East Side Sweat Shop by a Harward Professor*
- דער שרייבער פּונעם אַרטיקל דערציילט און דעם מאַרק סטיל פון די הויכע צייטונגען, אַז כדי „צוזאָקומען צו דעם דאָזיקן מאָדערנעם פּאָעט דאָרף מען זיך אַ ריפּש ביסל אַנשטרענגען... וואו וואוינט ער דאָס? מ'מוז דורכגיין די איבערגעפּאַקטע איסט סיידער גאַס, דורכגיין אַ קאַרידאָר וואָס איז אין מיטן העלן טאָג אזוי פינצטער ווי די נאַכט, קריכן איבער שמאַלע שטיגן, איין שטאַק, דריי שטאַק, הויך, העכער. דער נומער פון הויז איז העכער כ"י. 96". דער רעפּאָרטער דער-ציילט, אַז כאַטש אין ראָזענפעלדס שרייבן פילט זיך אזוי דער איינפֿאַים פון טהאַמאַס הורד, האָט אַבער ראָזענפעלד אים געזאָגט, אַז ער „האַט קיינמאַל נישט געהערט" דעם נאָמען פּונעם פּאָעט און אויך נישט פון זיין ליד „דעי סאָנג אַוו דעי שוירט". דער רעפּאָרטער האָט אין „גוטן טאָג" פון יענער צייט, נישט פּאַרגעסן צוזוגעבן, אַז ס'איז „אַ רחמנות צו זיין ווי אַזאַ טאַלענטירטער פּאָעט מוז שרייבן אין אַ דיאַלעקט וואָס איז פּאַרמשפּט צו פּאַרשווינדן". צו דעם אַרטיקל זיינען צוגעגעבן אין אַן ענגלישער פּראָזע איבערגעזעצט די ווייטערדיקע לידער: „מיין זינגעלע", „דער טרערמיליאַנער", „דער סוועטשאַפּ", „דער טרער אויפן אייז" און „דער קאַנאַריק". „דער קאַנאַ-ריק" ווערט אויך אָפּגעדרוקט אויף יידיש.
- (2) מרס סיידוס סולצבערגער איז די מוטער פון העיז סולצבעריער, דעם אינטיקן אַרויסגע-בער פון דער „ניו יאָרק טיימס".
- (3) דער אויבנדערמאָנטער רעפּאָרטער פון ניו יאָרקער „דזשורנאַל" שרייבט, אַז „די קאַ-רעקטור-ביזנעס זיינען געלעגן אויפן טיש". די לידער וואָס דער „דזשורנאַל" האָט אָפּגעדרוקט זיינען אַריין אין *The Songs from the Ghetto*, וואָס איז שוין דעמאָלט געווען אין דרוק. ווי ס'איז צו זען פון אַנדערע בריוו פלעגט ווינער צושיקן ראָזענפעלדן די קאַרעקטור-ביזנעס.

New York, March 30th 1898.

ווערטער פּראָפּעסאָר לעאַ ווינער,

איך וועל קומען אין באַסטאָן ווייל איך מוז קומען זאָנסט וואָלט איך געבליבן אין

דער היים, ווען איך זאל זאגאר דערביי פערלירן הונדערט דאלאר. דען איך בין קראנק און שטיי אונטער מעדיצינישע אפוארטונג. די שמוציקייט פון דעם „דזשוירנאל“ האט מיך בוכשטעבליך קראנק געמאכט. דער דאקטאר האט מיר געזאגט אז איך האב געמוזט האבן א גוואלדיגע ערגערניס וואס האט מיך אזוי צובראכן. זער ראפארט טער האט גענומען אייערע לידער פון מיין פארלעזונג אין טעמפל עמאנועל איך בין עס איבערצייגט. נישט די פרוי נאטאן און נישט זעליגמאן האט עס אים געגעבן. איך האב דאך אים די „מנורה“ אויך נישט געגעבן אדער דעם „טראנסקריפט“, פון דעסט וועגן זעט איר דאך האט ער דאס אלעס בעקומען גאר אן מיר. דער שמוציגער ראפארטער האט אויך ערגעץ וואו בעקומען איין קאפיע פון מיינעם א בוך וואס איך ווייס מער אליין נישט וואו אים צו געפינען. מיינע „פרייהייטס לידער“ דארטן איז דא דאס געדיכט „אין שאפ“, „דער טרער אויפן אייזן“ און נאך אנדערע לידער. דאס וואס דער דזשוירנאל האט מיר אָנגעמאכט פיינדע ארט מיך נישט. קיינער איז נישט אזוי דום צו דיינקען דאס איך בין שולדיג אין דעם וואס א בלאף צייטונג שרייבט וועגן מיר. מיך ערגערט נאר וואס איר האט דערפון אזוי פיל אומויסטע עגמת נפש. דאס בעסטע וועט זיין ווען איך וועל מער די לידער אין ערגעץ נישט פארטראגן ביז דער בוך וועט פערטיג ווערן. דאס איז ביי מיר א פעסטער בעשלוס איך האב יעצט דריי איינלאזונגען. איך וועל אבער קיין איינע נישט אָננעמען. די פארלעזונגען קאסטן מיר שוין מער געזונד און לייב און לעבן וויפיל טובות זיי האבן מיר געבראכט. הלואי וואלט איך געקענט ווידער זיין דער וואס איך בין געווען. קיינער וואל מיך נישט קענען און נישט וויסן. די פאפולאריטעט הרגעט מיך. די יידעלעך מיינען אז איך בין שוין גליקליך און זיינען מיר דם שונאים. איך, דערוויילע, זיך נאך טאפ פלאר (אויפן העכסטן שטאק). מאַנכע טעג אין גרעסערער נויט ווי פריער. אַמאָל פלעגן נאך מיינע לאַנדסלייט די רוסיש-פּוילישע יידן זיך אינטערעסירן פיר מיר, יעצט קומען זיי שוין בעטן איך זאל זיי באַרגן געלט. דיזע פאַרלעזונג אין באַסטאָן וועט זיין די לעצטע ביז מיין בוך וועט ערשיינען. און אויב ער וועט גאר נישט מער ערשיינען קען איך מיר אויך נישט העלפן. דאן וועט עס ערשיינען מיט עטלעכע יאר שפעטער אויב איך האב ווירקליך אויפגעשריבן עטוואָס גוטעס, איך בין אויף זיך קיין מבין, דאן וועט עס נישט פערלאָרן גיין. און אויב עס וועט פערלאָרן גיין וועט אויך די וועלט ליטעראַטור דאָדורך גאר נישט פערלירן. און איך וועל שטענדיג קענען איין אַרעמען לעבן מאַכן אין אַ שאַפ אָדער דורך פאַרלעזונגען. דער פאַלגענדער געדיכט וועט אייך צייגן אז איך האָב שוין חרטה אויף אַלץ מיט אַנאַנדער.

„אַלמעכטיגער גאָט, וואָס דו העלפסט אין זיין נויט
א יעדן וואָס לאָזט דיך נאָר הערן זיין קול,
שנייד אָב מיין הכנסה, פערמינדער מיין ברויט,
און לאָז מיך אין דחקות אזוי ווי אַמאָל.

מאָריס ראָזענפֿעלדס בריוו

פערער גער מיין שיקזאל און טיידט מיין בערוף,
נאָך איידער איך האָב דאָ אַ פולע פערגרייזט,
דען כבוד און רייכקייט נאָר פאַשען דעם גוף
איך ציטער זיי זאלן נישט טיידטן מיין גייסט.

דיזע סטאנוע וועלכע איך ציטיר פון אַ גאַנצע ליד וואָס איך האָב געשריבן וועט
איך צייגן ווי גלייכגילטיג איך בין צו צרות. און צו אַלעס וואָס עס וועט זיך מאַכן
מיט מיר. איך בין צו אַלעס געוואוינט.

מיט האַכאַכטונג אייער עוויג דאַנקבאַרער

Morris Rosenfeld
96 Henry st.

38

New York, April 5th 98.

פּראָפּעסאָר לעאַ ווינער.

ווערטסער הער: —

איך האָב פערשפּראַכן צו שיקן די פּובלישער די נעמען פון די עטליכע יידיש-
ענגלישע צייטונגען אין וועלכע זיי ווילן אַדווערטייזן דעם בוך. איך שיק איך זיי
צו, און איר זייט אזוי פריינדליך די זעלבע איבער צו געבן. איך ווייס ניט אויב
עס לוינט אויפּמערקזאַם צו מאַכן די פערלעגער אַז זיי זאלן נישט צופיל צאַלן פיר
די אַדווערטייזמענטס אין דיזע צייטונגען, ווייל זייער צירקולאַציאָן איז זער קליין.
מאַנכע פון דיזע אידיש-ענגלישע בלעטער זיינען זער פּראָמינענט ווי דער „איוראַ-
עליט“ פון סינסיןאַטי. דער „דזשואיש קאַמענט“ פון באַלטימאָרע. און דער „אַמערי-
קאַן היברוא“ פון ניו יאָרק. זייער צירקולאַציאָן איז אַבער זער קליין. בעסער זאַגט
עס די פערלעגער כדי זיי זאלן נישט צופיל צאַלן. פון מאַנכע בלעטער ווייס איך
די אַדרעסן און פון מאַנכע ווייס איך נישט. איך גלויב אַז די פּובלישערס וועלן עס
אַליין אויסגעפינען. פאַלגענדע זיינען די צייטונגען אין וועלכע עס איז אַ נויטווענ-
דיגייט צו אַדווערטייזן:

“The American Hebrew”
213-215 East 44th st. N. Y.

“The Jewish Comment”
100-102 W. Fayette st.
Baltimore. Md.

“American Israelite Cincinatti. O.”

“The Jewish Exponent”

606 Chestnut st. Philadelphia, Pa.

מען קען אזוי שרייבן, עס וועט אַנקומען.

איך וועל זיין ביי דאָקטאָר גאַטהייל און בעטן איין מיינונג איבער מיינע גע-
דיכטע ווי שנעל איך וועל דאָס האָבן בעקומט איר עס פון מיר. איך שיק אייך איין
בריוו פון מאַדאָם ציריס ל. זולצבערגער די פרעזידענטין פון „קאונסעל אָף דזשואיש
וואומען“ אין ניו יאָרק אין דיזן בריוו וועט איר געפינען איר אַדרעסע. זייט אזוי
גוט און שרייבט צו איר וועגן די אַדרעסן פון די אַלע פרעזידענטינס פון דיזן קאונ-
סאָול אין אַמעריקע, שרייבט איר אַז דאָס איז צוליב דעם אַז מיר זאָל אַרויסקומען
אַ טובה וועט זי אייך געוויס צושיקן די אַדרעסן. שרייבט איר אַ וואַרעמען בריוו אַז
מען מוז זען דעם בוך צו פערברייטן או. א. וו. זי איז אַ גוטע און רעספעקטאַבעלע
דאָמע און וועט געוויס איר בעסטעס טאָן. ווען איר זייט פאַרטיג מיט דיזן בריוו
שיקט מיר אים צוריק און שיקט מיר דעם בריוו פון פראַפּ זעליגמאַן וואו ער לויבט
מייך ווערק. איך וויל נישט דיזער בריוו זאָל פערלאָרן גיין. זייט אזוי פריינדליך און
שיקט מיר אויך צוריק (דאָס הייסט אויב איר זייט פאַרטיג דערמיט) די לעצטע
יידישע לידער וואָס איך האָב אייך געשיקט איך דאַרף זי צו מייך יעצטיגע יידישע
אויסגאַבע וועגן וועלכע איך האָב מיט אייך גערעדט. ווען די גאַנצע אַרדנונג פון
דעם אידישן בוך וועט פאַרטיג ווערן וועל איך עס אייך צייגן און פרעגן אויב עס
געפעלט אייך — אייער מיינונג וועט ביי מיר אימער בלייבן אַ געזעץ. מיט האַכ-
אַכטונג און איבערגעגעבנקייט אייער

Morris Rosenfeld

96 Henry st.

אין טשיקאַגאָ געט אַרויס אַ גרויסאַרטיגע יידישענגלישע צייטונג (אַ מאַג-
זאַטליכע) “The Reform Advocat” Chicago ill
דאָרט וואָלט געווען אַ יושר צו אַדווערטייזן.

39

“The Reform Advocat” Chicago ill

פראַפּעסאָר לעאַ ווינער.

ווערטער הער.

איך האָב אייך נעכטן געשיקט 2 צייטונגען וועלכע, איך גלויב, איר האָט ער-

האַלטן. זייט אַזוי גוט, מיר דאָס געדיכט „מיין קנאבע“ פון דער דייטשער צייטונג צוריק צו שיקן. איך האָב גערעכנט אַז איך וועל בעקומען אין אָפּיס מער צייטונג גען געקויפט און האָב געהאַט אַ טעות, דאָס איז אַלזאָ די איינציגע קאַפּיע וואָס איך האָב.

איך האָב נעכטן אבענד געהאַט אַ פּערלעזונג אין „קאַלעדזש סעטלעמענט“ אין ניו יאָרק, וואו מיסטער אָוועלס, דער בערימטער אַמעריקאַנער נאַוועליסט, מיסטער גילדער (1) דער רעדאַקטאָר פון דער „Century“ דזשייקאַב שיף, די בערימטע מיס (אַדער מיסעס) טידמאַן (אַדער סטידמאַן) (2) דיכטערין און רעדנערין און מאַנכע אַנדערע גרויסאַרטיגע דאַמען און הערן ווארן אַנוועזנד. אייערע איבערזעצונגען זיינען זער געלויבט געוואָרן און מען האָט אייך ממש פּערגעטערט פאַר אייער ערפינד דונג... קיין געלט האָב איך פון דיזער פאַרלעזונג נישט געהאַט, דערפאַר אָבער כבוד אויפן פּוד. מיין גראַסעריי מאן זאָגט זאָגאַר, אַז כבוד איז נישט אַזאַ גאַנגבאַרע סחורה (איך גלויב ער האָט קיין טעות) נאָר איך בין געווען דום גענוג דערפון צו האָבן הנאה. איך בעדויער וואָס איך האָב ניט געקענט געפינען קיין מינוט צייט צו זען אייער ווערטע מוטער, איך וועל אָבער געוויס זיין דאָרט היינט אָדער מאָרגן. איר ווייסט אַז דער וואָרט „dusking“ וועלכע מאַדאַם ליאַ האָט אַריינגעהאַקט אין דעם „טרערענמיליאָנער“, געפינט זיך גאָר נישט אין דער גאַנצער ענגלישער שפראַכע. די פּראָזע: „now can the poor a guerdan pay“ איז אויך שלעכטע ענגליש. עס לאָזט זיך בעסער זאָגן a guerdon give. דאָס זיינען אָבער זאַכן וואָס נישט אייך און נישט מיר דאָרף עס אָרן. מיסטער גילדער האָט מיר פּערשפּראַכן מאַנכע פון די לידער צו איבערזעצן ווען איך וועל אים צושיקן דעם אַריגינאַל אין ליטיינישע בוכשטאַבן מיט בעמערקונגען אונטער די פּרעמדע ווערטער, דאָס וואַלט פּערעפּנטליכט געוואָרן אין דער „סענטורי“ און גוואַלדיג אַדווערטייזט דעם בוך.

איך וויל אים אַלזאָ געבן דאָס געדיכט „מיין קנאבע“ פון דער דייטשער צייטונג. שיקט מיר פּיעלייכט דאָס געדיכט „צו מיין עלענד“ אין ליטיינישע בוכשטאַבן מיט בעמערקונגען און מיט אַ פּראָזאַישע איבערזעצונג. שיקט איר דאָס אים אַ ל י י נ צו, איך וועל ריידן צו אים, ער האָט מיר געבעטן צו קומען אים זען, אויב ער וועט דערפאַר בעצאַלן בין איך צופרידן איר זאַלט דערפון האָבן אַ העלפט, דען איך ווייס אַז אייער צייט איז גוואַלדיג בעשריינקט. איך גלויב אַז ער וואַלט יעצט צוגענומען פון אייך אַ גוטן אַרטיקל וועגן מיינע געדיכטע. ענטווערט מיר סיי ווי סיי, אויב איר האָט צייט.

פיר אַן אַרטיקל אין די „סענטשורי“ בעקומט מען גוטע געלט, ווייל די „סענטשורי“ איז דער רייכסטער זשורנאַל אין אַמעריקאַ.

מער קיין נייעס פאַרלויפּיג אייער גאַנץ ערגעבנסטער

Morris Rosenfeld
96 Henry st.

(1) ריטשארד, וואטסאן נילדער (1844 — 1909), פאעט, קריטיקער, רעדאקטאר, רעפארמאטאר און רייזנדער. צווישן זיינע ווערק געפינט זיך א באנד לידער (1898) .Palestine and other Poems. אונטער גילדערס רעדאקציע איז די „סענטיוורי“ געווארן א זשורנאל פון גרויס פארנעם און איינפלוס.

(2) מסתמא געמיינט לאורא סטערמאן, די טאכטער פון דעם גרויסן אמעריקאנער פאעט ער-מונד קלארענס סטערמאן און די ביאגראפין (צוזאמען מיט איר מאן דזשארדזש גולד) פון איר פאטער. ערמונד קלארענס סטערמאן האט אין זיין פארשפרייטער (1900) An American Anthology עפנטלעכט א ליד פון מארים ראזענפעלד, וואס ראזענפעלד האט אליין געשריבן אין ענגליש:

I KNOW NOT WHY

I lift mine eyes against the sky,
The clouds are weeping, so am I,
I lift mine eyes again on high,
The sun is smiling, so am I.
Why do I smile? Why do I keep?
I do not know; it lies too deep.

I hear the winds of autumn sigh,
They break my heart, they make me cry;
I hear the birds of lovely spring,
My hopes revive, I help them sing.
Why do I sing? Why do I cry?
It lies so deep, I know not why.

The Hutchins Hapgood איין האט שפעטער איבערגעדרוקט (כ' 2, ז' 112) דאס ליד דעם Spirit of the Ghetto, p. 106.

Herald די מוזיק צו דעם ליד איז אפגעדרוקט געווארן אין דער ניו-יארקער טאגזייטונג דעם 11טן יוני 1899.

40

New York, April 98.

פראפ' לעא ווינער

— מיין ליבער הער: —

איך האב בעזוכט אייער מוטער פערגאנגענעם שבת. אייער (ע) שוועסטער זיי-נען אבער ליידער נישט געווען צו הויזע און איך האב נישט געהאט די ערע מיט

זיי בעקענט צו ווערן. איך וועל מיך אָבער בעשטרעבן צו זיין דאָרט נאָך אַמאל. אייער מוטער איז אַ גוטע ליבנסווירדיגע פרוי און איך הייב נישט אָן צו פאָר-שטיין פיר וואָס אייער פאָטער בעהאַנדלט זי אַזוי שלעכט. איך שיק אייך איין אויס-שניט פון פּילאָדעלפיער „פּובליק לעדזשער“ וואו עס ווערט גערעדט וועגן מיין פאָר-טראַג בעפאָר די „מקוה ישראל אַססאָסיאַציאָן“ (1).

איך האָב עבן יעצט געטראָפן מיסטער אַלעקסאַנדער הרקאוויע און ער האָט מיך געבעטן אייך צו מעלדן דאָס ער וועט אייך ענטווערטן אויף אייער בריוו מאַרגן אַדער איבערמאָרגן. איך שיק אייך די פּרופס צוריק און פאָרלוּפיק מער קיין נייצע אייער עוויג דאַנקבאַרער און גאַנץ ערגעבנסטער

Morris Rosenfeld
96 Henry st.

פ. ס. גיבט דעם אויסשניט פון „לעדזשער“ צו די פּובלישערס זיי קענען דאָס פּילייכט בענוצן.

(1) די „מקוה ישראל“ קאַנגרעגאַציע, די עלטסטע פּילאָדעלפיער קהילה, וואָס איז געגרינדעט געוואָרן אַרום 1740, האָט פאַרבעטן מאָריס ראָזענפֿעלדן אויף אַ ספּעציעלן אַוונט, וואָס איז פאַר-געקומען דעם 24סטן אַפּריל. דעם 26סטן אַפּריל איז אין דער פאַרשפּרייטער צייטונג „פּאַבליק לעדזשער“ געווען אַפּגעדרוקט אַן אויספירלעכער באַריכט אונטערן טיטל: „אַ נעטאַ פּאַעט“.

„נעכטן אַוונט — שרייבט דער „פּאַבליק לעדזשער“ — איז פאַרגעקומען אַן אונטערנעמונג וואָס איז איינגעאַרנט געוואָרן פון דער „מקוה ישראל“ געזעלשאַפּט אין דעם גרויסן זאַל פון דער כינאַגאַנע. דער אַוונט האָט מיט זיין נייקייט אַרויסגערופן אַ גרויסע פאַראינטערעסירונג צווישן יידן. דאָס איז געווען די פאַרלעזונג פון מאָריס ראָזענפֿעלדן, אַ נאַרוואַק אַנטרעקטן זשעניע פון דעם רוסיש-יודישן קוואַרטאַל אין ניו-יאָרק. ער האָט געלייענט אַ צאָל פון זיינע לידער, וואָס זיינען געשריבן אין זשאַנגאַל, אַ שפּראַך וואָס איז אַ געמיש פון העברעאישע און דייטשע ווער-טער. אין דער שפּראַך ווערט געשריבן די סעקולערע ליטעראַטור פאַר די טויזנטער יודישע איד-סיגראַנטן פון דער רוסישער אונטערדריקונג, וואָס זיינען דאָ אַהערגעקומען זינט 1880.“

נאָך דעם ווי דער רעפּאָרטער גיט איבער בקיצור דאָזענפֿעלדס ביאָגראַפיע און דערציילט וועגן לעאַ ווינערס איבערזעצונג פון ראָזענפֿעלדס לידער, גיט ער צו, אַן זיינע לידער זיינען געוואָרן איבערגעזעצט אויף ענגליש און כאַטש איז דער איבערזעצונג, וואָס איז נאָטירלעך, האָבן די לידער אַ סך פאַרלוירן פון זייער אַריגינעלן רייז, וואָס זיי האָבן אין דעם דיאַלעקט אין וועלכן זיי זיינען געשריבן געוואָרן — איז אָבער די שיינקייט און די מאַיעסטעטישקייט פונעם געדאַנק שטאַרק אַפּגעשאַצט געוואָרן פון די, וואָס האָבן די לידער געהערט לייענען.

„מיר“ ראָזענפֿעלד איז פאַרגעשטעלט געוואָרן פאַרן גרויסן פּילאָדעלפיער עולם פון דוד אמראמען פון דאַנען (פּילאָדעלפיע), וואָס האָט גערעדט וועגן אים ווי וועגן אַ פּאַעט פון גראַציע און פון גאַטס גענאַר און ער האָט אויפּגעקראַם געמאַכט דערויף, אַן דער פּאַעט האָט זיך אַנטוויקלט אין אַ כּיבּה פון אַרעמקייט און נויט, וואָס זיינען פון תּמיד אַן באַטראַכט געוואָרן ווי אַ שטער פאַר אַכפּיראַציעס פון דעם מין.

„מיר“ ראָזענפֿעלד האָט געלייענט זעקס לידער און די ענגלישע איבערזעצונג פון יעדער ליד,

וואס איז געווען אין בלאנקע פערזן, איז געליענט געווארן פון מרס. מאריס דזשאסטראו (די מרוי פונעם באקאנטן 'פילאזאפן יאסטראוו, וואס האט געשטאמט פון פוילן). א מערקווירדיקע איבעראשונג איז פארן עולם אויך געווען דאס שיינע לייענען, אדער בעסער, רעציטירן פון דעם אויטאָר. ער האט דאס געטאן מיט אַזא קראַפט און געפיל און מיט אַזא קלאַרער 'דיקציע, ווי דאָס פאַסט פאַר אַ פעאיקן פאַרלייענער. די שטאַרקע געפילן מיט וועלכע ער האָט געליענט די רינדקע סטראַפּעס האָבן אַזוי געווירקט אויף דעם עולם, אַז טייל זיינען געריט געוואָרן ביז טרערן".

צווישן די לידער וואָס ראַזענפֿעלד האָט געליענט אויף דעם אַוונט זיינען געווען: „דער יוד־שער סאַלדאַט“, „דער יודישער מיי“, „דער קאַנאַריק“ און אַ „טרער אויף דעם אייזן“. ביי זיינע שפּעטערדיקע אויפטריון פאַר ענגליש־רעדנדיקע פּלענט ראַזענפֿעלד אויך רעציטירן די 'ענגלישע איבערזעצונג פון די לידער, וואָס ער האָט פריער געליענט אויף יודיש. זיין רעציטירן איז אַלעמאַל שטאַרק געלויבט געוואָרן.

New York, May 3rd 98.

פּראָמ' לעאַ ווינער
ווערטער הער: —

איך פאַרשטיי נישט וואָרום איר האָט נישט ערהאַלטן די לעצטע Proofs
איך האָב זיי אייך זאָפּאַרט צוריק געשיקט עס וואָלט מיך זער געקרייניקייט ווען איר זאָלט זיי נישט ערהאַלטן ווייל איך האָב דאָרט מאַנכעס געענדערט וועלכעס ט ו ז געענדערט ווערן. די סיסטעמע נאָך וועלכע איר האָט די לידער אַראָנזשירט צום דרוק איז אויסגעצייכנט, דאָך די אַרטאָגראַפֿי לויט וועלכע איר האָט געספּעלט די אי־דיש, מאַכט איר פּילע ערטער שאַדן די ריימען ליידער אָבער קען עס יעצט נישט מער געענדערט ווערן(1). איך האָף אַז עס וועט אַזוי אויך גוט זיין — נאַטירלעך, ווייל עס קען נישט אַנדערש זיין. מאַנכע גראַמען בלייבן, נעבעך, קאַליקע. מיין הערצ־ליכסטן גרוס און מיינע בעסטע ווינשע שרייבט מיר אויב אייער פרוי איז שוין בשלום ענדבונדן געוואָרן און מיט וואָס גאָט האָט אייך ווידער געבענשט.

אייער פון הערצן ערגעבנסטער

Morris Rosenfeld

(1) ווינער האט דאס, פאַרשטייט זיך, אויך באַמערקט און ער פאַרענטפּערט זיך 'אין דעם אַריינפיר צום בוך Songs from the Ghetto אַז ה' ראַזענפֿעלדס שפּראַך, וואָס נעהערט צום ליטווישן מין פון דייטשיידיש, איז אין דעם בוך איבערגעגעבן געוואָרן אַזוי ווי עס איז געווען מענלעך דאס איבערזעצונג איז דער אַרטאָגראַפֿיע פון ליטעראַרישן דייטש. דער אַנזעעווירדיקער אונזערשייד וואָס דאָס האָט געשאַפן איז די גראַמען וועט פאַרשווינדן אויב מען וועט אויכפאַליג דעם איבערזעצערס אַנווייזונגען ווי אַרויכצורעדן געוויסע קאנסאַנאַטן און וואַפּאַלן.

New York, May 5th, 98.

פּראָפּ' לעאַ ווינער האַרוואָרד אוניווערסיטעט.

מיינ ליבער הער: —

אייער פּ"ק ערהאַלטן. איך דאַנק אייך טויזנט מאל פיר די ערקלערונג. ערשט יעצט פאַרשטיי איך, אַז עס איז קיין סכנה וועגן די ריימע, ווי באַלד דאָס ווערט ערקלערט אין דער פאַררעדע ווי די פאַרשיידענע ווערטער ווערן אויסגעשפּראַכן אין יידיש.

מיינ ליבער הער, איך האָב אייך געוואַלט פּרעגן אַ זאָך וואָס איך קלייב זיך שוין צו פּרעגן עטלעכע וואָכן און האָב נאָך אַלץ קיין צייט געהאַט. ווי אייך איז באַקאַנט, האָט דער באַוואוסטער יידישער בעל־צדקה דזשייקאַב שיף זייער פיל בייגעשטייערט צו מיינ פּאַנד, איך גלייב, פילייכט זעקס הונדערט דאָלאַר. וואַלט עס נישט מעגלעך געווען אויף אירגענד וועלכער ווייזע אים אָפּצודאַנקען דורך מיינ בוך וואָס דאַרף יעצט ערשיינען? פילייכט וואַלט מעגלעך געווען איך זאל אים וויד־מען איין געדיכט צווישן די „געמישטע לידער“. די פּובלישערס, בין איך איבער־צייגט, וועלן נישט האָבן דאַגען. די פּראָגע איז נאָר וואָס איר זאָגט דאָס? לויט ווי איך האָב געהערט, וויל ער נאָך פיר מיר זיי ער פיל טאָן און עס וואַלט נישט זיין אויסן וועג מיינ דאַנקבאַרקייט אים אויסצודריקן? אויב איר וועט זאָגן אַז מען דאַרף נישט, בין איך צופרידן, דען איך ווייס אַז איר איילט זיך ניט צו זאָגן אַ זאָך, וועלכעס איר האָט ניט פריער דורכגעדאַכט. איך האָב איין גע־דיכט געשריבן וועגן שיפּן. אויב איר וועט וועלן, וועל איך עס אייך צושיקן. האָפּנ־דיק, אַז איר וועט מיר ענטפערן, פאַרבלייב איך מיט האַכאַכטונג, אייער גאַנץ ערגעבנסטער

Morris Rosenfeld
96 Henry St.

איך בין איבערצייגט, אַז אייך אַליין וואַלט אויך דערפון אַרויסגעקומען אַ טובה, אַבוואַל איר נייטיקט זיך נישט אין קיינעמס טובות. דאָך דזשייקאַב שיף צו האָבן אַלס פריינד קען נישט שאַטן, דען ער איז אַ מענטש פון גוואַלדיקן „אינ־פלוענס“, ווי איר ווייסט עס אַליין. ער קען אַמאל מיט אַ וואָרט מער העלפן ווי מיט געלט.

New York, May 15, 98.

פראָפּ' לעאַ ווינער

מיין ליבער הער: —

אייער בריוו ערהאַלטן. עס פאַרדריסט מיך זייער, וואָס מיין בוך האָט דעם זעלבן מזל וואָס זיין שרייבער. ליידער קען עס נישט אַנדערש זיין — איך בין געדולדיק. איך האָב קיינע „פרופס“ ערהאַלטן. עס איז געוויס פאַרלוירן געגאַנגען אויפן פּאַסט. זייט אַזוי פריינדלעך און שיקט מיר איין אַנדער „פרוף“. וועגן דער „ווייד-מעריי“ זייט איר פולשטענדיק גערעכט(1). אייער באַריכט וועגן די באַליידיקונג פון פראָפּ' זעליגמאַנען קעגן אייער פּערזאָן האָט אין מיר אויפגעוועקט אַ שטורעם פון כעס. אַזאַ פּרעכהייט ער האָט אַ גרויסן טעות, אויב ער מיינט אַז ער קאַן זיך גרויסהאַלטן קעגן אייך. אויב ער קאַן זיך מיט עפעס גרייסן קעגן אייך איז עס נאָר מיט זיין געלט, אָבער ניט מיט זיין חכמה. נאָר אַזוי ווי איר דאַרפט, גאַט דאַנקען, נישט זיינע טובות קענט איר שטאַלץ און מיטן גאַנצן הערצן לאַכן פון אים. עס איז אַ שורקעריי און אַ פּרעכע געמיינהייט אייך אין אַזאַ טאָן צו ענטפּערן. איך בין אויפגערעגט. דאָס האָט מיר אַלזאַ איבערציגט, אַז אייערע אינסטרומענטן ווי זיך קעגן איבער דיזער חברה צו האַלטן זיינען קודש-קדשים. איך וועל זען אַזוי שנעל ווי מעגלעך פון זיי אָפּצוועקן, דען איך האָס זיי פיר זייער חוצפה. איר האָט נאָטירלעך קלוג געטאָן וואָס איר האָט נישט געענטפּערט, ווייל עס וואַלט אויסגע- גאַנגען צו מיין קאַפּ. איך ליג נאָך דערווייל אין זייערע לאַפעס. נאָך אַ וואָך אַדער צוויי און איך וועל זיך צוריקציען פון אַלע זייערע טובות (2). פּוּ! זיי עקלען מיך אָן. איך שיק אייך דאָ איין בריוו, וועלכן איך ערוואַרט איר זאַלט מיר צוריקשיקן. קען עס מעגלעך זיין דאָס דער בוך זאַל גאָר אין גאַנצן נישט ערשיינען אויך?
ערוואַרטנדיק די לעצטע פרופס פון אייך, פאַרבלייב איך מיט פיל ערגעבנהייט און האַכאַכטונג אייער עוויג דאַנקבאַרער,

Morris Rosenfeld
96 Henry St.

נ"ב. איך וואַלט אייך נישט ראַטן צו פאַרן נאָך אייראַפע אין דיזער קריטי- שער צייט(3). ד"ר פעליקס אדלער האָט מיר געזאָגט, דאָס ער האָט גערעכנט באַ- שטימט צו פאַרן נאָך אייראַפע, נאָר צוליב דעם קריג האַלט ער זיך צוריק. דאָך אויב (איר?) פאַרט איז די אידעע פון דעם Copyright גרויסאַרטיק, איך שיק אייך אויך ד"ר לאַנדאָוס בריוו, וועלכן איר וועט מיר געפעליקסט צוריקשיקן. איך קען זיך נישט

אײנהאַלטן און מוז אײך באַמערקן, דאָס מײן געדיכט האָט מיט שיפן ג אַ ר -
נ י ש ט צ ו ט אַ ן. שיף איז אפילו אין מײן לינקער פאה נישט געלעגן
ווען איך האָב דאָס געדיכט געשריבן. בעטראַכט דיזעס ליד נאָך אַ מאָל. איר וועט
אין אים געפֿינען אײן עכט נאַציאָנאַלע פּאָעזי, וואָס האָט נאָר מיט דעם ייִדישן
פּאָלק צו טאָן. דאָס געדיכט „אונדזער שיף“ איז אײנע אַלעגאָרי וועגן ייִדישן וואָג-
דערנדן פּאָלק, וואָס איז ווי אַן עלנטע שיף אויף די ימים. דער קאַפיטאַן איז דער
גאָט פון ישׂראל(4) — איך גלויב, אַז איר פאַרשטייט עס אַליין אויך.

ד"ז

- (1) ווי ס'זעט אויס איז ווינער געווען קעגן ראָזענפעלדס פאַרשלאָגן (זען דעם בריוו פון
טסן מיי 1898), אַז דאָס בוך זאל געוויינדמעט ווערן דושייקאַב שיפן.
- (2) ראָזענפעלד האָט זיך נישט אַזוי שנעל געקאַנט באַפֿרײען פון „זײערע לאַפּעס“ און איז
נאָך שפּעטער אַנגעקומען צו זעליגמאַנען נאָר אַ נכילת חסד. אין דער ראָזענפעלד קאַלעקציע פון
ייִוואַרכיוו געפֿינט זיך אַ קורץ בריוול פון פּראָפּעסאר זעליגמאַנען פון ערשטן סעפטעמבער 1904
און אין דעם בריוול באַשטעטיקט זעליגמאַן, אַז ער האָט דערהאַלטן פון ראָזענפעלד אַ געלטיגן
ווייז אויף פּערציק דאַלאַר, וואָס איז מסתּמא געווען אַ ראַטע־צאלונג פון אַ גרעסערן חוב.
- (3) די שפּאַניש־אַמעריקאַנער מלחמה.
- (4) די ערשטע סטראַפּע פון דעם ליד לײענט זיך אַזוי:

פֿילע שיפן גייען אונטער
און דערגרייכן ניט דעם ברעג!
אונדזער שיף גייט שטאַלץ און זיכער,
כאַטש געפּערלעך איז איר וועג.
זי לאַכט אויס די גרעסטע שטורעמס
און די ימים ווילד און טיף,
אונדזער שיף איז פעכט און אײביק,
אונדזער שיף, די שטאַרקע שיף.

44

New York, June 1898.

פּראָפּ' לעאָ ווינער
מײן ליבער הער: —

איך שיק אײך די Proofs צוריק; איך געפֿין דאָרט נישט וואָס צו פֿיקסען.
איז דער בוך שוין אַרויס פון דרוק? איז ער שוין געבונדן און פּערטיק צום פּער-
קויף, אָדער ער וועט ערשט ערשיינען אין הערבסט, ווי איך האָב פּערשטאַנען פון
אײער לעצטן בריוו?

ווי איך פערשטיי האָבן די פובלישערס (פאַרלעגערס) געביטן זייער מיינונג
וועגן אַרויסלאָזן דעם בוך אין הערבסט.
איך האָף אַז איר וועט מיר ענטווערן אויף מיינע שאלות.
אייער גאַנץ ערגעבנסטער

Morris Rosenfeld
1197 1th av.
New York
N. Y.

45

(18 יוני, 1898)

Yonkers New York
22 Mulberry st.

פּראָפּ' לעאַ ווינער

— מיין ליבער הער: —

איר פּרעגט מיך וואָס מיר פעלט, מיר פעלט געזונט. איך האָב שרעקלעכע
הערץ קלאַפּען. איך בין קורץ אַטעם און זער, זער שוואַך. היינט פיל איך גראַדע
אַביסל בעסער, נעכטן בין איך אַבער געלעגן דעם גאַנצן טאָג. אין אַלגעמיין איז די
לופט אין יאָנקערס פיל בעסער פיר מיר ווי אין ניו יאָרק. איך האָב מיט אַ וואַך
צוריק געשיקט 3 לידער. איך ווייס ניט אויב איר האָט זיי ערהאַלטן אָדער ניט.
זאָנסט גייט עס מיר ניט שלעכט מען האַקט ווי עס איז דורך אַ לעבן און מען ליידט
קיין נויט. איך האָף אַז ווען איר וועט זיין פּערטיק מיט אייער איבערזעצן וועט
איר זיך ניט ענטזאָגן מיר אַבצושיקן די מאַנוסקריפטן דען איך זאַמלע זיי. פאַר-
לויפיק מער קיין נייט, אייער גאַנץ ערגעבנסטער

Morris Rosenfeld

46

New York, october 6th 98.

פּראָפּעסאָר לעאַ ווינער

— מיין ליבער הער: —

איז דאָס מעגלעך דאָס דער בוך זאָל שוין זיין אַרויס אויף דער וועלט און דער
פּערלעגער זאָל מיר נישט שיקן איין קאָפּיע? איך האָב געזען דעם בוך אַנאַנסירט

אין אַטלאַנטיק מאַנטהלי און אַנדערע מאַגאַזינען קיין פרייז איז אָבער נישטאָ דערביי. ווי עס זעט אויס וועל איך אין גיכן פערקויפן מיין סטאָר און זיך ווידמען בוכשטעבלעך דער ענגלישן שפראַכע און שרייבן צוריק מייע זעליגמאַן האָט מיך מייע בעקאַנטע זיינען שוין געקומען פון די "קאַנטרעס" און זעליגמאַן האָט מיך געשיקט רופן און פערשפראַכן פיל פיר מיך צו טאָן. איך וואָלט וועלן קויפן אַ פינף און צוואַנציק עקזעמפלאַרן פון מיין בוך אויף האַלפּייל פרייז. ליידער ווייס איך קיין פרייז. האָפענדיק אַז עס וועט אייך נישט מאַכן צופיל טראַבל מיר צו ענטפערן פערבלייב איך מיך האַכאַכטונג אייער עוויג דאַנקבאַרער

Morris Rosenfeld, 1197 First av. New York.

47

New York, oct. 12th 98.

פּראָפּ' לעאַ ווינער.

מיר טוט זער און זער לייד וואָס מיסטער דיי(1) האָט מיך נישט געטראַפן צו הויז ווען ער איז געווען אין ניו יאָרק. די שולד איז נאַטירלעך זיין אייגענע, ער האָט מיר געדאַרפט לאָזן וויסן וועלכע צייט ער וועט זיין ביי מיר. וואָלט איך אים ערוואַרטעט.

דער בוכבינדער האָט געמאַכט זער אַ מיאוסן טעות ביים איינבינדן דעם בוך. איר ווייסט דאָך אַז אויפן ליינוואַנד פון בוך-דעקל געפינען זיך צוויי העברעאישע בוכשטאַבן צוויי יי דער בוכבינדער איז אָבער אַ "גוי. אַ חמר" און האָט איבערגע-דרייט דאָס ליינוואַנד, און די בוכשטאַבן זיינען יעצט ווען מען עפנט דאָס בוך, גראַדע קאַפּויר. איך האָב זאָפּאַרט געשריבן צו מיסטער דיי איך גלויב אָבער אַז עס איז שוין פאַרפאַלן. איך האָב דאָרט אויך צוגעשיקט, אויף מיסטער דייס פער-לאַנג, מיין אונטערשריפט אין יידיש און ענגליש אום זיי זאָלן עס קענען געברויכן אויף איין צירקולאַר וועלכן זיי געהען איצט דרוקן. איך האָב אָבער אַנגסט זיי זאָלן מיין נאָמען נישט איבערדרייען אויפן צירקולאַר ווייל דאָס וועט דאָך געוויס דרוקן אַ "יוקעל". אין הרכבים ווערטער בוך געפינט זיך אַ שיינער סטאַק מיט נביל פּה א שפּאַס האָט ער אַ ליטעראַרישן געשמאַק! לעזנדיק דעם יערלעכן לוח וועלכן ער האָט רעדאַקטירט אין וועלכן עס געפינט זיך אַ "וויץ" ווי אַ שוסטער יונג איז אַריינגעפאַלן אין אַ גרוב מיט דרעק און דער בעל הבית האָט אים אַרום געלעקט (אַזוי האָט זיך עס דעם יונג געחלומט) און לעזנדיק זיינע "פּילאַלאָגיי" אין זיין "נייעם גייסט" (אַ ליכטיקן גן עדן זאָל ער האָבן) האָב איך געשריבן אַזאַ מין עפיגראַמע:

„ער קען ער קען א פולע זאכן,
 (דער מענש שטודירט פון קינדהייט אָן)
 ער מאַכט אַ שנאַפּס אויף אַלע שפּראַכן
 און זאָגט אַ ליגן אויף זשאַרגאָן.
 ער רעדאַקטירט דעם „שענעם“ לוח
 וואָס קומט אַרויס אַזוי בעטעמט...
 און ווייזט אייך אויף אין נייעם רוה
 דעם אַרט פון וואַנען זנב שטאַמט...“

איך ווייס אַז לעאָן קאַברין(2) האָט אייך צוגעשיקט זיין ביכל סקיצן. איך
 ווייס נישט, איך ווער פון „יעקל בילע“ ניט ענטציקט. קאַברין שרייבט אַז „בילע“
 איז אַ סקיצע פון יידישן לעבן, איך זע דאָרט אַזוי דעם יידישן לעבן פונקט ווי
 איך זע דעם גויאישן לעבן; איך זע דאָרט אַ טויט, אַ בושטעבלעך ליטעראַרישן
 טויט. דער מענש פירט אַ צימלעך שענע שפּראַכע אָבער זיין יעקל בילע איז אַ
 כאַאָס אַ תּהוּ ובהוּ פון איבערגעקייטע רוסישע נאָוועלן. בילע ווערט גאָר מיט איין
 מאָל אַ פּילאָזאָף און קלערט וועגן גאָטהייט. אַן אַלטער פרומער יידישער פּישער
 זוכט די טאַבאַק פּושקע ביי דער שיקסע אין בוזעם שטייענדיק שמונה עשרה. ווי
 געפעלט אייך אַ יידישער לעבן! היינט סתּם איז דער שטאַף פון דער סקיצע צוזאַ-
 מענגעדריקט און צוזאַמענגעפרעסט אַן אַ פיר וואָס. זיין „פּידל“ און זיין „מאַטקע
 פּייפל“ זיינען נאָכהאַמונגען (נאָר ליידער ניט קיין געלונגענע) נאָך „יאַסעלע סאַ-
 לאַוויי“ און „סטעמפּעניו“. קאַברין האָט מיר געבעטן איך זאָל שרייבן עפעס וועגן
 זיינע סקיצן פיר די צייטונגען, איך קען דאָס אָבער נישט טאָן ווייל שאַצן וויל
 איך אים נישט, און קיין גוטעס קען איך נישט זאָגן, ווען דער מענטש וואַלט אַוועק-
 געוואָרפּן זיינע נאָכהאַמונגען און וואַלט געשריבן פון דעם היגן געטאָ לעבן וואַלט
 ער פּיל בעסער געמאַכט.

מער קיין נייעס, פאַרלויפיק מיין סטאַר האָב איך נאָך דערוויילע נישט פּער-
 קויפט און וועל עס פּילייכט נישט פּערקויפּן ביז איבער ווינטער, עס איז פּיל לייכ-
 טער צו קויפּן, איך ענדיק יעצט אַרדנען אַלע מיינע לידער פיר איין גרויסן יידישן
 בוך שרייבט מיר אויב איר האָט צייט, ווי עס האַלט מיט אייער ליטעראַטור גע-
 שיכטע(3) ווען וועט עס פּערטיק ווערן?

אייער גאַנץ ערגעבנסטער און אייביק דאַנקבאַרער

Morris Rosenfeld

נ"ב ווען איר וועט זיין אין ניו יאָרק וועל איך אייך צייגן מיינע לעצטע גע-
 דיכטע אונטער וועלכע, איך גלויב, עס געפינען זיך מאַנכע גוט געלונגענע.

- (1) Dey — איינער פון די באַסטאַנער פאַרלעגער וואָס האָבן אַרויסגעגעבן „דהי סאָננס בראַס דהי געהעטטאָ“.
- (2) לעאַז קאַברין, פאַרקערט, האָט שטאַרק געהאַלטן פון ראָזענפעלדן און נאָך אין 1894 נעִ שריבן וועגן אים אין דער „פּילאָדעלפּיער שטאַט־צייטונג“. אין די מעמאָרן, וואָס קאַברין האָט פאַר זיין טויט געדרוקט אין דער „מאַרגן־פּרייהייט“, שרייבט ער מיט גרויס פּיעטעט וועגן ראָזענ־פעלדן, אַז „אין זיין האַרץ האָט ער, ראָזענפעלד, ווי די אַנדערע פּוֹן די היינטיקע אַלטע, געטראָגן די עקזיסטענץ פון דעם ייִדישן וואָרט, די טענער פון דעם ייִדישן ליד און די פאַרבן פון דער ייִדישער פּאַלקס נשמה... יא, פון דעם לאַנגיאַריקן עקשנותדיקן און יסורימדיקן קאַמף פון מ. ראָזענפעלד און זיינע חברים — צי באַוואוסטזיניקן אדער ניט באַוואוסטזיניקן קאַמף — קעגן יענער טויבער צייט און קעגן יענער קאַלטער סביבה אין די היגע ייִדישע ליטעראַטור געבוירן געוואָרן, איר ייִדישע שרייבער און איר ייִדישע קול־טורטוער און איר, ייִדישע לייענער פון היינט!“ („די מאַרגן פּרייהייט“, דעם 2טן מאַרץ 1946).
- אַ פאַר חדשים פאַרן טויט האָט מיר לעאַז קאַברין געשריבן, אַז ער האָט „נאַכגעזוכט“ אין זיין „אַרכיוו און נישט געפונען קיין איין געדרוקטע שורה פון מאַרס ראָזענפעלדן“. אין דעם פּריער ציטירטן אַפּשניט פון זיינע מעמאָרן שרייבט קאַברין: „איר באַדויער זייער פאַרוואָס איר האָבן ניט אַפּגעהיט ביי זיך דעם בריוו, וואָס מאַרס ראָזענפעלד האָט דעמאָלט, בעת יענער אַרטיקל אין דערשינען אין דער „פּילאָדעלפּיער שטאַט־צייטונג“, מיר נאָך דעם געשריבן וועגן דעם“.
- ראָזענפעלדס נעאַטיווע מיינונג וועגן קאַבריןען האָט אַבער ניט געהאַט קיין השפּעה אויף זיינער, ווייל אין זיין *History of Yiddish Literature* האָט ער שטאַרק געלויבט קאַבריןען ווי „איינעם פון די אַריגינעלסטע שרייבער פון דער רעאַליסטישער שולע... זיין אַפּשפּיגלען די נידעריקערע קלאַסן מיט זייער אומבויוואַמער ליידשאַפט, דערמאָנט זייער שטאַרק אַז דעם רוס, נאַרקס אויסגעצייכנטע דערציילונג“ („ז' 225).
- (3) נעמיינט *The History of Yiddish Literature* וואָס ווינער האָט דעמאָלט געשרייבט צום דרוק.

(מסתמא גאָועמבער 1898)

איך שיק אייך מיט דיזעס געדיכט אויך פּראָפּ' זעליגמאַנס פּ"ק, גוואַלד, וואָס האָבן די פאַרלעגער צו מיר? פאַרוואָס שיקן זיי מיר ניט מיין חשבון? איך וואַלט זיי צוריסן פאַר דעם, די לייטע האַלטן מיך צוריק פון אַ געשעפט. דאָ הייסט עס שוין אייגנטלעך ניט אַז איך בין גערוועזן אַדער אונגעדולדיג, לויט זייער אַגרימענט וואַלטן זיי מיר געדאַרפט נאָך אין פעברואַרי צו שיקן דעם חשבון. זיי האָבן צו מיר גאַרגישט. איך בין זיי גאַר נישט שולדיג. איך קען זיי אַריינשיקן אַ בריוו זיי זאָלן זיך האָבן „צו קראַצן“ נאָר איך וועל מיין אייגענע ערע ניט בעלידיגן. איך האָף צו הערן פון אייך וועגן דעם. שרייבט מיר אין ענגליש דאָס די פּובלישערס וועלן מיר אַרויסשיקן דעם חשבון וועל איך עס ווייזן פּראָפּ' זעליגמאַן און בעקומען געלט גע־

י . ל י פ ש י ן

באָרגט דערויף. מיר טוט לייך אייך אַזוי פיל צו באַמיען איך בין אָבער געצוואונג
גען. אייער

M. Rosenfeld

49

New York
January 14-99
149 W. 108

My Dear Prof. Leo Wiener:—

I beg to enclose a little poem that I ventured to write in the English
language⁽¹⁾. Hoping to hear your opinion about it I remain
Yours truly

Morris Rosenfeld

P. S. I have no other copy with me. Kindly send it back.

(איבערזעצונג: מיין טייערער פראָפּ' לעאָ ווינער: —

דערלויבט מיר בייצולייגן אַ ליד, וואָס איך האָב פאַרווכט צו שרייבן אויף
ענגליש. איך האָף, צו הערן אייער מיינונג וועגן דעם און פאַרבלייב
אייער באַמת

מאַרריס ראָזענפֿעלד

P. S. איך האָב נישט קיין אַנדערע קאָפּיע מיט זיך. זייט אַזוי גוט און שיקט

עס מיר אָפּ.)

(1) מסתמא דאס ליד I know not why זע הערה 2 צו דעם בריוו צו ווינער פון 12טן

אפריל, 1898.

(סוף יאנואר אדער אנהייב פעברואר, 1899).

(דער אנהייב פון בריוו פעלט)

...געדיכט און פילייכט איינציק אין זיינע ארט אין יידיש־דייטש. פרץ האָט זאָגאר אויך געשריבן וועגן ליבע. לאַמיר זאָגן „מאַניש“. זיין געדיכט איז אָבער מער פאַלקסגעדיכט און די שפראַכע איז סטריקט לאַקאַל, וואָס עס איז נישט דער פאַל מיט מיין „שולמית“.

און סוף־כל־סוף איז „מאַניש“ קיין ליבעס־געזאַנג, ווייל אין מיטן דערינען פאַרט ער אַרײַן מיט צו פיל אַוטאַלאַג (?) און זאָגאר מיט אַ גאַנצע שטיק סאַטירע ווי „ציגן עסן די דעכער“, וועלכעס נעמט אַוועק פון זיין „מאַניש“ די קדושה, און מאַכט אַז מען זאל נעמען שמייכלען. איך שיק אייך מיין „שולמית“ צו ווייזן. אַבוואַל איך בין געוואַלדיק פערנומען, פון דעסט וועגן גיב איך מיר די מי אין מיינע איבע־ריקע מינוטן עפעס אַנצושרייבן. איך האָב אויפגעגעבן דעם געדאַנק פון שרייבן ענגליש. אין יידיש אָבער האָף איך נאָך זייער פיל אויפצוטאָן. ווער ווייס וויפל ביי כער האָבן די פובלישער פערקויפט? האָט איר געזען דעם טשיקאַגאַ „דאיעל־Dial“? (1) ביטע שיקן זי מיר מיין געדיכט צוריק, ווייל איך האָב קיין אַנדער קאַפיע מער. וואָס האָט מען אייך געשריבן פון וואַרשע וועגן מיינע געדיכטע? איך אַרבעט יעצט אין קאַלאַמביע־אוניווערסיטעט־לייברערי(2). מער קיין נייעס, אייער עוויג דאַנק באַרער

M. Rosenfeld.

(1) אין *Dial*, פון 16טן יאנואר 1899 איז אַפגעדרוקט אַ קריטישע נאטיץ אויף דאָ זענפעלדס ביכע *Songs from the Ghetto*. ראָזענפעלד ווערט שטאַרק געלויבט ווי אַ „פּאָעט פון זעלטענעם ווערט... מען מעג אים אַנרופן דער היינע פון דעם „סוועטשאַפּ“ און פון דער פּאַב־ריק... אָבער מער פון אַלץ איז ער אַ שטימ, וואָס לאָזט הערן וועגן זיינע און זיין פאַלקס ליידן און איבערלעבענישן“.

(2) פראפעסאר זעליגמאַן האָט געקראַנן פאַר ראָזענפעלדן אַ שטעלע אין דער ביבליאָטעק פון קאָלאַמביע־אוניווערסיטעט, וואו ראָזענפעלד איז אַנגעשטעלט געוואָרן צו קאָטאַלגירן יידישע ביכער. ער האָט זיך אָבער דארט לאַנג נישט געהאַלטן.

New York
February 14th, 1899.

Prof. Leo Wiener.

My Dear and Honored Sir.

Your Letter and the "Nation" at hand. I was already informed about the article in the "Nation"⁽¹⁾ by my friend Dr. Smulizansky of Wiesbaden (Germany) and I was very eager to see it. I am therefore very grateful to you for sending it to me. As to what I am doing now? — well, I do something that is nothing. I work at Columbia University Library. I am cataloguing Hebrew books there. God knows how I hate this dry and tiresome work. When will the publishers send us some account?

Please let me hear from you.

Yours Sincerely

Morris Rosenfeld

(איבערזעצונג:

פראָפּ' לעָאָ ווינער

מיין טייערער און געערטער הער.

אייער בריוו און די Nation דערהאַלטן. מיין פריינד דר' סמוליאנסקי פון וויסבאָדען (דייטשלאַנד) האָט מיר שוין געהאַט צו וויסן געגעבן וועגן דעם אַרטיקל אין דער „נאַציאָן“ און איך בין געווען זייער נייגעריק דאָס צו זען. איך בין אייך דעריבער זייער דאַנקבאַר דערפאַר וואָס איר האָט דאָס מיר געשיקט. איך דאַנק אייך אויך אין פאַרויס פאַר די אַרטיקלען וואָס איר האָט מיר צוגעזאָגט צו שיקן. וואָס שייך מיין טאָן איצטער. נו, איך טו עפעס וואָס איז גאַרנישט. איך אַרבעט אין דער ביבליאָטעק פון קאָלאָמביע אוניווערזיטעט. איך קאַטאַלאָגיר דאָרטן ביכער. גאָט איז מיין עדות. אַז איך האָס די טרוקענע און איינמאַטערנדיקע אַרבעט. ווען וועלן די פאַרלעגערס אונדז שיקן אַ חשבון? כ'בעט אייך לאָזט הערן פון זיך.

אייער איבערגעגעבענער

מאַרריס ראָזענפֿעלד)

1) Die Nation, Berlin, Januar 21, 1899. דאָס גרעסערע אַרטיקל וועגן ראָזענ-
פעלדס לידער אויף ענגליש, סאַנגס פראַם דחי געטאָ" וואָס פראַנץ בליי פון פילאָדעלפיע האָט
אַפגעדרוקט אין דער ערנסטער צייטשריפט, איז געווען איינע אַ נאָר פיינע אַנאַליטישע אַפ-
האַנדלונג.

"מיר לעבן ניט איבער קיין געפילן" ביים לייענען ראָזענפעלדס לידער, זאָגט בליי, "וואָס זיי
נען אונדז שוין באַקאנט. מיר לעבן איבער נאָר נייע איבערלעבונגען וואָס וועקן קורס כל אין
אונדז די מענטשלעכע געפילן און נאָר דעם ערשט דערוועקן זיי (די לידער) אין אונדז קינסטלע-
רישע געפילן... וואָס ראָזענפעלד וויל אונדז לאָזן הערן אין זיינע לידער, זאָגט ער אונדז איינפאַר,
ער זוכט נישט קיין ספעציעלן אויסדרוק, ער בלייבט ביי דער זאָך. מיר ווערן געוואָר פון די ליי-
דער וועגן זעלנצושטאַנדן, געדאַנקען און חלומות פון אַ יידישן פראָלעטאַריער. דער יידישער
פראָלעטאַריאַט איז אַ צווייפאַכער פראָלעטאַריאַט — דאָס מיינט אַ לאַסט אויף אַ לאַסט... מיר
(די דייטשן) האָבן אַ סאַציאַליסטישע ליריק וואָס איז אַ בירגערלעכע, פון בירגערלעכע דיכטער-
רישע אידעאַלאָגן, וואָס נעמען זיך צום האַרצן פּרעמדע לייזן... ראָזענפעלד איז אַ פראָלעטאַריער
....ער רעגט זיך נישט אויף איבער פּרעמדער נויט, נאָר וועגן זיין אייגענער נויט. ער באַגייסטערט
זיך נישט מיט דיכטערישער שיכרות פאַר דער באַפרייאַונג פון די פראָלעטאַריער, נאָר פאַר דער
בריייהייט, וואָס וועט אויך מיינען זיי אַן אייגענע באַפרייאַונג."

New York
Feb. 28. 1899.
149 W. 108 St.

פראָפ' לעאָ ווינער

מיין טייערער דער

בייליגענד ביטע געפינען זי איין בריוו וועלכנס אינהאַלט וועט אייך פילייכט
אינטערעסירן. איך בין איבערציגט אַז איך קען נאָך צוזאַמענשטעלן אַ גוטן באַנד
מיט לידער וועלכער זאָל ערוועקן די זעלבע, אָדער נאָך אפשר מער אינטערעס ווי
מיין ערשטער באַנד. ווי איר ווייסט קען איך אַן אייער הילפע די לידער נישט
געבן צום דרוק. פראָפ' זעליגמאַן האָט מיר געזאָגט אַז דיזע פירמא איז איינע פון
די פיינסטע פירמאס אין אַמעריקא און זיי וואָלטן אַרויסגעגעבן אַ פּרעכטיקן באַנד.
איך האָב נאָך דערוויילע גאָר נישט געענטפערט, ווייל איך וויל וויסן וואָס איר וועט
זאָגן צו דעם. איך פּערזיכער אייך צוזאַמענצושטעלן אַ בוך מיט פּאַעזי וואָס זאָל
מיך שטעמפלען אַלס אַ מייסטער. איך וויל אָבער אַז איר זאָלט מיך נישט פּער-
לאָזן. איר האָט מיך אַרויפגעפירט אויף דעם וועג פון לעבן, אָבער לאָזט מיך נישט
איבער איינעם אַליין. איר פּערשטייט גאַנץ גוט אַז איך קען געפינען מענטשן וואָס
קענען איבערזעצן, איך וויל זיי אָבער קיינעם נישט קענען דען איר זייט נישט נאָר

מיינער אָן איבערזעצער זאָנדערן מיינער אָן עצהגעבער און אַ פריינד. איר קענט מיט מיר מאַכן וועלכע בעדינגונגען איר ווילט איך וועל מיט אַלעס צופרידן זיין. איך וועל ענטווערן דער פירמא אומגעפער דאָס דאָזיגע: דאָס איך בין בערייט צו פערקויפן זיי מיין צווייטעס ווערק וועלכעס איז אַזוי גוט ווי פערטיג צום דרוק אייב. זיי וועלן מיט מיר האַנדלען אין אַ וועג וואָס זאָל מיך צופרידן שטעלן. דען זיי זיינען גער נישט די איינציגע, מערערע פירמאס האָבן מיר געשריבן בריוו אויף אַזאַ שטיי גער ווי זייער בריוו איז. אויב איר ווילט אַזוי גוט זיין און אויב אייער צייט ער-לויבט אייך קענט איר דעם בייגעלייגטן בריוו בעאַנטוואָרטען. האַפענדיג פון אייך צו הערן ווי צום גיכסטן פערבלייב איך אייער גאַנץ ערגעבנסטער

M. Rosenfeld.

נ"ב. האָט איר געזען וואָס W. D. Howells שרייבט אין די Literature⁽¹⁾ פון פערברואַרי דעם 10טן אין די פילאָדעלפּיאַר „סאטורדיי איוונינג פאָסט“ פון פערברואַרי דעם 4טן?

(1) אין אַ לענגערן און זייער וואַרעמען אַרטיקל אויף דער ערשטער זייט פון Literature שרייבט דער באַרימטער נאוועליסט האַוועלס, אַז „מר. ראַזענפֿעלד איז שטענדיק פשוט אין זיין שאַפן און אַז מחמת דער פשוטות אין זיין שאַפן נאָר גרעכער און אויך סובטייל. דעם פּאָעטס עקאַ-נאַמישער קרעדאַ קאַן מען אַרויסזען דערפון וואָס ער האַלט, אַז מען דאַרף פאַרדאַמען די באַדיני-גונגען און נישט די נייציקייט און די אכוריות פון געצייִלעטע מענטשן“. האַוועלס פאַרענדיקט אַז „עס איז נישט קיין וואַנדער וואָס דאָס קול (ראַזענפֿעלד) קאַזט זיך הערן צווישן אַונדן, ווייל מענטשן פון דעם אופן טראַכטן, האַלטן, אַז דאָס „סיסטעם“ איז ביי אַונדן ווייניקער קרעמפירט פון געזעצן און פון דער עפנטלעכער מיינונג ווי ערגעץ אַנדערשוו. אין מיטן פון דער עקאַנאַ-מישער שקלאַפּעריי רופט אַונדער מאַדנע פּאָליטישע פרייהייט צו רעוואָלט און פּראַטעסט אַלע די, יואָס ליידן פון דעם סיסטעם. דאָס איז דאָס האַרץ פון מר. ראַזענפֿעלדס פּאָעזיע. דאָס זיינען די כאַציאָלע סיבות פאַרוואָס די שפּראַך פון דעם אַונטערנערדיקטן פּאָל אַז זיך דאָ אַזוי צעבליען זיי דאָס לשון האַט זיך נאָר קיין מאַל אַזוי ניט צעבליט. אַבער די אַנטוויקלונג פון דעם דיאַלעקט קומט פון אַז עוואָלוציע פון געוויסע הוואָלן, וואָס זיינען שוין גאַרנישט אַזוי קלאַר. איר זע אַ געוויסן פּאַטאַם אין דער השערה אַז דער אַרויסגעשטויסענער דיאַלעקט דערגרייכט סתמא זיין העכסטן שפיץ אין דעם מאַמענט פון זיין פאַרשווינדן אין דער וועלט פון אַמעריקאַנער ענגליש אַרום זיך“.

ניו יאָרק מאַרץ 5. 1899.

מיין ליבער פּראָפּ' לעאַ ווינער

איך בין גוואלדיג צופרידן וואָס איר האָט זיך גענומען צו מיינע ליריק(1).

ליידער מוז איך אויסלאָזן דאָס געדיכט „צו אַ לויפֿיגן וואַסער“ ווייל איך האָב עט-
וואָס ענלעכעס געזען אין ענגליש און מען וועט זאָגן אז איך האָב דאָס גענומען
ווערנד דאָס וועט זיין אַ ליגן, בעסער לאָזט עס גיין. וועגן מיינע „ימים טובים“
דיגע“ לידער קען איך אייך נאָר צושיקן דריי, וועלכע איך גלויב זיינען זער שיין.
נעמליך „קריעת ים סוף“ דאָס הייסט אַ פסח ליד „אַ טרינק ליד“, פיר פורים און
נאָך עטוואָס וועל איך אויסזוכן די בעסטע פון מיינע לידער. וואָס איך שיק אייך
יעצט איז די סעריע לירישע לידעלעך אונטער דעם טיטל: „מיינע קלאָגן“. דאָס האָב
איך געשריבן ליגנדיג אין האַספּיטאַל ווען די סוועט שאפּ האָט מיך אויסגעשפּייט
און די דאָקטוירים האָבן מיך אויפגעגעבן. דאָס לידעלע „מיין לעצטע טרייסט“ איז
אויך פון דעם זעלבן כאַראַקטער. וואָס איז דער מער וואָס איך הער נישט פון קאפּע-
לאַנד אונד דיייה?

זיי האָבן מיר נאָך דעם חשבון נישט צוגעשיקט.

מיין געדיכט „קריעת ים סוף“ איז נישט איין געוואוינליכעס געדיכט. מען
קען זאָגן אז ער איז אַ קאָמענטאר אויף געוויסע שטעלן אין דער ביבל איז בעצוג
אויף די אויסליפערונג פון מצרים. איך וועל אייך ערקלערן אַן אַנדערס מאָל וואָס
דאָרט ליגט. שרייבט מיר אויב איר האָט ערהאַלטן דיזע געדיכטע. אייער

מאָריס ראָזענפעלד

ב"ב. פון די נאַציאָנאַלע לידער זיינען די שענסטע פון די וואָס איך שיק אייך
יעצט „אַ גרוס צו ציון“ און „אונזער שיה“ וועלכעס איז יעצט געוואָרן איין נאָ-
ציאָנאַל געזאַנג אונטער די יידן. איך גלויב אז מיט אויסנאַמע פון מיין „שולמית“
האָב איך אייך נישט פיל מער צו שיקן דאָרום זעט אַריינצוגעבן וואָס מער פון די
וואָס איך שיק אייך. וואָרום גיט איר נישט אַריין אזאַ מיינעם ליד ווי אַ „פרי-
לינגס געזאַנג“?

(1) ווינער האָט דאַמאָס גענרייט אַ פאַרנרעסערטע אויפֿפאַנע פון Songs From
the Ghetto וואָס איז דערשינען אין 1900.

New York
Mar. 7. 1899.

ווערטער פראַפעסאָר לעאַ ווינער.

איך שיק אייך מיט דיין בריוו איין פּרימדיגע באַלאַדע אנשטאט „דעם טרינק

ליד" אויף פורים. דעם ליד וואָס איר בעקומט דאָ יעצט האָט מען אַמאָל גוואָלדיג געלויבט צוליב זיין שיינע פאַרם און טיף פּילאַזאָפּישן אינהאַלט. אויב איר פּערשטייט דאָרט נישט מאַנכעס וועט עס אייך באַראַזאָווסקע ערקלערן. די קונסט פון דיזן ליד איז וואָס איך האָב גענומען די גאַנצע מגלה פון פורים און געמאַכט דערפון אַ קור-צעס געדיכט וועלכעס ענטהאַלט אַלעס.

55

New York
Mar. 7. 1899.
985 Amsterdam av.

— מיין ליבער פּראָפּעסאָר לעאָ ווינער: —

אייער בריוו מיט דעם בייגעלייגטן ענטפער פון די פּערלעגער האָב איך ער-האַלטן. איר האָט גאָר נישט וואָס צו פּרעגן איך בין פּאַזיטיוו צופרידן. איך האָף אַז מיר וועלן אומשטאַנדע זיין צוזאַמענצושטעלן אַ בוך מיט פיינע לירישע געדיכ-טע. איר מוזט אָבער זען אַריינצוגעבן וואָס מער פון די לידער וואָס איך שיק אייך, דען איך האָב נישט צופיל לירישע געדיכטע. לאָמיר אפּשר מאַכן איין קליינע אב-טיילונג פון ליבע לידער? אַ טייל וועט איר אַרויסנעמען פון "לידער בוך" און אַ טייל שיק איך אייך צו.

אין דעם ליד מיין פּאָטערלאַנד וויל איך אומבייטן צוויי ליניען אנשטאט

אַ פּאָטערלאַנד, ווי וואָלט איך קיסען
דיין יעדוידער שטיינדל איצונד
אַ, רוסלאַנד, ווי וואָלט איך צוריסן
דיין צאַר אַ, דעם בלוטיגן הונד:

וויל איך איבערמאַכן אַזוי:

אַ, פּאָטערלאַנד, ווי וואָלט איך קיסען
דיין יעדוידער שטיינדעלע איצט
אַ, רוסלאַנד, ווי וואָלט איך צוריסן
אַ דעם וואָס אין גאטשינאַ זיצט.

איר וועט אַליין צוגעבן אַז דער וואָרט "הונט" אין אַ לירישעס געדיכט איז זער ניט פּאַעטיש, און עס איז ווירקליך צו גראַב, איך בעט אייך שרייבט עס אים און לאָזט מיר וויסן אַז איך האָב איר עס אומגעשריבן.
איך מוז אייך דעם אמת זאָגן אַז, מיין ליד "ווידער זינג איך" געפּעלט מיר ניט אַלס דאָס ערשטע געדיכט אינם בוך. ווייל אין גרונט גענומען איז עס נאָר אַ

צײַט געדיכט. און ווירקליך וואָס פיר אַ פנים וועט עס האָבן ווען עס וועט זיך
עפענען אַ בוך מיט אַ ליד וואוּ איך דערצייל אַז איך זינג נאָר „ווינטער“ איין איינ-
לייטונגס געדיכט צו אַ בוך דאָרף זיין נישט אין אַ כאַראַקטער פון אַ צייט געדיכט,
מיר וועלן דערוויילע איבערלאָזן דעם פּלאַץ פיר אַ ערשטעס געדיכט ליידיג, ווייל
איך האַלט יעצט אין שרייבן עפעס אַזעלכעס וואָס וועט ענטשפרעכען דעם כאַראַקט
טער פון מיין זינגען אין אַלגעמיין. ווייטער געפעלט מיר זער אייער וועלן די לידער
עס ווייזט אַז איר בעזיצט אַן אמת פּאָעטישע נשמה.

זאָל איך אייך צושיקן מיין „שולמית“?

מער קיין נייעס פּאַרלויפיק

אייער עוויגער

M. Rosenfeld.

נ"ב. איר האָט שוין בעקומען דעם חשבון פון Capeland Day? איך פּערשטיי
גאָר נישט פיר וואָס זיי שיקן עס מיר נישט? איך בין זיי מוחל יעצט דאָס געלט.
איך דאָרף אָבער זער נויטיג דעם חשבון, ווייל איך האַלט אין קויפן איין געשעפט
און קען אויף דעם חשבון בעקומען דאָס געלט געבאָרגט ביי פּראָפּ' זעלגימאָן, אָדער
איין אַנדערן..

זייט אַזוי גוט און ענטווערט מיר וועגן דעם.

ד"ז

נ"ב. איך האָב געזען דעם "Book Man" און אויך דעם דייטשן זשורנאַל „מאָ-
דערנע ליטעראַטור“(1).

(1) וועגן Bookman זע עהרה צו ווינערס בריוו פון 8טן מערץ, 1898. דעם נומער פון
דייטשן זשורנאַל „מאָדערנע ליטעראַטור“ האב איך נישט געקאנט קריגן אין די ניו-יאָרקער גרע-
כערע ביבליאָטעקן.

New York
Mar. 8. 1899.

מיין ליבער פּראָפּ' לעאַ ווינער: —

אייער לעצטע פּאָק ערהאַלטן. כסדר: איך האָב אויף אייך קיין פּאַראַיבל וואָס
איר בראַקירט אויס מאַנכע לידער אין געגנטייל איך בין אייך מער אַלס דאַנקבאַר

דערפאר. איך בין אימשטאנדע צו שאפן זער גוטע לידער פיר דעם יעצטיגן בענדל. לידער בין איך אזוי צודרייט אז איך ווייס ניט אויף וואס פיר איין וועלט איך בין. פערגעסט ניט אז עס איז ניט קיין קלייניגקייט אדורכצווען לירישע לידער צום דרוקן! בערעכנט וועלכע זעלענרו אזא מין ארבייט פאדערט!
איך גלויב אז איר וועט נעמען אין אַנבעטראכט וואס איך גיי איך יעצט זאגן. נעמליך: דער בעסטער און שטאַרקסטער טייל פון דיון באַנד זאָל בעשטיין פון גע- לעגנהייטס געדיכטע. איך שיק איך יעצט דריי פון מיינע בעסטע געלעגנהייטס געדיכטע און וועל איך שיקן מער אויב איר וועט אָננעמען דיזע. איך ערוואַרט אייער ענטפער מיט דער צווייטער פּאַסט. אייער גאַנץ ערגעבנסטער

M. Rosenfeld, 985 Amsterdam av.

איך בעט אייך גיט גוט אַכט אויף מיין יעצטיגע פּאַסילקע ווייל אַזעלכע גוטע לידער האָב איך נישט פיל. איך גלויב אז איר וועט נעמען זיי צו בעטראַכטן.

57

New York
Mar. 13. 1899

מיין ליבער פּראָפּ' לעאַ ווינער: —

ווי איר זעט האָב איך אייך צוגעשיקט די לעצטע געדיכטע שנעל איינע נאָך די אַנדערע. איך וואָלט געוואָלט הערן אייער מיינונג וועגן מיין „אַרבייטער“, „צו די מוזן“, „ווינטער“ און „פיר וואָס איך וויל פריי זיין“. ווייטער וועלן מיר שוין ריידן ווען איר וועט זיין אין ניו יאָרק.
אייער עוויגער

M. Rosenfeld
985 Amsterdam av.

58

New York, March 30, 1899, 985 Amsterdam Ave.

מיין ליבער פּראָפּ' לעאַ ווינער: —

איך שיק אייך איין געדיכט, וועלכעס איך גלייב איז גענוג פּאַסנד פיר דער נייער אויסגאַבע. איך האָב אַבער ביי מיר קיין אַנדער קאַפּיע. אויב איר וועט דער- מיט פּערטיק ווערן, בעט איך אייך מיר דיזעס געדיכט אומצוקערן. ווייל איך וויל

עס דרוקן אין איינער פון די יידישע צייטונגען. אייער בוך „די געשיכטע פון די יידישע ליטעראַטור“ האָט אָנגעמאַכט אַ גאַנצע איבערקערעניש אין דעם ניריאַרקער „חזיר-מאַרק“. איר האָט אַריינגעוואָרפן אַ שטיין אין דעם גרויסן מוראַשניק און עס טוט זיך מעשים. איד האָב יעצט קיין צייט. ביי דער ערשטער געלעגנהייט וועל איך אייך שרייבן וואָס דאָ טוט זיך. דער אמת איז אָבער, אַז איר האָט געמאַכט עטלעכע גרױסע טױטן, נעמלעך מיטן שרייבן: (1) אַז גאַרין איז אַ הומאַריסט(1), ווערנד ער איז דער טרוקנסטער יידישער שרייבער. (2) מיטן מאַכן דעם גרעסטן באַטשער הערמאַלין פיר אַ גאַנצע צאַצקע(2). און מיטן באַטיטלען אַן איינפאַכן גראַמער־פלעכטער וואָס קיין יידישע צייטונג, אַפילו די ערגסטע, וויל זיינע גראַמען ניט דרוקן, מיט דעם נאָמען באַלאַדיסט. איך מיין דעם ברחן ריינ־גאַלד(3) און נאָך און נאָך וואָס באַווייזט, אַז איר האָט גאַרניט פיל געלעזן, אָדער בעסער געזאָגט: גאַרניט געלעזן וואָס דיזע שרייבער האָבן געשריבן. מיר אַרט עס ווי דעם נעכטיקן טאַג, נאָר אַ סך ליטעראַטן זיינען שרעקלעך אויפגע־בראַכט און מען וועט אייך ביטער קריטיקירן. אין דער איילע, אייער גאַנץ ער־געבנסטעוּ.

M. Rosenfeld.

(1) ווינער האָט געשריבן, אַז ב. נאָרין, דער דערציילער און שפּעטערדיקער מחבר פון די געשיכטע פון יידישן טעאַטער, „האַט צוערשט זיך אָפּגעגעבן כמעט אין גאַנצן מיט שרייבן סקיצן אויף דעם אופן ווי דאָס שרייבן אַזעלכע רוסישע שרייבער ווי שטשערין, אָבער ער האָט גיך אנגעהויבן נאכגיין דעם ביישפּיל פון די וואָס האָבן געשריבן אין אַמעריקע און אנגעהויבן איבערזעצן פרעמדע שרייבערס, האָט געשריבן רעצענזיעס און וויסנשאַפטלעכע פּאַפּולאַריזאַציעס: (The History of Yiddish Literature in the Nineteenth Century, New York, 1899, p. 225.)

(2) הערמאַלין, וואָס האָט געשריבן אַ גרויסע צאַל פאַרווילונגס־ראַמאַנען און „כעאַרביי־טעט“ ווערק פון גרויסע אייראָפּעאישע שרייבערס אויף אַ נאַר לויזן אופן, ווערט אַזוי שטאַרק געלויבט פון ווינער, אַז אַנגעזעענע שרייבערס האָבן זיך געמוזט פילן געטראַפן דערפון. „צווישן די שרייבערס פון היסטאָרישע עפּיען — שרייבט ווינער — איז דער צוואַגנדיקסטער דער רומעי־נער ד. מ. הערמאַלין, וועמענס „מחמר“ און „ישו פון נצרת“ זיינען ניט נאָר געשריבן אַז פאַר־אורטייל וועגן פרעמדע רעליגיעזע לערערס, נאָר זיי זיינען פון די זייער קליינע צאַל יידיש־דייטשע ביכער וואָס האָבן אַ קריטישן אַפּאַראַט“ (ז' 228).

(3) יצחק ריינגאַלד (1873 — 1903) האָט געשריבן פאַראַדיעס, טעאַטער קופּלעטן און אויך ערנסטע לידער, וואָס זיינען געווען פּאַפּולער צווישן אַרבעטער און טעאַטער־רייער אין שיקאַגאָ. אַ סך לידער זיינען זיינען געזונגען געוואָרן מיט פּאַפּולערע אַמעריקאַנער מעלאָדיעס. לעאַ ווינער האָט געהאַלטן אַז „ריינגאַלד פון שיקאַגאָ איז אַ פּרוכפּערדיקער באַלאַדיסט, וואָס שלאַגט טייל־מאַל אַז אַ נוטן טאָן איז זיינע לידער. אין די (בעסערע) לידער איז ער אָבער מוראדיק ענלעך צו געוויסע שמעלן אין ראָזענפלעךס פּאַעזיע פון וואָגען, ווי עס גייעט, ער נעמט דעם ווערטער־שאַץ אויב ניט די אינספּיראַציע“ (געשיכטע פון דער יידישער ליטעראַטור ז' 120). ראָזענפעלדוּ, זעט אויב, איז ניט אַנגעשטאַנען צו האָבן ריינגאַלדוּ פאַר אַ תּלמיד.

New York
Apr. 11. 99.

פראָפּ' לעאַ ווינער

— מיין טייערער הער: —

איך האָב אַלץ געוואָרט אום צו קענען אייך שרייבן בעשייד וואָס איך טו, ליידער האָב איך מיך ניט געקענט ערוואָרטן און איך שרייב אייך דאָס איך טו נאָך פאַרלויפּיג גאָר ניט. איך בין אַזוי פּערדרייט און פּערטיפּט אין מיינע צרות, אַז איך האָב צומאָל קיין צייט אַ צייטונג צו לעזן, נאָטירלעך וועט דיזע פּערדרייעניס אויפֿ-הערן ווען איך וועל האָבן געקויפּט איין געשעפּט. (און אפשר ניט) ווי איך האָב יענע וואָך באַמערקט, האָט האַרקאוויע געהאַלטן וואָרט: דען ער האָט אָנגעסטראַ-יעט דעם אַלטן בחור, דעם קריינק וויערניק(1) ער זאָל אייך בעליידיגן, איך בין איבערצייגט אַז האַרקאוויע האָט געהאַט אַ האַנד אין דיזן אַרטיקל. איך וואָלט אייך געבעטן אים נאָמען פּון אייער ערע, ווען איר וועט זיין אין ניו יאָרק זאָלט איר אויסמיידן קאטצענעלבווינגס ספרים געשעפּט. דאָרטן איז יעצט די טרעפּפּאָרניע פּון אלל חזר-מאָרק(2) ליטעראַטור, און עס איז נישט נאָך אייער ווירדע דיון פּלאַץ צו בעזוכן ווען זאָגאַר וועגן געשעפּט. איך האָב אימער געהאַט אַ טעות, איך האָב גע-מיינט אַז וויערניק איז בלויז אַ קריינק, זיין אַרטיקל געגן אייך האָט מיר אַבער איבערצייגט אַז ער איז אַ לומפּ און אַ פּערקויפּטע נשמה צו שרע זאָהן. דען הערט אַ פּרעכהייט און אַ געמיינהייט!

„דאָס בעסטע וואָס עס געפינט זיך אין אייער כריסטאָמאַטיע — שרייבט ער — איז פּרישמאַנס האַרטער ביסן“. דאָס הייסט פּרוגס, אַבראַמאָוויטשעס, וויי-טשעווסקעס זאָכן טויגן דאָרטן גאָר ניט. שוין ניט ריינדנדיג פּון פּרצט אין מיינע. דער כלל, עס איז כדי (כדאי) צו שרייבן וועגן יידיש-דייטש ווען מען בעקומט אַזאַ בעלוינונג!

מער קיין נייעס פאַרלויפּיג אייער עוויג דאַנקבאַרער

Morris Rosenfeld

נ"ב. עבן יעצט האָב איך ערהאַלטן אייער בריוו מיטן „מאני אַרדער“ — דאַנקע בעסטנס.

(1) פּרץ (אַדער פּיסער) וויערניק (1865 — 1936) איז געווען אַאָנגיאַריקער רעדאַקטער פּונעם ניו־יאָרקער „סאַרגעו־שוורנאַל“, מיטאַרבעטער פּון דער ענגליש-יידישער ענציקלאָפּעדיע, וואו ער

מאָריס ראָזענפעלדס בריוו

האַט געשריבן וועגן יידישע שרייבער, און דער מחבר פון דער „געשיכטע פון די יידן אין אמע-
ריק“, וואָס איז דערשינען אויף ענגליש און אויף יידיש.

(2) דער אויסדרוק „הויר מאָרק“ איז פון די יידישע אימיגראַנטן באַנוצט געוואָרן בלשון
כניינהור אויף דעם העסטער גאַס מאָרק, וואָס איז געווען דער צענטער פון דעם שפּייזפאַרקוויף
און פון פּעדלער געשטעלן פון דער יידישער איסטסייד און מע האָט דאָרט נישט געקאָנט גע-
פינען, פאַרשטייט זיך, קיין סימן פון הויר. מאָריס ראָזענפעלד באַנוצט דעם אויסדרוק אויף אַ
גאַנץ אַנדערן אָבער קלאַרן אָפּן, וואָס דאָס וואָרט „טרעמפּאַרניע“ (טרעמפּ: באַסיאָק) מאַכט
גאָר בולט.

60

New York
May 14. 1899

פּראָפּ' לעאָ ווינער

מיין טייערער הער: —

אייער „ספּעשיל דעליווערי“ בריוו ערהאַלטן. ניין, איך האָב פון די פּובלישערס
קיין בריוו בעקומען. זיי האָבן וואַרשיינליך געשיקט אויף דער אַלטער אַדרעסע און
עס איז פּערלאָרן געגאַנגען. כּסדר: איך זע ניט קיין אַנדער פּלאַץ אויסער אייער
פּאַרש ל אַ ג: צו „טרייען“ פּערקויפּן די פּלאַטן די טשיקאַגאַער פּירמא.
איך פּערלאָז מיך אַלזאָ אויף אייך שרייבט און מאַכט וואָס רעכט איז. איך האָב
געקויפט אַ געשעפט. יידישע געשעפטן אוי, יידישע פּרנסות! אן אפּרייטער, אַ
פּעדלער, אַ „גיוסדיעלער“ אוי, אַ גיוס דילער! דאָס איז אַ פּרנסה, ווער מיר ביין
ווינשט זאָל האָבן אַזעלכע פּרנסות. גאָר וועגן דעם אַן אַנדער מאָל.

האַרקאווי האָט דאָ געוואָלט שפּילן אַ פּאַליטישן שפּיצל גאָר עס איז אים ניט
געלונגען. ער גיבט עפעס אַרויס אַ מין שמאַטע אַ לוח, איר ווייסט דאָך זיינע לוחות!
דאָרטן גלויב איך שרייבט גאָרין(1) און אויב איך האָב קיין טעות שרייבט ער וועגן
אַדער געגן אייך. דער פּוקס האַרקאווי האָט מיך אַלזאָ אויך געוואָלט אַריינקריגן אַלס
מיטאַרבעטער אין זיין לוח דען ער האָט מיך איינגעלאָדן דאָרט צו שרייבן. איך האָב
מיך אָבער ענטזאָגט דען איך וויל מיט דיזעס אַבסאָלוט קיין שייכט ניט האָבן.

דערוויילע מער קיין גייעס איך וועל אין קורצן מער שרייבן דערוויילע מוז איך
אייך זאָגן זייט געזונד און מאַכט וואָס רעכט איז מיט דיזע צוויי פּירמאַס אייער
ערגעבנסטער מ. ראָזענפעלד.

אין דער בערימטער פּראַנצויזישער צייטונג „Le Temps“⁽²⁾ איז געווען אַ גרוי-
סער און גרויסאַרטיגער אַרטיקל וועגן מיין בוך פּילע לידער. זיינען איבערזעצט גע-
וואָרן אין פּראַנצויזיש.

(1) אין אלכסנדר הארקאווים „דער יידיש-אמעריקאנישער פאלקס קאלענדאר“ פון 1890 — 1900 אין אפגעדרוקט ב. גארינס רעצענזיע. די רעצענזיע אין געשריבן מיט דרד ארץ צום מחבר און מיט פארשטענדעניש פאר דעם ענין, וואס ווינער באהאנדלט אין זיין בוך. ב. גארין שרייבט אז „צום באדויערן זעט זיך שטארק אן די איילעניש, מיט וועלכער דער ווערטער מחבר (ווינער) האט געשריבן (ווינער שרייבט אין דער הקדמה צו זיין „היסטארי און יידיש ליטעראטור“, אז פריילינג 1868 האט ער פארטראכט צו שרייבן די געשיכטע און פריילינג 1890 אין שוין דאס ווערק געווען אפגעדרוקט)... ס'איז נאך ניטא קיין פולער יאר און ער האט שוין אוספיעט צו מאכן א ריזע נאך אייראפע, אנצולייבן דעם גאנצן מאטעריאל, אפצואוועגן, אפצומעסטן, די געשיכטע און צושרייבן און אפילו אפצודרוקן. דאס שמעקט אביסל מיטן לאנד וואו אלץ ווערט געמאכט איינע סתם (פארע). (ז' 50). ב. גארין לויבט אבער שטארק ווינערס אומאפהענגיקע מיינונג וועגן דער יידישער ליטעראטור. „אין אלגעמיין ווייזט דער שרייבער ארויס א טיפן בליק און א געזונט; משפט איבער ליטעראטור און לאזט זיך נישט פירן פון דער אלגעמייער מיינונג. ער גייט אויף זיין אייגענעם דרך און קימערט זיך ווייניק וואס די זאגענאנטע קריטיק זאגט“ (ז' 63).

(2) דאס ארטיקל אין דערשינען דעצעמבער 1898. געשריבן האט עס Henry Bary, א לעקטאָר פון דער פראנצויזישער שפראך און פון דער פראנצויזישער ליטעראטור אין קאלומביא אוני-ווערסיטעט און ניריארקער קארעספאנדענט פון „לע טאמפ“. ארי בארושי האט מאריס ראזענ-פעלדס ליד „אין שאפ“ געשטעלט העכער פון מהאמאס הורס „דאס ליד פון העמר“. בארושי שרייבט אז „מאריס ראזענפעלד איז דער פאעט פון דער אימיגראציע, דער פאעט פון געטא, ניריארק שעכט זיך מיט איר געטא אבער זי שטאלצירט אויך אביסל מיט דער געטא מחמת עקזאטישקייט... מע זעט וואס עס באטייט די סביבה פון נויט פאר דער דעליקאטער און טיפער נשמה פון פאעט מא-ריס ראזענפעלד“.

New York
May 18. 1899.

פראָפּ' לעאַ ווינער

מיין ליבער הער: —

מיר טוט זער לייד וואָס איך קען אייך ניט שיקן זאָפּאַרט דאָס אויסשניט פון דער פראַנצויזישער צייטונג. איך האָב עס געבאַרגט אַ מאַן וועלכע איך קען ניט זען פריער ווי שבת אבענד. נעכסטע וואָך וועט איר עס פון מיר ערהאַלטן.

וואָס הערט זיך עפּעס ווייטער מכה אונזערע פּובלישערס? איך האָף אַז ווי גיך איר וועט הערן פון טשיקאַגאַ וועט איר עס מיר לאָזן וויסן.

איך ערוואַרט מיין פּאַלשטענדיג ביאַגראַפּי און איין קריטיק גלייכצייטיג צו זען געדרוקט אין איינע פון די גרעסטע פראַנצויזישע זשורנאַלן. איך האָב ערפאַרן פון איין זיכערע קוועלע דאָס זאָוואָס דרוקט זיך אַדער וועט זיך קורצליך דרוקן אין פאַריז.

אין דאָס נייע בוך פון דעם בערימטן ניו יאָרקער פריסט אין וועלכן ער שרייבט וועגן די יידן זער פיל גוטעס בין איך זער צוגוטן עראינערט געוואָרן ווען ער רעכנט די יידישע דיכטער פון פערשידענע צייטן דערמאָנט ער מיך אויך. זיין בוך הייסט "Justice To The Jews" (1) אַ בער אָן אַן עק" און הרכבי אָן מיינע אַ פּאַעזי אין זיין „זשורנאַל" (2). ער האָט מיך עקסטראַ געוואָלט אַריינקריגן אין זיין בוך וואו מען וועט אייך געוויס אָנגרייפן אום צו צייגן אייך אַז איך בין איינשטימיג מיט אים, דער עסק איז אים אָבער ניט געלונגען. און ער איז געבליבן „מיט אַ נאָז". איך וועל אייך איין אַנדער מאָל שרייבן ווי מיר גייט און ווי איך בריינג צו מיינע יאָרן און טעג, דערווילע זייט מיר געזונד און שטאַרק און שרייבט מיר ווען איר האָט צייט, אייער אייביג דאָנקבאַרער

M. Rosenfeld
985 Amsterdam Av.

(1) דער מחבר פון בוך איז Madison Peters. דאָס בוך, וואָס איז בלויז אַ פּלאַכער, אַפּאַ-לאַגעטישער רעגיסטער פון באַרימטע יידן איז געווען זייער פּאָפּולער און אויסגעהאַלטן עטלעכע אויבפּלאַנעס 1800, 1808, 1910 און 1921. מאָריס ראָזענפעלד ווערט דערמאָנט אין אַ זאַץ, וואָס זאָגט, אַז צו די יידישע פּערזאָנליכע איז אַמעריקע געהערן עמא לאַזאַרוס (1840 — 1887), מיינה מאַיסי (1791 — 1880) און מאָריס ראָזענפעלד" (ז' 150).

(2) סכתמא געמיינט דעם „יידיש אַמעריקאַנער פּאַלקס קאַלענדאַר", וואָס אַלעקסאַנדער האַר-קאַווי האָט דעמאָלט אַרויסגעגעבן.

62

New York

פּראָפ' לעאָ ווינער

מיין ליבער הער: —

איך שיק אייך דעם אַרטיקל פון דער פּראָנצויזישער צייטונג מיט דער בעדינגונג איר זאָלט עס מיר צוריקשיקן ווען איר וועט פּערטיג זיין דערמיט. דען איך זאָמל אַלעס וואָס איך קען נאָר בעקומען וואו עס איז געשריבן געוואָרן וועגן מיר(1). מער קיין נייעס פּאַרלויפּיג אייער אייביג דאָנקבאַרער

Morris Rosenfeld

(1) מאָריס ראָזענפעלד האָט זיך געקליבן שפּעטער באַקענען דעם יידישן ליינער מיט די אַפּשאַצונגען און אַפרוּפּן וואָס זיינען דערשינען וועגן אים אין אַ סך שפּראַכן און אין פּאַרשיידענע

לענדער. ער האט דאס צוערשט געוואלט פארעפנטלעכן בקיצור, ווי אז אריינפיר צו די דריי בענד
דער וואס זיינען דערשינען אין 1912 אין בארלאג „פארווערטס“. ער האט אבער גענומען גרייטן
א באריכותדיקע ארבעט, וואס זאל איינשליסן אלץ וואס איז וועגן אים געשריבן געווארן אין
פירעמדע שפראכן. (זע קלמן מרמר, פון מארים ראזענפעלדס ליטערארישער ירושה, פנקס. ניו-
יארק, ב' 1, ז' 202).

63

New York, June 2nd (1899)
985 Amsterdam av.

פראָפּ' לעאַ ווינער

— מיין טייערער הער: —

מיר וואונדערט גוואלדיג וואָס איך הער פון אייך גאָר ניט אין דער צייט ווען
איך האָב ערוואַרטעט פון אייך זער וויכטיגע בריוו און בעריכטע. איך פערשטיי גאַנץ
גוט אז מסתמא האָט זיך אויסגעלאָזן אַ בוידים פון אַלע חלומות. איך בין אָבער
געוואוינט צו דעם און וואָלט געוואָלט וויסן פון דעסטוועגן וואָס עס הערט זיך. איך
בעט אייך אויב מעגליך שרייבט מיר וואָס גיכער עס מאַכט ניט אויס וואָס דער רע-
זולטאַט זאָל ניט זיין. מיט גרויס אַכטונג און אַ פאַרבייג אייער

M. Rosenfeld

64

New York
June 8. 1899
971 Amsterdam av.

פראָפּ' לעאַ ווינער

— מיין ליבער הער: —

איז דאָס גאָר מעגליך אין דער וועלט אז איר זאָלט זיין אין דערהיים און מיר
גאָר ניט ענטווערן. איך גלויב עס ניט אויף קיין שום פאַל. ווייל איר ווייסט גאַנץ
גוט אז איך האָב זיך אויך אייך פערלאָזן וועגן די פעהאָנדלונג מיט די באַסטאַנער
פובלישערס או. ז. וו. דיזער בריוו וועט אַלזאָ זיין מיין לעצטע פראָבע.
ווען דיזער בריוו וועט ניט בעאַנטוואַרטעט ווערן וועל איך מוזן זיין אַליין אין
באַסטאָן וועגן דעם. איך בין אָבער זיכער אז איר זייט נישטאָ צו הויזע. אייער גאַנץ
ערגעבנסטער

M. Rosenfeld

New York
June 11. 1899
985 Amsterdam av.

פראָפּ' לעאַ ווינער

— מיין טייערער הער: —

איך האָב פון מיין וואוינונג ניט געצויגן און ליידער דאָך ניט ערהאַלטן אייער בריוו מיט דעם בייליגנדן פראַנצויזישן אַרטיקל. איך האָב קיין בעגריף ווי אזוי דאָס האָט געקענט פאַסירן. מיר איז נאָך ווירקליך קיין מאָל קיין זאָך פון מיין בריוו קעסטל פערלאָרן געגאַנגען.

איך זע ווירקליך ניט איין מיין אונגעדולד. לויט אייערע ערשטע בריוו און לויט דעם בריוו וואָס איך האָב אויך שפעטער ערהאַלטן פון די פערלעגער ווי אויך לויט די בעריכטע אין די "Times" און אַנדערע בלעטער האָב איך פערשטאַנען אַז ביז דעם ערשטן June וועט אַלעס שוין פערקויפט ווערן אַלזאָ וואָס פערחדושט איר מיך ווען איך וויל וויסן וואָס עס הערט זיך מכה זאָכן וואָס אינטערעסירן מיך? צווייטנס איז מיר אַ ריס אין הערצן וואָס דער אַרטיקל פון די פראַנצויזישע בלאַט איז פערלאָרן געגאַנגען (1) איך וואָלט בעצאָלט דערפאַר \$5 אויב איך קריג עס יעצט. די אונטערשטע שורה איז אַז איך ווייס ניט וועגן דעם בוך און דער אַרטיקל איז פערלאָרן איך האָב נאָטירליך, צו אייך קיין טענות. עס איז סתם אַ רבי געלט נישט צו שיקן וויכטיגע זאַכן נישט רעדזיסטרירט. מער קיין נייעס פאַרלויפּיג, אייער גאַנץ ערגעבנסטער

M. Rosenfeld

P. S. אין מיין לעצטן בריוו האָב איך אייך על פי טעות געשיקט מיין גע-
שעפטס אַדרעסע, אנשטאט מיין פריוואַט אַדרעסע.

ד"ז

P. S. ווי געפעלט אייך אין היינטיגן ניו יאָרק העראַלד וועלכע פיינע מוזיק מען האָט צוגעפאַסט צו מיין ערשטעס ענגלישעס געדיכט? איך מיין דעם "New York Herald" פון דעם 11טן יוני (2).

(1) ווי עס זעט אויס האט זיך דער נומער Le Temps אפגעזוכט, ווייל ער געפינט זיך אין זער ראָזענפֿעלד קאלעקציע אין ניו־יאָ.

I know not why (2) זע הערה 2 צום בריוו פון 12טן אפריל 1898. די נאטן צום פאר-
נעמען א האלבע זייט (6 - Colored section) און זיינען פארעפנטלעכט אונטער דעם איבער-
שריפט:

I know not why. Verses by Morris Rosenfeld, the poet of New York's
Ghetto. The first he had written in English and which Zangwill advised to
publish. Music by Maximilian Lichtenstein - Koevessy.

(איך ווייס ניט פארוואס. פערזן פון מארים ראזענפעלד, דעם פאעט פון דער ניו-יארקער געטא.
דאס ערשטע (ליד) וואס ער האט נעשריבן אויף ענגליש און וואס (ישראל) זאנגווייל האט גע-
עזיגט פארעפנטלעכן. מוזיק פון מאקסימיליאן קאעוועסי.)

Yonkers New York
July 14. 1899.

פראָפּ' לעאַ ווינער

מיין טייערער הער: —

ווי איר זעט בין איך יעצט אין יאנקערס (1) איך בין געווען געצוואונגען ניו
יאָרק צו פערלאָזן צוליב מיין געזונטהייט. איך בין זער קראַנק און שוואַך אַז איך קען
כמעט אויף מיינע פיס ניט שטיין איך שרייב אייך דיזע עטליכע ציילן ליגנדיק אויפן
בעט. איך ליג דאָ כמעט גאַנץ פערלאָזן פון אלעמען. איך בעט אייך שרייבט מיר
וואָס איר מאַכט און וואָס עס הערט זיך זאָנסט. זייט אַזוי גוט און גיט אַכטונג אויף
מיין נייער אַדרעסע. אייער עוויג דאַנקבאַרער און האַכשעצנדער

M. Rosenfeld
22 Mulberry st. Yonkers N. Y.

(1) א פארשטאט אין צפון פון ניו-יארק.

Yonkers N. Y.
August 10. 1899
22 Mulberry St.

פראָפּ' לעאַ ווינער

ווערטער הער: —

אַזוי ווי איר האָט אין אייער לעצטן בריוו פערלאַנגט איך זאָל אייך שרייבן

וואָס עס איז געוואָרן די ענדע מיט די פערלעגער, שרייב איך אייך אַז מיינע עט-ליכע דאלאַר זיינען פּערפּאַלן. די לייטע האָבן מיר אויף אַלע מיינע בריוו גאָר ניט געענטפּערט. מער אַלזאַ וועל איך שוין צו זיי ניט שרייבן. איך בעטראַכט די חברה פאַר איינפאַכע גנבים. מיין געזונד האָט זיך אין יאנקערס פּילפאַך פּערבעסערט. און איך רעכן דאָ איין געשעפט צו מאַכן. און פּערבלייבן וווינען. וואָס הערט זיך זאָנסט נייעס? פאַרלויפּיג איז מיין שרייבן צו ענדע. אייער עוויג דאַנקבאַרער

M. Rosenfeld

68

Yonkers N. Y.
August 31, 1899.
22 Mulberry St.

פּראָפּ' לעאַ ווינער
ווערטער הער: —

אייער לעצטן בריוו ערהאַלטן. איך צווייפלע אויב איר וועט עפעס קענען טאָן מיט די פּערלעגער אום דאָס געלט אַרויסצוקריגן. ווייל די פּירמא עקסעסטרט ניט מער.

איך בין שוין לאַנג אַן אַמעריקאַנישער בירגער. איך האָב שוין גענוג צרות אַריינגעכאַפט אום צו זיין אַנקל סעמס אַ קרוב.

לויט ווי עס זעט אויס ווילן זיך די נייע פּערלעגער נעמען אויף כּה. הלואי זאָל מען דאָס זען וואָס מען הערט. פון פּראַנקרייך האָט איר נאָך מן הסתם קיין שום ידיעה געהאַט זאָנסט וואָלט איר מיר געוויס געשריבן וועגן דעם.

זייט אַזוי גוט און לאַזט מיר וויסן אויב אין די 14 לידער זיינען איינגערעכנט די צוויי לידער „שיסט די קאַנאַליע“ און דאָס ליד צו מיין געליבטע ווען זי קומט צו מיר אין שאַפּ, איך האָב פּערגעסן דעם נאָמען. איך פּרעג עס אייך ווייל איך האָב די צוויי לידער ניט געקריגן אַבגעשיקט פון אייך. זאַנגוויל האָט מיך דערמאַנט צו גוטן דעם פּערגאַנגענעם זאָנטאג אין די ניו יאָרק “Sunday World”⁽¹⁾.

מער קיין נייעס פאַרלויפּיג

אייער גאַנץ ערגעבנסטער און אייביג דאַנקבאַרער

Morris Rosenfeld

(1) זאַנגוויל איז דעמאָלט געווען צו נאַסט אין ניו יאָרק און די ניו יאָרקער טאַנצייטונג World האָט אים גענעבן אַן אויפּטראַג צו מאַכן אַ שפּאַציר איבער דער איסטסייד און באַ-

שרייבן זיינע איינדרוקן פון דער „געטא“. מיט זאננווילן איז מיטגענאָנגען אַ רעפארטער, וואס האט סטענאָראַפיש פאַרצייכנט זיינע איינדרוקן און אַ פאטאגראַפֿיסט. זאָננוויל האט אַ גאַנצע טאג אַרומגעשפּאַצירט איבער דער איסט סייד, גערעדט מיט יידן, באַזוכט הייזער, שענקן, סוועטשע-פער, ביכער־געשעפטן, געלייענט יידישע צייטונגען און פאַרענדיקט מיט אַ באַזוך אין יידישן טעאַ-טער. זאָננווילס איינדרוקן פון זיין שפּאַציר איבער דער איסט סייד האט די „וואַרלד“ אַפּגעדרוקט אין צוויי זונטיק נומערן — דעם 20סטן און 27סטן אויגוסט 1899 — אונטערן קעפּל: „די איי-ניקלער פון דער „געטא““.

אין דעם המשך פון 27סטן אויגוסט זיינען דא צוויי פאַרבייגייענדיקע באַמערקונגען וועגן דאָ זענפעלדן. נאָך דעם ווי זאָננוויל האט באַזוכט עטלעכע סוועט־שעפּער האט ער געזאָגט: „מיד וואונ-דערט ניט וואס דער פּאָעט ראָזענפעלד האט ליריש זיך געבונטעוועט קעגן דעם לעבן“. אין אַ קעלער־סוועטשאַפּ האט זאָננוויל געזאָגט: „דער קעלער איז ערגער פון אַלין וואס איד האב געזען אין לאַנדאָן. אַ מאָן וואס האט דארט געאַרבעט האט געהוסט און איד האב זיך דערמאַנט אז פאַ-רים ראָזענפעלדס לידער, ווען איד האב געהערט דעם מענטשן הוסטן ביי דער מאַשין“.

ביידע אַרטיקלען זיינען באַגלייט מיט אינטערעסאַנטע פּאטאגראַפֿיעס פון יידישע טיפּן און נאַס־סעצענעס פון דעם יידישן קוואַרטאַל.

The Jewish Annals
302 B. way Vincent Building

New York
February 10. 1900.

פּראָפּ' לעאַ ווינער

פיל געערטער הער: —

ווי איר וועט לערנען פון דיון בריוו, בין אידך נאָך ענגלאַנד ניט געפּאָרן. אידך האָב בעקומען אַ בריוו פון מיינע עלטערן, אין וועלכן זיי וואַרנען מיך יעצט נאָך ענגלאַנד ניט צו קומען, ווייל די צייט איז דאָרט געפּערליך שלעכט, צוליב דעם יעצטיגן קריג. אידך בין אַלזאָ געצוואונגען געווען צו פערבלייבן אין דער היים אומ-ווייניגסטנס ביז פסח. זיצן ליידיג איז אָבער דערוויילע קיין פלאַן ניט, אידך האָב אַלזאָ אונטערנומען אַ נייעם געשעפט מיט אַ שותף. מר. א. מ. שאַרקאַנסקי (1) און מיר גיבן אַרויס אַ פּירטעליערליכן זשורנאַל מיט דעם יידישן נאָמען „דער פּנקס“ (2) אויף ענגליש „The Jewish Annals“ מיר האָבן אַנגאַזשירט די בעסטע שרייבער און נעמען אָן די בעסטע אַנאַנסן און וועלן האָפּן אידך, אַרויסגעבן דעם בעסטן מאַגאַ-זין וואָס איז נאָך ווען עס איז געדרוקט געוואָרן אין יידיש אין די פּעראַייניגטע שטאַטן. אַז איר זייט ניט קיין יידישער שרייבער ווייס אידך, אָבער אַז איר זייט אָן ענגלישער שרייבער ווייס אידך אויך. וואַלט עס ניט מעגליך געווען פיר מיר צו קריגן פון אייך אַן ענגלישן אַרטיקל וועגן „יידיש־דייטש“ אָדער וועגן

אַן אַנדער זאָך וואָס איר וועט געפינען פיר נייטיג און גוט(3). דער מאַגאַזין זעצט זיך שוין און וועט פערטיג זיין סוף מאַרץ. אויב איר שיקט מיר איין אַרטיקל, זייט אַזוי גוט און שיקט מיר פאַראיינס אייער בילד וועל איך עס מיט גרויס פּערגעניגן אַריינשטעלן אין דעם ערשטן נומער פון די „יידישע אַגנאַלען“ האָפּענדיג צו הערן פון איין אין גיכן פּערבלייב איך מיט האַכאַכטונג און רעספּעקט אייער עוויג דאַנק באַרער

Morris Rosenfeld

ג. ב. איך וואוין נאָך אין יאַנקערס. אָבער מיין אָפּיס און מיינע ביזנעס אין ניו יאָרק.

ג. ב. פּילייכט קענט איר מיר שיקן אייער בילד וואָס איז געווען געדרוקט אַמאָל אין ניו־יאָרק העראַלד? איר קענט עס אויסשניידן פון צייטונג און עס מיר צושיקן.

ד"ז.

(1) אברהם מיכל שאַראַנסקי (1860 — 1900) דער פּאָעט און דראַמאַטורג, וואָס האָט געשריבן אַ צאָל דראַמעס און לידער אויף נאַציאָנאַליידישע טעמעס, איז געווען איינער פון די געצייילטע נאַענטע פריינד ראָזענפעלדס ממש זינט זיין, שאַראַנסקי, קומען קיין אַמעריקע (1890). 1894 האָבן זיי צוזאַמען אַרויסגעגעבן דאָס סאַטירישע בלעטל דער „אַשמאַי“.

(2) אויף דעם ערשטן נומער „פּנסק“ וואָס איז דערשינען אַפּריל, 1900 זיינען אַנגעגעבן ווי אַרויסגעבער און רעדאַקטאָר: מאָריס ראָזענפעלד און א. מ. שאַראַנסקי. דער זשורנאַל האָט גע־זאָלט זיין אַ „פּערטליערילעכער מאַגאַזין פיר ליטעראַטור, געשיכטע און צייטפּראָגן“. אין דער דערקלערונג פון די אַרויסגעבער ווערט געזאָגט, אַז „מיר עפענען דעם „פּנסק“ ניט חלילה ווייל דער עולם איז יעצט אַזוי זשערנע נאָך אַ געדרוקטן וואָרט, איז געננטייל (?) מיר גלויבן, אַז יעצט איז די גלענצנדסטע צייט פונעם יודיש דייטש און די גינסטיקסטע געלעגנהייט אַרויסצו־געבן אַ ריין ליטעראַריש ווערק, דען מיר האָבן שוין קיין עין הרע אַז עולם מיט וועמען צום טיש צו גיין. די עמיגראַציע האָט אונדז די לעצטע עטלעכע יאָר אַריבערגעבראַכט אַהער אַ סך איי־דעלע און באַגאַבטע מענטשן וועלכע האָבן פיל געהאַלפן אויסצובילדן אונדזער פּאַלק און אויס־צופיינען זיין געשמאַק. די שונד איז ביסלעכווייז אַראַפּ פון מאַרק און אַ בעסערע ליטעראַטור האָט אויפגעטויכט. זאָגאַר די פּושער שרייבער האָבן באַקומען אַביסל מער דרך ארץ און האָבן אַנגעהויבן צו געברויכן אַז ערנסטן טאָן. עס האָט כמעט ווי אויפגעהערט די מחלוקות צווישן די צייטונגען, די פּרעסע איז געוואָרן עטוואָס ריינער, דער לעזער פאַרטיקערט זיך, טאַלענטיר־כער, דער באַדו פאַר אַ בעסערער ליטעראַטור איז געוואָרן פאַרטיק און — עס האָט אויפגעבלעטערט דער „פּנסק“.

אינטערעסאַנט איז די קרעדא פון דעם זשורנאַל: „דער „פּנסק“ וועט זיין אַ גאַנץ אומשולדיק בוד: פריי פון מחלוקות, פון פאַראורטיילטע און פון פאַרטיילעקייט. אונדזער מאַטאָ איז: שלום־שלום מיט דעם אַרבייטער, שלום מיט דעם אַרבייטסגעבער, שלום מיטן רעליגיעזן און שלום מיטן פריידענקער. שלום מיט אַלע מענטשן און מיט אַלע פאַרטייען.“

ניט געקוקט דערויף וואָס די רעדאַקטאָרן האָבן געהאַט אַזויפיל אַמונה אין דער נייער צייט.

איז דער צווייטער נומער פון יולי 1900 שוין געווען דער לעצטער. ווי ס'זעט אויס האט שוין כארים ראזענפעלד ניט געהאט קיין שייכות צום צווייטן נומער, ווייל בלויז שארקאנסקי ווערט אנגעגעבן אלס רעדאקטער און ארויסגעבער. שארקאנסקי און ראזענפעלד זיינען זיך אבער צו-גאנגען ווי נומע פריינד (וואס דאס פלעגט זיך זעלסטן טרעפן ביים טעמפעראמענטפולן מארים ראזענפעלד) ווייל אין צווייטן נומער דרוקט שארקאנסקי איבער אַ ליד ("שיר און שער") ווען: ראזענפעלד, וואס ראזענפעלד האט שוין געהאט פארעפנטלעכט נאך אין 1895.

(3) אין די ביידע נומערן איז ניטא קיין אַרבעט פון לעא ווינער.

70

392 Prescott St
Yonkers. N. V.
5/25/06.

Professor Leo Wiener.

Dear Sir:

My brother Mr. Morris Rosenfeld was very happy to hear from you, and he asked me to thankfully acknowledge the receipt of your letter. My brother did not doubt for one minute in your friendship and he has anticipated that some serious cause detained you from writing to him earlier. Regarding the question as to whom you may write concerning my brother's hopeless condition, he is puzzled himself. The need is great, my brother is paralyzed on the right half side of his body, and not only can't he write but he must not read even one line printed or written, so acute is his nervousness. Prof. Seligman is not home now, Mr. Jacob Schiff is in Japan, it is hard to tell the consequences even if they were here, it would be best if you used your own knowledge about it. My brother doubts whether the rich Jews would do anything for him, as they all must know his condition through the press, and none of them seem to take any interest in his misfortune. Prof. Seligman's brother, the banker, sent him one hundred dollars and that was about the end of it. The Yiddish speaking public, have indeed done, something⁽¹⁾, but they cannot make his income a substantial one, a thing which is most necessary in his present case.

With kind regards

Yours respectfully

J. P. Rosenfeld

P. S. How about writing in the American English press, concerning my brother's condition? Would it not bring sympathy somehow or other?

(1) זע הערות צו קלמן מרמז ברייוו פון ערשטן מאי, 1906.

(איבערזעצונג)

פראָפעסאָר לעאָ ווינער

טייערער הער:

מיין ברודער, ה' מאָריס ראָזענפעלד, איז געווען זייער צופרידן צו הערן פון אייך און ער האָט מיך געבעטן צו באַשטעטיקן מיט אַ דאַנק דעם בריוו איינער, וואָס ער האָט דערהאַלטן. מיין ברודער האָט קיין איין מינוט נישט געספּקט אין אייער פריינדשאַפט און ער האָט געהאַלטן, אַז עפעס אַן ערנסטע סיבה האָט אייך אָפּגע־האַלטן צו שרייבן אים פריער. וואָס שייך דעם צו וועמען איר זאָלט שרייבן וועגן מיין ברודער האָפּנונגלאָזן מצב, ווייס ער אַליין נישט. די נויט איז גרויס, מיין ברודער דערס רעכטע זייט איז פאַראַלזירט און נישט נאָר קאָן ער נישט שרייבן, נאָר ער טאָר נישט לייענען קיין איינציקע געדריקטע אָדער געשריבענע שורה. אַזוי שאַרף איז זיין געדויערטעט. פראָפעסאָר זעליגמאַן איז נישט אין דער היים איצט, ה' דזשיאָקאָב שייף איז אין יאפּאָן און עס איז שווער צו זאָגן וואָס די קאַנסעקווענצן וואָלטן געווען ווען זיי וואָלטן דאָ יאָ געווען. אמבעסטן וואָלט געווען ען איר וואָלט געטאָן ווי איר פאַרשטייט אַליין. מיין ברודער האָט ספיקות צי די רייכע יידן וואָלטן עפעס גע־טאָן פאַר אים, ווייל זיי מוזן וויסן וועגן זיין לאַגע פון דער פרעסע און קיינער פון זיי זעט נישט אויס צו זיין פאַראַינטערעסירט אין זיין אומגליק. פראָפעסאָר זעליג־מאַנס ברודער, דער באַנקיר, האָט אים געשיקט הונדערט דאָלאַר און דערמיט האָט זיך עס געענדיקט. דער ייִדיש־רעדנדיקער עולם האָט, וואָס אַן אמת איז, געטאָן עפעס אָבער זיי קאָנען פאַר אים נישט שאַפן קיין באַדייטנדיקע הכנסה, און אין זיין איצ־טיקן מצב איז דאָס זייער נייטיק.

אייער מיט דרך ארץ

י. פ. ראָזענפעלד

פ. ס. אפשר וואָלט איר געשריבן אין דער אַמעריקאַנער ענגלישער פרעסע וועגן מיין ברודערס מצב? וואָלט דאָס נישט אַרויסגערופן קיין מיטגעפיל?

(1) זע הערות צו קלמן כרמס בריוו פון ערשטן מאי, 1906.

צו שאול גינזבורג

שאול גינזבורג (1866 | 1940), דער באקאנטער רוסיש-יידישער היסטאריקער און פובליציסט. דער ערשטער רעדאקטאר פון דער ערשטער יידישער טאג-צייטונג אין רוסלאנד, „דער פריינד“, וואס האט אנגעהויבן ארויסצוגיין דעם 14טן יאנואר 1903.

1

New York, January 6th, 1902.⁽¹⁾

פיל געערטער הער גינזבורג.

אייער בריוו האט מיר הער פינסקי(2) ריכטיק איבעררייכט און איך האב זיך צוגעאיילט צו ערפילן אייער וונטש. וויסנדיק ווי ווייט א נייע צייטונג נייטיק זיך אין נייע קרעפטע, האט עס מיך געפרייט וואס איך האב גראדע דיזע וואכע געהאט די געלעגנהייט פיר אייך צו שרייבן. איך בין זאנסט א זייער באשעפטיקטער מענטש. איך בין ליטערארישער רעדאקטאר פון דער צייטונג אויף וועמעס בלאנק איך שרייב אייך דיזע ציילן(3).

אייער נייע, העכסט וויכטיקע און ווירדיקע אונטערנעמונג אין מיין אלטע היים, האט מיך איבערראשט און ערפרייט. פון דער טיפקייט פון מיין הארצן ווינטש איך אייך גליק. איך האף, אז איר וועט זיין ערפאלגרייך, ווייל אזא צייטונג ווי אייערע האט אונדזער פאלק געדארפט אזוי נייטיק ווי די אויגן אין קאפ. די סוויטע ליטעראטור, וואס געפינען זיך אויסגעוועכנט אויף אייער פראספעקט, זיינען אימשטאנד צו שאפן א בלאט, וואס זאל זיין א „צאצקע פון זיין ליבן נאך מען“, און איך קען קוים באגרייפן, צו וואס איר דארפט נאך אונז א מעריקאנער? נאך אלץ די זעלבע זאך: א נייע בלאט דארף נייע קרעפטע.

כסדר: מיט פאעזי קען מען דאך קיין בלאט ניט אויספילן, דארום שיק איך אייך פארלויפיק בלויז איין געדיכט. ווען דאס איינע וועט אייך געפעלן און איך וועל פון אייך הערן, וועל איך פילייכט שרייבן נאך. וואס מיין האנאראר אנבעטרעפט ווייס איך ניט, אויב עס וועט אייך לוינען מיינע זאכן צו דרוקן, ווייל איך בין גראדע איינער פון די יידן, וואס האב ליב זיך לאזן באצאלן. איך קאן אייך ניט שרייבן קיין פרייז פיר דאס בייליגנדיקע געדיכט. איין זאך מעגט איר זיכער

מאָריס ראָזענפֿעלדס בריוו

זיין, אַז פיל איר וועט מיר באַצאָלן, וועט עס ניט זיין די העלפט פון דעם פרייז, וואָס איך קריג באַצאָלט אין אַמעריקע.
האַפּנדיק, אַז איר וועט מיין שיר אָפּדרוקן ריין און שיין אָן גרין זון און אָן די מינדסטע ענדערונג, פּערבלייב איך מיט האַכאַכטונג אייער גאַנץ ערגעבנסטער.

Morris Rosenfeld

מיין פּריוואַט־אַדרעסע איז:

Morris Rosenfeld, 7 E. 106th St., New York, N. Y., U. S. A.

- (1) ווי ס'זעט אויס איז דאָס יאָר אַ טעות. ס'דאַרף זיין 1903.
(2) אין אַ בריוו פון 2טן דעצעמבער 1902 (וואָס געפינט זיך אין ייוואַ־אַרכיוו) בעט גינד־ברג פינסקין, אַז ער זאָל איבערגעבן בריוו מאָריס ראָזענפֿעלדן און אַב. קאַהאַנעו, וועמענס אַדרעסן ער, גינזבורג, האָט נישט און אַז ער זאָל אויך פאַרבעטן מיטצואַרבעטן אין „פּריוויד“ די ווייטערדיקע שרייבערס: פּיליפּ קראַנצ, 5. זאַלאַטקאווי, 5. קאַבריענע, מ. ווינטשעווסקין, ב. פּייגענבויען און נ. זעליקאוויצן.
(3) „דיא אירישע וועלט“ (1902 — 1904), וואָס איז אַרויסגעגעבן געוואָרן מיטן צוועק צו אַמעריקאַניזירן די אימיגראַנטן. האָט געהאַט אַן ענגלישע זייט. דער ערשטער רעדאַקטאָר איז געווען דער געלערנטער רושאַנעף דושיקאָב און דער צווייטער — דער ציוניסטישער פּובליציסט יעקב דע האַאָו.

2

Yonkers N. Y. Nov. 29th 1903

מיין ליבער הער גינזבורג!

איך האָב אייך ביז יעצט ניט געשריבן, ווייל מיין צייט האָט ער מיר ניט ערלויבט. איך בין געווען זער בעשעפּטיגט אין די יידישע בלעטער פון ניו יאָרק. איך האָב אָבער מיין אַרבייט יעצט אַזוי איינגעטיילט אַז איך וואָלט זיין אימ־שטאַנד פיר אייך צו שרייבן רעגלמעסיק ווען דאָס זאָל זיך מיר בעצאָלן.
אויף אייער פּערלאַנג אין אייער לעצטן בריוו צו מיר (דעם 17טן יולי) שיק איך אייך אַרויס 5 געדיכטע. 4 אין געבונדענער פּאַרם און איין געדיכט אין פּראָזא פּאַזעיע. איר וועט מיר לייסטען אַ בעזאָנדענע פּריינדשאַפּט ווען איר וועט מיר אַרויסשיקען דאָס געלד פיר די דערמאָנטע געדיכטע אַזוי שנעל ווי איר וועט זיי ערהאַלטען. דאָס האַנאָראַר פיר מיין ערשטעס געדיכט. וואָס איז ערשינען אין „פּריוויד“ האָב איך ערהאַלטן מיט אַ קאַרגן יאָר שפּעטער ווי איך האָב עס אייך געשיקט.

שרייבט מיר אויב איר וואָלט געקענט געברויכן מיינע פּראָזאַ. אויב יאָ, אויף וועלכע אַרט דענקט איר וואָלטן מיר דאָס געקענט אַראָנזשירן? איך וויל אייך ביי דיזער געלעגנהייט אויפמערקזאַם מאַכן אויף אַ בוך פון „מאַרריס ראָ-זענפעלד געזאַמעלטע לידער“ אין זשאַרגאַן, וועלכעס דאַרף ערשיינען אין אַ חודש אַרום. דאָס בוך וועט ענטהאַלטן 400 זייטן מיט מיינע געוויילטע שירים אין פיר אָפטיילונגען: אַרבייטער און פרייהייטס לידער; נאַציאָנאַלע און פּאַלקס לידער; לירישע געדיכטע; סאַטירישע געזאַנגען און פּערשידענע לידער. דאָס בוך איז אַרויסגעגעבן פון דער „אינטערנאַציאָנאַלע לייבאַרי פּאַבלישינג קאמפּאַניע“ אין ניו יאָרק און וועט קאָסטן איין דאָלאַר (משמעות צוויי רובל). דאָס איז פּאַרלויפּיג אַלעס. האַפענדיג אַז איר וועט מיין וואונש ערפילען און מיינע לידער וועלן אייך געפעלן זיין, פּערבלייב איך מיט האַכאַכטונג אייער ער-גערנסטער

מאַרריס ראָזענפעלד

מיין אַדרעסע:

Morris Rosenfeld 50 Croton Terrace
Yonkers, N. Y.

3

50 Croton Terrace
Yonkers N. Y.
February 4 1905

מיין ליבער הער גינבורג!

אייער אַנווייזונג האָב איך ריכטיג ערהאַלטן. די 39 דאָלאַר 90 סענט(1) זענען אפילו געקומען אביסל שפעטלאך, אָבער ניט צו שפעט. דאָס געלט איז מיר יעצט שטאַרק צוניץ געקומען. די דאָקטוירים האָבן געהאַט וואָס צו נעמען. יאָ, עס איז מיר אַ גרויס אומגליק געשען; מיין איינציגער זון 15 יאָר אַלט, דער בעס-טער סטודענט אין דער האַכשולע פון יאַנקערס, אַ מאַגנאַט און אויסזען און כאַראַק-טער, און אַנערקענטער געניוס, ליגט יעצט אויף אַ שטערבע בעט; ער שטאַרבט פון אַ „ראַק“(2).

איך האָב פּערווענדט אויף דעם יונגען מאַן מיין גאַנץ קאַפיטאַל, איר קענט יעצט דיינקען ווי מיר איז צוניץ געקומען די עטליכע דאָלאַר. כּסדר: איך שיק אייך אַ פעליעטאַן און דריי לידער. איין ליד וועט איר קענען געברויכן אויף פּסח. דאָס ליד „אומזיסטע כחות“ איז גענוג סאַטיריש און „פריי-

מאָריס ראָזענפעלדס בריוו

ליך" עס זאל קענען ערשיינען פורים און דאָס דריטע ליד — "אַ פלאַם אויף מאַ-
ראַקאָ" וואָלט אפשר געדאַרפט הייסן "אַ פלוך אויף רומעניען" כדי דער צענוער
זאל דאָס דורכלאָזן...

איך וועל אייך יעצט קענען שיקן זאַכן אַביסל אָפטער און אַזוי ווי איר ווייסט
יעצט מיין לאַגע האָף איך, אַז איר וועט מיר צושיקן מיין האָנאַראַר ביים ערהאַלטן
מיינע לייסטונגען.

ווען איר וואָלט ניט געווען אַזוי שטאַרק בעשעפטיגט מיטן רעדאַקטירן אַ
טעגליכע צייטונג, וואָלט איך אייך געפרעגט אויב אייער רעדאַקציע וואָלט אבגע-
קויפט פון מיר אַ בוך געוויילטע לידער ספעציעל פיר רוסלאַנד? אויב
איר קענט זיך דערמיט ניט בעשעפטיגן וואָלט אפשר מעגליך געווען, אַז איר זאָלט
מיר רעקאָמענדירן אין אייער מדינה אַן אַרנטליכן פערלעגער, וואָס וואָלט גע-
קויפט פון מיר אַ בוך נאָר פיר רוסלאַנד?

איך האָב גענוג נייע לידער צוזאַמענצושטעלן אַ גוטעס ווערק, איך וואָלט
אייך זער דאַנקבאַר זיין ווען איר זאָלט מיר טאָן צוויי טובות. ערשטנס, אויב
מעגליך, בעצאלן באלד פיר די זאַכן, וואָס איר רעכנט צו דרוקן און צווייטנס —
מיר ענטפערן וועגן מיין פאַרשלאַג, דאַנקענדיג אייך אין פאַראויס פערבלייב איך
מיט האַכאַכטונג און פריינדליכע גרוסן אייער גאַנץ ערגעבנסטער

מאָריס ראָזענפעלד

-
- (1) לויט אַ צושריפט פון „פריינד" וואָס געפינט זיך אין יוואַאָרכיוו האָט די צייטונג
געצאלט ראָזענפעלדן דעם ווייטערדיקן האַנאַראַר:
25 קאָפיקעס פער שורה פון אַ ליד וואָס דער „פריינד" האָט צום ערשטן מאל געדרוקט.
10 קאָפיקעס פער שורה פון איבערגעדרוקטע לידער און פאַר פעליעטאַנען און עסייען.
(2) מאָריס ראָזענפעלדס בן יחיד יוסף איז געשטאַרבן דעם 5טן מאי 1905. זע מאָריס
דאָזענפעלדס רירנדיקן בריוו צו נ. ש. ליבאוויטשו, וואָס ווערט געבראַכט אַביסל ווייטער.

4

50 Croton Terrace
(Yonkers, N. Y.)
February 3rd 1904.

זייער געערטער הער גינזבורג

אייער בריוו מיטן אַנווייזונג אויף 31.10 רובל האָב איך ריכטיק ערהאַלטן.
אייער איינלאַדונג צו שרייבן פיר אייער בלאַט צוויי מאל אַ מאַנאַט פראָזאָ נעם
איך אַן און איך שיק אייך מיט דיין בריוו צוויי זאַכן, וועלכע איך האָף איר וועט
קענען געברויכן.

עס טוט מיר זייער לייד וואָס איר קענט ניט מיין פּראָזאָ, איך האָף אָבער, אַז איר וועט עס מיט דער צייט דערקענען. עס איז זעלבסט פאַרשטענדליך, אַז איך וועל אייך ניט שיקן קיין פּראָטאַקאָלן אַזוי ווי דער ראַגאלער (?) און קיין בילדער פון יידישן לעבן פון דער אַלטער וועלט ווי גוידא(1). בילדער פון רוסיש פּוילישן לעבן זיינען פיל בעסער, פּרישער און לעבעדיקער ווען זיי ווערן געשילדערט אויף אַן אַרט און ניט אימפּאַרטירט פון ניריאַרק. איך גלויב אַז אַלץ וואָס אייך און אייערע לעזער אין רוסלאַנד און פּוילן קען אינטערעסירן ביי אַן אַמעריקאַנער קאַר רעספּאָנדענט, איז דאָס אַרט לעבן און דענקען פון דעם אַ מ ע ר י ק א נ ע ר ייד.

מיט דעם אַרויסגעבער איז אַן המצאה. ער האָט מיר צוגעשיקט אַ בריוו מיט 25 רובל איידער וואָס ווען, און בעט מיך איך זאָל שרייבן. פון זיינע אַנגריפע אויף מיר ווייס איך און איך גלויב, אַז איך קען מיך אויף קיין בעסערן אופן ניט אַפּרעכן מיט אים ווי אים לאָזן דרוקן מיינע זאַכן. מיין אַדרעסע האָט ער אַ האַלטן דורך אברהם רייזען און פון וואַנען רייזען ווייס דאָס, ווייס איך אַליין ניט. סיי ווי סיי האָב איך געשריבן דעם אַרויסגעבער פון „טאַג“, אַז אויב ער וועט ניט אויפהערן זיינע אַנגריפע וועל איך געגן אים אויפטרעטן אין „פּריינד“ אַדער אין אַן אַנדער צייט(ונג). איך האָב געזען דעם ערשטן נומער „טאַג“ און עס איז מיר געוואָרן פינסטער אין די אויגן... וואָס ווייטער וועט זיין ווייס איך ניט. אויב עס וואַלט מעגלעך זיין, אַז איר זאָלט מיר קענען שרייבן אייער מיינונג וועגן מיינע פּראָזאָ, וואָס איך שיק אייך, וואַלט איך געווען זייער צופרידן. וואָס די צענזור אָנבעטרעפט קען איך נאָר זאָגן, אַז קוים איז ניט געפעלן געוואָרן מיין „אַלטער שניידער“, האָב איך מורא, אַז מיינע יונגע ש נ י י ד ע ר ס וועלן געוויס ניט געפעלן ווערן. מער קיין נייעס פאַרלויפיק, מיט פיל פּריינדלעכע גריסע פּערבלייב איך אייער גאַנץ ערגעבנסטער

מאַריס ראָזענפעלד

50 Croton Terrace
Yonkers, N. Y.

ג. ב. אויב איר וועט זען אין דער צייטונג „דער טאַג“ אַ פּאָעזיע מיטן נאָר מען „דער געווינשטער טאַג“ זאָלט איר וויסן, אַז איך האָב דאָס ניט געשיקט. אין דעם בריוו וואָס הער ראַבינאוויץ(2) האָט צו מיר צוגעשיקט האָט ער מיר געשריבן, אַז הער רייזען האָט אים צוגעשיקט מיינעם אַ שיר „דער געווינשטער טאַג“. ווי איך פּערשטיי האָט עס מר' רייזען געמוזט אַרויסנעמען פון אַ ניו יאָרקער יידישע מאָנאַטשריפט „די צייט“, וועלכע איז דאָ אַמאָל דערשינען אונטער דער רע-

דאַקציאָן פון מיין פריינד מ. מ. דאָליצקי. ווי אזוי אברהם רייזין האָט זיך ערלויבט
אַזא זאך צו טאָן פאַרשטיי איך ניט. דען איך האָב ניט די אַדרעסע און האָב מיט
אים פאַרלויפיק נאָך קיין בריווועקסל ניט געפירט.

סיי ווי סיי גלויב איך אין דעם „טאַג“ ניט מער צו שרייבן סיידן די אומ-
שטענדן וועלן זיך ענדערן. איך גלויב אַז איר מוזט וויסן דאָס די אַטאַקעס פון
דעם „המליץ“ האָב איך אַרויסגערופן געגן זיך פאַר אַ ברענענדן אַרטיקל, וואָס
איך האָב געשריבן זיך אַננעמענדיק פיר דעם „פריינד“ און פיר מר. ש. פרוג. אויב
איר האָט נאָך דעם אַרטיקל ניט געזען קען איך עס אייך צושיקן.

ד. ז.

(1) יצחק גוידא (ב. נארין 1868 — 1925) איז דער באַקאַנטער דערציילער, לאַנגיאַריקער
מיטאַרבעטער פון „ניו־יאַרקער“, „מאַרגען זשורנאַל“, טעאַטער קריטיקער און מחבר פון „די נע-
שיכטע פון יידישן טעאַטער“.

(2) יהודה לייב (אדער לעאָן) ראַבינאוויטש איז געווען דער דעמאָלאַטיקער רעדאַקטאָר
פון „המליץ“. 1904 האָט ראַבינאוויטש באַקומען אַ דערלויבעניש פון דער צאַרישער מאַכט
אַרויסצוגעבן אַ טעגלעכע צייטונג אין פעטערבורג. די צייטונג דער „טאַג“ איז געווען באַשטימט
צו קאַנקורירן מיטן „פריינד“ וואָס איז געשאַפן געוואָרן מיט צוויי יאָר פריער און האָט שטאַרק
געשעדיקט דעם „המליץ“. דער „טאַג“, וואָס האָט נישט געהאַט אַזעלכע אַננעזעענע מיטאַרבעטער
ווי דער „פריינד“ און איז אין אַלע פרטים געווען ערגער ווי זיין קאַנקורענט, האָט זיך פאַר-
מאַכט נאָר זעקס חדשים.

דער בריוו איז פון שאול ניזבורגס ליטעראַרישן עובדן און איז מיר איבערגעגעבן גע-
וואָרן פון דר' יצחק ריבקינד, וואָס האָט מיך אויך אויפּמערקזאַם געמאַכט אויף ראַבינאוויטשעס
זכרונות אין תּהאָר, דעצ. 9 און 20, 1923.

צו דוב בער טירקעלן

דוב בער טירקעל (1875—1948) א העברעישער פאָעט און אַ יידישער זשורנאַליסט. וואָס איז געווען אַן אַלטער תושב פון פּילאָדעלפּיע, וואו ער האָט פאַר אַן ערך פּופּציק יאָר אַרויסגעגעבן. רעדאַקטירט און מיטגעאַרבעט אין אַ צאָל יידישע צייטשריפטן און זשורנאַלן. טירקעל איז געווען אַקטיוו אין אַ צאָל געזעלשאַפטלעכע און קולטור־אינסטיטוציעס. ער האָט אָנגעשריבן אַן אינפּאַרמאַטיוו בוך וועגן יידישן טעאַטער אין פּילאָדעלפּיע „די יוגנטלעכע בינע“ און איז געווען יאָרן לאַנג דער פּילאָדעלפּיער פּאַרטערטער פון דעם ניריאָרקער „טאַג“.

1

50 Croton Terrace
Yonkers, N. Y.
Dec. 7-1904.

זער געערטער הער טירקעל!

אייער שרייבן האָב איך ערהאַלטן און די איינלאָדונג פון אייער ליטעראַטור סאַסייטי מאַכט מיר פּיל ערע. עס איז שוין לאַנג צייט געווען די פּילאָדעלפּיער ליטעראַטור סאַסייטי זאָל זיך שטעלן אין פּערבינדונג מיט די מענשען וואָס האָבן זיך מקריב געווען אויף דעם אַלטער פון יידישע ליטעראַטור אין אַמעריקאַ און וואָס האָבן געגעבן דעם יידישן געדאַנק פּליגל ער זאָל זיך פאַרשפּרייטן איבער דער וועלט.

איך שמייכל זיך מיט דער ווארהייט, דאָס איך האָב געטאָן מער פון אַלע יידישע שרייבער אין דער נייער וועלט צו גרויסן אונזער מאַמע לשון און צו ערהויבן דעם כבוד פון דעם יידישן אימיגראַנט פון דער זייט אַטלאַנטיק.

כסדר. איך וואָלט פּאַזיטיוו געקומען אַנטויל נעמען אין אייער גרויסן יום טוב (וועלכער איז גלייכצייטיק דער יום טוב פון יידישן גייסט) גאַר אַן געלד. ליידער אָבער בין איך דאָס נאָך פּאַרלויפּיג ניט אימשטאַנד צו טאָן. דען ווי גוט דער יידישער זשורנאַליזם בעצאָלט זיך יעצט, איז ער אַלץ ניט בעצאָלאַר ענוג צו געבן אַפּילו איינעם פון זיינע בעסטע מענשען אַ לעבן מיט אַלע נויטיקייטן. איך גלויב אַז 25 דאָלאַר מיט אייערע עקספּענסעס הין און צוריק איז קוים בעצאָלט פיר מיין אויפטרעטן אין אַ קאָנצערט, אָדער וואָס דאָס זאָל ניט זיין.

אירצן גלייך אן די דער איבער זאגן
 איז נישט זיך באגום און א גאנצע ארץ
 און אפר וועט זיך אדערלייטע פארקויפן, זיי
 איינער פרייסטע אדערענע, די דעליקעטע
 איז איינערלייטע אין אפפייס פון קאמפער
 פון איינערלייטע.

איך זאל, פיר מין אוועקשווארען, זיינען
 און איינער פארקויפן און פארקויפן און פארקויפן
 אין אפפייס... איך זאל אפפייס און ווי ווי
 איך זאל אפפייס קאמפער אין די פון
 ספרינס און מין פארקויפן - אין דער פון
 אפפייס פארקויפן דער קאמפער, דערענע פארקויפן
 פון אפפייס דערענע און פארקויפן און ווי ווי
 דערענע פון אפפייס און פארקויפן און פארקויפן

איך זאל אפפייס דערענע פארקויפן און פארקויפן
 איך זאל אפפייס דערענע פארקויפן און פארקויפן
 איך זאל אפפייס דערענע פארקויפן און פארקויפן
 און פארקויפן און פארקויפן און פארקויפן

392 Prescott St.
Yonkers N. Y.
June 25. 1906

מיין לעדער פסדר מארגער!

דאס איז דער עולער

בנין. וויס איך לוייז מיט און רעכט פאן
צייט איך בין קראנט אשוייזן. נאטורליך
צענדט נאך די פסן אין מיניע פילער און
די פאן איז מיין רעכט אשוייזן, איך
איז די יעדע צייט ווערער זיך און
די פסן, און איך פיל זיך פאך אליקויך
פאטל מיט דאס דיסטע סדראלונג. ס'ווי ס'
וועל איך אין א פאר וואכן און און פאר פאר
נאך דיט ספיריט ווערענדיג, אין די וואק-רענדע
דיט איז דער דעסער פון מיניע באקלירט.
די נייע צוזאמען מיט די קוראצט וועט
אעוויס דערפון דיט ס'וועל זיך און וועל איך וועל

מאָריס ראָזענפעלדס ברייף

איך נעם געוואָינליך פון 50 ביז 100 דאָלאַר אַ פאַרלעזונג. דעם אבענד קענט איר זיך אליין וויילן. יעדער אבענד וועט זיין גוט גענוג פיר מיר. איר מוזט מיר אָבער לאָזן וויסן וועגן דעם אזוי שנעל ווי מעגלעך, ווייל איך דאַרף דאָס וויסן צוליב אַנדערע איינלאָדונגען.

מיט האַכאַכטונג אייער גאַנץ ערגעבנסטער

מאָריס ראָזענפעלד

ג. ב. וועגן אייער זאַמלונג „שירי דוד“ טוט מיר לייד אייך צו בענאַכריכטן, אַז איך האָב עס ניט געקריגן. דער איינציגער אין אונזער רעדאַקציאָן (1) וואָס האָט ערהאַלטן אייער בוך איז מר. טאַנענבוים. איך האָב דאַרט געזען צוויי איר בערזעצונגען פון מיינע צוויי לידער (2) וועלכע זיינען מיר גוט געפעלן. מיינע לידער זיינען נאָך ניט איבערזעצט געוואָרן אין העברעאיש. מר ג. ראָזענצווייג און אַנדערע האָבן געמאַכט אַ פּראָבע, אָבער עס איז זיי ניט געלונגען. אויב איר ווילט אזוי גוט זיין מיר צושיקן אייער בוך, וועל אייך פילייכט שרייבן וועגן אים אַ רעצענזיע.

עס טוט מיר הערצלעך וויי צו זען אַז אייער זאַמלונג איז אינגאָרירט געוואָרן אין דער זאַגענאַנטער העברעאישער „פרעססע“ פון ניו יאָרק. מישטיינס געזאַגט, וויפל העברעאישע דיכטער האָבן מיר דאָ גאָר אין גאַנצן און די זעלבע ווערן אויך פאַרשוויגן אָדער ענטמוטיגט.

אָבער איר דאַרפט זיך ניט באַקלאַגן. דאָס איז דער גורל פון יעדן איינעם וואָס שאַפט עפעס פיר אונזער פּאָלק. ווען די אויסן וועלט וואַלט מיך ניט אַנערקענט, וואַלט איך נאָך אפשר יעצט אויך געמוזט שוויצן אין אַ סוועט שאַפּ. זייט מוטיג און שאַפט ווייטער. פרעגט ניט נאָך קיינעם. אייער אויפריכטיקער

מ. ר.

(1) דער טעגליכער „אירישער העראַלד“ — ד. ב. ט.

(2) „הומיר“, „דער קאַנאַריק“, „אל הרעה“, „צו דער פאַסטושיקע“ — ד. ב. ט.

Yonkers, Dec. 16-1904.

זער געערטער הער טירקעל: —

דעם בעשלוס פון אייער קאַמיטע האָב איך ערהאַלטן. עס טוט מיר זייער לייד, וואָס מייין וואונש קען ניט ערפילט ווערן. אָבער איך נעם דאָך אַן די בעדינ-

גונג פון דעם פעראיין. זייט אזוי גוט און לאזט מיר וויסן דעם בעשטימטן טאָג אין וועלכן איך וועל דארפן ערשיינען.

איך דאַנק אייך טויזנד מאל פיר אייער זער געלונגענעם ביכעלע „שירי דוד“. איר האָט לויט מיין מיינונג אַ סך, גאַר אַ סך טאַלאַנט. איר זייט נאָך יונג און קענט נאָך זער פיל אויפטאָן פיר אונזער הייליגער שפראַכע פון דער זייט ים, לאַכט פון אייערע „קריטיקער“ און האָט פערטרויען אין זיך אַליין; דאָס איז די הויפט זאַך.

איך ווייס ניט ווען מיר וועט אויסקומען צו שרייבן וועגן אייערע שירים, ווייל איך שרייב יעצט איבערהויפט ניט. פאַמיליענטראַבעל(1) (צרות) האָבן מיך גע- צוואונגען אַוועק צו לייגן די פּעדער פיר אַ געוויסע צייט. אָבער שרייבן וועל איך וועגן אייך.

אייער גאַנץ ערגעבנסטער

מאַרריס ראָזענפעלד

50 Croton Terrace, Yonkers, N. Y.

שרייבט מיר אַלץ אויך מיין פריוואַט אַדרעסע.

(1) די „פאַמיליענטראַבעלס“ וואָס ראָזענפעלד דערמאָנט דאָ איז די קראַנקהייט פון זיין זון יוסף, וואָס איז נעשטארבן מיט פינף חדשים שפּעטער.

3

50 Croton Terrace, Yonkers, N. Y.
February 13, 1905.

מיין טייערער, גוטער טירקעל!

איר מוזט מיר ענטשולדיגען וואָס איך האָב אייך אזוי לאַנג ניט געענטפּערט. די אורזאַכע איז: מיין זונס קראַנקהייט. איר ראַט מיר, פריינד, איך זאָל פאַר- געסן, זיך פאַרטומלען מיט קאַנצערטן און טעאַטער. אַך, ווי זאָל דאָס טאָן אַ טאָ- טע, וועמעס איינציגער זון, וועמעס העכסטע פרייד אין לעבן ליגט אין אַ „היים“ פון אונהיילבאַרע קראַנקע און ליידיט די שרעקליכסטע שמערצן, וואָס קענען נאָר געפינען אַ גלייכן אין דאַנטעס „אינפּערנאַ“? ניין, מיין ליבער, עס גייט ניט אַוועק אַ מינוט אין מעת לעת, וואָס איך זאָל ניט וויינען אויף מיין זון. און וויין איך ניט מיט די אויגן דאָן וויין איך מיטן האַרצן, מיט דער נשמה. מיין גאַנצער „איך“ שווימט אין טרערן, אין הייסע זוּדיגע טרערן.

מאָריס ראָזענפעלדס ברייב

וואָס ווערניקאָווסקיס(1) קריטיק איבער אייער בוך אָנבאַטרעפט, טוט עס מיר לייד, וואָס איך האָב דאָס ניט געלעזן. אַלענפאַלס זעט דאָס אויס פון אייער בריוו, אַז ער האָט אייך גאַנץ שמייכלענד בעהאַנדלט. געוואוינליך מוז מען זיין גע- פאַסט צו הערן פערשידענע מיינונגען ווען מען טרעט אַרויס אַלס אָנפאַנגער. איך גיב זיך יעצט ניט מער אַב מיט צייטונגס שרייבעריי. איך שרייב יעצט די ביאָ- גראַפיעס פון היינריך היינע און יהודא הלוי וועלכע וועלן קירצליך ערשיינען אין בוך פאַרם, סעפּעראַט. ביי דער זעלבער פירמא, וואָס האָט אַרויסגעגעבן מיינע „געזאַמלטע ליעדער“. איך גלויב, אַז איך האָב אייך געזאָגט זייענדיג אין פּילאַ- דעלפּיא, דאָס איך פערפערטיג יעצט אַ צווייטן בוך מיט לידער און פּראָזא. איך בין אייך אינגסט דאַנקבאַר פאַר אייער פערשפרעכן, אַז איר וועט איר בערזעצען „מיין אינגעלע“ אין העברעאיש. איך גלויב אַז איר זייט דער ריכטי- גער מאַן מערערע פון מיינע געדיכטער אין העברעאיש צו איבערטראַגן, ווען איר וואַלט געמאַכט פון זיי אַ פאַלשטענדיגע זאַמלונג וואַלט איר זיי, איך גלויב, גע- קענט פאַרקויפן אין רוסלאַנד צו אַ פאַרלעגער. מען וואַלט אייך פיר אַזאַ זאַמ- לונג גוט בעצאַלט.

שרייבט מיר אָפּטערס. איך האָב נאָך ניט אויפגעגעבן דעם געדאַנק וועגן אייך צו שרייבן אין אַמעריקא אָדער אין איראַפּא. זעלבסט פערשטענדליך, אַז מיר איז יעצט דער קאַפּ פערנומען מיט אַנדערע זאַכן, איבערהויפט מיט מיין זונס לייזן. אָבער איר מעגט זיין זיכער, אַז איך וועל אייער בוך ריכטיג בעהאַנדלען(2). האָפענדיג פון אייך צו הערן פערברייב איך אייער גאַנץ ערגעבענסטער

מאָריס ראָזענפעלד

(1) רעצענזיע איבער „שירי דוד“ אין „הלאַם“, דעם 5טן יאַנואַר 1905, פון דר' יצחק ווערניקאָווסקי — ד. ב. ט.
(2) אַז איבערבליק איבער די „שירי דוד“ איז דערשינען פון מאָריס ראָזענפעלד אין „ניו- יארקער מאַרגענבלאַט“ און „אירישע וועלט“, דעם 6טן אַפּריל 1905. אויך אין „דער אַמערי- קאַנער“, דעם זעלבן חודש האָט מ. ר. געשריבן וועגן די „שירי דוד“. — ד. ב. ט.

184 Linden St.
Yonkers, N. Y.
Feb. 22. 1909.

מיין טייערער פריינד ד. ב. טירקעל!

מיר טוט לייד, וואָס איך האָב מיך נישט געקענט צו איילען פאַר אייער

בלאט צו שרייבן. איך שיק אייך א געדיכט, וואָס איך האָב מורא איז צו גוט פֿאַר
א יידישע צייטונג. דאָס געדיכט איז קלאַסיש סיי אין אינהאַלט, סיי אין דער
פֿאָרם און מעגליך, אַז עס וועט פֿון די לעזער נישט פֿערשטאַנען ווערן.
איך לאָז דאָס איבער צו אייך. טוט דערמיט וואָס איר פֿערשטייט. איך וועל
קיין פֿאַראיבל נישט האָבן ווען איר וועט דאָס נישט דרוקן. דאָס דאָזיקע געדיכט
איז אין יידיש ניי אין זיינער אַרט.
מיט האַכאַכטונג אייער דאַנקבאַרער און אויפֿריכטיגער פֿריינד ווי אימער

מאַרריס ראָזענפֿעלד

צו יאַראַסלאָוו ווערכליצקי

יאַראַסלאָוו ווערכליצקי (1853 — 1912), מאַריס ראָזענפעלדס טשעכישער איבערזעצער, איז איינער פון די פראָדוקטיווסטע און באַרימטסטע מאַדערנע נאַ- ציאַנאַלע טשעכישע פּאָעטן און דראַמאַטורגן. צוויי פון דער גרויסער צאַל דראַמעס זיינע זיינען אויף ייִדישע טעמעס: „בר־כּוּבא“ און „ראַבינסקאַ מודראַסט“ (וועגן מהר"ל פון פּראָג). אין דער הקדמה צו ראָזענפעלדס לידער אויף טשעכיש שרייבט ווערכליצקי, אַז ער האָט זיך באַקענט מיט ראָזענפעלדן דורך ווינערס בוך, *The History of Yiddish Literature in the Nineteenth Century*. 1901. האָט אים ווינער צוגעשיקט ראָזענפעלדס ביכל *Songs from the Ghetto* וואָס ווינער האָט איבערגעזעצט און געהאַלפן אַרויסגעבן מיט דריי יאָר פּריער (1898). ווערכליצקי האָט זיך גלייך גענומען עס איבערצוזעצן אויף טשעכיש און האָט נאָך צוגעגעבן פּערצן לידער פון דער צווייטער אויפלאַגע פון די *Songs*. ער שטרייכט אונטער, אַז זיין בוך לידער האָט מיט פּערצן לידער מער ווי בערטאַלד פּייזעלס דייטשישע איבערזעצונג, ווייל „ס'קאָן זיך געפינען אַ טשעכישע נשמה“ וואָס וועט צו אים, ווערכליצקי, האָבן טענות אַז ער זאָל איבערגעזעצט פון דייטש און ניט פון אַר־ גינאַל. „מיין כּוּונה איז געווען, אַז מחמת דעם גרויסן ווערט פון די איבערגעזעצטע לידער, זאָל צווישן די אַלע ליטעראַטורן וואָס פאַרנעמען זיך מיט ראָזענפעלדן (די ענגלישע, די פּוילישע און די רוסישע וואָס האָבן שוין איבערזעצונגען) אונדזער טשעכישע ליטעראַטור ניט זיין די לעצטע“ (פון דער הקדמה צו דער טשעכישער איבערזעצונג, וואָס איז אַרויס 1905).

דער בריוו איז פון ווערכליצקי־אַרכיוו אין פּראָג.

50 Croton Terrace, Yonkers, N. Y., U. S. A., Aug. 31, 1905.

Prof. Jaroslav Vrchlicky,
Most Distinguished Sir,

Your Excellent translation of my poems⁽¹⁾ which you were good enough to send me through Mr. M. J. Sonnenshein, reached me safely. Many Thanks.

I personally saw Mr. Sonnenshein and was pleased to learn from him about your great social standing and unceasing literary work.

Your greatness as a master in the world of song I knew already from before. My dear friend Prof. Leo Wiener told me of your wonderful poetic

achievements, and I have also learned to know it myself from the valuable translation of your works by the renowned Dr. Friedrich Adler⁽²⁾.

I hope it may interest you to know, dear sir, that an extensive volume of my poems, poetry and essays is now in print.

It is not unlikely that I should make a reading tour through the great Jewish centers of Germany and Austria⁽³⁾ and have the pleasure of expressing to you my deep admiration in person.

Yours very respectfully

Morris Rosenfeld

(איבערזעצונג:

זייער חשובער הער,

אייער אויסגעצייכנטע איבערזעצונג פון מיינע לידער, וואָס איר זייט געווען אַזוי גוט מיר צוזושיקן מיטן ה' מ. י. סאנענשיין, האָב איך פינקטלעך דער-האַלטן. אַ גרויסן דאַנק.

איך האָב ה' סאנענשיין געזען פּערזענלעך און בין געווען צופרידן געוואָרן צו ווערן פון אים וועגן אייער אָנגעזעענער סאַציאַלער פּאָזיציע און וועגן אייער אומענדלעכער ליטעראַרישער אַרבעט.

אייער באַרימטקייט ווי אַ מייסטער אין דער וועלט פון ליד איז מיר שוין גע-ווען באקאנט נאָך פון פּריער. מיין טייערער פּריינד פּראָפּ' לעאַ ווינער האָט מיר דערציילט וועגן אייערע וואונדערלעכע פּאַעטישע דערגרייכונגען און איך האָב דאָס אַליין אויך אויסגעפונען דורך דער ווערטפולער איבערזעצונג פון אייער ווערק, וואָס עס האָט געמאַכט דער באַקאַנטער דר' פּרידריך אַדלער⁽²⁾.

איך האָף אַז עס וועט אייך, טייערער הער, אינטערעסירן צו וויסן, אַז עס דרוקט זיך אַ גרעסערער באַנד פון מיינע לידער, פּאַעזיע און עסייען.

עס איז נישט אויסגעשלאָסן, אַז איך זאָל מאַכן אַ לייענ-טור איבער די גרע-סערע יידישע צענטערן פון דייטשלאַנד און עסטרייך און האָבן דאָס פּאַרגעניגן אייך פּערזענלעך אויסצודריקן מיין טיפּן אַפּשיי.

אייער מיט גרויס דרך ארץ

מאַריס ראָזענפעלד

(1) פּראָפּעסאר ווערכליצי האָט אנגעשריבן אויף טשעכיש אַ ליד „מאַריס ראָזענפעלד“, וואָס איז דעם 24סטן דעצעמבער, 1913 אָפּגעדרוקט געוואָרן אין אַ יידישער איבערזעצונג אין דעם שיקאַנער וואַכנבלאַט „דער אירישער רעקארד“. כאַטש דער איבערזעצער איז נישט אָנגע-געבן, איז קיין ספק נישט, אַז דאָס איז ראָזענפעלד'ס איבערזעצונג:

מאָריס ראָזענפעלדס ברייך

מ א ר ר י ס ר א ז ע נ פ ע ל ד

פון יאָראָסלאָוו ווערכליצקי

בלייכער מאָן ביי דער מאַשינע
מיט יסורים אָן אַ ברעג,
וועמען הושכנים פלעגט שפיגען
נויט און עלנר אויף זיין וועג.
אַרעמער מאָן וואָס נייען מוז
אַז אַז אויפהער פאַר זיין ברויט,
ווייל די נויט
געקרעכט האָט טויט —
דיר בלייבט טריי דיין געניוס

פון זיין דאַרף איז ער געקומען
אין דער ווייטער וועלט אַרײַן,
פון דעם וועלט גערויש פאַרנומען
האַט ער שפּאַט נאַר, לײד און פּײַן,
דאַר זײַן האַרץ — טראַץ, אומגליקס שלום —
האַט געגלייט אין קאַמף פאַר ברויט
כאַטש ס'האַט נויט
געסטראַשעט טויט —
ס'האַט אים באַוואַכט זיין געניוס

האַט געזען דורך לאַנדאַנס געפּל,
דורך דער נייער וועלטס געוואַלט,
מיט אַ טרערן בליק דאַס לעבן,
וואו דער עלנר הערשאַפט האַלט.
און געפּילט דער מוזעם קוש
האַט ער אויך אין קאַמף פאַר ברויט
ווען די נויט
געברילט האָט טויט —
דאַר וואָס נוצט דער געניוס?

ווידער ביי דער אַרבעט זינקט ער
נייט און נייט, און נייט,
דאַן מיט זשעדינעם השק טרינקט ער
ווען דער טאַג פאַרגייט
לאַבונג פון דעם שיינהייטס פּלוס —
נאַר אים שרעקט דער קאַמף פאַר ברויט!
אַד! די נויט
ליאַרעמט טויט
עס פאַרשטומט דער געניוס.

י. ל י פ ש י ץ

זיינע עלטערנס טרוים, פארלאנגען,
זיינע ברודערס שטים
און זיינע אייגענע הארעניס-באנגען
זיינען לידער אים...
אבער צו דער ארבעט מוז
ווידער און צום קאמף פאר ברויט,
דען די נויט
שרעקט מיט טויט, —
מוז אין שווייס דער גענויס

נאר כאטש ער האט שווער געליטן,
בלייבט ער דאך א העלד,
האט דעם קאמפס-פרייז אויסגעשטריטן;
האט ערשטוינט די וועלט
זינגנדיק זיין אומהם גרוס!
און אזוי דורך נויט און שפאט
זיך צו נאט
ערהויבן האט
זינגנדיק דער גענויס.

(2) דר' פרידריך אדלער, רעדאקטאר פון פראגער זשורנאל „באהעמיא“, האט געשריבן אן אריינפיר צו דער זאמלונג לידער, וואס אין איבערגעזעצט געווארן פון פרידריך טיבינגער און ארויסגעגעבן געווארן אין 1910 אין פראג. די ערשטע זאמלונג פון ראזענפעלדס לידער אין דער דייטשישער איבערזעצונג פון בערטאלד פייוועל און מיט די שפעטער פאפולער געווארענע צייכענונגען פון ליזיענעו, אין ארויס אין בערלין אין 1908.

(3) 1908 האט מאַריס ראזענפעלד געמאכט אזא טור, וואס אין געווען אן אמתע טריטומק-רייזע פאר דעם באַרימטן פּאָעט.

צו קלמן מרמון

קלמן מרמון, ליטעראטור־פּאָרשער, עסייאַיסט, קריטיקער, רעדאַקטער פון אַ צאָל צייטשריפטן אין די לעצטע דרייסיק יאָר מיטאַרבעטער פון דער ניו־יאָרקער „מאַרגען פרייהייט“, איז לאַנגע יאָרן געווען אַ בן בית ביי ראָזענפעלדן און זיין משפּחה. ער האָט אַ סך געשריבן וועגן מאָריס ראָזענפעלדן און אפילו געגרייט אַ גרעסער ווערק וועגן דעם פּאָעט. קלמן מרמון איז צו פּאַרדאָנקען דאָס, וואָס אַ טייל פון מאָריס ראָזענפעלדס ליטעראַרישער עזבון און דאָס וואָס איז איבערגעבליבן פון זיין אַרכיוו איז אַפּגעראַטעוועט געוואָרן און געפינט זיך איצטער אין יוואָ.

1

(אַנהייב 1906)

אייער איינלאָדונג מיטצואַרבעטן אין דעם „אידישען קעמפּפּער“ (1) נעם איך אָן מיט פּאַרגעניגן. ליידער אָבער וועט איר ניט קענען רעכענען אויף מיין שטענדיקע מיטווירקונג. מערסטנס, ווייל איך בין שטאַרק פּאַרנומען מיט שרייבן פאַרן „פּאַרווערטס“ און „צייט־גייסט“, און צווייטנס, ווייל מיין געזונט איז זייער אונטערבראַכן און איך בין די לעצטע עטלעכע חדשים אונטער די שטענדיקע אויפ־זיכט פון אַ דאָקטער.

מיין האַרץ איז מיט אייער זאַכע. „ייד און אַרבייטער“ איז שטענדיק געווען מיין מאָסטאָ. אַמאָל האָט מען מיך אָבער ניט פּערשטאַנען, אין געגנטייל, מען האָט מיך נאָך געשימפט און פּער־חרמ'ט פאַר מיין „וואַרפּן זיך“ אין „ביידע זייטן“. עס האָט געדויערט אַ פּערטל יאָרהונדערט ביז די ציל בעוואוסטע יידישע אַרבעטער, ייִדישע קעמפּפּער, זיינען געקומען צו מיר.

איך בין שוין געבראַכן אין קערפּער, אָבער מיין גייסט פרייט זיך מיט זיין זיג. איך בין מיט אייך און וויגש אייך סוקסעס. זעט, אַז אייער בלאַט זאָל זיין ליטעראַריש און ריין פון פּערזענלעכקייט און איר וועט מצליח זיין.

מיט ברודער גרוס

מ. ראָזענפעלד

(1) דער בריוו וואס איז ניט אדרעסירט איז געשריבן צו קלמן פרמרו, וואס איז געווען דער רעדאקטער פון „אידישער קעמפער“. דער „קעמפער“ האט אנגעהויבן דערשיינען אין מערץ 1906 אין ניויארק — פילאדעלפיע.

2

New York, March 1th 1906.

מיין ליבער מר' מארמאר!

ליידער האָט מיר דער שיקזאַל ניט פּערגונען דעם גרויסן פּערגעניגן מיט צו אַרבייטן אין אייער, אָדער בעסער געזאָגט, אין אונדזער ערשטן נומער „אידישער קעמפער“. איך שרייב דיזע ציילן מיט די גרעסטע מסירת נפש. מיין האַלבער קערפּער איז פּאַראַליזירט און איך בין קאַרגע צוויי וואָכן אין האָספיטאַל(1). גריסט אַלע חברים אין מיין נאָמען ווינשענדיק אייך גרויס ערפּאָלג פּערבלייב איך אייער גאַנץ ערגעבנסטער

מאַרריס ראָזענפּעליד

(1) דער בריוו איז געשריבן אויף אַ בלאַנק פּון

The New Physical and
Surgical Hospital (שפיטאַל)
465 Lexington Ave. (ניו־יאָרק)

3

דינסטאג דעם 1טן מאי 1906.

זייער געערטער הער מארמאר!

אייער אָפּנהערציקייט איינגעוויקלט אין אַן אַסיגנאַציע האָב איך ריכטיק ער- האַלטן. אייער ליבענסווירדיקעס שרייבן און אייער קליינער גרויסער פּרעזענט מאַכט אייך פּיל ערע. יעצט ערלויבט מיר אייך צו פּרעזענטירן מיט מיין דייטשע אויסגאַבע, וועלכע איך שיק אייך אַרויס גלייך מיט דיזן בריוו. יאָ די לאַגע איז זייער אַ טרויעריקע. פון אַלע אומגעלומפּערטע געשרייען אין די יידישע בלעטער וועגן הילף, האָב איך ליידער אויסער חרפה קיין זאַך ניט גענאָסן(1). פּרעגט ניט, פּריינד, ביי קיינעם וואָס צו טאָן פאַר מיר, נאָר טוט דאָס

מאָרײַס ראָזענפעלדס בריוו

אַליין. די פּוֹרֶעצ קענען זייער פּיל טאָן און זיי זיינען איינגעטלעך די איינציקע צו וועמען איך האָב אַ רעכט זיך צו ווענדן אין מיין יעצטיקע גרויסע נויט. איך צווייפל ניט, אַז איר וועט בעאיינפלוסן די אָרגאַניזאַציע און זי זאל פאַר מיר מאַכן אַ אונטערנעמונג(2). ניו יאָרק איז צופיל פּער'ס'ט מיט בלאַפּס. אייער צייטונג אָבער איז רייך און ערלעך און קען פּיל ווירקן צווישן אירע חברים. איך דאַנק אייך פאַרן דרוקן מיין אַדרעס און שיקן מיר דעם „אידישן קעמפּפּער“. אייער בלאַט איז די ריכטיקע שטימע פון פּראָטעסט קעגן דעם דאַפּלטן גלות: — קאַפּי־טאַליזמוס און אַנטיסעמיטיזמוס און דער איינציקער פּאַזיטיווער יידישער וועג־ווייזער.

ענטשולדיגט מיין קורצעס שרייבן. מיט דער אַנדער האַנט פּאַלט דאָס מיר שווער.

אייער גאַנץ ערגעבנסטער

מאָרײַס ראָזענפעלד

(1) זע דעם בריוו וואָס מאָרײַס ראָזענפעלדס ברודער האָט געשריבן צו ווינעדן. לויט מאָרײַס ראָזענפעלדס ברודער קומט אויס, אַז דער „יידיש־דערנדיקער עולם האָט יא עפעס גע־כאַן, אָבער ער קאַן אים ניט שאַפן קיין באַדייטנדיקע הכנסה, וואָס איז זייער נייטיק אין זיין איצטיקן מצב“. ראָזענפעלדס ברודער שלאַגט פאַר, אַז פּראָפּעסאר ווינעדן זאל וועגן דעם שרייבן אין דער אַמעריקאַנער פרעסע. ווי עס ווייזט אָבער אויס פון דעם ווייטערדיקן בריוו האָט דושיקאַב שיה יא געהאַפּטן: ראָזענפעלדן און אים באַשטימט אַ חודש־לעכע הילף, פּראָפּעסאר ערווין ר. זעלינגאַן, וואָס איז געווען ראָזענפעלדס אַ פּאַרערער, האָט דעם 6טן נאוועמבער, 1906 געשריבן צו פּרוי ראָזענפעלד, אַז ער האָט געהערט, אַז „עס איז פאַר איר זייער שווער זיך אַז עצה צו טאָן“ און דעריבער האָט ער געבעטן זיין ברודער, דעם באַנקיר, אייזיק, נ. זע־לינגאַן, אַז ער זאל איר „שיקן 5 דאָלאַר אַ חודש ווי אַן הוספה צו דעם וואָס איר קריגט שוין פון סר. שיפּן“. (דער ענגלישער בריוו געפינט זיך אין ייוואַ־אַרכיוו).

(2) דער „אידישער קעמפּפּער“ האָט געפּנט אַ געלד־זאַמלונג פאַרן פּאַעט און דעם 81סטן אַקטאָבער 1906 באַשטעטיקט פּרוי ראָזענפעלד אין אַז ענגלישן בריוו צו מרמרן, וואָס איז סכּתמא געשריבן געוואָרן פון אַ סאַכטער, אַז זי האָט דערהאַפּטן 28.20. געלט איז אויך גע־שאַפן געוואָרן פון פּאַרשיידענע אַרבעטער אָרגאַניזאַציעס, צייטונגען און יחידים אין אַמע־ריקע און אין אויסלאַנד. אזוי האָט, לַמשלָה, אַ פּאַראייניקטער קאַמיטעט פון פּאַריזער אַרבעטער אָרגאַניזאַציעס, וואָס האָט אַריינגענומען דעם בונדישן פּאַראייין „קעמפּפּער“, די גרופּע סינדי־קאַליסט־דעוואַלוציאַנערן, די אַנאַרכיסטן־קאַמוניסטן, די פּוילישע סאַציאַליסטישע פּאַרטיי, פּוע־לי ציון, די ס״ם און די פּרייע בינעס, איינגעאַרנט אַ גרויסן באַל, וואָס האָט אַריינגעבראַכט די גאַר גרויסע סומע פאַר יענער צייט פון 2006 פּראַנק. די הוצאות זיינען געווען 1342 פּראַנק און די 664 פּראַנק ריזח זיינען אויסגעבליבן געוואָרן אויף 126 דאָלאַר און אַפּגעשיקט געוואָרן צו מאָרײַס ראָזענפעלדן (בריוו אין „פּאַרווערטס“).

פון סט. לאַויס, מיזורי, שרייבט דעם 29סטן מערץ 1907, אַ געוויסער מ. 5. גלאַס (אויף אַ בלאַנק פון אַ הימל־פאַבריק), אַז ער שיקט „אַ דראַפּט (געלד־אַנווייזונג) אויף 10 דאָלאַר, וועלכע מיר האָבן קאַלעקטער (געזאַמלט)“ (ייוואַ־אַרכיוו).

392 Prescott St.
Yonkers, N. Y.
June 25, 1906.

מיין ליבער הער מארמאָר!

דאָס איז דער ערשטער בריוו, וואָס איך שרייב מיט מיין רעכטע האַנט זייט איך בין קראַנק געוואָרן. נאַטירלעך ציטערט נאָך די פען אין מייע פּינגער און די האַנט איז מיר שטאַרק אָפּגעחלשט, איך מוז ביי יעדע צוויי ווערטער זיך אָפּ-רוען, אָבער איך פּיל זיך דאָך גליקלעך כאַטש מיט דאָס ביסל ערהאַלונג. סיי ווי סיי וועל איך אין אַ פאַר וואַכן אַרום אָפּפאַרן נאָך האַט ספּרינגס, אַרקענזאַס, אין די וואַרם-בעדער. דאָס איז דער בעפעל מיט די קוראַציע וועט געוויס בע-טרעפן ביז 500 דאָלאַר(1), ווייל איך וועל מוזן בלייבן אין די בעדער איבער-זומער.

איר וועט מיר דאַרום טאָן אַ גרויסע טובה ווען איר וועט מיר געפעליקסט צושיקן, ביי אייער פּריסטע געלעגנהייט, די עטלעכע דאָלאַר, וואָס איז אַרייַן-געקומען אין אָפּיס פון "קעמפּפער" פון מייעטוועגן. איך מוז, פאַר מיין אַוועקפאַרן, ברענגען אַלע מייע פאַמיליען-אַנגעלעגנ-הייטן און "פינאַנסן" אין אַרדענונג... איך מוז זען אויף ווי ווייט א יך מעג זיך לאָזן קאָסטן אין די ספּרינגס און מיין פ א מ י ל י ע — אין דער היים... ענטשולדיקט דעם קאַלטן, בלעכענעם ביזנעס-טאָן פון אַט דעם בריוו און עמ-פאַנגט מיין וואַרעמסטן דאַנק פאַר אַלע גוטסקייטן, וואָס איר האַט מיר בעוויזן ביז היינטיקן טאָג. איך האָף אייך צו שרייבן פון די באדע פלעצער, אויב איך וועל עס נאָר קענען. מיט די פּריינדלעכסטע גרוסן אייער גאַנץ ערגעבנסטער

מאַרריס ראָזענפעלד

(1) דעם 8טן יוני, 1906 האַט דער ראַבינער א. ב. ריין (A. B. Rhine) געשריבן אַ (ענגלישן) בריוו צו מאַרריס ראָזענפעלדן און האַט אים אין נאָמען פון "בני ברית" לאַזשע האַט ספּרינגס, אַרקענסאַס פאַרבעטן צו קומען זיך קורירן אין די דאַרטיקע בעדער אויף די קאַסטן פון דער "בני ברית" לאַזשע. "חשובער הער — שרייבט דער ראַבינער ריין — איך האב מיט גרויס באַדויערן געלייענט וועגן אייער טרויעריקן מצב און וועגן דער נלייכניגליכקייט מיט וועלכער מען האַט זיך באַ-צויגן צו אייד, וואָס איז, ליידער, צו אַפט דער נורף פון תלמידי חכמים ביי ירו. אויב אייער קראַנקהייט איז אַזאַ, וואָס די בעדער אין האַט ספּרינגס קאנען אייד העלפן, ווייל איר אייך מיט פאַרנעניגן פאַרשלאָגן אין נאָמען פון דער "בני ברית" לאַזשע צו קומען דאָ אַהער זיך

מאַריס ראָזענפעלדס בריוו

קורירן ווי אונדזער גאַסט. אויב איר נעמט דאָס און (די פאַרבעטונג), הייסט זשע אייער דאָקטער מיר איבערשיקן אַ באַשרייבונג פון אייער קראַנקהייט און איר וועל דאָס איבערגעבן אַ לאַקאַלן דאָקטער דאָ און וועל גלייך האַנדלען ווי נאָר מע וועט מיך אינפארמירן. (מאַריס ראָזענפעלד קאַלעקציע, ייוואַ אַרכיוו).

דעם 4טן אָקטאָבער, 1906 האָט דער זעלבער ראַבינער ריין אָפגערוקט אַ בריוו אין דעם American Israelite פון סינסינאַטי אין וועלכן ער זאָגט, אַז דער גורל איז געפאַלן „אויף אַן אומבאקאנטער קליינער קהילה צו קומען דעם פּאָעט צו הילף. בית ישראל קאַזשע (פון „בני ברית“) פון האָט ספּרינגס, וואָס האָט געהערט וועגן מר. ראָזענפעלדס מצב אין דאָס אים פאַרבעטן צו זיין איר גאַסט און קומען קיין האָט ספּרינגס זיך קורירן אין דעם באַ-רימטן רעזאָרט. דער פּאָעט האָט שפּעטער דערציילט דעם שרייבער (דעם ראַבינער ריין), אַז זיין דאָקטער האָט אים געהייסן פאַרן קיין האָט ספּרינגס און אַז ער (ראָזענפעלד) האָט געהאַט אויפגעגעבן דעם געדאַנק, ווייל ער האָט זיך דאָס נישט געקאַנט דערלויבן און פונקט דער-מאַלס איז אנגעקומען די פאַרבעטונג פון דער האָט ספּרינגער קאַזשע. מר. ראָזענפעלד איז דאָ (אין האָט ספּרינגס) איבער צוויי וואָכן. די פאַרבעטונג אין זיין געזונט צושטאַנד איז באַ-דייטנדיק: ער קאָן שוין פרייער באַנוצן די האַנט און דעם פּוס און דער דאָקטער האָפט אַז ער וועט אין גאַנצן געזונט ווערן. זיינע הוצאות ווערן געניגנדיק געדעקט פון דער לאַקאַלער קאַזשע און די גראַנד קאַזשע נומער 7 פון „בני ברית“ פון דער געגנט האָט באַרייטוויליק פאַרגעשלאָגן אויסצוהאַלטן דעם פּאָעט אַזוי לאַנג ווי עס וועט זיין נייטיק“. מע דאַרף בלויז צוגעבן, אַז די „בני ברית“ קאַזשעס, ספּעציעל אין די ווייטע מקומות, האָבן בדרך כלל נישט געהאַט קיין אַנדערע מיטגלידער ווי נאָר דייטשע יידן.

5

392 Prescott St.
Yonkers, N. Y.
July 4, 1906.

מיין ליבער מר' מאַרמאַר!

ווי איר זעט פון די אויבערשטע דאַטום איז שוין היינט מיטוואָך, ניט מאַגן טאָג, און איר האָב נאָך דאָס געלט ניט ערהאַלטן. איך האָף, אַז איר וועט זיך אַזוי גוט זיין בעמיען צו זען, דאָס מיין טרעזשורער זאָל מיר צושיקן דעם ערטראַג פון די אונטערנעמונגען און זי ווי ניט שפּעטער ווי שבת, ווייל איך מוז אַוועק-פאַרן. איך דאַנק אייך אינגסט פאַר אייערע פריינדלעכע ווערטער (ר) און אייער מי פון מיינעטוועגן. מיט די הערצלעכסטע גרוסן אייער גאַנץ ערגעבנסטער

מאַריס ראָזענפעלד

392 Prescott St.
Yonkers, N. Y.

שבת אָוונט דעם 7טן דזשולאי 1906

זייער געערטער הער מאַרמאָר!

בעסטער פריינד, —

איך האָב נאָך דאָס געלט פון דעם „אידישן קעמפפער“ ניט ערהאַלטן. וואָר־
שיינלעך איז אייך מיין 2טער בריוו צו שפעט אָנגעקומען, אָדער איך האָב שלעכט
געטאָן וואָס איך האָב געשריבן אויף אייער פּריוואַט אַדרעס, ווייל עס האָט אייך
גענומען מער צייט צו זען דעם בחור, וואָס האַלט צו מיינע געלט. איך האָף
אַלנפּאַלס אַז עס וועט אייך געלינגען צו זען איך זאָל ערהאַלטן דאָס געלט ניט
שפעטער ווי מיטוואָך. איך בין זיכער אַז אַן אייך ווענדעט זיך דאָס ניט, ליידער
אַבער מוז איך אייך טראַבלען, ווייל איר זייט דער איינציגער צו וועמען איך קען
זיך ווענדן וועגן דער בעטרעפּענדער אָנגעלעגנהייט.

עס וועט מיר זיין ניט אנגענעם צו שיקן מיין פרוי נאָך פּילאַדעלפּיא זי
זאָל זען דעם „טרעזשורער“. מיט די פריינדלעכסטע און הערצלעכסטע גרוסן
צו אייך און מיט פּיל דאָנקבאַרקיט פאַר אייער מי פון מיין טובה וועגן פּערבלייב
איך אייער אויפריכטיקער, אמתער פריינד

מאַריס ראָזענפּעלד

646 Quapau Ave. Hot Springs, Ark.(¹)
October 8, 1906.

מיין טייערער מר' ק. מאַרמאָר!

מיין פרוי האָט מיר צוגעשיקט אייער בריוו נאָך די וואַרם־בעדער וואו איך
מאָך דורך אַ קורס קוראַציע. איך ברענג אַ גרויסן אָפּפער מיטן שרייבן אייך אַט
דעם בריוו, ווייל מיינע אויגן ענטזאגן זיך מיר מער צו דינען. עס איז מעגליך
איך זאָל פּערלירן די ליכט פון מיינע אויגן יעדן אויגנבליק. די אָפּטישע נערוון
זיינען מיר רואינירט פון דעם פאַראַליז און פּולשטענדיקע בלינדקייט קען איינ־
טרעטן יעדע רגע. מעגליך אַז איך זאָל געבראַכט ווערן צוריק אַהיים נאָך יאנקערס

מאָריס ראָזענפעלדס בריוו

איינגעוויקלט אין אייביקע נאכט(2). איך אייל זיך דאָרום צו שרייבן, אָבוואל איך טאָר ניט, כדי צו זען די לעצטע ציילן פון מיין פעדער.
די אייניקע דאָלאַר פון די שווייץ זאָלט איר אַזוי גוט זיין צושיקן יעצט צו מיין פרוי, זי נויטיקט זיך זייער שטאַרק אין דעם(2). דער פאָנד מיינער האָט זיך שוין אַזוי ווי געענדיקט, אָבער מיין גרויסער אונגליק פאָנגט זיך יעצט אָן.
גריסט אַלע חברים און אַלע יידישע לעזער פון מיינעטוועגן דריקט זיי אויס מיין ליבע און מיין צוטרויען צו זיי, אַז זיי וועלן מיך ניט לאָזן שטיין אַ בלינדן בעטלער אין די אָפענע גאַסן.

מיט האַכאַכטונג אייער גאַנץ ערגעבנסטער און דאַנקבאַרער

מאָריס ראָזענפעלד

מיין פרויס אָדרעס:

Mrs. M. Rosenfeld, 429 Prescott St., Yonkers N. Y.

(1) דער בריוו איז געשריבן אויפן בלאַנק פון דאָקטער וואָס האָט געהיילט ראָזענפעלד:

S. P. Collings, M. D.
Howard P. Collings, M. D.
Hot Springs, Arkansas

(2) אין אייראָפע האָט זיך פאַרשפּרייט אַ פאַלשער קלאָנג, אַז מאָריס ראָזענפעלד איז גע- שטאַרבן און כמעט אַלע יידישע צייטשריפטן האָבן פּראָמינענט געמאַלדן וועגן דעם טויט פון דעם גרויסן יידישן דיכטער. אַזוי האָט למשל, די ווינער „Neue National Zeitung“, וואָס איר רעדאַקטאר איז געווען דר. ס. ר. לאַנדאָו, וואָס האָט געהאַט אויספירלעך געשריבן וועגן ראָזענ- פעלדס לידער אין זיין צייטונג און אויך אין דעם באַקאַנטן אַלגעמיין סאַציאַליסטישן זשורנאַל „די נויע צייט“, וואָרעם באַקלאַנגט דעם דיכטער וואָס איז „געשטאַרבן אין נויט און עלטער... בלינד און פאַרהונגערט... דער טויט האָט אים דערצייזט“ „Die Neue National Zeitung, Wien, 2 August, 1907“.

אין אַ בריוו צו דער „פּאַלקסצייטונג“ אין ווילנע וואָס איז איבערגעדרוקט געוואָרן אין דער לאָדזשער „ראַמאַנצייטונג“ פון 2טן אויגוסט 1907, שרייבט מאָריס ראָזענפעלד: „איך לעב, כאַטש זער טויט וואָלט מיר ליבער געווען ווי מיין איצטיקער צושטאַנד... עלער, צרות צוליב בלינדקייט, יסורים און אַרעמקייט, די קינדער מוזן, נעכער, פון נויט ליידן, באַגרענעצט אין אויסגאַבן, 800 דאָלאַר חובות, אַרײַנגעפאַלן אין די הענט פון פּראַצענטניקעס, וואָס האָבן מיין הייזל צוגענומען און מיר מיט מיין פאַמיליע אויף דער נאַכ אַרײַנגעוואָרפן. עס האָט געהאַלטן דערביי אַז איך מיט מיין ווייב און קינדער זאָלן שטאַרבן פאַר הונגער. עס איז אָבער נאָך ווייניק געווען די צרות באַר מיר, האָבן זיי נאָך מפורסם געווען אין דער וועלט, אַז איך בין געשטאַרבן, כדי די עטלעכע וואַוילטעטער זאָלן אויך אויפהערן מיך צו שטיצן.“

(3) דעם 19טן אָקטאָבער 1906 שרייבט פרוי ראָזענפעלד מרמרן, אַז זי האָט דערהאַלטן זיין בריוו, וואו ער מרמר, האָט איר געלאָזט וויסן, אַז „אין „קעמפער“ איז אַרײַנגעקומען 12 דאָלאַר

מיט 75 סענט". פרוי ראזענפעלד שרייבט, אַז זי „נייטיקט זיך אין דעם געלט און ער זאָל עס איר געפעליק צושיקן". דעם 28סטן יאנואר, 1907, שרייבט מאַריס ראזענפעלדס יינגערער ברודער, י. ר. ראזענפעלד מרמרו אַ בריוו, וואו ער לאַזט וויסן דעם רעדאַקטאר פון „קעמפער", אַז „מיין ברודער מר. מאַריס ראזענפעלד, האט מיר געבעטן אייך צו לאַזן וויסן, אַז ער וואַלט איצטער נע- קאַנט נוצן דאָס געלט, וואס געפינט זיך אין „אירישער קעמפער". אַ חודש שפעטער, דעם 31טן פעברואַר 1907 שרייבט מאַריס ראזענפעלדס מיטלסטע טאכטער דאָראַ מרמרו שוין אַז אומהעפלעכן בריוו, אַז „עס איז פונקט אַ וואַך זינט מיין פאָטער האט אייך געשריבן אַ בריוו און געבעטן דאָס געלט וואָס געהערט אים און איז איצט אין די הענט פון אייער צייטונג און איר האט איגנאַרירט זיין שרייבן און אים נישט געענטפערט" (ביידע בריוו — י. ר. ראזענפעלדס און דאָראַ ראזענפעלדס — זיינען אין ענגליש, ייוואַאַרכיוו). קלמן מרמרו איז געווען ראזענפעלדס איבער- געגעבענער פאַרערער און געטאן איבער זיינע כוהות צו העלפן דעם דיכטער.

פרייטאָג, דען 15טן מאָרץ 1907.

מיין טייערער מר' ק. מאַרמאַר!

אייער ווערטעס שרייבן האָב איך ערהאַלטן און מיר פרייט וואָס איר האָט זיך ענדליך ענטשלאָסן מיר צו בעזוכן. לויט אייער שרייבן זעט דאָס אויס, אַז איך בין שוין געזונט, בין שוין ווידער אַ שרייבער נאָר פאַרן „קעמפער" וויל איך נישט שרייבן. אמת איך בין גענעזן פון מיין פאַראַליזירונג און איך זע אויס קערפערלעך גאַנץ גוט אָבער מיינע אויגן זיינען זייער שוואַך און אַ שורה אַנצושרייבן קומט מיר אַן מיטן טויט צוגלייך. איך האָב געהאַט „אַנגעשריבן" אייניקע זאַכן אָבער דרוקן האָב איך זיי נישט געקענט סיידן מען זאָל זיי איבערשרייבן. איין מאַל איז געקומען מר. מילך (1) פון „צוקונפט" און איבערגעשריבן; דאָן איז מען געקומען פון „פאַר- ווערטס" און איבערגעשריבן. דאָס הייסט אייגנטלעך אַז איך האָב בלויז דיקטירט. דאָן האָט איר ביי מיר ג א ר נ י ט ג ע ב ע ט ן. אויך האָט מיר געזאָגט מר. רויזענבלאַט (2), אַז ער גיט אייך אַ גאַנצע פיידזש (זייט) פאַעזיע פאַר אייער יוביל- לעאום נומער. איך גלויב אַ פיידזש פאַעזיע פאַר אַ צייטונג איז מ ע ר ווי גענוג. צופיל שמאַלץ מאַכט קאַליע דעם קוגל...

סיי ווי האָט מיר דער דאַקטער פאַרזאָגט איך זאָל נישט וואַגן מער צו שרייבן ביז ער וועט מיר הייסן.

דער „קעמפער" איז ביי מיר פונקט אַזוי טייער ווי ביי אייך אַליין, און איך בין פון האַרצן דאַנקבאַר אייך און אַלע חברים פאַר זייער טרייהייט צו מיר. ווען איר וועט נישט האָבן קיין גאַנצע פיידזש פאַעזיע אַמאָל, וועל איך צופאַלן מיט איי- ניקע פערזן. דאָן האָף איך, וועל איך זיך אויך אַנזען.

מיט גריסן אייער

מאַריס ראזענפעלד

מאַריס ראָזענפעלדס בריוו

- (1) יעקב טילך איז דאָמאלס געווען מיטערדאָקטאר פון דער „צוקונפט“.
(2) דער פּאָעט ה. רויזענבלאַט.

9

353 Beekman Ave.
Bronx, N. Y., Aug. 29 1910

זייער געערטער דר' ראַיעווסקי!(1)

טייערער פריינד, דער איבערברענגער פון דיין בריוו איז מר. ק. מאַרמאַר, גע-
וועזענער רעדאָקטער פון „אידישן קעמפּפּער“ אין ניו יאָרק און פּאָזיטיוו איינגער-
פון אונדזערע איידלסטע יונגעלייט צווישן די רוסיש-יידישע איינוואַנדערער אין
אַמעריקע. ער איז נעבעך פלעצליך קראַנק געוואָרן און מ ו ז פּאַרלויפיק אַפּ-
פּאַרן נאָך ליבערטי נ. י. איך בעט אייך דאַרום אַלס מענטש, פריינד און קאַלעגאַ
איר זאָלט זיך צו אונדזער קראַנקן פריינד אָפּגעבן מיט אַ ספּעציעלע אינטערעסע.
אים אַן עצה געבן און העלפן מיט וואָס איר וועט נאָר קענען, דען איך פּערזיכער
אייך, אַז ער איז דאָס ווערט.

אַחוץ מיין דאַנקבאַרקייט וועט איר געווינען די דאַנקבאַרקייט פון הונדערטע
אינטעליגענטע און די פּאַרגעשריטנסטע מענטשן אין ניו יאָרק און אויסער ניו יאָרק,
ווען איר וועט דעם מאָן, וואָס נויטיקט זיך אין אייער הילף און פריינדשאַפּט,
העלפן ווי ווייט מעגלעך.

דאַנקנדיק אייך פאַרויס און בעטנדיק אייך נאָך אַמאָל צו טאָן אייער מענלעכע
פליכט צו אַן איידעלן מענטשן, אַן אידעאָליסט און פרייהייטס קעמפּער אויף דעם
געביט פון אַרבייטער און יידן.

פּערבלייבט איך מיט האַכאַכטונג און די הערצלעכסטע גרוסן

מאַריס ראָזענפעלד

- (1) מרמר ניט צו אַן אַ באַמערקונג צו דעם בריוו, אַז ער „איז ניט געפאַרן זיך היילן אין
ליבערטי סאַניטאַריום“ און אַז ער „איז געווען קעגן אַזאַ בריוו“ וועגן זיך.

141 - 29 Crotona Ave.
Bronx, New York, N. Y., Jan. 27, 1914.

— זייער טייערער פריינד ק. מאַרמאַר: —

ענטשולדיקט, פריינד, וואָס איך האָב אייך פריער ניט געענטפערט, דאָס איך האָב ערהאַלטן דאָס בילד, וואָס איר האָט מיר געשיקט. איך דאַנק אייך זייער. איך בעטראַכט דאָס פאַר אַ גרויסע מתנה. איך וואָלט אייך נאָך מער דאַנקבאַר געווען ווען איר וואָלט געקענט זיך בעמיען און זען דעם פּאָטאָגראַפער און ביי אים בעטן אַ פאַר בילדער פון די פערשידענע פּאָזיציעס וואָס ער האָט געמאַכט פון מיר אַליין. דער מאַן איז פּאָזיטיוו אַ קינסטלער און איך וואָלט געמאַכט פון איינע פון זיינע בילדער אַ "קאַט".

יעצט וועל איך אייך נאָך עפעס בעטן, אויב עס איז ניט צופיל "באַדער" פאַר אייך, נעמליך: זונטיק דעם 18טן יאַנואַר (דאָס הייסט מיט אַ פאַר וואַכן צוריק). אַ זונטיק איז דאָס געווען, איז ערשינען אין דער שיקאַגער צייטונג "אינטער און שעה" (1) אַ גאַנצע "פּיידזש" וועגן מיינע ווייניקייט. איין נומער האָט מען מיר צוגעשיקט אין אָפּיס פון "פּאַרווערטס". איך וואָלט אָבער וועלן נאָך אַ צוויי דריי פון די זעלביקע נומערן. אויב איר קענט קריגן אַ פאַר קאָפּיעס פון יענע צייטונג מיט דעם אַרטיקל וועגן מיר, שניידט אויס די ספּעציעלע "פּיידזש" וועגן מיר, לייגט דאָס אַריין אין אַ קאַנווערט און שיקט דאָס צו מיר אויף דער אויבערשטער אַדרעס. נאָך איין טובה מוזט איר מיר טאָן ווען די וועלט זאָל אַפּילו אויף און אונז טערגריין, נעמליך: גריסט זייער הערצלעך אונדזער טייערן געמיינזאַמען חבר און פריינד הערן באקאל(2). איך וועל קיינמאַל ניט פאַרגעסן דעם פיינעם צובייס, וואָס זיין זייער ליבנסווירדיקע פרוי האָט פאַר אונדז געמאַכט. מער קיין נייט, איך דריק אייך ברידערלעך די האַנט. אייער גאַנץ ערגעבנסטער פריינד און קאַלעגז

מאַרריס ראָזענפעלד

(1) זונטיק, דעם 18טן יאַנואַר, 1914 האָט די שיקאַגער צייטונג Inter Ocean אפגעדרוקט אַ גרויסן אַרטיקל פון עלס פ. וויל, "דער פּאַעט פון די סוועט־שעפּער" (Poet of the Sweat Shops).

איז צענטער פונעם אַרטיקל איז אפגעדרוקט אַ גרויס בילד פונעם פּאַעט און פון ביידע זייטן צוויי צייכענונגען פון מיידלעך ביי די מאַשינען. דאָס אַרטיקל איז געשריבן געוואָרן אין שייכות מיט מאַריס ראָזענפעלדס פּופציק יעריקן יובל וואָס איז געפיערט געוואָרן אין שיקאַגא, דעם 21סטן דעצעמבער, 1913 און איבער צוויי טויזנט מענטשן האָבן איבערגעפילט דעם היברו אינסטיטוט, וואו די פיייערונג איז פאַרגעקומען.

מארים ראזענפעלדס בריוו

עלמי פ. וויילס ארטיקל איז אן אפשצונג, וואס איז פון א העכערן קאליבער ווי די געוויינלעכע ארטיקלען וואס זיינען פון צייט צו צייט געדרוקט געווארן וועגן ראזענפעלדן איז דער אמעריקאנער פרעסע. זי ברענגט אויך אויסצוגן פון ראזענפעלדס לידער און פארבינדט זיין שאפן, ווי עס איז דאמאלס געווען אנגענומען מיט דעם קאמף קעגן דעם סוועטישאפ. וועגן יידיש האט מארים ראזענפעלד געזאגט דער שרייבערין, אז ווי לאנג די עמיגראציע פון רוסלאנד האלט אן איז זיך ניטא וואס צו זארגן פאר דער צוקונפט פון יידיש. יידיש וועט נאך אודאי עקזיסטירן א צווייטריי הונדערט יאר, אבער ניט אזוי לאנג אין אמעריקע. צי זיין שאפן וועט לעבן אדער שטארבן, איז ער אבער צופרידן מיט דעם וואס ער האט געטאן פארן יידישן אימיגראנט.

מארים ראזענפעלד האט געזאגט: „איך בין גליקלעך און שטאלץ וואס איך בין אן אמעריקאנער... איך בין קודמיכל אן אמעריקאנער און נאך דעם א ייד.“ וועגן העברעאיש האט דער פאעט זיך אויסגעדרוקט, אז „מע רעדט א סך צווישן ציוניסטן וועגן אויפלעבן העברעאיש און אז מע האט אין א קליינעם ווינקל פון ארץ ישראל דאס געטאן, אבער וואס שייך מיר האלט איך ניט, אז דאס (די אויפלעבונג פון העברעאיש) קאן האבן א פערמאנענטן דערפאלג“

די אולטרא-קאנסערוואטיווע און גרעסטע שיקאגער צייטונג *The Chicago Tribune* האט דעם 24סטן דעצעמבער 1913 געשריבן א ספעציעלן לייטארטיקל *Howoring a Poet* וועגן ראזענפעלדן אין שייכות מיט דער פייערונג פון 21סטן דעצעמבער. דאס לייטארטיקל איז פערשטרייבט, אז „מיר האבן לעצטנס אומנייטיק געזאגט וועגן וואוינונג און אימיגראנטן-פראג בילעמען. מיר האבן אנגענומען, אז דער באוואוינער פון די ארעמע הייזער, דער אימיגראנט, איז א טויטער באלאסט און אז ער איז גלייכנילטיק צו דעם מצב זיינעם. מיר האבן אבער געמאכט א פעות אין אונדזערע השבנות. אזעלכע אונטערנעמונגען ווי די וואס איז אויבן באשריבן גען ווארן (געמיניט: די ראזענפעלד פייערונג) באווייזן דאס. מיר האבן אזוי געטראכט ווייל בלויז די ערנסטע טייל פון די טענעמענט באוואוינער ווערן ארויסגעשלעפט אין דעם ליכט פון טאג... עס זיינען אבער דא אידעאלן, טרוימען און אספיראציעס צווישן אונדזער טענעמענט-באפעלקער רונג, וואס די דרויסנדיקע וועלט ווייכט ווייכט דערפון גארניט“.

(2) מ. באקאל — א שיקאגער יידישער זשורנאליסט.

מאי דעם 9טן 1914.

זייער טייערער און געשעצטער פריינד מארמאָר!

די אורזאכע דערפון, וואָס איך האָב אייך ביז איצט ניט געענטפערט איז פשוט, ווייל איך בין ניט געווען אין ניו יארק. איך געפין זיך איצט מיט מיין פאמיליע אויף אַ פּאַרם, עטלעכע דאלאַר רייזע (ע) פון ניו יארק. דער פּאַרם איז מיין אייגענער, נער, איך בין געוואָרן גערוועזן און האָב געמוזט אָפּטרעטן פון ניו יארק. דאָ פיל איך אַ סך בעסער. איך בעאַרבעט ניט מיין פּאַרם, איך וואוין דאָ בלויז.

אַלי, וואָס (איר) זייט אזוי גוט געווען מיר צו שיקן האָב איך פינקטלעך ערר האַלטן. מען האָט דאָס מיר צוגעשיקט אויפן פּאַרם. איך האָב ערהאַלטן דעם „אינ-טער אישואן“, וואָס איר האָט מיר געשיקט און האָב אויך ערהאַלטן די בילדער. איך

האָב ביידע בילדער איינגעפאַסט אין שיינע רעמלעך און זיי הענגען אין מיין לייב־
ראַרי (ביבליאָטעק). אונטן וועט איר געפינען מיין קאַנטרי (דאַטשע)־אַדרעס אויף
וועלכער איר וועט קענען צו מיר שרייבן, אויב איר וועט האָבן חשק דאָס צו טאָן.
אויפן פאַרם וועל איך בלויז וואוינען איבער זומער. ווינטער וועל איך ווידער וואוי־
נען אין ניו יאָרק.

מיט די אויפריכטיקסטע גרוסן און ווינשונגען אייער גאַנץ ערגעבנסטער
פריינד

מאַרריס ראָזענפעלד

מיין אַדרעס:

Morris Rosenfeld
Belle Rose Farm
Spencertown, N. Y.

12

Feb. 19, 1915.

זייער טייערער פריינד און קאלעגע ק. מאַרמאַר: —

ניין, קיינער, אויסער אייך, האָט מיר דעם אויסשניט פון דער טשיקאַגער ציי־
טונג (1) ניט צוגעשיקט. איך בין אייך דערפאַר פון האַרצן דאַנקבאַר פאַר אייער
געפעליקער בעמיאונג פון מיינעטוועגן.

דאָס איז ערשטנס. צווייטנס האָט מיך סתם געפרייט צו הערן פון אייך. די
מענטשלעכע נאַטור: „אָוועק פון די אויגן איז אָוועק פון האַרצן“ איז שרעקלעך און
אַ אויסנאַם אין אַט דעם דאָזיקן כלל איז אַ הימלשע פרייד.

שרייבט מיר, פריינד, וואָס איר מאַכט אין אַלגעמיין, וואו איר שרייבט און
ווי אייך גייט אין דער „ווינטיקער שטאָט“, דען איך האָב כמעט קיין צייט צו לעזן
פראַווינץ־צייטונגען און ווייס גאַר ניט וואָס עס הערט זיך אין די קאַנטרי שטעט.
איר, זע איך, ווייסט, אַז איך שרייב אין „טאַגעבלאַט“, אָבער אויב איר זייט נאָך
בעשעפטיקט אין „קוריער“ (2) ווייס איך ניט. וואָס מאַכט אונדזער פריינד מיט
וועלכן מיר שטיין אויף איין בילד?

מיט די פאַרציגלעכסטע גרוסן אייער גאַנץ ערגעבנסטער

מאַרריס ראָזענפעלד

מיין פּריוואַט אַדרעס:

Morris Rosenfeld
1390 Clinton Ave.
The Bronx, New York, N. Y.

(1) נעמיינט די שיקאַנער צייטונג Inter Ocean

(2) מרמר האָט מיטגעאַרבעט אין שיקאַנער „קוריער“ אין די יאָרן 1914—1915.

13

332 Beekman Ave.
Bronx, New York.
March 5, 1916.

זייער געערטער פּריינד ק. מאַרמאַר: —

אייער ווערטעס שרייבן, וואָס איר האָט מיר צוגעשיקט אויף די אַדרעס פון ה. ראָזענבלאַט (1), האָב איך ריכטיק ערהאַלטן. מיר טוט לייד וואָס אייך איז אַזוי שווער אָנגעקומען מיך אויסצוזוכן, די שולד איז אָבער אייערע. אויב איר קוקט מיט אַ ניקטערן בליק אויף דער ניויאַרקער יידישער „פּרעסע“ וואָלט איר געדאַרפט באַ- מערקן, אַז איך האָב מיט די שונדאוואטע בלעטער קיין שום שייכות ניט. איך שרייב דאָרט ניט, ווייל דאָרט דאַרף מען קיין שרייבער ניט האָבן און שמירן קען איך ניט. אייער „קונסט־פּריינד (2)“ האָב איך ערשט דעם שבת אָוונט באַקומען אין אָפּיס פון „אַמעריקאַנער“, איך דאַנק אייך זייער. טייערער פּריינד, וואָס וועט אייך אַרוויסקומען ווען איך וועל שרייבן מיין מיינונג איבער אייער מאַגאַזין? וועט איר דען זיין אימשטאַנד צו אָנגאַזשירן בעסערע טאַלענטע? זיינען דען איבערהויפט דאָ אין אַמעריקע וועלכע יידישע טאַלענטע צו שרייבן וועגן קונסט אין אַ קונסט־בלאַט? איך וואָלט אייך געהאַט זייער פיל צו שרייבן, אָבער עס וועט ניט נוצן. אונ- טער די אומשטענדן איז אייער זשורנאַל גוט גענוג. ווער עס ערוואַרטעט אין יידיש עטוואָס בעסערעס איז אַ נאַר. בעמיט זיך נאָר דאָס אייער שריפט זאָל ניט ערגער ווערן, בעסער מאַכן וועט איר דאָס ניט קענען, ערשטנס, ווייל איר האָט ניט די פינאַנציעלע מיטל, צווייטנס, ווייל מיר האָבן ניט קיין קינסטלער אין יידיש. איך זאָג נאָכאַמאָל ק יי ן קינסטלער אין קיין איינציקן זין פון דעם דאָזיקן וואָרט. מיר האָבן ניט ווער עס זאָל אַליין שרייבן קונסט, ניט ווער עס זאָל שרייבן וועגן קונסט און — דאָס ערגסטע פון אַלעס — עס איז ניטאָ פאַר וועמען אַ קונסט־בלאַט אַרויס צו געבן. יי די ש ע לעזער פּערשטייען קיין קונסט און וועלן

דאָס קיינמאָל ניט פערשטיין. ביי די אומות העולם ווערן אויך קונסט־בלעטער נאָר אַרויס געגעבן פאַר געקליבענע מענטשן, ביי יידן אָבער איז אָט דער דאָזיקער קלאַס לעזער גאָר ניטאָ און וועט ניט זיין.

ביי יידן לעזט אַ „קונסט־פריינד“ דער זעלביקער, וואָס לעזט „יענטע“, משה נאָדירס אַקראַבאַטישע האַלדזאָן נאָקן ברעכערייען און אַנדערע שמוץ און מיסט־קאַסטן שרייבעכץ. ניין! יידן האָבן ניט קיין בעסערע זאַכן ווי זיי פערדינען און איר דאַרפט זיך ניט אַנשמערנגען, דען איר רעדט סיי ווי סיי צו דער וואַנט.

מיט הויכאַכטונג און גרוסן

אייער פריינד

מאָרריס ראָזענפעלד

(1) דער פּאָעט ה. רויזענבלאַט.

(2) אַרויס 1916 אין שיפּאַגאַ, אונטער ק. מרמס רעדאַקציע, דערשינען בלווי צען נומערן.

Clinton, N. C., Nov. 24, 1916.

זייער טייערער פריינד ק. מאַרמאָר.

די צוויי נומערן „ידישער רעקאָרד“ האָבן איך בעקומען צוגעשיקט נאָך קליינ־טאָן, נאָרט קאראלינאַ, וואו איך וועל זיין דעם גאַנצן ווינטער ביי מיינע אַ טאַכ־טער(1).

איך האָב דערקענט אָן דער שפּראַך און אָן דעם גלענצנדן סטיל און אויך אָן די אויפריכטיקע ליבע צום יידן, אַז דער עדיטאָריעל „דער שבת און די יידישע פּאָע־זיע“ (2) איז דער פּראָדוקט פון אייער פּען.

איך האָב געלעזן אייער ערלעכע מיינונג איבער מיינע שבת־פּערזן און עס האָט מיך הערצלעך געפרייט, אַז זיי זיינען אייך געפּעלן געוואָרן. עס איז קיין וואונדער ניט. זיי זיינען מיר געקומען פון האַרצן האָבן זיי געמוזט אַריין דרינגען אין האַרצן. ווי איר זעט בין איך אין די סאוטה. דאָ איז אַ קליין שטעטעלע, אָבער אַ פּרעכ־טיקעס, אַ לעבעדיקעס. דאָ וואוינען בלווי צוויי יידן, איינער איז מיין איידעם. מיך האָט געפרייט, וואָס איר האָט איינגעזען, אַז יידן דאַרפן ניט קיין „קונסט־בלאַט“ און איר האָט דאָס אויפגעגעבן.

איז אונדזער פריינד דער הער לייבנער מיט אייך אין „רעקאָרד“? ספּיוואַק, האָבן איך געזען, איז אין „קוריער“. איך וואַלט אייך וועלן עפּעס שרייבן, ליידעך

בין איך איצט ניט אויפגעלייגט. איך וועל דאָרום שליסן מיין בריוו מיט די פאָר-
איגליכסטע גרוסן און די בעסטע ווינשונגען, אייער פריינד באמת

מאָריס ראָזענפעלד

מיין אָדרעס איז:

Morris Rosenfeld
c/o. J. Hurwitz
Clinton, N. C.

(1) דאָס איז געווען מאָריס ראָזענפעלדס עלצטע טאכטער פריידל (זי האָט מסתמא געהייסן נאָר אַ נאָמען, ווייל אויף ענגליש פלעגט זי זיך אונטערשרייבן Iona). דער איידעם יצחק הורוויץ האָט אין קלינטאָן, נאָרט קאראלינא געהאַט אַ געשעפט פון פאַרטיקע קליידער. מאָריס ראָזענפעלד האָט געהאַט נאָך צוויי טעכטער ראָזע הערים און דאָר אַ גאָלדענטאַץ. זיין גלייכהייט איז געשטאַרבן אין 1905.

(2) דער לייט אַרטיקל „דער שבת און די יידישע פּאַעזיע“ איז געווען געדרוקט אין „יידי-שער רעקאָרד“, שיקאַגא, דעם 26סטן יאָנואַר 1916. דאָרט שרייבט מרמר, אַז „דער נייער ייד איז שוין ניט מער אַזוי פּעלזן־פּעסט אין זיין גלויבן און האַפּענונג ווי זיינע פּרומע אבות, נאָר אַפּט ווערט זיין שבת פאַרטונקלט מיט די שאַטנעס פון דער טרויעריקער וואַכעריקייט און מאַכנדיק זיין קידוש קלינגט אַפּ שוין אין אים דער ניגון פון הַבְּרַלָה. אַט די נייע שטימונג איז אויסגע-דריקט אין די נייע „יידישע געזאַנגען“ וועלכער אונדזער גרעסטער יידישער ליריקער פּאָן היינט טיקן דור, מאָריס ראָזענפעלד האָט די טעג פאַרעפּנטלעכט אין „טאַגעבלאַט“ אין זיין „קידוש און הַבְּרַלָה פון היינט“.

15

New York, May 16, 1917.

זייער טייערער קאַלעגאַ און פריינד ק. מאָרמאַר(1): —

ליבער חבר איך בין אייך פון האַרצן דאַנקבאַר פיר אייער פריינדליכן אַרטיקל וועגן מיינע שאַפּונגען אין דעם שיקאַגער יידישן „רעקאָרד“. איך וויל, אַז איר זאָלט וויסן דאָס דער בערימטער קאַמפּאָזיטאָר הער דזיי מ. רומשינסקי(2) פון יידישן טעאַטער אין ניו־יאָרק האָט געמאַכט מוזיק פאַר אַ קוואַר-טעט צום זינגען צו מיין לעצטנס געלונגענעם ליד מיט גאַמען „רוסלאַנדס פריי-הייט ליד“, וואָס איז ערשינען אין „טאַגעבלאַט“.

די היברו פּאַבלישינג קאַמפּאַניע פון ניו־יאָרק, וועלכע דרוקט אויך מוזיק, האָט רומשינסקי מוזיק מיטן טעקסט עבען יעצט אָפּגעדרוקט. איך וועל אייך אין אַ פאַר טעג אַרום צושיקן דריי קאָפּיעס מוזיק, וואָס וועט קענען געזונגען ווערן צום בע-

טרעפנדן מוזיקאלישן קאנצערט. איר וועט קענען דאָס ליד, וואָס איז אויך אין יידיש אויף די מוזיק, איבערדרוקן אין „רעקאָרד“. דאָס ליד האָט געמאַכט אזא אויפזען. אז מע האָט געצאָלט אַ „קוואַדער“ (פינף און צוואַנציק סענט) אַ נומער „טאַגער-בלאַט“, וואו דאָס איז ערשינען.

מיינע האַרציקסטע גרוסן צו אונדזער געמיינשאַפטלעכן פריינד מר. לייבנער און צו אונדזערע אַנדערע געמיינזאַמע פריינד אין שיקאַגאָ, צווישן וועלכע עס גער-פינט זיך אויך דער פאבלישער פון „רעקאָרד“.

איך בעט אייך איר זאָלט אָפגעבן אַן עקסטראַ גרוס אונדזער פריינד מר. קאַמאַיקאַ און די ווערטע מיטגלידער פון דעם שיקאַגער יידישן פרעס קלאָב. איך שרייב אייך אַט דעם דאָזיקן בריוו אין אַפּיס פון די היברו פאבלישינג קאַמפּ.

מיט הויכאַכטונג אייער

מאָרריס ראָזענפעלד

נ. ב. מיין פריוואַט אַדרעס ווייסט איר דאָך איז:

Morris Rosenfeld
1981 Marmion Ave.
The Bronx, New York, N. Y.

(1) אויפן בלאַנק פון דער היברו פאבלישינג קאַמפּ.

(2) מ. רומשינסקי איז אַ באַקאַנטער ניריאַרקער טעאַטער־קאַמפּאָזיטאר, וואָס איז ביו מיט אַ פּאַר יאָר צוריק נעווען טעטיק מוזיקאליש אויפן געביט פון דער יידישער אַפּערעטע.

צו דר' ארנאלד קישן

ד"ר ארנאלד קיש (1869—1940) איז געווען אן אונגארישער פאָעט. פראָפּע- סאַר פון העברעאישער ליטעראַטור אין ראַבינער-סעמינאַר אין בודאַפּעשט און רבֿ הכולל פון דער שטאָט בודאַ (וואָס איז איין טייל פון די צוויי שטאָטטיילן פון בורֿ דאַפּעשט). ד"ר קיש איז געווען מאָריס ראָזענפעלדס אונגארישער איבערזעצער, וואָס האָט אין 1908 פאַרעפנטלעכט אַ גרעסערע זאַמלונג פון ראָזענפעלדס לידער. דער בריוו צו ד"ר קישן איז שוין געווען געדרוקט אין אן אונגארישער איבערזע- צונג אין דעם אונגאריש-יידישן זשורנאַל „מולט עש יעווע“, פעברואַר 1928 און אויך פאַרעפנטלעכט געוואָרן אין „ווילנער טאַג“ (דער אויסשניט פונעם „ווילנער טאַג“ האָט ליידער ניט געהאַט אויף זיך די דאַטע).

Krakau, August 20, 1908.

צו דעם האַכגעשעצטן ראַבינער דר' קיש אַרנאַלד.
מיין טייערער און פאַרערטער פריינד,

אייער לעצטן בריוו האָב איך ריכטיק ערהאַלטן. איך דאַנק אייך פאַר אייער שנעלע אַרבעט צו באַשטימען דאָס דאַטום אויף דעם 14טן אָקטאָבער ח' המועד סוכות. איך האָף, אַז איר וועט ביי מיין פאַרלעזונג אין בודאַפּעסט האַלטן אַ פאַר- טראַג און עס וועלן נאָך אפשר אויך אַנדערע מיינע לידער אין אונגאריש אַדער דייטש פאַרלעזן. אום איך זאָל זיך נישט דאַרפן צו פיל אַנשטרענגען.

וואָס מיינע לידער, וועלכע איך זאָל פאַרטראַגן אַנבעטרעפט, ווייס איך נישט אויב זיי לאָזן זיך איבערזעצן, ווייל זיי זיינען ספּעציפיש יידיש און איך גלויב קוים זיי זאָלן מאַכן אַ גרויס אויפזען אין אונגאריש. איבעריקנס וועל איך אייך צושיקן 2 לידער און זעט וואָס איר קענט מיט זיי מאַכן.

וועגן מיין קראַנקייט און מיין ערהאַלונג איז שוין אַזוי פיל אין אייראָפּע גע- שריבן געוואָרן, דאָס איך האָב וועגן דעם ניט וואָס צוזוזעצן. די הויפט-סיבות פון מיין שווערער קראַנקייט, וועלכע האָט מיר אַוועקגעלייגט אויף אַ קראַנקבעט אויף גאַנצע דריי יאָר, זיינען געווען צוויי: ערשטנס, האָבן זיך מיר אָפּגערופן אַלע שווע- רע און ביטערע ליידן פון מיין אונגעלונגענער יוגנט. דאָס פרי וואַגעלען אין דער פרעמד אָן מיטל און אָן פריינד, די איבערמענטשלעכע אַרבעט אין די פינצטערע שוויצבודן (פאַבריקן) פון ענגלאַנד און אַמעריקע; די גרויסע אַנשטרענגונג פון

אַרבעטן גאַנצע טעג אין פאַבריק און שרייבן גאַנצע נעכט מיינע לידער, נישט האַבנדיק דערצו די נייטיקע פלעגע, די גוטע לופט און די נאַרהאַפטע שפייזן; די ביטערע זאַרג צו ערנערן אַ פרוי און קינדער. דאָס אַלעס האָט זיך מיר אַריינגע-לייגט טיף אין די ביינער. דאָן איז געקומען די צווייטע גרויסע סיבה, דאָס גרעס-טע אונגליק פון מיין לעבן: דער טויט פון מיין בן-יחיד, מיין טייערן יוסף, אַ גאון אַ דיכטער און אַ פאַרשוין, וועלכער האָט אויסגעוויכט זיין ריינע נאַבעלע זעלע אין דער פריער עלטער פון 15 יאָר. ער איז געשטאַרבן פון דער טויטלעכער קראַנקייט Sarcoma. דאָס איז אַ מין קרעבס-געוויקס. ער האָט דאָס געקראָגן אויפן רעכטן שולטער, און נאָכדעם ווי מען האָט זיין גאַנצע רעכטע שולטער-פלאַטע אויס-געשניטן, איז אים די קראַנקייט אַריין אין קרייץ. נאָך אַ העלישעם ליידן פון די אונבעשרייבלעכסטע קוואַלן און ענויים קשים פון כמעט איין גאַנצע יאָר איז ער געשטאַרבן.

דאָס זיינען געווען די אורזאַכן פון מיין פאַראַלזירונג און בלינדקייט, וואָס האָבן געדויערט ביז מיט אַכט מאָנאַט צוריק. אין גאַנצן געזונט קאָן איך שוין קיין מאָל ניט זיין, איך בין נערוועז און לייד פון אַבסאָלוטע שלאַפלאַזיקייט. מיינע יעצטיקע פאַרלעזונגען, די אויפּרעגונג, דאָס פאַרן פון איין שטאַט אין דער אַנדע-רער ווירקן פאַרדערבלעך אויף מיין שוואַכן קערפּער, אָבער איין גאַט ווייס, דאָס איך מוז דאָס טאָן. דאָס ביסל אייגנס וואָס איך האָב געהאַט, האָט די יעצטיקע שווערע קריזיס אין אַמעריקע אין גאַנצן רואינירט און מוז יעצט, שוין צו די על-טערע יאָרן, צעבראַכן און צעשטערט אין געזונט, אָנהייבן זוכן נייע מיטלען צום לעבן און זיך ווי עס איז איינפיקסן פון דאָס ניי. צו די אַלע זאַכן, וואָס איך האָב דאָ אויסגערעכנט, האָב איך נאָך מאַסן שונאים צווישן די יידישע שרייבער אין אַמעריקע, וועלכע פאַרגינען ניט מיין פאַפּולאַריטעט און וואַלטן מיך דערטרונקען פאַר האָס און נייד. עס איז קיין מיטל נישט צו שווער, קיין נידערטרעכטיקייט נישט צו נידערטרעכטיק. זיי ווענדן אַן אַלעס מעגלעכע מיר אויף שריט און טריט צו שאַדן. זיי קענען מיר גאַרנישט טאָן, זיי האָבן קיין איינפלוס, מיין 30 יעריגעס לעבן אין אַמעריקע איז אַן אַפּענער בוך פאַר אַלע יידן פון יענעם לאַנד, מיינע שונאים קענען מיר אויף קיינעם פאַל נישט גרייכן.

דאָך איז מיר ניט אַנגענעם מאַנכעס מאָל זיי צו אַנטוואַרטן. דאָס איז אין קורצן אַלעס, וואָס איך קען אייך זאָגן, אין אייניקע טעג וועל איך אייך צושיקן צוויי לידער. מער קיין ניס ווייס איך אייך פאַרלויפיק נישט מיטצוטיילן. אויב אייך איז אינטערעסאַנט, קאָן איך אייך שרייבן, דאָס דעם 31סטן אויגוסט וועל איך פאַרלעזן אין קראַקע, און טאַקע די זעלביקע נאַכט אַפּפאַרן נאָך טשערנאָוויץ, בוקאַווינע, אויף דעם קאַנפּערענץ פאַר דער יידישער שפּראַך. דאָרט וועלן זיין פאַר-טרעטן די גרעסטע יידישע שרייבער פון איראַפּע און אַמעריקע. די קאַנפּערענץ

וועט דויערן פון דעם ערשטן ביז דעם דריטן סעפטעמבער. די קאָנפערענץ מאַכט אַ ספעציעלן אַוונט פאַר מיר אין דעם גרויסן דייטשן טעאַטער, וואו אַלע גרויסע און באַרימטע יידישע ליטעראַטן וועלן מיטוויקן. דער צוועק פון דער קאָנפערענץ איז צו רעווידירן די גראַמאַטיק פון דער יידישער שפראַך, צו שאַפן מיטל אַרויסצוגעבן ניצלעכע, וויסנשאַפטלעך־פּאָפּולערע און ליטעראַרישע ביכער פאַרן פּאָלק פאַר ביי־ליקע פּרייזן און איבער הויפּט צו באַווייזן מיט אייזערנע פּאַקטן, דאָס יידיש איז אַ שפראַך אין וועלכער מען קען דיכטן און פּילאָסאָפּירן און שרייבן טעכנישע ווערק פונקט ווי אין יעדער ציוויליזירטער שפראַך פון דער וועלט. מיר ווילן אַראָפּנעמען דעם פּאַראָרטייל פון אונזער מוטערשפראַך, וועלכע ווערט גערעדט פון זיבן מי־ליאַן יידן.

איך וועל פאַרבלייבן אין גאַליציען ביז דעם 16טן סעפטעמבער. איך וועל אין דיזער צייט פאַרלעזן אין לעמבערג, סטאַניסלאָוו, קאַלאַמיי, בראַד, דראַהאַביטש, טאַרנאָפּאל, טאַרנאָוו און אַנדערע שטעט, און דעם 20סטן וועל איך לעזן אין פּראַג אונטער דער פּאַרויץ פון דעם גרעסטן ביימישן דיכטער פּראָפּעסאָר Jaroslav Vierchlicky. דאָן בין איך איינגעלאָדן אין ווין, פּראַנקפורט אַ״מ, בערלין און האַמ־בורג און אויף ניי־יאָר האָף איך צו זיין אין אַמעריקע.

מיט האַכאַכטונג צו אייך און אייער האַכפּאַרערטע און געשעצטע פּרוי און מיט האַפענונגען זיך מיט אייך צו זען, אייער גאַנץ ערגעבנסטער

מאַריס ראָזענפעלד

צו די פוילישע איבערוועצערס

דעם בריוו האָט מאָריס ראָזענפעלד געשריבן צו (Alfred Tom) A. T. און H. S. (Samuel Hirszhorn) דאָס זיינען געווען זיינע פוילישע איבערוועצערס פון דעם ביכעלע לידער Piesni Pracy (62 זייטן). די איבערוועצערס האָבן דעם בריוו איבערגעגעבן דעם פויליש-יידישן זשורנאַל „איזראַעליטאַ“, וואו ער איז אָפּגעדרוקט געוואָרן אין 1909. דער ווייטערדיקער טעקסט איז איבערגעזעצט פון פויליש.

חשובע הערן.

אייער בריוו האָב איך דערהאַלטן אין דער געהעריקער צייט און אייער מיינונג וועגן מיין שאַפן האָט מיר שטאַרק הנאה געטאָן. מיך האָט זייער געפרייט אייער פּראָוואַו אַרויסצוגעבן מיינע לידער אויף פויליש⁽¹⁾. פוילן האָלט איך פאַר מיין אמתן היימלאַנד. אין פוילן האָב איך צום ערשטן מאל דערזען די שיינ פון טאַג. אין אַ פויליש דערפּל לעבן אַ פויליש טייכל איז געשטאַנען מיין וויגל. מיט אַ פויליש ליד (!?) אויף די ליפן האָט מיין מוטער מיך פאַרוויגט. די פוילישע פויערים זיינען געווען גוט און פריינדלעך צו מיינע עלטערן און צו מיר. אַ גוט האַרציקע און ליבע אַלטיטישקע איז געווען מיין ניאַנקע און זי האָט מיך ליב געהאַט! זי האָט געבראַכט מיין רבין כלערליי נאַשערייען. כדי ער זאָל זיין גוט צו מיר. די פּאָליאַקן זיינען ניט שולדיק וואָס איך האָב געמוזט פאַרלאָזן מיין היימלאַנד.

די דערהאַלטענע איבערוועצונגען געפעלן מיר זייער. זיי זיינען גרויסאַרטיק, און פון גאַנצן האַרצן און מיט טיפּער פרייד גיב איך אייך, מיינע הערן, די דערלויבע-ניש אַרויסצוגעבן און צו פאַרשפּרייטן מיינע לידער צווישן אונדזערע פוילישע ברי-דער פון דער אַרעמשאַפּט, מיט וועמענס הייליקער אַרבעט איך פיל מיט פון דער טיפּעניש פון מיין האַרצן. צום ליבסטן וואָלט איך זיך געוואונטשן, אַז איר זאָלט אין דער הקדמה צו דער פוילישער אויפלאַגע פון מיינע לידער אויסדריקן מיינע טיפּסטע סימפּאַטיעס און האַרציקסטע ליבשאַפט פאַר מיין אַלטן און זיסן פּאָטער-לאַנד און פאַרן פוילישן פּאָלק וואָס צו זיין אויפלעבונג קוק איך זיך צו פון דער ווייטנס.

(1) דאָס איז שוין געווען די צווייטע זאַמלונג פון מאָריס ראָזענפעלדס לידער. 1803 האָט איזראַעל וואַזאַנאַ אַרויסגעגעבן אין סטאַניסלאַוו אַ ביכעלע ראָזענפעלדס לידער אונטערן נאָמען: Viazanka (58 זייטן) וואָס האָט אויסגעהאַלטן צוויי אויפלאַגעס.

מאָריס ראָזענפעלדס בריוו

אַחוץ אויף פּויליש זיינען דערשינען זאַמלונגען פון מאָריס ראָזענפעלדס לידער אויף די
זייטערדיקע לשונות: אויף ענגליש אַחוץ ווינערס איבערזעצונג אויך אין דער איבערזעצונג פון
ראַוז פּאַסטער סטאַוקס און העלענאַ פּראַנק (באַסטאָן, 1915); אויף דייטש פון בערטאַלד פּיוועל
מיט ליליענס צייכענונגען (בערלין, 1908) און פון פּרידריך טיכערנער (פּראַג, 1900); די טשע-
כישע איבערזעצונג אין פון פּראַפּעסאָר יאַראַסלאָוו ווערכליצקי (פּראַג, 1908); אויף סערביש פון
אַלעקסאַנדער ליכט (זאַגרעב, 1906); אויף רומעניש פון מ. רוטו (יאַס, 1904) און אויף אונ-
גאַריש פון ראַבינער דר' קיש (בודאַפּעסט, 1908).

ראָזענפעלדס לידער זיינען אויך איבערגעזעצט געוואָרן אין העברעאיש, רוסיש, פּראַנצויזיש
און אין אַנדערע שפּראַכן, וואו זיי זיינען געדרוקט געוואָרן אין אַנגעזעענע צייטשריפטן.

צו גאלדבערגן

353 Beekman Ave.
Bronx, New York, N. Y.
Nov. 18, 09

זער געערטער הער גאלדבערגן: —

איך בין וויליג צו קומען צו אייך אין לאורענס פאר 25 דאלאר מיט אייערע רייזע-קאסטן. אבער קיין בעשטימטן דאטום קען איך אייך ניט אנגעבן, ווייל דעם 28סטן ד. מ. דארף איך זיין אין וואשינגטאן ד. ק. און ווייטער ערווארט איך אן ענטפער פון פיטסבורג, פא. איך ווייס ניט וועלכן טאג זיי וועלן דארט וועלן. אלענ-פאל ערווארט איך פון אייך אן ענטפער וועגן די קאנדיציאנען, דאן וועלן מיר קע-נען לייכטער אראנזשירן די צייט.

מיט האכאכטונג אייער גאנץ ערגעבנסטער

מאָרריס ראָזענפעלד

ג. ב. איך מוז אייך מאַכן אַ קאַמפלעמענט פאַר אייער שיינע האַנדשריפט.

צו פרידריך טיבערגערן

1910 איז דערשינען אין פראַג, אין פארלאַג ריכאַרד בראַנדייס אַ קליינע דייטשע זאַמלונג פון מאַריס ראָזענפעלדס לידער, איבערגעזעצט פון פרידריך טיבערגער און מיט אַן אינטערעסאַנטן אַריינפיר פון פרידריך אדלערן. די ווייטערדיקע דריי בריוו האָט טיבערגער איבערגעזעצט אויף דייטש און אָפּגעדרוקט אין „יידישער אַלמאַנאַך“ פון 5685 (1925), וואָס דער קרן קימת האָט אַרויסגעגעבן אין פראַג. די בריוו זיינען איבערגעזעצט פון דייטש.

1

ניו-יאָרק, 16 מערץ, 1909.
לינדענגאַס 184

מיין זייער געערטער פריינד פרידריך טיבערגער!

אייער לעצטן בריוו האָב איך דערהאַלטן און געלייענט מיט גרויס פאַרנעניגן. איך דערלויב אייך פולשטענדיק מיינע לידער איבערצוזעצן און זיי אַרויסצוגעבן אין בוך־פאָרם. איך בעט אייך אָבער, אַז איך נאָמען פון דער קונסט און פון דער פריינדשאַפט צו זיין זייער אָפּגעהיטן מיט די איבערזעצונגען. איך פאַרשטיי אַבסאָלוט ניט ווי אַזוי איר וועט קאָנען איבערזעצן אַזאַ געדיכט ווי „מלקות שלאָגן“, וואָס איז אַזוי אידיאָמאַטיש־יידיש. איך וואָלט זייער געוואָלט, אַז ער וואָלט פּרובירן איבערזעצן דאָס געדיכט דאָס „בלימעל“ (ב. וו ז. 203). זעט צי איר קאָנט ניט געפינען קיין שיינע לידער צום איבערזעצן אין דער אָפּטיילונג „ענטווישונגען“ (ב. וו ז. 208—219).

וועגן מיין טורנע איבער דייטשלאַנד און אין אייניקע בעמישע שטעט, וועל איך אייך שרייבן אין דעם קומענדיקן בריוו. איך וואָלט זייער געוואָלט קומען נאָך אַמאָל קיין אייראָפּע און פאַרלייענען אין די שטעט, וואו איך בין נאָך ניט געווען. מיט די בעסטע גרוסן צו אייך, אייער ליבן פאַטער און צו אַלע אונדזערע פריינד און פראַג.

אייער איבערגעגעבענער

מאַריס ראָזענפעלד

יאנקערס, נ. י. 18 אפריל, 1909.

זייער געערטער פריינד!

אנטשולדיקט מיר וואָס איך האָב אייך פריער ניט געשריבן. פאַרשיידענע וויכ-
טיקע אורזאַכן האָבן מיך אָפּגעהאַלטן דערפון. איך וויל אייך שרייבן וועגן אַ פאַר-
לעזונג-טורנע איבער אייראָפּע. דער איינציקער מענטש, וואָס וואָלט דאָס געקאָנט
פאַר מיר אַראַנזשירן איז דר' עמיל מאַרגוליעס אין טראַוטענאו (בעמען). דר' מאַר-
גוליעס איז אַוודאי שוין ניט אין טראַוטענאו. איבעריקנס זיינען דאָ זייער ווייניק
שטעט אין וועלכע איך קען פאַרלעזן. קיין גאַליציע און קיין ווין וויל איך מער ניט
פאַרן. בלייבט נאָך קאַרלסבאַד, טעפּליץ און מעגלעך נאָך אַ שטאָט אין בעמען. דר'
מאַרגוליעס האָט פאַראַיאָרן פאַרהאַנדלט מיט דער בערלינער ציוניסטישער צענ-
טראַל-ביוראָ. וואָס האָט געוואָלט פאַר מיר אַראַנזשירן פאַרלעזונגען אין דייטש-
לאַנד. אין בערלין, קעניגסבערג, דאַנציג, פראַנקפורט-אַם-מייין, כעמניץ א. א. וו.
דאָס אַלץ איז געווען פאַראַיאָרן. ווי דער מצב איז איצט ווייס איך ניט.

איך גלויב, אַז אויב איר און מיינע אַנדערע פריינד אין פראַג זאָלן זיך אָנ-
שטרענגען, וואָלט מעגלעך געווען צונויפצושטעלן אַ רשימה שטעט אין וועלכע איך
וואָלט געקאָנט פאַרלעזן און ניט פאַרלירן קיין צייט דערביי. שרייבט מיר צי דאָס
וואָלט נאָך מעגלעך געווען דעם זומער און האַרבסט. אַז איך זאָל נאָך אַמאָל פאַר-
לעזן אין פראַג איז מסתמא אויסגעשלאָסן. וועגן דר' מאַרגוליעס אַדרעס פּרעגט
זיך נאָך ביי דער „זעלבסטווער“ אָדער ביי דר' ראַפאָפּארטן אין טראַוטענאו ביי
וועמען דר' מאַרגוליעס איז געווען אַן אָפּנעמער.

וואָס שייך מיינע פריינד אין קאַרלסבאַד קאָן איך אייך נאָר שרייבן, אַז איך
האָב דאָרטן אַ סך פריינד, ספּעציעל ריכאַרד שטיינער און זעליגמאַן. איבעריקנס
קאָנט איר די פאַרהעלטענישן בעסער פון מיר, ווייל איך בין דאָך אַ פּרעמדער. איך
וועל נאָר דאַמאָלס קומען קיין אייראָפּע אויב איך וועל האָבן מינדסטנס פּופּצן
פאַרלעזונגען אַראַנזשירט אין פאַרויס און אַז די גאַנצע ריינע הכנסה וועט געהערן
מיר אַליין. איך האָלט אַז ווען איך וועל זיין אין קאַרלסבאַד וועט מען אויך קאָנען
אַראַנזשירן פאַרלעזונגען אין מאַריענבאַד און פראַנצעסבאַד. איך פאַרלאָז זיך אין
גאַנצן אויף אייך אין דער אָנגעלעגנהייט.

צום באַדויערן געדענק איך ניט די דאַטעס ווען איך האָב געשריבן מיינע פאַר-
שיידענע לידער. איר וועט זיי דעריבער ניט קאָנען אויסשטעלן אין כראַנאַלאָגישן
סדר.

מיט די בעסטע גרוסן פאַר אייך, אייערע עלטערן און פאַר אונדזערע געמיינע
זאַמע באַקאַנטע פאַרבלייב איך אייער

מאָריס ראָזענפעלד

3

353 Beekman Ave.
Bronx, New York, 27 February 1910.

זייער גערטער פריינד!

אייער בריוו איז מיר ווי אַראָפּגעפאלן פון הימל. נאָך מער האָט מיך איבער-
ראַשט דאָס בוך(1), וואָס איר האָט מיר צוגעשיקט. איך האַלט, אַז ס'איז אייך גוט
געלונגען איבערצוגעבן דעם גייסט פון מיינע לידער און ס'האָט מיך זייער געפרייט
צו לייענען די נאכדיכטונגען.

דר' אדלערס אַריינפיר איז געשריבן וואָרעם און האַרציק. עס האָט מיך זייער
געפרייט צו הערן, אַז איר אינטערעסירט זיך מיט דראַמאַטישע אַרבעטן. איך בין
צום באַדויערן שוואַך אין געזונט. די פיעסע וואָס איך האָב געהאַלטן אין שרייבן,
האָב איך געמוזט איבערייסן.

נאָרוואָס זיינען דערשינען נאָך דריי בענדער פון מיינע שריפטן: איין בוך
לידער און צוויי בענדער פראָזע. אַזוי שנעל ווי מען וועט זיי בינדן וועל איך זיי
אייך צושיקן. אין איין בוך איז גענוי באַשריבן מיין ריזע אין אייראָפּע און אויך
מיין זיין אין פראַג.

איך וואַלט גערן געוואַלט קומען קיין אייראָפּע. ליידער איז דאָס פאַרבונדן
מיט גרויסע הוצאות און איך קאָן ביי זיך ניט באַשליסן אונטערצונעמען אַזאַ ריזע.
אפשר וועט דאָס נאָך געשען, דערווייל קאָן איך דערפון ניט טראַכטן.

קאַרלסבאַד וואַלט זייער גייטיק געווען פאַר מיין געזונט. אָבער וואָס קאָן איך
זיך העלפן ווען די קעשענע דערלויבט דאָס ניט?

איך האָב נאָך גאָר אַ סך אייך צו שרייבן, אָבער איך מוז זיך באַגניגענען מיט
דעם קורצן בריוו. איך דערוואַרט אומגעדולדיק די רעצענזיעס, וואָס איר האָט מיר
צוגעזאָגט צו צושיקן.

מיר דאַכט זיך אַז פראָזע פאַרקויפט זיך בעסער פון פּאָעזיע. אַ בוך אויסגע-
זויילטע פראָזע-שריפטן וואַלט זיך אין דייטשלאַנד גוט פאַרקויפט.

י . ל י פ ש י ן

מיט די פריינדלעכסטע גרוסן צו מיין פריינד, אייער פאָטער און צו אונדזערע
געמיינזאמע פריינד אין פראָג

אייער

מאָרריס ראָזענפעלד

(1) דאָס ביכעלע האָט געטראָגן דעם טיטל:

Gedichte von Morris Rosenfeld. In Nachdichtung von Friedrich Thie-
berger. Mit einer Einführung von Friedrich Adler. Prag: R. Brandeis 1910,
64 s. Jüdische Universal-Bibliothek N° 101.

צו יעקב דינעזאָן

יעקב דינעזאָן (1856—1919) איז געווען איינער פון די פאָפולערסטע עלטערע דערציילער. זיינע סענטימענטאלע דערציילונגען „יאָסעלע“ און „הנאהבים והנעיר“ מיט אָדער דער שוואַרצער יונגערמאַנטשיק“, וואָס זיינען דערשינען מיט וועלכע פינף און זיבעציק יאָר צוריק זיינען געלייענט געוואָרן פון צענדליקער טויזנטער לייענער און זיינען נאָך היינט ווייט ניט פאַרגעסן. „יאָסעלע“ ווערט נאָך איצט גע-לייענט אין די העכערע קלאַסן פון די יידישע שולן. אין די לעצטע יאָרן פון זיין לעבן איז דינעזאָן געווען באַקאַנט אין דער יידישער ליטעראַרישער וועלט ווי אַ מקורב ביי פּרעסן און ווי אַ בעל יועץ פון יינגערע שרייבער.

נויאָרק דעם 16טן מאַי 1910.

זער געערטער הער יעקב דינעזאָן!

איר וועט ענטשולדיגן מיין וואַגניס אייך צו בעלעסטיגן מיט אַ זאָך, וואָס איז מערסטנס מיר אַליין נוגע. אין נויאָרק זיינען ערשינען זעקס ביכער מיינע, נאָך דריי ביכער ווערן איצט פערפערטיגט צום דרוק. דיזע 9 ביכער זיינען געמאַכט ספעציעל פאַר דעם אַמעריקאַנישן ביכער מאַרק. איך וויל איצט פערטיג מאַכן אַן אויסגאַבע ספעציעל פאַר רוסלאַנד און וואַלט זיך וועלן זעצן אין פערבינדונג מיט אַ פּעראַנטוואָרטלעכן פּערלאַג.

מיר געפּעלן די אויסגאַבן פון דעם פּערלאַג שימינ אין וואַרשאַ און איך וואַלט אים פּערקויפט מיינע ביכער אויף אַ פּראַצענט-פּלאַן. איר פּערשטייט שוין איצט וואָס איך ערלויב זיך פון אייך צו פּערלאַנגען. איך בעט אייך פאַרצולייגן מיין פאַרשלאַג פאַר דעם פּערלאַג, וועלכער זאָל מיר ערקלערן ווי ער וואַלט מיינע ביי-כער געדרוקט, אין איין באַנד אָדער מערערע בענד און וואָס פאַר אַ פּראַצענט ער איז מיר וויליג צו צאָלן.

נאַטירלעך, וועל איך קיין זאָך אין דיזער אַנגעלעגנהייט ניט טון ביז איך וועל הערן אייער מיינונג, וועלכן פּראַצענט איך זאָל פּערלאַנגען; ווי איך זאָל זיך פּער-זיכערן; ווי די גאַנצע פּערהאַנדלונג זאָל פאַרקומען.

י . ל י פ ש י ץ

האַפּנדיג, אַז איר וועט מיר בעערן מיט אַן ענטפּער פּערבלייב איך מיר האַב־
אַכטונג אייער גאַנץ ערגעבנסטער

מאַרריס ראָזענפּעלד

Morris Rosenfeld
353Beckman Ave., Bronx,
New York City, N. Y.

צו אברהם פערלמאנען

אברהם פערלמאן איז אין 1912 געווען דער סעקרעטאר פון דער קארפענטערס (סטאליערס) יוניאן „וועלכע האט דאן דורכגעפירט קולטורעלע אונטן“. מאָריס ראָזענפעלד איז ניט געקומען קיין קלייולאנד אויף דער געפלאַנטער לעקציע, ווייל זיי פערלמאן שרייבט „האָב איך דערהאַלטן אַ צווייטן בריוו פון ראָזענפעלדן, האָט ער געפאָדערט 50 דאָלאַר פאָרויס זאָל אים געשיקט ווערן“. אנשטאט ראָזענפעלדן „האָבן רייזען, און דער אומשטערבלעכער יהואש געקראָגן אין קלייולאנד באַגייכ־טערטע אויפנאַמען“.

Oc. 14, 1912.

זער געערטער הער אברהם פערלמאן(1):

אויב איר ווילט מיך בריינגען צו אייך אין קלייולאנד אויף אַ פאַרלעזונג דאַרפט איר מיר געבן דרייסיג דאָלאַר מיט אייערע רייזע־קאָסטן. איך פאַר ניט אַנדערש ווי אין אַ פולמאַן קאַר. דאָס געלד פאַר מיין פאַרלעזן און פאַר מיין „רע־טאַרן־טיקעט“ (בילעט אויף צוריק) מוז איך בעקומען צוגעשיקט מיט אַ וואָך פאַרייט. דעם דאָטום מוזט איר אַליין אויסקלייבן און מיר לאָזן באַלד וויסן, אויב איך וועל פון אייך ניט הערן אין אַ פערלויף פון אַכט טעג וועל איך וויסן, אַז פון אונ־זער אונטערהאַנדלונג איז גאָר נישט געוואָרן.

מיט אַכטונג

מאָריס ראָזענפעלד

ג. ב. אויב איר ווילט מיר ענטפערן זאָלט איר מיר צושיקן אייערע ענטפער אויף מיין פרויאַט אַדרעס

Morris Rosenfeld
1880 Belmont Ave. Bronx
New York, N. Y.

(1) דער בריוו איז געשריבן אויף אַ בלאַנק פון „פאַרווערטס“.

צו שניאור זלמן לייבנערן

שניאור זלמן לייבנער איז געווען א מיטארבעטער פון דעם „אידישער קו-ריער“ אין שיקאגא און שפעטער צוזאמען מיט קלמן מרמון רעדאקטירט דאס שיי-קאגער וואכנבלאט „דער יידישער רעקארד“, וואו מאָריס ראָזענפעלד האָט פאַר-עפנטלעכט אַ צאָל לידער.

1

335 Crimmins Ave. Bronx
New York, January 15, 1912.

מײן זער געערטער און געשעצטער הער לייבנער!

איך האָב געלעזן אייער אַרטיקל אין וועלכן עס ווערט גערעדט וועגן אַ הויז. איך האָב געזען אַז וואָס דאָרט איז געזאָגט געוואָרן וועגן מיר איז געווען אין דעם פריינדליכסטן טאָן און מיט די בעסטע און ערלעכסטע אַבזיכטן, ליידער אָבער נעמט דאָס ניט אַוועק דעם פאַקט, אַז איך האָב ניט קיין הויז און האָב דאָס אויך קיינמאַל ניט געהאַט, ליידער האָט דאָס הויז מײך געהאַט, ווייל איך האָב גע-האַט געגן זיך דריי מאָרטגיידזשעס, וועלכע האָבן מיך ענדליך געמאַכט פאַר אויס בעל הבית.

אונזער געמיינשאַפטליכער פריינד הער העלער האָט קיין בייז ניט געמיינט און איך געוויס און געוויס נײַט. איך האָב בלויז געשריבן אונזער פריינד מיסטער העלער, דעם ריינעם אמת, אַז איך בין אַ שכן אָבער ניט קיין בעל הבית, אַז איך ווײן אין נויאַרק און לעב ווי שטענדיג אויף מײן פעדער. בעהיטע גאָט איך זאָל האָבן עטוואָס געגן דעם „אידישען רעקארד“ וועלכן איך בעטראַכט אַלס אַ ווירדיגע וואַכנשריפט יידיש, ערלעך און פאַרגעשריטן.

איך וואָלט אפשר פון צייט צו צייט עפעס צוגעשיקט צו דער בלאַט ליידער בין איך אַזוי פערנומען אַז איר קענט זיך קוים מאַכן אַ בעגריף. איך שרייב דריי מאָל אַ וואָך פאַח דער צייטונג דערצו דרוקן זיך ערשט מײנע נייע דריי ביכער וועלכע פאָדערן מײן פולע אויפמערקזאַמקייט.

מיט האַכאַכטונג און די פריינדליכסטע גרוסן

אייער ערגעבנסטער

מאָריס ראָזענפעלד

נ. ב. איר מעגט געזונדערהייט נוצן וועלכע טייל איר ווילט פון אונזער פריינד
מר. העלערס בריוו.

2

1880 Belmont Ave. Bronx, New York.
June 17, 1912.

זער געערטער הער זש. לייבנער: —

איך האָב ערהאַלטן אייער זער פריידליכעס שרייבן און אויך אַן עקזעמפלאַר
פון דעם „רעקאָרד“, פאַר וועלכע איך דאַנק אייך זער. מיר איז נור דער וואונדער
גרויס ווי אַזוי איר האָט פון ווייטן געקענט אַזוי קלאַר פערשטיין די גאַנצע סיטואַ-
ציאָן.

איך דאַרף אייך, ווי איך זע, ניט ערקלערן פאַרוואָס איך האָב שונאים צווישן
די ניו יאָרקער שרייבאַרעס, דאָס איז גאַנץ איינפאַך נייד ניט פערגינערשאַפט. קיין
אַנדער אורזאָך זע איך ניט.

ווי איר זעט שיק איך אייך מיט דעם דאַזיגן בריעף צוויי לידער, וואָס זיינען
נאָך ניט געדרוקט געווען, איך האָב זיי ס פ ע צ י ע ל פאַרן „רעקאָרד“ גע-
שריבן. איך וואָלט אייך פון צייט צו צייט עפעס צוגעשיקט, נאַטירליך אומזיסט,
איך נויטיג זיך גראַד איצט ניט אין די פאַר דאַלאַר דען איך מאַך אַ לעבן. ליידער
אַבער איז מיין ערשטער ליד ביי אייך אַרויס געקומען אַזוי שרעקליך פעלערהאַפט.
אַז איך האָב שוין געציטערט מער צו פראַבירן.

איך האָף, אַז דאָס מאַל וועל איך האָבן ביי אייך מער גליק.
מיט האַכאַכטונג צו אייך און צו אייער גאַנצע רעדאַקציאָן

מאָריס ראָזענפעלד

3

May 18, 1913.

מיין זער טייערער פריינד הער לייבנער.

איך האָב געלעזן אין „רעקאָרד“ אייער זער פריינדליכע בעמערקונג וועגן מיין
פאַרלעזונג, פאַר וועלכע איך דאַנק אייך.
וואָס דער געלער, בעבערדלטער פעדער זשוק האָט צו מיר קען איך מיר אַב-
זאָלוט ניט פאַרשטעלן. ערשטנס קען איך אים גאָר ניט, איך האָב אים בלויז איין

מאל אין מיין לעבן צופעליג געזען. איך האב דעם דאזיגן „דאקטאר“ קיינמאל אין מיין לעבן ניט אָנגעגריפן. איך פערשטיי, זיין שמוציגער גרימצאָרן מוז קומען דער-פון, וואָס איך האָב זיך פון זיין „רעדאָקציע“ (1) ניט געלאָזט אַראָב בריינגען נאָך שיקאַגאַ, זיין אשר יצר-בלעטל זאל מאַכן געלד מיט מיר.

אַבער וועמען קימערט דאָס?

וואָס אַרט מיך וואָס אַזאַ מילב קריכט אַרום איבער אַ בלאַטיגע שטיקל פאַפיר און איז אין כעס? ער קען מיר אַזוי שאַדן פונקט ווי אַ מאַסקיטאַ קען שאַדן דעם פּרילינג.

איך וועל אים יעצט געבן אַ ביסל מער געלעגנהייט צו זיין ביזו. איך וועל דרוקן אין „רעקאָרד“ אַ נייע סעריע לידער מיטן נאָמען „פּעדער־שקלאַפּעריי“. דאָס זיינען לידער וואָס וועלן מאַכן אַ רושם אין דער גאַנצער וועלט. עס זיינען נאָך אַב-סאָלוט אין קיין שפּראַך אין דער וועלט אַזעלכע לידער ניט געשריבן געוואָרן. איך וועל זיי שפּעטער דרוקן אין אַ בוך. דאָס זיינען צען לירישע געדיכטע אין וועלכע אַ דיכטער, וואָס האָט געמוזט ווערן אויס גויט אַ צייטונגס-מאַן, בעקלאָגט זיך אויף זיין ביטערער לאַגע. די לידער זיינען פונקט אַזוי שטאַרק ווי מיינע בעסטע און געלונגענסטע אַרבייטער-לידער. איך וועל אייך די לידער שיקן אומזיסט, אַבער מיט דער בעדינגונג, דאָס אין דעם נומער „רעקאָרד“, וואו עס וועט ערשיינען מיינע אַ זאָך, זאָלט איר ניט דרוקן די צאַצקעדיגע „פּאַעזיע“, וואָס איר קריגט אַפּט אַריינגעשיקט פון אַנדערע „פּאַעטן“. אַ נומער, וואָס האָט מיינס געדיכט טאָר ניט האָבן אַ „געדיכט“ פון אַ מאלעווען פּאַעט. איך קען ניט בעשטיין צו פּערשווערן מיין טאַלאַנט מישנדיג אים מיט פּרעמדע בדחנות.

אויב איר וועט דאָס מיר בריוולעך פּערשפּרעכן וועל איך אייך אָנהייבן שיקן די לידער.

מיט האַכאַכטונג אייער גאַנץ ערגעבנסטער

מאַרריס ראָזענפּעלד

מיין בעסטן גרוס צו אונזער געמיינזאַמען פּריינד הער ספּיוואַק.

נ. ב. מיין פּריוואַט אַדרעס איז ווי פּריער:

Morris Rosenfeld
1421-29 Crotona ave.
Bronx, New York, N. Y.

(1) נעמיינט דעם שיקאַנעו „קוריער“.

1421-29 Crotona ave.
Bronx, N. Y.

יוני דעם 9טן 1913.

מיין טייערער פריינד לייבנער!

איך שיק אייך צוריק דאָס געדיכט. אמת, עס איז זער קורץ, מען האָט אָבער פון דעם דאָזיגן "מאכל" מער ניט געקאָכט, דרוקט דאָס אַזוי ווי דאָס איז. איך גלויב, אַז אונזער פריינד העלער (1) איז שוין איצט אין שיקאַגאָ. לאַזט אים גריסן און גריסט אויך אונזער יונגן פריינד מר. ספיוואַק. אייער "קיצלער" איז גאָר ניט שלעכט. נאַטירלעך אַזוי ווי דער דאָזיגער "קיצלער" אייערער "קיצלט" נור לאַקאַלע פערזענלעכקייטן, קען איך ניט גענוי פערשטיין וואָס דאָרט טוט זיך, אָבער עס איז אַלל רייט.

מיט הויכאַכטונג און גרוסן אייער גאַנץ ערגעבנסטער

מאָריס ראָזענפעלד

(1) זעליק העלער איז געקומען קיין אַמעריקע 1906 און זינט 1911 געווען אין שיקאַגאָ. ער האָט מיטגעאַרבעט אין, "אידישער קונסט פריינד" וואָס ק. מרמר האָט רעדאַקטירט, אין דער "אידישע אַרבייטער וועלט", אין דער טעגלעכער, "וועלט" און שפּעטער אין דער ניריאַרקער, "פרייהייט".

(2) יונה ספיוואַק דער יידיש-העברעאישער שריפטשטעלער, דראַמאַטורג און זשורנאַליסט האָט לאַנגע יאָרן געוואוינט אין שיקאַגאָ און מיטגעאַרבעט צוזאַמען מיט קלמן מרמור אין דעם, "יידישער קוריער", "די וועלט", "דער קונסט-פריינד" און אין שיקאַגער, "פאַרווערטס" ווי אויך אויך אין העברעאישע צייטשריפטן.

צו ראובן בריינינען

ראובן בריינין (1862—1939), דער באַרימטער העברעאיש־יידישער שרייבער, ביאָגראַף און קריטיקער האָט שטאַרק געהאַלטן פֿון מאַריס ראָזענפעלדס טאַלאַנט נאָך דאַמאָלס ווען זײַן, בריינינס, מיינונג וועגן יידיש און וועגן דער יידישער ליטעראַטור איז געווען אַ טיפיש משכילישע. דאָס איז אפשר געווען די סיבה פאַרוואָס מאַריס ראָזענפעלד האָט זיך אויסגעהיט בריינינען פֿוגע בכבוד צו זײַן אַפילו אין דער הייסער פּאָלעמיק אַרום יידיש און העברעאיש.

1

April 7, 1913.

זייער געערטער און געשעצטער הער ראובן בריינין!

דערמאנט ניט קיין געוועזענע זאַכן, איך האָב זיך דאָס שוין לאַנג פאַרגעסן. איך בין קיינמאָל אויף אייך ניט בייז געווען און בין דאָס איצט געוויס ניט. דאָס, וואָס די שאַרלאַטאַנסקע „ווארהייט“ (1) האָט באַנוצט אייער לייטאַרטיקל אויף דער לינקער זייט, זייט איר געוויס ניט שולדיק און איך ווייס דאָס.

כסדר: איך בין עבן איצט געקומען פֿון אַ ווייטע רייזע, איך בין געווען אין די „סאוטה“ און קומענדיק האָב איך געפונען אייער בריוו מיט אַ טשעק אויף צען דאָ-לאָר. איך בין דערווייל מיד, מאַט און צעבראַכן פֿון וואַלגערן זיך אויף די אייזנ-באַנען, איר מעגט פּאַזיטיוו רעכענען אויף מיין שרייבן. ווי גיך איך וועל זיך אויס-רוען וועל איך עפעס אָנשרייבן און אייך צושיקן.

ווי מיר שיינט וועל איך שרייבן אַ געדיכט אויף פסח. אויב גרויס אָדער קליין ווייס איך נאָך ניט.

מיט די בעסטע גרוסן אייער גאַנץ ערגעבנסטער

מאַריס ראָזענפעלד

(1) מאַריס ראָזענפעלד האָט דאָ געהאַט אין זײַנען ראובן בריינינס אַן אַרטיקל קעגן זײַן, ראָזענפעלדס אַנפאַל אויף העברעאיש און אויף די צוויי העברעאישע פּאַסטן יעקב פּיכמאַן און יעקב כהן.

מארים ראזענפעלדס בריוו

אין דעם זאמלבוך „העיברי החדש“, וואס איז דערשינען אין ווארשע תרע"ב אונטער יעקב כהנס רעדאקציע האט ד. ששר (וואס ווי א. ר. מלאכי האט מיר איבערגעגעבן אין דאס געווען :. שניאורס א פסעוודאנים) אין אן ארטיקל מיטן נאמען „משוררים“ אפגעווקט פון דער „משונה“ דיקער באשעפעניש די טשערנאוויצער קאנפערענץ, וואס איז „ווי עס זעט אויס אנטשלאסן צו שאפן איבערנאכט א זשארגאנישע תורה און א זשארגאנישע קולטור מיט זשארגאנישע גדולים און מיט א גרויסער זשארגאנישער „פארגאנגענהייט“. דער שרייבער פארטשעפט א פאר יידישע פאטען און לאכט אפ פון מארים ראזענפעלדן, „וואס זיין גאנצע גאונות הענגט אפ דערפון וואס (רערטאלד) פיוועל האט אים איבערגעזעצט אויף דייטש און וואס ליליען האט געמאכט אילום-טראציעס צו דער איבערזעצונג“.

ווי עס זעט אויס האט מארים ראזענפעלד אליין ניט געלייענט דאס ארטיקל, ווייל ער האט ניט געוואוסט, אז דער רעדאקטער איז געווען בלויז יעקב כהן און אז יעקב פּיכמאן האט גאר קיין שייכות ניט געהאט צו דעם זאמלבוך, אפילו דארטן ניט געשריבן.

מארים ראזענפעלד האט זיך געפילט שטארק געטראפן פון דעם אנגריף און האט דעם 20סטן מאי 1912 אפגעדרוקט אין „פארוערטס“ א שארפן ענטפער אונטער נאמען „אירשיסטן אין „יקום פורקנאייסטן“. מארים ראזענפעלד האט געשריבן זיין ארטיקל אין דעם פאלעמישן סטיל, וואס איז דעמאלט געווען נאך פאפולער אויף דער יידישער גאס: זיי פארגייען ניט — האט ראזענפעלד געשריבן — די יידישע שרייבער דאס, וואס דאס פאלק לעזט זיי און וואס די „שפחה בזוויה“ שפראך ווערט איבערזעצט אין אלע מאדערנע לשונות, וואס פראפעסארן לעקטשורן איבער דעם אין די גרעסטע אוניווערזיטעטן פון דער וועלט. זיי זיינען פלאמיפיער די „מלמדים“, די אמאליקע „טענישער“, כאנטישלאפער און חונפים. זיי וואלטן פארברענט די יידישע ליטעראטור מיטן יידישן פאלק דערפאר, וואס זיי רעדן ניט און דיכטן ניט אין לשון פון רחב הזונה... און דאך כאטש די צוויי ליטערארישע עונוכן מיט זייערע הסידרים שטעקן ארויס די פארפולטע לאקשורדיקע ציין און קויטיקע לאקשורדישיגניגער די בעסטע יידישע ליטעראטור און דיכטער, יא, כאטש ווי בייזערן זיך מיט שוים אויף די פארשטויבטע לאקשורדיש ליפן, דאך בין איר אויף העברעאיש ניט בייז... מען דארף דערצו זיין אזא פרעכער יונגאטש, אזא שגז ווי יענער ברחן רעדאקטער צו ערלויבן זיך אזוי צו רעדן וועגן יידישע שרייבער, וואס זיינען מקריב זייערע בעסטע יארן און דאס בעסטע פון זייער גייסט אויף דעם אלטאר פון ליבע צו זייער אומגליקלעך פאלק“.

עס פעלן אין דעם ארטיקל ניט קיין עפיטעטן ווי „יאנקלדיקע יאנקלס“, „פרעכער יונגאטש“, „לשון פון מרגלים“, „תרחם שפראך“, „צען פודיקע שמאטע“ (וועגן זאמלבוך) און ענלעכע.

דערויף האט ראובן בריינין וואס איז געווען א פארערער פון ראזענפעלדס פאעטישן טאג-לאגט, געענטפערט אין א לייטאריקל אין „קענדער אדלער“. די „ווארהייט“ האט דעם 31סטן מאי 1912 אפגעדרוקט דאס לייטאריקל מיט קיצורים, אבער מיט אן אריינפיר, וואו מארים ראזענפעלד איז באליידיקט געווארן ווי „ראובן בריינין האט דערמאנט ראזענפעלדן, אז „איערע גרויסע אמאליקע פאעטישע פארדינסטן און ליטערארישע פארדינסטן האבן דאכט זיך געדארפט פאר-בליכטן אייר צו זאגן, צו געבן עפעס אין אן ארטיקל איבער יידישיסטן און העברעאייסטן. דאס איז א טעמע ניט צום לאכן און שפאטן. און וואס האט איר געגעבן? — קוואטש שענדלעכע, מארק זידלעריי, א לעקסיקאן פון זלזולים... פילייכט וועלן זיך געפינען עטלעכע גראבע יונגען, אומ-היסנדע מענטשן, וואס וועלן הנאה האבן פון אייער גרויסער חכמה, דאס אנשטאט „לשון קודש“ רופט איר דאס „לאקשן קודש“, דאס אנשטאט יעקב פיכמאן, יעקב כהן, שרייבט איר די „יאנקל-דיקע יאנקלס“. זייט איר אבער אליין צופרידן מיט אזא געשמאקלאזיקייט, מיט אזא כפול-שמונהדיקע בטלנות? אזוי בילדעט מען דאס דעם עולם?“

(אפריל, 1913)

זייער געערטער הער בריינין!

איך שיק אייך דאָ אַ פּסח־ליד, וואָס וועט אייך האָפּנטלעך געפּעלן. איצט וויל איך פון אייך בלוזן איין איינציקע זאַך, נעמלעך: דאָס ליד זאָל אַרויסקומען פון דרוק אָן דרוקפּעלער. ווען אַ געדיכט קומט אַרויס פאַרגרייזט פון דרוק איז דאָס איינע פון די שרעקלעכסטע זאַכן פאַרן שרייבער. ווינטשנדיק אייך אַ „כשרן פּסח“ פאַרבלייב איך מיט הויכאַכטונג אייער גאַנץ ערגעבנסטער

מאַרריס ראָזענפּעלד

נ. ב. איך האַלט איצט אין איבערציען דערפאַר קען איד אייך ניט שיקן מיין פריוואַט אַדרעס. איך וועל דאָס אָבער טאָן ווי שנעל איך וועל ווידער אַריינציען אין ניו־יאָרק. דערווייל וואוּן איך נעבן ניו־יאָרק.

(סוף אַקטאָבער, 1914)

זייער געערטער פריינד ר. בריינין! (1)

ערלויבט מיר אייך צו מעלדן דאָס איך האָף צו פאַרלאָזן ניו־יאָרק שבת אָונט דעם 7טן נאָוועמבער מיט דער גרענד סענטראַל סטיישן (סמאַנציע) 42טע סטריט 7:45 און צו זיין אין מאָנטרעאַל זונטיק דעם 8טן נאָוועמבער אין דער פּרי 7:40 אין ווינדזאר סטיישן. איר וועט אַזוי גוט זיין זען, אַז מען זאָל מיך ערוואַרטן, דען איך בין פּרעמד אין מאָנטרעאַל (2) און וועל ניט וויסן ווי זיך צו קערן. מיט האַכאַכטונג און די פאַרציגליכסטע גרוסן אייער

מאַרריס ראָזענפּעלד

(1) נעשריבן אויף אַ בלאַנק פון ניו־יאָרקער „פאַרווערטס“.

(2) ראובן בריינין האט פאַרבעטן ראָזענפּעלדן קיין מאָנטרעאַל זיך צו באַטייליקן אין אַ ליטעראַריש־מוזיקאַלישן אָונט, וואָס איז פאַרנעקומען דעם 8טן נאָוועמבער 1914. ער שרייבט דאָ—

מאַריס ראָזענפעלדס בריוו

זענענערן (דעם ערשטן נאוועמבער 1914) אז „מיר ווייסן דאָס 00 דאלאַר פיר אַלע אייערע הוצאות און האַנאַראַר אין זייער ווייניק. מיר וואַלטן זיך שעמען אייך פאַרזושלאָגן אַזאַ קליינע סומע, ווען דער אַוונט וואַלט ניט באַשטימט ווערן פיר אַזאַ גרויסן צוועק ווי אַ פאַלקס־אוניווערסיטעט. מיר ווייסן דאָס איר טוט דאָס צוליב אונדזערע צוויי קולטור־אינסטיטוטן, וועלכע זיינען די איינציקע אין קענעדע און באַליבט ביים פאַלקס.“ מיט די צוויי אינסטיטוטן מיינט בריינין „די ייִדישע פאַלקס ביבליאָטעק און אוניווערסיטעט“ אין מאַנטרעאַל.

4

(1914)

(דער אָנהייב פעלט)

...קאַרגע צען יאָר האָב איך פון דעם דאָזיקן געמיינעם יונגאַטש געליטן, ענד־ לעך האָט מיר צוגעשלאָגן אַ ניטגוטקייט צום האַרצן און איך בין אַוועק פון די רויט־געלע שמוץ ווי אַ רויך. עס איז אמת, אַז איך בין ראַדיקאַל געזאָנען, אַבוואָל ניט קיין מיטגליד פון דער סאַציאַליסטישע פאַרטיי, שטיים איך אָבער שטענדיק אַ גלייכן סאַציאַליסטישן טיקעט (צעטל) און איך וועל פאַזיטיוו ווייטער אַזוי טאָן. דער סאַציאַליזמוס איז ניט שולדיק וואָס קאהאן איז אַ זשורנאַליסטישער שאַרלאַ־ טאַן, אַן אויסוואַרף.

איך האָב ליב מיין פאַלק און האָב דאָ דאָפלט ליב דעם ייִדישן אַרבעטער און נאָר צוליב זיין כבוד האָב איך אָפגעטרעטן פון „ריקווערטס“. איך האָב מיין לעבן אָפגעגעבן מיין ברודער דעם ייִדישן אַרבעטער און האָב ניט געקענט זען ווי מען שטעקט אים אַרויס אַ ברודיקע צונג.

מיט הויכאַכטונג און גרוסן אייער גאַנץ ערגעבנסטער

מאַריס ראָזענפעלד

נ. ב. איך וואַלט ניט געהאַט דאָגעגן ווען איר וואַלט אַפילו דרוקן מיין בריוו. איך שרייב דעם אמתן און די וועלט מעג דאָס וויסן.

5

915 Elsmere Place, The Bronx
New York, N. Y., May 15, 1915.

זער געערטער פריינד ר. בריינין!

עס האָט מיך געפרייט צו לעזן אייער בריוו, וואו איר שרייבט מיר, אַז אייערע

צוויי בלעטער: אין מאמע'לשון און ישעיהס לשון וועלן ענדלעך ערשיינען. איך ווינטש אייך אַ גלענצנדן ערפאלג.

ליידער ווייס איך ניט אויב איך וועל קענען פאר אייך שרייבן אלע וואך, דען איך בין צופיל באשעפטיקט. עס איז מיר אויך אוממעגלעך צו שרייבן פאר 5 דאָ-לאַר אַן אַרטיקל. איך טאָר דאָס ניט טאָן צוליב פאַרשידענע אורזאַכן. דאָס קען מיר שאַדן דאָ. דאָ נעם איך 25 דאָלאַר אַן אַרטיקל. איך טאָר ניט מאַכן קיין שפרונג אויף צוריק, דען איך קען פאַרניכטן מיין ליטעראַרישן פרעסטיזש.

עס איז מיר אויך אַבסאָלוט אוממעגלעך זיך אָפצוגעבן מיט ט ע ג ג ל ע כ ע פראַגן. אַט דאָס דאָזיקע שרייבעריי איז ניט מיין זשאַנער(1). איך שרייב מער אַדער ווייניקער ליטעראַרישע זאַכן. עס איז אַבסאָלוט נויטיק פאַר אייך איר זאָלט טאַקע האָבן אין ניו יאָרק אַ קאַרעספּאָנדענט, וואָס זאָל אייך שרייבן ט ע ג ג ל ע כ ע פאַסירונגען. איך בין ניט דער פאַסנדער שרייבער פאַר די דאָזיקע זאַכן.

איך שיק אייך צוזאַמען מיט אַט דעם בריוו אַ גלענצנדן אַרטיקל פאַר אייער „וועג“. איר דאַרפט מיר דערפאַר ניט באַצאָלן מער ווי 5 דאָלאַר. איר דאַרפט קיין אַנשטרענונג ניט מאַכן מיר צו שיקן מער. איך וועל זיך באַמיען אייך פון צייט צו צייט עטוואָס ווינשענסווערטעס צו שיקן.

ווי גאָט איז אייך ליב זעט, אויב איר דרוקט מיין אַרטיקל. עס זאָלן אין אים (ניט זיין) קיין דרוקפעלער. איך שיק אייך מיין אַרטיקל פאַר 5 דאָלאַר, ווייל אונ-דזער פריינדשאַפט איז ביי מיר ווערט 20 דאָלאַר צו יעדער צייט... זייט אַזוי גוט און זעט מיין נ י ע א ד ר ע ס אויף דעם אַנפאַנג פון דיין בריוו און שיקט מיר צו אייער צייטונג.

מיט הויכאַכטונג און די בעסטע ווינטשונגען

מאַרריס ראָזענפעלד

(1) ראובן ברייניו האט זיך פארענטפערט (אין אַ בריוו צו ראָזענפעלדן פון 18טן מאי 1915, וואָס נעמינט זיך אין ייווא), אַז „איך האב אין מיין ערשטן בריוו ניט נעמיינט חלילה דאָס איר זאָלט מאַכן פאַרן „וועג“ קאַרעספּאָנדענץ-אַרבעט און שרייבן חלילה טעגלעכע ניים. איר זוייס אייך צופיל צו שעצן אום צו וואַגן צו מאַכן אַזאַ אנטראַג. איר האב נאָר נעמיינט דאָס אייערע פערלדיקע עסיען זאָלן טראַגן מער אַן אַקטועלן קאַראַקטער“. ברייניו האט אויך באַ-מערקט וועגן דעם קליינעם האַנאָראַר, אַז דאָס איז בלויז פאַר „שכר-בטלה“... „גלויבט מיר דאָס איך שעם מיר ווירקלעך פיר דעם דאָזיקן אַרעמלעכן האַנאָראַר“.

צו 5. טראמערן

ל. טראמער איז געווען אַ יונגער יידישער זשורנאליסט און איבערזעצער. מאַר-ריס ראָזענפעלד איז געווען באַקאַנט מיט דער טראַמער-משפּחה און פּלעגט פון צייט צו צייט זיי באַזוכן. מאַרי טראַמער, ל. טראַמערס אַ שוועסטער, דערציילט אין אירע זכרונות וועגן מאַריס ראָזענפעלדס אַ באַזוך ביי זיי אום פּסח 1922. מאַרי טראַמער ברענגט אַן אויסצוג פון אַ שמועס וואָס ל. טראַמערס מוטער האָט געהאַט מיט פּרוי ראָזענפעלד, וואָס באַווייזט, אַז ל. טראַמער איז געווען זייער אַנגעלייגט ביי די ראָזענפעלדס. „איר געדענקט מרס טראַמער, האָט זי (פּרוי ראָזענפעלד) געזאָגט צו דער מאַמען. — איר געדענקט די צייט ווען אייער זון האָט זיך אויפּגעהאַלטן ביי אונדז אין די בערקשייכס? נו, האָב איך געזאָגט מאַריסן דאַמאַלס, אַז ס'וואָלט געווען אַ פּינער פּלאַן אַז אייער זון זאָל חתונה האָבן מיט אונדזער יינגערער טאָכ-טער. אָבער דער גורל האָט געוואָלט אַנדערש און זי האָט חתונה געהאַט מיטן דענ-טיסט“ (פון Marie Trommer, Morris Rosenfeld and wife come to visit. Re-collections, New York, 1934. אין מאַנוסקריפט).

1

Oct. 29, 1913.

זער געערטער הער ל. טראמער! (1)

ענטשולדיגט מיין פערשפעטיגטן ענטפער, פאמיליען טראַבעל האָט גענומען מיין צייט אין אנשפּרוך. אייערע איבערזעצונגען פון מיינע לעצטע געדיכטע, ווי אויך אַריגינעלע לידער, האָב איך ערהאַלטן און געלעזן. איך קען נאָר זאָגן נאָכאַ-מאַל דאָס, וואָס איך האָב שוין איינמאַל געזאָגט, נעמליך: דאָס איר האָט פּאַזיטיוו אַ שיינעם פּאַעטישן טאַלאַנט. איך וואָלט זיך אַ מינוט ניט צוריק געהאַלטן פון צו דרוקן אַן ענגלישן בוך לידער מיט אייערע איבערזעצונגען.

שרייבט מיר, איך בעט אייך, ווי אַלט זייט איר און מיט וואָס איר באַשעפּ-טיגט זיך. לויט אייערע פּערזון שיינט איר נאָך צו זיין אַ גאָר יונגער מאַן מיטן גאַנצן פּייער פון אַ בעגייסטערטער נשמה. איך דאַנק אייך זער פאַר אייער זער שיינע איבערזעצונגען.

מיט הויכאכטונג אייער גאנץ ערגעבנסטער

מאָרריס ראָזענפעלד

דאָס איז מיין פריוואַט אַדרעסע:

Morris Rosenfeld
1421-29 Crotona Ave., Bronx, N. Y.

(1) אויף אַ בלאַנק פון „פאָרווערטס“.

2

332 Beekman Ave.
The Bronx, New York, N. Y.
March 12, 1916.

זער טייערער פריינד טראמער!

אייער בריוועלע, וואָס איר האָט איבערגעלאָזט פאַר מיר אין דער רעדאַקציע פון „אַמעריקאַנער“, איז מיר געווען פונקט ווי אַראָפּגעפאַלן פון הימל. איך האָב ניט געקענט מער געפינען קיין „אַמעריקאַנער“ וואו דאָס געדיכט „דיה וואָר בעיבי“ איז ערשינען. צייט איך שרייב אין דיזער צייט־שריפט בלייבן כמעט קיינמאָל ניט איבער קיין עקזעמפלאַרן, זיי פערקויפן זיך אַלע. איך האָב דאָ רום דאָס געדיכט איבערגעשריבן פון אַן אויסשניט, וואָס געפינט זיך ביי מיר און ערפילנדיג אייער וואונש, שיק איך דאָס צו אייך ז אַ פ אַ ר ט . איך האָב, אַז דאָס געדיכט וועט אייך געפעלן.

וואָס מאַכט איר, טייערער פריינד? פאָרוואָס לאָזט איר פון זיך ניט הערן? איר האָט אפשר געלעזן אין די יידישע צייטונגען, דאָס מיין יינגסטע טאַכטער ראז האָט געהייראַט מיט אַ פאַר מאָנאַט צוריק, זי איז פּערהייראַטעט צו אַ געוויסן דאַקטאָר לעאַן גאַלדענטהאַל (אַ דענטיסט). איך האָב געלעזן מאַנכע פון אייערע בריליאַנטענע איבערזעצונגען פון ענגליש אין יידיש. איך האָב כמעט דערקענט, אַז דאָס איז אייער אַרבעט. איך האָב דאָס דערקענט אַן די לייכטקייט פון דעם סטיל. אַבער, אַז איר קאַנט אַזוי גוט די יידישע שפּראַך איז פאַר מיר אַן אפּענבאַרונג. די אַלע אַזוי גערופּענע „יונגע“ יידישע „דיכטער“ מעגן גיין ביי אייך אין חדר זיך לערנען יידיש.

מאַריס ראָזענפעלדס בריוו

לאַזט הערן פון זיך, דען איר ווייסט, אַז איך בין זער גערן פון אייך צו הערן.
מיט הויכאַכטונג און די בעסטע ווינשוונגען

מאַריס ראָזענפעלד

3

(א קאַרטל)

332 Beekman Ave.
May 9, 1916.

מיין זער טייערער פריינד הער טראַמער!

איך וועל דאָס בעטראַכטן פאַר אַ גרויס פּערגעניגן אייך צו עמפּפּאַנגען ביי
מיר צו הויז אַלס גאַסט שבת דעם 13 מאַי אום זעקס אור נאָך מיטאַג. קומט גור,
פריינד, איר וועט מיר זיין אַ ליבער און טייערער גאַסט. מיט די פריינדליכסטע
גרוסן צו מיין יונגן דיכטער־פריינד
אייער ערגעבנסטער

מאַריס ראָזענפעלד

ג. ב. נעמט די דריטע עוועניו "ל" און פאַרט ביז 143 טע סטריט, דאָן שטייגט
אויס און גייט איסט 5 גאַסן, די 5 טע גאַס איז ביקמאַן עוועניו.

4

June 6, 1916.

טייערער פריינד הער טראַמער! (1)

מיר טוט זער לייד, וואָס איך האָב אייך ניט געקענט פריער ענטפערן. אייער
בריעף האָב איך ערשט היינט בעקומען צוגעשיקט צו מיר אויפן דאָרף. מיין
פרוי און איך זיינען שוין אין אונזער דאָרפישע היים צייט לעצטן שבת דעם דריטן
יוני. אַ גוטער יאָר אויף אייך! איך האָב זיך מחיה געווען מיט אייער יידישן בריוו.
איר שרייבט דאָך אויסגעצייכנט יידיש. שרייבט מיר שטענדיג יידיש. איך בין
ניט דזשייקאַב שיף, ביי מיר איז יידיש אַ שפראַך ווי אַלע שפראַכן. איך גלויב
אויך, אַז מען קען שרייבן און ריידן יידיש און זיין אַ גוטער, געטרייער אַמעריקאַ-
נער. איך האָב דעם סימן אָן זיך. איך האָב ליב אַמעריקאַ מיטן גאַנצן פייער פון
מיין נשמה, מיין יידיש שרייבן און יידיש ריידן מאַכן מיר אַמעריקאַ נאָך ליבער.

דען זי שטערט מיר ניט אין מיין יידישקייט און ניט(א) קיין צענזור וואָס זאָל מיר שטערן מיינע פרייע געדאַנקען.

מיר טוט לייד, וואָס איך קען אייך מיין ביאַגראַפֿיע ניט שרייבן. איר געפינט מיין ביאַגראַפֿיע אין דעם ערשטן באַנד פון מיין ערשטן „סעט“, דאָס בוך וואו עס געפינען זיך מיינע בעקאַנטע אַרבייטער און נאַציאָנאַלע לידער „דער שאַפּ“, „מיין אינגעלע“ א. א. וו. און מיין „אידישער מאַי“ און „אויפן בוזים פון ים“.

נאַטירליך, צייט יענער קיצור פון מיין ביאַגראַפֿיע איז נאָך צוגעקומען מיין טריאומף-טור איבער אייראָפּאַ. מיינע פּאַרלעזונגען (אַכט מאָל) אין ווין. מיין ער-שטע פּאַרלעזונג צוזאַמען מיט דעם זעליגן קעניג קייזערליכן שוישפילער באַראָן אַדאַלף פּאַן זאָנענטהאַל. ווייטער האָב איך פּאַרגעלעזן אין פּראַג (בעהמען), בודאַ-פעסט און שטראַסבורג (אונגאַרן), קראַקאַ, לעמבערג, פּשעמישל, מינכען, ברעס-לאָ, קאַרלסבאָד, פּילזען און צענדליגע אַנדערע שטעט. מיין קורצע ביאַגראַפֿיע אין מיין דערמאָנטן ערשטן באַנד איז געשריבן פון דעם אידישן געלערטן אַלעקסאַנדער האַרקאווי.

יא, פריינד, איך האָב געלעזן אייער לעצטעס שרייבן אין „טאַג“ און איך גלויב, אַז עס איז כמעט איבעריג פאַר מיר אייך צו זאָגן, אַז איך האָב געהאַט גרויס הנאה. די אונטערשטע שורה איז, אַז איך האָב זיך אין אייך ניט גענאַרט, איך האָב קיינמאָל אין אייער טאַלאַנט קיין טעות ניט געהאַט, איצט האָט איר מיך סתם אי-בעראַשט מיט אייער יידיש שרייבן. הערט אַ מעשה! אַ ייד נעמט דיר-ניט, מיר-ניט, פון דער העלער היט און שרייבט יידיש, און גוט אויך איך ווייס אַז דיזער בריוו וועט שוין אַרויסקומען צו שפעט, אָבער די שולד איז ניט מיינע.

מיט האַכאַכטונג און גרוסן אייער

מאָרריס ראָזענפעלד

ג. ב. גריסט אייער מוטער און שוועסטער פון מיינעטוועגן. מיין קאָנטרי אַד-

רעס ווייסט איר דאָך

Morris Rosenfeld
Spencertown, N. Y.

(1) אויף אַ בלאַנק פון „אַמעריקאַנער“.

צו אב. קאהאנען

אב. קאהאן (1860—1951) יידישער און ענגלישער זשורנאליסט און שריפט־שטעלער איינער פון די באקאנטסטע פערזענלעכקייטן פון דער אמעריקאנער יידי־שער ארבעטער־באוועגונג און לאנגיאריקער רעדאקטער (1902—1951) פון ניו־יארקער „פאָרווערטס“.

Spencertown. N. J. June 25, 1914.

זער געערטער פריינד אב. קאהאן! (1)

איך שיק אייך דא אן ארטיקל וועגן מיין לעצטן בעזוך אין ניויארק, ניצט דאס געזונדערהייט. ביי דער געלעגנהייט פון שרייבן צו אייך גלויב איך, אז עס וועט גיט זיין איבעריג צו זאגן א פאָר ערנסטע, אויפריכטיגע ווערטער. כסדר: אן אמת לאַזט זיך גיט פערלייקענען. עס איז אן אָפענער סוד דאָס קינסטלער און דיכטער, (דיכטער איבערהויפט) זיינען שטימונגס מענשן, מערסטנס נערוועזע מענשן. איך בין אין דעם פרט קיין אויסנאָם. איך בין אָבער אן ערליכער מענש און אן אַרבייטזאַמער מענש. עס האָט נאָך גיט פאַסירט דורך די צען יאָר, וואָס איך שרייב אין „פאָרווערטס“ איר זאָלט פון מיר פערלאַנגען אַ ליטעראַרישע זאַך, וואָס איך זאָל זיך דורך אַ קאַפּריו אָדער סתם דורך עפעס אן איינגערעדטע גרויסקייט ענטזאגן צו טאָן.

פראמפט און פינקטליך פלעגט אייער וואונש געשען. מיט דעם גרעסטן פער־געניגן פלעג איך די געווינשטע אַרבייט מאַכן. דאָס, פריינד קאהאן, וועט איר מוזן מודה זיין. אויב עס האָט אַמאָל אפשר פאַסירט, אַז איך האָב אייך מיט מיין אַר־בייט גיט צוגעטראָפּן, עס איז גיט געווען פונקט דאָס, וואָס איר האָט געמיינט, פערזיכער איך אייך אויף מיין ערן וואָרט, אַז מיין כונה איז געווען אַ גוטע, אָבער איך בין דאָך גיט מער ווי אַ מענש, און האָב אייך פשוט גיט געקענט צוטרעפּן, איך האָב אָבער פּאַזיטיוו אייך י אַ געוואָלט צופרידן שטעלן. דאָס איז ערשטנס.

מיט אַ קאַרגן יאָר צוריק האָט דאָס ליידער פאַסירט, אַז איר האָט מיר גע־מאַכט אַ בעמערקונג אויף מיינע אַ פּריוואַט זאַך, וואָס האָט טיף אין מיר פער־לעצט (גיט דעם שרייבער) דעם מ ע נ ש. דאָס איז געווען וואָס דער ענגליש מאַן רופט „דיה לימיט“. מיט ווייטאַג און נערוועזיטעט בין איך אייך געווען גע־

צוואונגען צו ענטפערן. איך ווייס איצט גאנץ גענוי, דאָס איר זייט אין דעם אַב-סאָלוט ניט שולדיג געווען. בייזע צינגער, מיינע ניט־פּערגינער האָבן אייך דערצו געבראַכט. איר זייט אויך אַ שטימונגס מענש, האָט מען אייך איינגערעדט, אַז... אַז... אַ נעכטיגע וועטשערע!

מיר האָבן אָבער שפּעטער אויסגעפונען, אַז עס איז קיין שום געזונדע אורזאַך ניט דאָ, וואָס זאָל אונז האַלטן פון דער ווייטן. עס איז ווידער אַלץ דינג רעכט גע-וואָן. אָבער ניט נור רעכט געוואָרן, איך בין אייך שטענדיג געווען אַן אמתער פריינד און שום הינטערפּיסלאַך און און די מינדסטע פּניוּת.

ווען עס האָט זיך מיט אַ פּאַר מאָנאַט צוריק געראַיעט אין אָפּיס פון „פּאַר-ווערטס“ אונטן(2). און איך בין גראַד געווען דערביי ווי אַ פּאַר גענאַסן האָבן זיך אויסגעדריקט געגן אייך אין אַ טאָן, וואָס איז ניט געווען שייך צו הערן, האָב איך זיי געזאָגט, אַז זיי האָבן אַ ביטערן טעות אויב זיי מיינען, דאָס און אייך וועלן זיי אויך זיין אַזעלכע שיסער ווי מיט אייך. איך האָב זיי אויסדריקליך געוואָרנט און געזאָגט, אַז מיט אייך האָבן זיי אַ צען שטאַק קיגע געביידע, אָבער אַן אייך וועלן זיי האָבן אַ צען ש... געביידע און וועלן אונטערבריינגען דעם „פּאַר-ווערטס“, וועלכן אייער זשורנאַליסטישע פעאיגקייט און ענערגיע האָבן אַרויף גע-אַרבעט.

אום איר זאָלט זיין איבערצייגט דאָס איך זאָג אייך דעם ריינעם אמתן אמתן קענט איר פרעגן גיליסן(3), ער איז געווען דערביי. איר קענט אויך פרעגן העלדן(4) און יאפען אויב איך פלעג ניט קומען עקסטרא טאָג טעגליך אין אָפּיס פון „פּאַרווערטס“ קעמפן מיט יעדן איינעם, וואָס האָט געוואָגט וועגן אייך צו רייזן מיט גרינג שעצונג. איך וואָלט דאָס געטאָן ווען איר וואָלט מיך אָפּילו צובלוטיגט. איך בין אַ פּערעהרער פון פעאיגקייט, פון מענשן מיט אַרגינעלע איינפאַלן.

וואָס האָב איך אָבער דערזען נאָכדעם ווי איר זייט עלעקטעד געוואָרן? עפעס אַ מין אינגאָריך־פּאָליטיק! איר דרוקט ניט מער מיינע בעסעסע געדיכטע. איר זוכט מיר צו „נעמען די געדערים“, איר פּערשטייט דאָך, אַז איך זוך ניט מער קיין בערימטקייט און פון „אונשטערבליכקייט“ לאַך איך זיך אויס. איבערהויפט לאַך איך פון די אונשטערבליכקייט און בערימטקייט, וואָס אַ ניוואַרקער טעגליכע זשאַרגאַנישע צייטונג קען איינעם געבן... ניט דער „פּאַרווערטס“ האָט מיך „גע-מאַכט“, ניט ער קען מיך „אַבמאַכן“. איך בין שוין אַנגעקומען צום „פּאַרווערטס“ אַ געמאַכטער. און וועל שוין אַ געמאַכטער פּערבלייבן, אויב העסטער מיט אירע שוועסטער וועט מיך „לעזענען“ שבת און זונטאָג אָדער ניט. איך טראַכט גיכער פון אויפהערן שרייבן ווי פון אָנהייבן ווייזן „מאַישען“ מיט יאַכנען וואָס איך קען. איך ווייס אָבער סתם ניט אויב איך זאָל גלויבן אייערע פאַלשע אונטער לעקער ביי אייך אין אָפּיס, וועלכע האָבן מיר פּערזיכערט אויף זייער „עהרן וואָרט“, אַז זיי ווייסן

בעשטימט דאָס אייער כונה איז מיך צו פערטרייבן פון „פאָרווערטס“, אַז איר ווילט מיר אַרויסטרייבן פון געדולד כדי איר זאל אַליין אַוועק גיין(5). וועל, קענענדיג די חברה, וואָס האָבן דאָס מיר פערזיכערט שווערנדיג דער- ביי מיט שבועות, גלויב איר ניט זייערע ווערטער. איר בין זיכער, אַז איר ווייסט דאָס מען קען מיך ניט אויסטראַשען אַרום און אַרום, און, אַז מײַן פעדער איז נאָך אַזוי גוט איצט ווי זי איז געווען מיט 25 יאָר צוריק, איר בעטראַכט זיך נאָך איצט פונקט ווי פריער פאַר דעם גרעסטן אידישן פראָזאַ שרייבער אין אַמעריקאַ און אפשר אין אייראָפּאַ אויך, און מײַן פעדער איז נאָך וויציג און בליציג, שאַרף ווי מען דאַרף, פונקט ווי שטענדיג, איר האָב איר, פריינד קאהאַן, געשריבן דיין בריוו, כדי זיך אַביסל אַראַב צו ריידן פון האַרצן. איר האָב ליב דעם „פאָרווערטס“ און איר זייט מיר חשוב אַלס אייער פון מײַנע ערשטע בעקאַנטע אין אַמעריקאַ און עס ווילט זיך מיר ניט גלויבן די געמײנע אינטריגאַנטן, וואָס שטעקן איר אַרויס אַ צונג הינטערן רוקן. די דאָזיקע ברואים האָבן קיין כאַראַקטער און קענען קיין פריינד ניט זיין, אָבער איר פערבלייב סיי ווי סיי אייער אַלטער אמתער פריינד

מאָרײַס ראָזענפעלד

ג. ב. איר האָב ערשט איצט ערהאַלטן אייער בוך וועגן סיאם און... איר ווייסט ניט וואָס איר צו שרייבן, איר גלויב, דאָס ווען איר וואַלט דעם בוך אַליין געלעזן, וואַלט איר זיך אפשר צוויי מאַל איבערלייגט אויב איר זאָלט מיר אים שיקן. דער בוך איז י אַ אינטערעסאַנט און נ י ט אינטערעסאַנט פאַר די ברייטע מאַסן. סיי ווי סיי, איר קען נאָך דערווייל גאַר ניט וויסן ביז איר וועל דעם בוך ניט האָבן אין גאַנצן איבער געלעזן. צען אַרטיקלען אָבער וועט, ווי מיר שיינט, זיין אונמעג- ליך פון דעם בוך צו מאַכן. אַ זעקס אַרטיקלען אָבער גלויב איר י אַ. איר וועל זיך נאָטירליך בעמיען אַרויס צו „פישן“ נור די פיקאַנטעסטע שטעלן און דאָס שרייבן אַזוי פאַפּולער ווי מעגליך, עס זאָל זיין גרינג פאַר צייטונגס לעזער צום צוקאַיען און פערדייען.

מיט הויכאַכטונג און גרוסן פון מײַן פאַמיליע און פון מײַנע ווייניגקייט. די לופט, די וואַסער, די שטילקייט און די אומגעבונג זיינען דאָ גן־עדנדיק, די איינ- ציגע זאך, איז דאָס קיין אַטאַמאַביל האָב איר ניט, מיט פערד קען איר זיך ניט אָבגעבן, און שטענדיג צאָלן געלד פאַרן אויספאַרן איז פשוט ניט אויף מײַן בייטל, מילאַ, ליידיט מען צו אַביסל, דערויף איז מען דאָך אַ ייד און אַ יידישער שריי- בער דערצו.

(1) דער בריוו איז אַפגעראַטעוועט געווארן דורך אַ צופאַ. אב. קאהאַן האָט דעם בריוו דערהאַלטן אין דער „פאָרווערטס“־רעדאַקציע און נאָכן איבערליינען האָט ער אים צעריסן און

אריינגעווארפן אין פאפירקארב. דער דיכטער און הומאריסט י. אדלער (ב. קאוונער), א מיט-ארבעטער פון „פארווערטס“ האט זיך פונקט ראטאָלס געפינען אין רעדאקטערס קאבינעט. ווען אב. קאהאן איז אַרויס פון צימער האט אדלער צוגנויפגעקליבן די צעריסענע טיילן, זיי צוזאמענגעקלעפט און מיט יארן שפעטער האט ער דעם צוגנויפגעקלעפטן בריוו איבערגעגעבן דר' שאַצקין, וואס האט דאמאלס געקליבן ראזענפעלדס בריוו. י. אדלער, דרר אגב, איז געווען פון די געציילטע יידישע שרייבערס, וואס זיינען געווען איינגייערס אין מאַריס ראזענפעלדס הויז. מרדכי דאָנצ'יץ דערציילט אין די זכרונות וועגן ראזענפעלדן, אַז דאָס ערשטע מאָל וואָס ער, דאָנצ'יץ, האָט געזען דעם דיכטער איז געווען ווען אַדלער האָט אים מיטגענומען מיט זיך אויף אַ זונטיק באַזוך (ט. דאָנצ'יץ, אַ פּערטל יאָרהונדערט באַגעגענישן מיט מאַריס ראזענפעלדן, דער טאָג, ניו־יאָרק, דעם 16טן יולי, 1933).

אב קאהאנס בריוו וואס מיר ברענגען דא ווייטער, איז אַן ענטפער אויף ראזענפעלדס בריוו. קאהאנס בריוו געפינט זיך אין דער ראזענפעלד־קאלעקציע, וואס קלמן מרמר האט איבערגעגעבן דעם יוואָזאַרכיוו. דער בריוו, וואס איז אַן אַ דאָטע איז אַוודאי געשריבן אַרום סוף יוני אדער אנהייב יולי 1914.

ליבער פריינד ראזענפעלדן

אייער בריוו האט מיר פאַרשאַפט שמערצן און איד מוז אייך זאגן גלייך פון אנהייב, אַז איר האט אַ טעות אין דער גאַנצער געשיכטע. עס איז פונקט פאַרקערט ווי איר מיינט. איר בין גראד דער וועלכער האַלט איםער אין שרייען און באַווייזן, אַז איר זייט נאָך עד היום דער גרעסטער אידישער פּאָעט. איר זייט אין פּראַקטישן לעבן זייער נערווען און קורצזיכטיק, ווי פילע פּאָעטן. דעריבער באַמערקט איר ניט וואָס עס טוט זיך און טייטשט ניט דעם פּשט לויט דעם אמת. איר דערמאָנט דעם פּאָקט אַז מיט העכער ווי אַ יאָר צוריק האבן מיר ביידע זיך צעווערטלט און איר גלויבט, אַז איר קען דאָס נאָך אַלץ ניט פאַרנעסן. ווי קינדערש דאָס איז! איר פאַרויכער אייך ווי אַפילו דאָן האט דאָס אויף מיר ניט געהאַט קיין שום ווירקונג אין באַצוג אויף אייער שרייבן. איר בין נאָטירלעך געווען זייער באַלידיקט, אבער איר האָב זיך געקלערט, אַז איר זייט אימער אַ היציקער, נערוועזער מענטש און אַז אויף אייער טעמפּעראַמענט קען מען ניט בויען. היינט זייט איר אַזוי און מאַרגן פונקט פאַרקערט, ווי פילע פּאָעטן. ווען איר וואַלט וועלן זיך „אַפּרעכענען“ וואַלט זיך דאָס אויסגעדריקט דאָן. עס איז אַבסאָלוט לעכערלעך. איר האָב דאָס קיינמאָל אין זין ניט געהאַט, און מיינע פאַרהעלטניסע צו אייך זיינען היינט אַבסאָלוט דיזעלבע ווי מיט זעקס אדער זיבן יאָר צוריק. איר פאַרויכער אייך.

איר האַנדל לויט די פאַדערונגען פון דער רעדאַקציע. דער עולם איז אַ קאַפּריזונער און זיין געשמאַק אַדער אינטערעס קען מען נאָטירלעך ניט איגנאָרירן. איר דאַרפט ביי זיך גאַרניט זיין געפאַלן. עס טרעפן געוויסע מאַמענטן אין דער קאַריערע פון אַלע שרייבער, און אין אייער פּאַל וועט אַלץ זיין אַללרייט ווען איר זאַלט נאר די זאָך פאַרשטיין געלאָסן און רואיך און ניט זיך פאַרשטעלן גאָט ווייס וואָס און וואָרפן אַלערליי קינדערשע בלבוּלים. די פליכט פון אַ רעדאַקטער איז צו וואַטשען (היטן) די לעזער. מיר מוזן זיי לערנען, און צו דיזן צוועק גופא מוזן מיר זיך צוהערן צו זייער שטימע. גראד האט זיך געמאַכט, אַז איר האט אַ געוויסע צייט אַפּגעלאָזן די לייצעס און געשריבן זאַכן וואָס האבן ניט אינטערעסירט. אייערע אַרטיקלען וועגן מויל, נאָז, אויערן א. ז. ו. אין אייער סעריע וועגן „נודניקעס“ זיינען ערשינען אין דעם פּעריאָד. וואָס מען זאָגט אייך פּערזענלעך האט קיין באַדייטונג ניט. קיין שרייבער הערט קיינמאָל ניט דעם אמת. אַכער איר, אַלס רעדאַקטער, האָב באַקומען מאַסן בריוו פון פאַרשידענע ערטער; איר האָב געהאַט

מאָריס ראָזענפעלדס בריוו

באַריכטן פון אונדזערע אַגענטן און פון אַלערליי אַנדערע קוועלע, און אַלץ האָט אַנגעדייטעט אויף דאָס זעלבע — אַז די טעמאַס און דער אַרט באַהאַנדלען מאַכט ניט קיין גוטן איינדרוק. איר האָב אַלץ פון אייר באַהאַלטן. איר האָב אייר ניט געוואַלט אַנטאן קיין שמערצן. אבער איר האָב אימער אַרנומענירט צו גונסטן פון אייער שרייבן, נעשריבן וועגן אייער טאַלאַנט. וועגן די געדיכטע האָט מען פון אַלע זייטן ערקלערט, אַז עס איז ניט דער אַמאָליקער ראָזענפעלד, אַז עס איז ניט אינטערעסאַנט צו לעזן. און די אורזאַע איז געווען, וואָס אַנשטאַט פאַעזיע אָדער הומאַר (אין די פעליעמאַנען) האָט איר זיך אַריינגעלאָזן — אין ביידע אַרטן שרייבן — אין באַטראַכטונגען, און האַלבפּעליעטאַניסטישע געדאַנקען. דאָס איז אבער גוט פאַר קאַלטע, טיפּע דענקער, ניט פאַר פאַעטן אָדער הומאַריסטן. מען פלעגט פון אייר געוואוינט זיין צו זען ווי עס שפּריצט מיט פאַעזיע אָדער מיט שפּאַס, און אַנשטאַט דעם האָט מען באַקומען באַטראַכטונגען און דאָס איבער טעמאַס, אין וועלכע עס האָט ניט געקענט אַרויסקומען קיין גוטער רעזולטאַט. אלאוּ בין איר איבערגעוואַלט געצוואונגען געווען צו האַנדלען ווי איר האָב געהאַנדלט. אבער עס איז ניט געפערלעך. איר האָב זיך באַראַטן מיט פייגענכוימען און מיט נאָר אַ קאַמפּעטענטע פּערזאָן און איר אַליין האָב געוויסע פלענער. עס איז אַ טראַגע פון טעמאַס. פאַעזיע קען מען אַ וויילע נעבן וואָס זעלענער, וואָרעם דאָס איז איבערהויפט ניט קיין אַרטיקל פאַר אַ טעגלעכע צייטונג (אין די גרויסע בלעטער פון די אומות העולם דרוקט מען. קיין געדיכטע כמעט גאר קיינמאַל ניט. מען דרוקט זיי אין זשורנאַלן) און פאַר אַרטיקלען וועל איר שיקן אַ ליסטע מיט טעמאַס, וועלכע זאָלן געוויס אינטערעסירן. דאָס קען איר היינט נאָר ניט טאָן, אבער אין אייניקע טעג אַרום וועט איר אַזאַ ליסטע פון מיר ערהאַלטן. פאַרלויפיק אויב עס לאָזט זיך שרייבן פון סיאַס, פּערטיקט צו עטלעכע אַרטיקלען. אויך קען איר אייר צושיקן אַ כּוּד וועגן עפעס אַן אַנדער אינ-טערעסאַנט זאַך.

אַנב אורחא, אום אייר צו באַווייזן ווי לעכערלעך עס איז אייער טעאָריע, אַז איר האָב אויף אייר אַ כּעס און אַז דאָס שטאַמט פון דעם פאַראַיאַריקן צעווערטלען זיך, וועל איר אייר זאָגן דאָס פאַלגנדע. איר האָב אויפגעהערט פון אייר צו פאַדערן די דריי אַרטיקלען אַ וואָך, וועלכע אונדז קומט פון אייר, נאָר מיט אַ יאָר צוריק. איר האָב אייר ניט געוואַלט אַנטאן קיין שמערצן ביט ערקלערונגען, אבער איצטער צווינגט מיר אייער בריוו אייר צו זאָגן, אַז מען האָט פון אַלע זייטן געלאָזט וויסן אַז עס ווערט שוין אַביסל Too much Rosenfeld (צופיל ראָזענפעלד). איר ווייס אַז אייער טאַלאַנט איז גרויס, אַז אייער איינבילדונגסקראַפּט איז לעבעדיק און אַריגינעל ווי אַמאָל, אבער איר האָט אַ געוויסע צייט, „אַפּגעלאָזן די לייצעס“, ווי איר האָב זיך שוין אויס-געדריקט, און דעריבער האָט דער עולם פאַרלאָרן אַביסל פון זיין אינטערעס. מען מוז ערשטנס דעם פובליקום לאָזן זיך אַביסל אַפרוען, און צווייטנס מוז מען זיך נעמען פאַר גוטע טעמאַס. אַלץ וועט רעכט ווערן; איר פאַרויכער אייר, אַז איר האָב צו אייר די בעסטע געפילע, און אַז וואָס איר שטעלט זיך פאַר איז אַ „נעכטיקער טאַג“. שלאַנט זיך אַלץ אַרויס פון קאַפּ. ערשטנס קומט דאָך אייר אַ וואַקיישאַן (וואַקאַציע) און צווייטנס וועלן מיר זיך נעמען צו אַזעלכע טעמאַס, אַז דער עולם וועט ווידער זיך כאַפּן לעזן מיט אינטערעס. גלויבט מיר אין דעם וואָס איר זאָגן. איר זאָגן אייר דעם אמת און איר, אַלס רעדאַקטער, ווייס דעם אמת. איר כּוּד עד היום איינער

ווי די גרעסטע Admirers (פאַרערער) פון אייער טאַלאַנט. דאָס ווייס יעדער.

זייט זשע געזונט און מונטער און גרייס אייער פרוי מיט אייער סימפאטישע טאכטער

אייער אב. קאהאַן.

(2) אין די פּראַמעסיאָנעלע פאַראיינען פון די שניידערס איז דאָמאַס געווען אַ גרויסע אַפּאָזיציע צום „פאַרווערטס“ מחמת אַ פאַרשפּילטן סטרייק. די שטימונג קעגן „פאַרווערטס“ איז

י. ל י פ ש י ץ

אויסגענוצט געווארן פון דער „ווארהייט“ און די אפאזיציאנעלע שטימונגען האבן זיך אריבער-געטראגן אין א סך אנדערע יידישע פראפעסיאנעלע פאראיינען. עס איז ניט געווען קיין זעלטענע דערשיינונג דאמאלס צו זען פארן „פארווערטס“ פיינטלעכע דעמאנסטראציעס, וואס האבן זיך פארענדיקט מיטן אויסהאקן שויבן אין דער „פארווערטס“-געביידע. (זע אב. יאהאן, בלעטער פון מיין לעבן, ב. 5, ז. 253—278).

(3) אב. גיליס און יאפפע זיינען געווען טוער פון דער יידיש-סאציאליסטישער באוועגונג אין ניריארק און מקורבים צום „פארווערטס“.

(4) אדאלף העלר א באקאנטע פיגור אין דער יידישער ארבעטער-באוועגונג אין אמעריקע. ער איז 1912—1917 געווען נייסירעדאקטער פון „פארווערטס“ און שפעטער געשעפטס-פארוואל-טער פון דערזעלביקער צייטונג. זינט 1928 איז ער דירעקטאר פון דער „אמאלנאמיטער“ באַנק אין ניריארק.

(5) אין א בריוו צו יחזאל לעוויטן, וואס ווערט דא פארעפנטלעכט אביסל ווייטער זאגט ראזענפעלד, אז ער האט „מיטן געלן זשירנאליסט קאהאן ניט געקענט אויסקומען, האב א שפיי געטאן און בין אַוועק“. ווי ס'זעט אבער אויס איז ר. געצוואונגען געווארן צו פארלאזן דעם „פארווערטס“.

צו דר' יחזקאל לעווים

דר' יחזקאל לעווים (1878—1945), פובליציסט, רעדאקטאר, פאָעט און דראַ-
מאַטורג. געשריבן רוסיש, ענגליש, העברעאיש און יידיש. 1914 האָט ער אַרויס-
געגעבן אין באַסטאָן אַ וואַכנבלאַט „די באַסטאָנער אידישע שטימע“, וואו מאַריס
ראָזענפעלד האָט אָפּגעדרוקט אַ צאָל סאַטירישע לידער.

1

“Belle Rose Farm”, Spencertown, N. Y.
May 16, 1914.

זייער געערטער פריינד לעווים!

אייער פאָסט קארטע איז אָנגעקומען צו מיר אויפן דאָרף. מערקווירדיג, איך
האָב מיט אַ קורצע צייט צוריק ניט געוואוסט וואו איר זייט הין געקומען, ביז אַ
בעקאַנטער האָט מיר געזאָגט, אַז איר זייט אין באַסטאָן און גיט דאָרט אַרויס אַ
צייטונג.

מיר טוט לייד וואָס איר האָט נאָך מיינע לעצטע דריי ביכער ניט געזען, עס
איז איצט פונקט אַ יאָר ווי זיי זיינען ערשינען. ליידער בין איך אויפן דאָרף, וואו
איך האָב זיי ניט און קען זיי אייך ניט שיקן. איך בין סיי ווי סיי ניט דער גאַנצער
בעל-הבית איבער זיי און קען זיי ניט געבן וועמען איך וויל. די ביכער בעלאַנגען
צום „פאַרווערטס“. ווען עס וועט ערשיינען מייך נייעס ווערק, וואָס איז איצט אין
דרוק, וועל איך עס אייך פּאָזיטיוו גלייך צושיקן, ווייל אויף דיזעס ווערק בין איך
אַליין אויך אַ שטיקל בעל דעה.

טאַקע וועגן דאָס דאָזיקע ווערק וויל איך אייך שרייבן. איך האָב ערשט מיט
דריי וואַכן צוריק פּערקויפט צום פּערלעגער דאָקטאָר מ. גורעוויטש אין ניר-יאָרק
אַ נייעם בוך מיטן נאָמען „דאָס בוך פון ליעבע“. דאָס איז אַ בוך פון געדיכטע,
ליעבעס-געדיכטע אין צוויי טייל, געבונדן אין איין באַנד. דער ערשטער טייל הייסט
„ליעבע, ליידענשאַפט און זינד“ און ענטהאַלט אַלע ליעבע-לידער, וואָס איך האָב
אויף מייך לעבן געשריבן און וואָס זיינען נאָך קיינמאָל אין אַ בוך-פאַרם ניט ער-
שינען. דער צווייטער טייל בעשטייט פון גאַנץ „שיר השירים“ אין געריימטער נאָכ-
דיכטונג. איך בין זייער שטאַלץ אויף דער דאָזיגער איבערזעצונג און בעטראַכט דאָס
אַלס איינע פון די בעסטע אַרבייטן פון מייך לעבן.

דאָס בוך וועט ענטהאַלטן פולע 300 „פּיידזשעס“, שיין געדרוקט און געבונדן און וועט מן הסתם קאָסטן 80 סענט. דאָס וועט זיין לויט מיין מיינונג די שענסטע ליטעראַרישע מתנה פאַר אונדזער יידישער יוגנט. ביי אַלע פעלקער זיינען אַזעלכע לידער דאָ, ביי אונדז יידן אַבער האָבן זיי ביז איצט געפעלט. נו, זאָלן זיי איצט ביי אונדז אויך זיין. איך וואָלט אייך געשיקט מיין בילד, בין איך אַבער אויפן דאָרף און האָב עס ניט מיט זיך. דער “Belle Rose Farm” אויף וועלכן איך געפין זיך איצט, און וועלכער איז ביי דעם זויס פון די „בוירק שיער“ בערג, קאַלאַמביאַ קאונטי, נ. י. איז טאַקע מיין אייגענער. איך האָב דעם פאַרם געקויפט און בער צאָלט, כדי איך זאָל האָבן וואו זומער צו וואוינען, ווייל איך בין זייער גערוועזן און דאַקטוירים האָבן מיר געראָטן זומער ניט צו זיין אין ניו־יאָרק. איך בעאַרבייט ניט דעם פאַרם, איך געברויך דאָס נור אַלס אַ זומער־וואוינונג. דער פאַרם איז ניט גרויס, בלויז צען אַקער לאַנד און אַ הויז. דאָס איז זעקס דאָלאַר רייזע פון ניר יאָרק הין און צוריק מיטן אייזנבאַן. דריי דאָלאַר איין וועג. איך קום דאָ, ווייל מיין ווייב האָט דאָ אַ ברודער אַ פאַרמער, אַבער טאַקע אַן אמתן פאַרמער.

מיין בוך האָף איך זאָל פאַרטיג ווערן אַרום אַנפאַנג סעפטעמבער, דאָן וועל איך פּאַזיטיוו צושיקן אַ קאָפּיע.

מיט די פאַרציגליכסטע גרוסן אייער גאַנץ ערגעבנסטער

מאַרריס ראָזענפעלד

2

“Belle Rose Farm”, Spencertown, N. Y.
May 31, 1914.

זייער טייערער פריינד לעוויט: —

איך דאַנק אייך זייער פאַרן שיקן מיר אייער ווערטע צייטונג. זי געפעלט מיר זייער גוט. זי איז, וואָס מען רופט „אַן אמת יידישע צייטונג“. אַזוי ווי איר זייט גוט צו מיר וויל איך ניט זיין שלעכט צו אייך. איך שיק דאַרום איינעם פון מיינע געלונגסטע נאַטור־לידער איצט געשריבן טאַקע אויף מיין אייגענעם פאַרם. ניצט דאָס געזונדערהייט נור זעט, עס זאָל געדרוקט ווערן אַן גרייזן.

מיט הויכאַכטונג און גרוסן

אייער גאַנץ ערגעבנסטער

מאַרריס ראָזענפעלד

1421-29 Crotona Ave., Bronx, N. Y.
August 9, 1914.

זייער טייערער און פערערטער פריינד יחזקאל לעוויט!

אָזוי ווי איך בין געצוואונגען צוליב געשעפט און אויך צוליב מיינע צייטונגס-ארבעט (איבערהויפט צוליב מיינ נייעם ווערק, וואָס איז איצט אין דרוק, „דאָס בוך פון ליבע“) צו זיין אין נויאַרק און ניט אויף מיינ פאַרם, וואו מיינ פאַמיליע גע-פינט זיך, האָב איך ערשט היינט, קומענדיג אויף אַ קורצן בעזוך אויפן דאָרף, גע-פונען אייער ווערטע פאַסט קאַרטע.

ווי אייך איז געוויס בעקאַנט בין איך אַוועק פון „פאַרווערטס“ און שרייב איצט נור פאַרן „טאַגעבלאַט“. איך האָב מער מיט דעם „געלן“ זשורנאַליסט קאַהאַן ניט געקענט אויסקומען, האָב אויף אים אַ שפיי געטאַן און בין אַוועק(1).

איך בין ניט געגן אַרבייטער, אַדער געגן וויסנשאַפטיכע סאַציאַליזמוס, וועלכן אונזערע יידן האָבן געגרינדעט. איך בין אַבער געגן שונד-זשורנאַליזמוס, געגן אַנ-טיסעמיטיזמוס און געגן פאַרנאַגראַפיע (זנות), וואָס פילן אויס די שפאַלטן פון „פאַרווערטס“. איך בין אַ ייד און וועל אַלס אַזעלכער פערבלייבן, איך בין אַ ליי-טעראַט און קען זיך מיט שונד ניט חברן, דערפאַר בין איך אַוועק פון דער רויט-געלער קלייזל, האָב אַ פייף געטאַן אויפן „צענטן שטאַק“, וואו די זנות-רעדאַקציע געפינט זיך, און בין אַוועק צווישן יידן.

וועגן מיינ „בוך פון ליבע“ קען איך אייך, פריינד, שרייבן, אַז ער וועט ער-שיינען אַנפאַנג סעפטעמבער. דאָס וועט זיין דאָס ווערק פון מיינ לעבן און דאָס איינציגע פון דעם אַרט אין דער יידישער ליטעראַטור. „דאָס בוך פון ליבע“ וועט זיין אַ פריינד און אַ גייסטיגער גענוס פאַר אונזער יידישער יוגנט. זיי האָבן שוין לאַנג געדאַרפט האָבן אַזאַ בוך. ער האָט זיך אַביסל פאַרשפעטיגט, אַבער דאָך ניט צו שפעט.

איינער פריינדשאַפט איז מיר ליב און אייער צייטונג, וועלכע איז אַן אמת יידישע און וועלטליכע צייטונג, איז מיר אויך ליב. איך לעז איר שטענדיג מיט פאַר-ליבע. ליידער האָב איך קיין צייט פאַר אייער בלאַט צו שרייבן, ווייל איך בין זייער, זייער אַ פאַרנומענער מענש, אַבער איך זאָג זיך ניט אַב דערפון. איר מעגט רעכענען אויף מיינ בייטראַג, ווייל, ווי געזאַגט, אייער בלאַט איז מיר טייער. איך וועל אייך שיקן מיינ בילד ווי גיך איך וועל נור קומען צוריק אַהיים אין נויאַרק. ניין, פריינד, אייער בלאַט איז וועלכן עס איז געווען געדרוקט אַן איבערזע-צונג פון מיינעם אַ געדיכט, האָב איך ניט ערהאַלטן. טוט מיר אַ טובה און שיקט דאָס מיר צו. זיך אומקערנדיג צו מיינ ערשטן ענין דער רויט-געלער „פאַרווערטס“

מוז איך אייך זאָגן, אַז איבערהויפט האָט מיך דאָרט אָבגעקעלט דער וואולגאַרער אַזוי גערופענער „הומאַר“, ספּעציעל אָנגעמאַסטן פאַר קרעטשמעס און פאַרן מאַרק, יאָ, פאַר די נידעריגסטע, געזונקענסטע קלאַסן, וואָס זוכן ניט קיין אמתן, קלאַסישן הומאַר צום שמייכלען אָדער לאַכן, זאָנדערן באַלאַגאַנסטיגע, וואָס זאָל זיי מאַכן הירוּשען ווי די פּערד.

ניין, איך קען זיך ניט צוריק האַלטן פון צו שיקן אייך עפּעס אַ שיינע זאָך. איך שיק אייך דאַרום מיין ליד „די טויטע ערד“ און ניצט דאָס געזונדערהייט. זעט, אַז דאָס זאָל אַרויס קומען אָן גרייזן!
מיט די פאַרציגליכסטע גרוסן אייער אמתער פריינד

מאַרריס ראָזענפּעלד

נ. ב. געדענקט נאָכאַמאָל, אַז דאָס געדיכט זאָל אַרויסקומען אָן גרייזן!! איר קענט דיזן בריוו דרוקן אויב איר ווילט. איך ערלויב דאָס אייך. איך גלויב, אַז דאָס וואָלט געמאַכט אַ סענסאַציע.

(1) פּנ. בריוו צו אב. קאהאַנעו.

4

1421-29 Crotona Ave.

Bronx, New York, N. Y., Aug. 19, 1914.

זייער טייערער פריינד י. לעוויט!

ענטשולדיגט מיין פּערשפּעטיגטן ענטפּער. איך האָב ניט געקענט בעקומען מיינעם אַ בילד פאַר אייך. איך (האַב) זיך שוין מערערע מאל פאַטאַגראַפירט, אָבער די בילדער ווערן פון מיר צוגענומען און איך האָב זיי ניט. איך האָב געמוזט גיין זוכן ערגעץ מיין בילד אויף אַ פּאַסט קאַרטע אין אַ דייטשע קונסט־אַנשטאַלט, איך שיק עס אייך דאָ, ניצט דאָס געזונדערהייט. ביטע, שיקט מיר ניט מער אייער ווער־טע צייטונג אויף מיין דאַרף־אַדרעס, ווייל איך בין יעצט אין שטאָט און איך וויל לעזן אייער בלאַט. שיקט דאָס מיר אויף דעם אַדרעס, וואָס איר געפינט אויבן אויף דיזן בריוו.

געוויס, געוויס וועל איך אייך צושיקן סאַטירישע לידער, וואָס וועלן מאַכן אַ „היט“, נור זייט אַ ביסעלע געדולדיג, פריינד, ווייל איך בין זייער, זייער בעשעפּ־טיגט. איך האָב אַ גאַנצע סעריע סאַטירישע געדיכט מיטן נאָמען די „רויט־געלע

מאַריס ראָזענפעלדס בריוו

שרייבאַרניע". איך האָלט דאָס אַריינצונעמען אין אַ זאַמלונג, אָבער איך וועל דאָס
איין פּאַזיטיוו צושיקן.

מיט הויכאַכטונג אייער גאַנץ ערגעבנסטער

מאַריס ראָזענפעלד

ג. ב. איך האָב שיער פאַרגעסן אייך צו גראַטולירן צו אייער פּערקויף פון אַ
דראַמאַ צו אדלערן, איך ווינש אייך גרויס ערפאַלג.

5

1421-29 Crotona Ave.
Bronx, New York, N. Y., Aug. 24, 1914.

זייער טייערער פריינד מר' י. לעוויט!

מיר טוט זייער לייד, וואָס איך קען אייך קיין בילד מיינעם ניט שיקן, ווייל
איך האָב דאָס פשוט ניט. איך האָב זיך שוין אפשר 50 מאָל פּאַטאַגראַפירט און
מען האָט די בילדער פון מיר אַלץ צוגענומען. שרייבט אייער ארטיקל און דרוקט
אים אָן אַ בילד. וואָס זאָל מען טאָן?

איך שיק אייך דאָ דערווייל די ע ר ש ט ע ד ר יי לידער פון מיין סאַטי
דישע סעריע „די רויט־געלע שרייבאַרניע“. דאָס קעפל „די רויט־געלע שרייבאַר
ניע“ (1) מוזט איר אויפזעצן איין מאָל פאַר אַלע מאָל, נאָכדעם קענען גיין די פּער
שידענע „סאַב העדינגס“ (אונטער־קעפלעך). דרוקט די פאַרלויפיקע דריי לידער
לויט פּאַלגנדע אָרדענונג: פריער „שונד־רעדאַקטערס טענה“, דאָן — „שונד־רע
דאַקטער צום סקיצן־שרייבער“ און דאָן — „צום הומאַריסט“. זעט נור עס זאָלן אין
די געדיכטע קיין דרוק־פעלער ניט זיין און איך וועל אייך צושיקן נאָך אייניגע ליי
דער פון דער זעלביגער סעריע.

איך דאַנק אייך פאַר אייערע גוטע ווערטער וועגן מיר אויף אייער ענגליש
פּיידזש.

אייער מאַריס ראָזענפעלד

(1) צווישן די ביכער וואָס ראָזענפעלד האָט פאַרן טויט געגרייט צום דרוק, האָט זיך אויך
געפונען אַ בוך „כעס און שמייכל“ — סאַטירעס, הומאַר, סאַרקאָזם, וויצן און עפיגראַמען. די
גרעסטע אַפטיילונג אין דעם בוך איז געווען אונטערן טיטל: „די שרייבאַרניע“ — סאַטירן איבער
געלע בלעטער, שונד רעדאַקטערס און שונד רעדאַקציעס. אַלס מאַטאָ צו דעם בוך האָט ראָזענפעלד

אוועקגעשטעלט דעם פסוק: „אין שלום אמר ה' לרשעים“ (זע קלמן טרמר פון מאָריס ראָזענפעלדס
ליטעראַרישעל ירושה פּנקס, ניו־יאָרק, ב. 1, ז. 200). דער כתב־יד פון „כעס און שמויכל“ איז
אױצטער אַ טײל פון דעם ראָזענפעלד־עזבון אין ניו־יאָרקיװ.

6

1421-29 Crotona Ave.
Bronx, New York, N. Y., Sep. 8, 1914.

זייער געערטער פריינד יחזקאל לעוויט!

איך טו אייך צוליב און שיק אייך נאָך פיר לידער. שפעטער וועל איך אייך
צושיקן נאָך. האָט ניט קיין זאַרג, איך וועל האַלטן מיין פערשפרעכן. כסדר: —
צום ע ר ש ט ן זאַלט איר דרוקן די סאַטירע

- (1) „שונד־רעדאָקטערס אַרגומענט“. דאָן, אַזוי:
- (2) „צירקולאַציע“.
- (3) „שונד רעדאָקטער וועגן טאַלאַנט“.
- (4) „שונד רעדאָקטער צום דיכטער“.

מיין בוך וועט ערשיינען אַרום ענד פון דיין חודש (סעפטעמבער). ווי גיך
דער בוך וועט ווערן געבונדן וועל איך אים צושיקן. איך וואָלט אייך נאָך געשריבן,
אַבער איך בין אַזוי בעשעפטיגט, אַז איך מוז שליסן דעם בריוו.

מיט גרוסן אייער

מאָריס ראָזענפעלד

7

1421-29 Crotona Ave., Bronx, N. Y., September 27, 1914.

זייער געערטער פריינד י. לעוויט,

ווי איך ווייס, האָב איך אייך צוגעשיקט ז י ב ן לידער. אין אייערע צײַ-
טונגען, וואָס איך האָב ערהאַלטן, האָב איך נאָר געזען 2 לידער (פון די סאַטירן)
אַפגעדרוקט. ווען איך וועל זען געדרוקט אַלע ז י ב ן, וועל איך אייך צושיקן
נאָך.

מיין בוך וועט פריער ווי דעם קומענדיקן פרייטאָג אָדער שבת ניט ערשיינען.
איך וועל אייך צושיקן אַ קאַפּיע. בייליגנד וועט איר געפינען אַ קורצע צישריפט

וועגן אייער בלאַט וואָס איז אַלט געוואָרן איין יאָר. איך גלויב, אַז די עטלעכע ציילן וועלן אייך געפּעלן.

כּסדר: איך וואָלט אייך וועלן בעטן אַ שטיקל טובה, אויב מעגלעך. נעמלעך: איר ווייסט דאָך, פּריינד, אַז אַ גרויסע טייל פון מיין חיונה מאַך איך פון עפנטלעכע פּאַרלעזונגען. איך האָב שוין גענוג מאל געלעזן אין באַסטאָן אויך. איך האָב שוין געלעזן אין טרימאַנט טעמפל, אין די גרויסע באַסטאָנער טעאַטערע און אין האַר וואָרד קאַלעדזש. ווי מיינט איר, ווען איר זאָלט זיך זען מיט איינפלוסרייכע יידן אין באַסטאָן, אַז מען זאָל פאַר מיר אַראַנזשירן אַ גרויסע פּאַרלעזונג. אַז איך זאָל קענען פּאַרדינען? געדענקט זשע, דאָס דאָרף ניט זיין אַ פּראָגע פּוּ געבן מיר כּבוד, אונשטערבלעכקייט... נאָר פּשוט שטערבלעכע דאָלאָרס, ווייל איך מאַך פון שרייבן אַליין ניט קיין לעבן. דערצו וואָלט איך פּשוט וועלן פּטור ווערן פון די טייטנדע צייטונגס־שרייבעריי, וועלכע דערהרגעט מיר קערפּער און גייסט. רעדט זיך דורך מיט אונזערע געמיינזאַמע פּריינד קריסטן און יידן, אפשר וואָלט מען געקענט עפּעס טאָן? באַדענקט זיך, פּריינד, וועגן דעם און שרייבט מיר. מער קיין ניס פּאַרלויפיק. דערוואַרטנדיק פון אייך אַ גינסטיקן ענטפּער, פּער־בלייב איך אייער אויפריכטיקער,

מאַריס ראָזענפעלד

8

1421-29 Crotona Ave.
Bronx, New York, N. Y., Oct. 4, 1914.

זייער געערטער פּריינד י. לעוויט: —

איך שיק אייך דאָ נאָך צוויי סאַטירן פון דער לויפנדער סעריע „רויט־געלע שרייבאַרניע“. שיקט מיר צו אַ בריוו מיט די נעמען פון אַלע לידער פון דיזער סעריע, וואָס איך האָב אייך געשיקט, וועל איך וויסן וואָס איך האָב ווייטער צו טאָן, דען איך האָב פּערגעסן וואָס איך האָב אייך געשיקט. איך דאַנק אייך זייער פאַר אייער פּערשפרעכן צו זען וועגן אַ פּאַרלעזונג פאַר מיר אין באַסטאָן.

מיין בוך איז שוין פּאַרטיק, נור עס איז אונמעגליך אים אַרויס צו קריגן פון בוכבינדער, אַזוי ווי פון פּעך. ערשט אין אַ וואָך אַרום וועלן מיר בעקומען פון בוכ־בינדער געבונדענע ביכער. איך האָב דערווייל געלאָזט בראַשירן אַ הונדערט ביכער, נ י ט פאַרן מאַרקעט נאַטירלעך, נור פאַר דער פ ר ע ס ע. די ביכער צום פּערקויף זיינען אַלע אַרטיסטיש געבונדן מיט אַ ספּעציעלע „עדישאַן דע ליקס“, אַ

פרעזענט אויסגאבע, ווי איר וועט דאָס זען פון דעם בייגעלעגנדער אָנאָסע. איך שיק אייך דאָרום אַ ניט געענדיקטע קאָפּיע; אַ ניט-געבונדענע, זאָנדערן אַ ב ר ר ש י ר ט ע, בלוז פאַר דער פרעסע. נאַטירלעך צום אינהאַלט האָט דאָס ניט. דער אינהאַלט איז דער זעלביגער.

מיט גרוסן און די בעסטע ווינשוונגען, אייער

מאַרריס ראָזענפעלד

9

1421-29 Crotona Ave., Bronx, New York, N. Y.
Oct. 17, 1914.

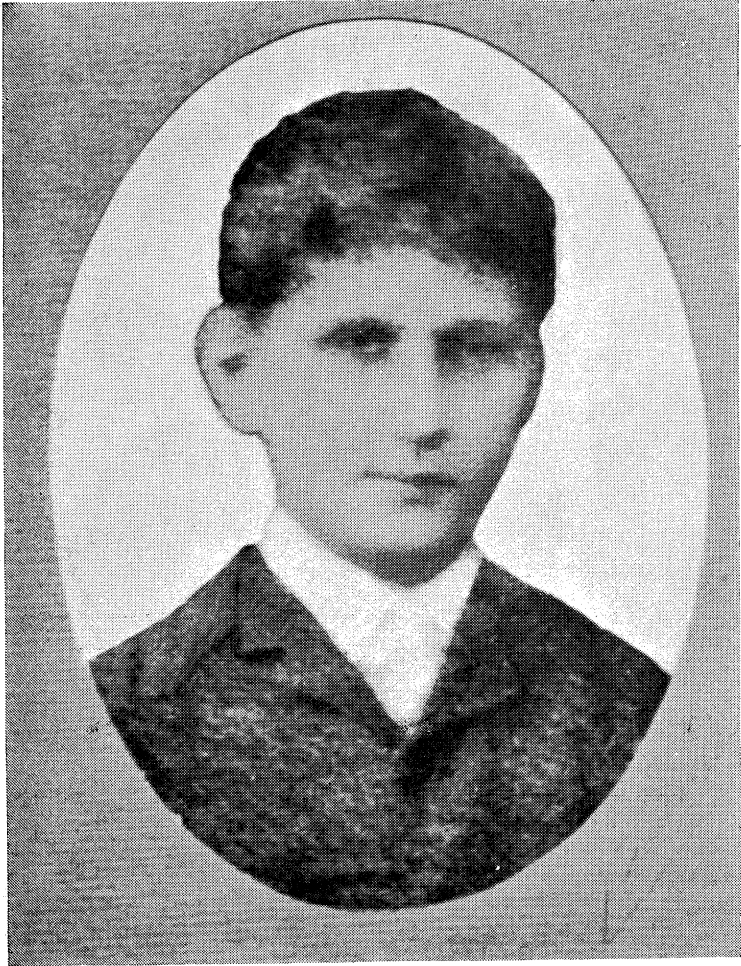
זייער געערטער פריינד לעוויט!

אייער בריוו פון 16טן אָקטאָבער האָב איך ריכטיק ערהאַלטן. מיך האָט גע- פרייט צו פאַרשטיין, אַז די קראַנקהייט טראָבלס אין אייער פאַמיליע איז שוין איבער. ליבער פריינד, אַ קאָפּיע פון מיין בוך (1) ספּעציעל געבראַשירט פאַר דער פרעסע, ס'הייסט פאַר אַלע צייטונגען און זשורנאַלן. האָב איך אייך אַליין צוגע- שיקט. נון, ווייס איך ניט אויב איר האָט עס ערהאַלטן אָדער ניט. איך וויל זיך מיט דעם פּערלעגער ניט דולן אום אים צו בעטן טובות, אַז ער זאָל מיינע פריינד שיקן עדישאַן דע לוקס ביכער. ער איז אַ האַרט יידל און קען מיך ניט פּאַלגן אויך און איך וועל נור אַוועק גיין פון אים מיט אַ "נאָז".

וואָס האָבן מיר ביידע אַלס פריינד צו טאָן מיט אַ פּאַבלישער? די הויפט זאַך בין א י ר דאָך און ניט דער פּערלעגער. שרייבט וועגן דעם ליטעראַרישן ווערט פון דעם בוך און ניט וועגן זיין איינבאַנד. שלאַגט זיך דער חז... פּאַבלישער קאַפּ אַן דער וואַנט!...

יא, פריינד. וויליאם דיען האוועלס האָט אַמאָל געשריבן וועגן מיר אַ גרויסן אַרטיקל(2) און האָט איבערזעצט אין בלאַנקע פּערזן מיין געדיכט "וואָס איז די וועלט?" איך גלויב, אַז האוועלס איז שוין זייער אַן אַלטער מאַן(3) און פּערשטיי אַפילו ניט אויף ווי ווייט מיר מעגן זיך ערלויבן אים צו באַדערן. נור איך בין זיכער, אַז אין דעם ווייסט איר בעסער ווי איך. איר זייט מיט די לייט נעענטער. איך פּער- לאַז זיך דאָרום אין גאַנצן אויף אייך.

איר וואָלט מיר געטאָן אַ גרויס געפּעליקייט ווען איר וואָלט מיר צוגעשיקט אַלע קאָפּיעס אין וועלכע מיינע לידער זיינען געווען געדרוקט, כדי איך זאָל זיי קע- נען האָבן פאַר דער האַנט אום צו וויסן וואָס ווייטער צו טאָן. לאַמיר האַפּן. אַז עס וועט אייך געלינגען צו אַראַנזשירן פאַר מיר אַן אַנשטענדיקע פּאַרלעזונג אין באַס-

יוסף ראזענפעלד, מאָריס ראָזענפעלדס בן־יחיד, וואָס איז געשטאַרבן 1904,
ווען ער איז אַלט געווען פּונפּצן יאָר. — זע בריוו צו ליבאַוויטשן.

מאָריס ראָזענפעלדס בריוו

טאָן וואָס זאָל פּאַסן פאַר אייך און פאַר מיר. מיר געפעלט זייער אייער פּלאַן זיך צו שטעלן אין פּערבינדונג מיט אַזעלכע פּראָמינענטע פּערזאָנען ווי פּריילין בלעק-וועל (4) און הערן האַוועלס. ווי שטייט איר מיט דע האַאז? (5) קענט איר אים פּער-אינטערעסירן אין דער פּאַרלעזונג?

פאַרלויפיק מער קיין נייעס. מיט גרוסן און די בעסטע ווינשוונגען

אייער אמתער פּריינד

מאָריס ראָזענפעלד

-
- (1) „דאָס בוך פון ליבע“, וואָס ר' דערמאָנט אין די פּריערדיקע בריוו צו לעוויטן.
(2) אין Literature פון 10טן פעברואַר 1899, ציטירט אין שייכות מיטן בריוו צו ווינערן פון 28סטן פעברואַר, 1899.
(3) האַוועלס אין דאָמאָס אַלט געווען 77 יאָר.
(4) אַלס סטאָן בלעקוועל אין געווען אַ באַקאַנטע סופּראַזשיסטקע, דיכטערין פּובליציסטקע און איבערזעצערין. זי איז געווען די רעדאַקטאָרין פון דעם פּאַרשפּרייטן זשורנאַל Woman's [buino]' האַט פּאַרעפּנטלעכט אַ סך ווערק וועגן פּרויעדירעכט און איבערזעצונגען פון אַרמע-נישער, רוסישער, שפּאַנישער און יידישער פּאַעזיע (די פּאַעמע „דבורה“ און אַנדערע לידער פון יחזקאָל לעוויט אונטערן נאָמען „סאַננס אָו נריף ענד גלעדנעס“). אַלס סטאָן בלעקוועל איז גע-ווען טיף פּאַראַינטערעסירט אין דער רוסישער רעוואָלוציאָנערער באַוועגונג און געשטאַנען אין נאָענטער פּאַרבינדונג מיט דער „באַבּושקאַ“ ברעשקאַווסקאַיאַ און האַט 1917 רעדאַקטירט אַ בוך וואָס איז געווען געווידמעט דער באַבּושקאַן.
(5) יעקב דע האַאז (1872—1981) דער באַקאַנטער ציוניסטישער עסקן און שרייבער איז גע-ווען צווישן די ערשטע הערצליאַנהענגער אין דער ענגלישירעדנדיקער וועלט און זינט 1902, ווען ער איז פון זיין געבוירנשאַט לאַנדראַן געקומען קיין אַמעריקע, איז ער דאָרט געווען „אַן אַנגע-זענע פּיגור אין יידישגעוועלשאַפּטלעכן לעבן. ער האַט דערנענטערט צום ציוניזם די סופּרים קאָרט ריכטער בראַנדייס און פּראַנקפורטער. ער האַט געשריבן די ביאָגראַפּיעס פון הערצל, לאַוי בראַנדייס און די געשיכטע פון אַרץ־ישׂראָל“.

צו נ. ש. ליבאוויטשן

נחמיה שמואל ליבאוויטש (1862—1935) איז געווען א באקאנטער העברעיִ-אישער שרייבער און פֿארשער, וואָס פלעגט זיך אויך פון צייט צו צייט דרוקן אין דער אַרטאָדאָקסישער ייִדישער פרעסע. אַ זאַמלונג פֿון ליבאוויטשעס אינטערעִ-סאַנטע בריוו האָט נ. ש. ליבאוויטשעס טאַכטער פֿאַרעפֿנטלעכט אין 1933 אונטערן קעפֿל: „מכתבים מאת נחמיה שמואל ליבאוויטש לידידו פרופיסור ר' ישראל דוד־זון“. ביידע שרייבערס, ליבאוויטשן און ראָזענפעלדן, האָט דערנענטערט דאָס, וואָס ביי יעדן פֿון זיי איז געשטאַרבן אַ יונגער און פעאיקער זון.

1390 Clinton Ave., Bronx, New York, N. Y., December 28, 1914.

זייער טייערער און געערטער פֿריינד הער נ. ש. ליבאוויטש.

אַנטשולדיקט וואָס איך האָב אייך באַלד ניט געענטפֿערט אויף אייער ווערט־פולן בוך פֿנאָל (1).

דער פֿאַקט איז, אַז איך האָב זיך אפשר צען מאָל געזעצט שרייבן אַ בריוו צו אייך און יעדעס מאָל געבליבן זיצן ווי געליימט און האָב אַבסאָלוט קיין ווערטער ניט געפֿונען. איר האָט אין אייער מערקווערדיקן ספר געזאָגט אַליק, וואָס עס לאָזט זיך זאָגן אין אַזאַ פֿאַל.

טייערער פֿריינד, איך ווייס ניט ווי ווער עס פֿילט אייך, איך אָבער פֿיל אייך געוויס, דען אויך מיר האָט דער שיקזאַל אונערבאַרעמלעך געשלאָגן. איך האָב פֿאַר־לאָרן מיין בן־יחיד יוסף אין עלטער פֿון 14 יאָר. ער וואָלט פֿאַזיטיוו געווען אַ גדול, אַן ענגלישער דיכטער און אַ דענקער. דערצו איז ער געווען אַזוי שיין און געראַטן קערפֿערלעך ווי זעלטן איינער. ער איז דורכגעאַנגען צוויי יאָר האַכשול.

ווען איך האָב גענומען לעזן אייער בוך, האָבן זיך מיר אויפֿגעריסן אין האַרצן מיינע אייגענע וואונדן און איך האָב געוויינט און געוויינט.

וואָס בלייבט אונז דען איבעריק צו טאָן מער ווי זיך צו טרייסטן מיט דעם געדאַנק, דאָס מיר וועלן ענדלעך אויך גיין דעם זעלביקן וועג, וועלכער איז דער שליאַך אויף וועלכן אַלע וואָס קומען מוזן גיין.

אונזער פרעגן, טראַכטן, פֿאַרשן און גריבלען זיינען איבעריק. אַט וויפֿל וויגע־לעך, אַזוי פֿיל קברים און וויפֿל „מזל־טובֿס“, אַזוי פֿיל „ברוך דיין אמתן“ און שאַ!

מאַריס ראָזענפעלדס בריוו

דער צוועק פון קומען איז אַ וועג צו גיין. ווער עס ש י ק ט אונז ווער עס
ר ו פ ט אונז? ווער ווייס?
זייט מיר געזונט און שטאַרק און איך דאַנק אייך זייער פאַר אייער טייערעס
ווערק.

אייער אמתער פריינד און ליידנס-ברודער

מאַריס ראָזענפעלד

(1) דאס ספר, וואס איז אַ זאַמלונג פון מאמרי חז"ל, "על דבר המות, אבלות ותנחומין"
האט דער צוואַמענשטעלער אַרויסגעגעבן, "לזכרון נשמת בני האהוב", וואס איז געשטאַרבן צו
זעכצן יאָר.

צו ז. ב. קאמייקאן

ז. ב. קאמייקאן איז כתריאל שרהזאנס א שוואגער, געוועזענער שותף און מיט ארבעטער פון „טאגעבלאט“ און שפעטער פון שיקאגער „אידישער קוריער“ ער איז נאך איצט אקטיוו אין יידיש-גאזעלשאפטלעכן לעבן און ספעציעל אין דער ציוניסטישער באוועגונג.

1

Der Amerikaner
77 Bowery
N. Y., March 17, 1916.

זייער טייערער פריינד הער קאמייקאן: —

אייער זייער ליבענסווירדיקן שרייבן האָב איך ערהאַלטן און עס האָט מיר האַרציק געפרייט דאָס מיינע געדיכטע זייגען אייך געפעלן. איך ערהאַלט גאַנץ אָפט לויב־בריוו פון אינטעליגענטע לעזער, אָבער איר זייט פיל, פיל, מער ווי אַ אינטעליגענטער לעזער. איר זייט אַ אינטעליגענטער ל י ט ע ח א ט א מאַן, וואָס האָט אַמאָל אַליין באַלאַנגט צו דער קינסטלער פאַמיליע.

ווי עס שיינט אָבער, האָט דאָס דער הימל אַנדערס געוואָלט. ניט באַשערט אייך, מיט צו מאַכן די ביטערקייטן, וואָס אַ אידישער קינסטלער מוז ליידער מיט־מאַכן. וואָס מיינט איר וואָלט געווען, ווען איר וואָלט שוין געהאַט צען ביכער אויפן ביכער־מאַרק ווי איך? גאָר ניט! עס וואָלט אַבסאָלוט גאָר ניט געווען. איצט זייט איר אַ אינטעליגענטער בכבודער אָנגעזעענער געשעפטס־מאַן.
גאָט צו דאַנקען דערפאַר!

אייערער אַ בריוו, איז פאַר מיר אַ געווינס. עס מאַכט מיר דענקען, אַז מיר האָבן זיך ביידע אַרויפגעאַרבעט. איר אויף אַ ייִן וועג און איך אויף אַ צווייטן. מיר טאַרן ביידע ניט זינדיקן. עס האָט געקאָנט חלילה ערגער זיין. איך ליב אייך און אַכט אייך, דערפאַר וואָס איר זייט געבליבן אַ פריינד פון אונדזער פאַלקס־לייִטעראַטור. אַן אַנדערער אויף אייער אָרט, וואָלט געבליבן פאַרלאָרן פאַר יידישע ליטעראַטור און קונסט, איר אָבער פריינד קאמייקאן איר זייט אונזערער און מיר האָבן אייך ליב. אמת איר שרייבט ניט מער איר זייט אָבער אַ טייערער לעזער אַ

מאַריס ראָזענפעלדס בריוו

מאַן וואָס ווייס וואָס ער לעזט. שרייבט פריינד אַמאָל סתם אַזוי אַ בריוו, וואָרט
ניט אויף אַ געלעגנהייט.

מיט די פאַרציגעכסטע גרוסן אייער אמתער פריינד

מאַרריס ראָזענפעלד

2

Spencertown, N. Y., Sep. 20, 1916.

זייער ליבער און טייערער פריינד מר. ז. ב. קאַמייקאַ.

איר זייט זער ליבנסווירדיק דערמיט, וואָס איר האָט זיך גענומען די מי מיר
צו צושיקן דעם אויסשניט פון „שיקאַגאַ איזראַעליט“, איך וואָלט עס פּאַזיטיוו ניט
געזען, דען ווי איר זעט אָן די אויבערסטע אַדרעסע בין איך איצט אויפן דאַרף,
וואו איך וועל האַפנטלעך פערבלייבן ביז דעם 15טן אַקטאַבער. אייער בריוו מיטן
אויסשניט האָט מען מיר צוגעשיקט אַהער אין די בערג. איר זייט ווירקלעך אַזוי
גוט מיין טייערער מר. קאַמייקאַ, אַז איך בין ענטציקט פון אייער אמתע עדעל־
קיין. פאַרבלייבנדיק אַ יידישער שרייבער, וואָלט איר געוויס ניט געקענט אויפֿ־
האַלטן אייער עדעלן כאַראַקטער, איבערהויפט זייענדיק נאָך פאַרבונדן מיט יידי־
שע בלעטער! זיי זיינען מטמא דעם מענשן וואָס זיצט אין יענע שרייבאַרניעס. איך
ווייס ניט, ווי דאָס איז ביי אייך אין שיקאַגאַ, דאָ ביי אונז אין ניויאַרק איז דאָס
געוויס אַזוי און ניט אַנדערס.

ווער ווייס וואָס פון מיר וואָלט שוין ביז איצט געוואָרן, ווען איך וואָלט זיך
געמישט מיט די שרייבאַרעס. איך וואָלט געזעסן מיט זיי צוזאַמען אין די אַזוי גע־
רופענע „רעדאַקציעס“ און „קיבעצאַרניעס“ נור געלויבט איז גאָט איך האָלט זיך
פון זיי ווייט, ווייט אַוועק.

שרייבט מיר פריינד אויב מעגלעך אויף די אויבערשטע אַדרעסע. וואָס הערט
זיך אין „רעקאָרד“ מיט אונזערע געמיינזאַמע פריינד מר. ספיוואַק און לייבנער?
עפעס באַמערק איך דאָרט ניט מער זייערע נעמען.

מיט הויככאַטונג און די האַרציקסטע ווינשונגען אייער גאַנץ איבערגעבנסטער

מאַרריס ראָזענפעלד

Clinton, N. C., Nov. 17, 1916.

זייער טייערער פריינד ז. ב. קאמיקא: —

אייער ליבנסווירדיקן בריוו מיט מיין אויסשניט פון מיין ליד איבערזעצט אין רוסישן. האָט מען מיר צוגעשיקט אין די סאוט, וואו איך מיט מיין פרוי געפין זיך איצט ביי מיינע אַ טאָכטער, און פון וואָנען איך שיק אייך אַט דעם דאָזיקן בריוו. אַ גוטער יאָר אויף אייך, ווי איר באַמיט זיך דאָס אַלץ פון מיינעטוועגן! איר זייט מיט אַן אמת; גוט, עדל, און ליבנסווירדיק. ווייס כאַטש דאָס שיקאַגער יידיש-ליטעראַריש וועלטל ווי אייך צו ווירדיקן? פאַרשטייען זיי דאָרט ווי צו בע-וואונדערן אייער אמתע ליבע צו אונזער ליטעראַטור? ווען זיי וואַלטן אייך אַזוי פערשטאַנען ווי איך פערשטיי אייך, וואַלטן זיי אייך זיכער בעוואונדערט. ערשט איצט, טוט מיר ווירקלעך וויי פאַר וואָס איך האָב אייך ניט אויסגע-זוכט, ווען איך בין געווען אין שיקאַגאַ, און האָב אייך ניט געדריקט ברידערלעך אייער האַנט. עס וועט נאָך אַבער קומען האָף איך אַמאָל אַ צייט, ווען מען וועט מיך אַראַפּברענגען אין שיקאַגאַ, דאָן וועלן מיר זיך ביידע האַרציק באמת אַרומכאַפּן. איך בין ווי איר זעט אין די סאוטה, וואו איך האָף צו פאַרבלייבן דעם גאַנצן ווינטער. ערשטנס בין איך דאָ אויף באַזוך ביי מיין טאָכטער, צווייטנס בין איך דאָ צוליב מיין שוואַכעס געזונד, דען איך נייטיק זיך אין אַ מילדן קלימאַט. מיינע נערוון זיינען זייער ניט אין אַרדנונג און איך לייד פון שטענדיקע קאַפּ שמערצן. דאָ וואו איך בין איצט פיל איך אַ סך בעסער. מיט הויכאַכטונג און פאַרציגלעכע גרוסן

אייער גאַנץ ערגעבענער

מאַריס ראָזענפעלד

צו די פאפערס

Spencertown, Columbia County, N. Y.
July 12th 1919.

זייער טייערע און געשעצטע פריינד

הער און מאדאם פאפער: —

מאדאם ראזענפעלד און מיינע ווייניקייט געפינען זיך איצט, ווי איר ווייסט, אין אונזער זומער-היים אין די יאגדעס-בערג. צו בעשרייבן די שיינקייט און פרעכ-טיקייט פון אַט דעם דאָזיקן געגנט, די בעצויבערנדע נאַטור־סצענעס, די פעלדער, וועלדער, די בערג און שטילע, פרומע פאַרם־הייזער בין איך ניט אימשטאַנד. אי-בערהויפט בין איך ניט בכוח צו בעשרייבן די קוויקנדע, היילנדע לופט פון דיון געגנט. הלוואי וואָלט דאָ געווען מאדאם פאפער מיט אונזער ליב־האַרציקן, ברילי-אַנטענעם משהלען.

נעכטן און היינט מוזן מיר דאָ טראָגן דיקע וואָלענע יאַקען, „סוועטערס“ אין אויף די „סוועטערס“ וואָרעמע רעק און עס איז נאָך אַלץ קאַלט. ווי איך פערשטיי איז איצט אין נויאַרק אויך ניט הייס, נור אַזאַ קרעפטיקנדע קעלט און איבערהויפט אַזעלכע קאַלטע, אייז קאַלטע וואָסער ווי מיר האָבן פון אונזער קוואַל אויף אונזער פאַרם, דאָס קען אין נויאַרק קיינמאַל ניט זיין. מיר האָבן דאָ די בעסטע מילך די פרעכטיקסטע זיסע פוטער און שמעטענע און יעדן טאַג פרישע, וואָרעמע ווייסע אייער נור וואָס פון דער הון.

מיט די פאַרציגלעכסטע גרוסן צו אייך און צו אונזער משהלען אין נאַמען פון מאדאם ראזענפעלד פערבלייב איך אייער אמתער פריינד

מאַרריס ראָזענפעלד

ג. ב. אונזער אַדרעסע געפינט איר פון אויבן אויף דיון בריוו.

ג. ב. פערגעסט ניט צו קושן משהלען פון אונזערטוועגן!

צו גרינבערגן

New York, September 24, 1919.

זייער געערטער הער גרינבערג: —

איך מוז אייך געשטיין דעם ריינעם אמת, אז איך האָב ליידער ניט מער קיין צוטרוי צו אייער מאָנטרעאַלער מין „איינלאַדונג“, נור די העפלעכקייט פאָדערט, אז איך זאָל ענטפערן און איך טו מיין פליכט.
כסדר: אויב איר זאָלט מיך ווירקלעך וועלן בריינגען צו אייך אין קענעדע וועט איר מיר דאַרפן בעצאָלן פופציק (50) דאָלאַר פיר מיין לעזן און עקספענסעס הין און צוריק. און ביידע זאַכן: אי מיין האַנאַראַר, אי די הוצאות וועט איר מיר מיון צושיקן מיט אַ וואָך פ אַ ר מיין קומען נאָך מאָנטרעאַל.
אויב איך וועל ניט הערן פון אייך ביז דעם 15טן אַקטאָבער, וועל איך דאָס בעטראַכטן אַלס גאַרניט מיט גאַרניט אונטערגעשלאָגן.

מיט הויכאַכטונג

מאַרריס ראָזענפֿעלד

נ. ב. מיין פריוואַט אַדרעס איז ווי פּאָלגט:

Morris Rosenfeld
The Bronx, New York
N. Y., U. S. A.

שרייבט מיר נ י ט אויף דער אַדרעס פון „טאַגעבלאַט“.

צו דער מאַנטרעאַלער פּאַלקס ביבליאָטעק

1

נויאַרק דעם 28טן אָקטאָבער, 1919.

זייער געערטע הערן פון מאַנטרעאַלער פּאַלקס-ביבליאָטעק:

איך האָב ערהאַלטן פון אייך צוויי זאַכן, נעמלעך: די אַנאַנסע מיט מיין בילד דערויף און אייער פירטן און פינפטן יערלעכן בעריכט, שיין געדרוקט און בראַ-שירט. פיר אַט דעם דאָזיקן בעריכט דאַנק איך אייך זייער, דען ער האָט מיך ווירק-לעך איבערראַשט. אויב איר מיינט, אַז די נויאַרקער איינגעוואַנדערע יידישע יידן, יידיש-ריידער און יידיש-לעזער האָבן עטוואַס ענלעכעס צו אייער פּאַלקס-ביבליאָטעק האָט איר אַ טעות, דען זיי האָבן דאָס נ י ט. איך האָב דעם באַ-טרעפנדן בעריכט פון אייער פּאַלקס-ביבליאָטעק אויפּמערקזאַם דורכגעלעזן און בין ממש געווען ענטזיקט. איך האָב געזען, אַז איר טוט די ריכטיקע זאַך אויפּן ריכ-טיקן אופן.

האַבנדיק דורכגעלעזן זייער פּאַרזיכטיק די איינצלע הייטן פון אייער גייסטיקן אינסטיטוט, האָף איך גאַר מיט בעזאַנדער ליבע און רעספעקט צו די יידן פון מאַנטרעאַל אויפּצוטערעטן צו אייער קאַנצערט און פאַרלעזן מיט נשמה-פּערגעניגן. מיט הויכאַכטונג צו אייך פּערבלייב איך אייער אמתער פריינד

מאַריס ראָזענפּעלד

2

New York, November 6, 1919.

זייער געערטע הערן פון אידישער פּאַלקס-ביבליאָטעק: —

איך געפין פאַר נויטיק אייך אויפּמערקזאַם צו מאַכן, דאָס איך האָב געביטן מיין אַדרעס. איר וועט אַזוי גוט זיין איצט צו מיר שרייבן אייף פּאַלגנדע אַדרעסע:

Morris Rosenfeld
c/o Harris, 193 Crotona
Park North, The Bronx
New York, N. Y., U. S. A.

א י נ ה א ל ט

זייט

7		ל. ליפשיץ: אריינפיר
9		מאָריס ראָזענפעלדס בריוו
25		מאָריס ראָזענפעלדס אויטאָביאָגראַפיע

בריוו פון מאָריס ראָזענפעלד:

29		צו מאיר אָפעלבויםען (1 בריוו)
32		צו מאָזעס פרימאנען (1 בריוו)
34		צו לעאַ ווינערן (70 בריוו)
106		צו שאול גינבורגן (4 בריוו)
112		צו דוב בער טירקעלן (4 בריוו)
117		צו יאַראַסלאָוו ווערכליצקיין (1 בריוו)
121		צו קלמן מרמון (15 בריוו)
137		צו דר' אַרנאָלד קישן (1 בריוו)
140		צו די פוילישע איבערוועצערס (1 בריוו)
142		צו גאַלדבערגן (1 בריוו)
143		צו פרידריך טיבערגערן (3 בריוו)
147		צו יעקם דינעוואָנען (1 בריוו)
149		צו אברהם פערלמאַנען (1 בריוו)
150		צו שניאור זלמן לייבנערן (4 בריוו)
154		צו ראובן בריינינען (5 בריוו)
159		צו ל. טראַמערן (4 בריוו)
163		צו אב קאַהאַנען (1 בריוו)
169		צו דר' יחזקאל לעוויטן (9 בריוו)
178		צו נ. ש. ליבאוויטשן (1 בריוו)
180		צו ז. ב. קאַמייקאַן (3 בריוו)
183		צו די פאַפערס (1 בריוו)
184		צו גרינבערגן (1 בריוו)
185		צו דער מאָנטרעאַלער פּאָלקס ביבליאָטעק (2 בריוו)

Este libro se terminó de
imprimir el día 26 de
octubre de 1955, en
Talleres Gráficos Julio
Kaufman S. R. L., calle
Corrientes 1976, Bs.
Aires, Rep. Argentina.

E. LIFSCHUTZ

Morris Rosenfeld's Letters

INSTITUTO CIENTIFICO JUDIO — IWO

BUENOS AIRES

1955

E. LIFSCHUTZ

Las Cartas de
Mauricio Rosenfeld

INSTITUTO CIENTIFICO JUDIO — IWO

BUENOS AIRES

1955

